

OUP--556--13-7-71--4,000.

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. **T610**

Accession No. **T 50**

Author **K15D**

Title

This book should be returned on or before the date last marked below.

ప్రకాశము.

శ్రీమన్నారాయణాంక సంభూతనిభిలాయుర్వేద సారసర్వస్వవేది
దివోదాసాచార్యనామధేయ శ్రీమధ్వంతరప్రణీతంబులు
నిభిలపదార్థనామ గుణ ప్రతిపాదకంబునువైన

శ్రీకృష్ణ

ధన్వంతరినిఘంటువు.

అను

వైద్యసిఘంటురత్నము.

మరియు - కామాశాస్త్రలెక్కలు

ఆంధ్రజీకాతాత్పర్యసహితముగను

అమృతము పెంపదంపరాగత అపభ్రంశ

అక్షరం

దెప్పితిరి,

విమల - చంద్ర బుద్ధి స్థానా పుష్పం తులసా

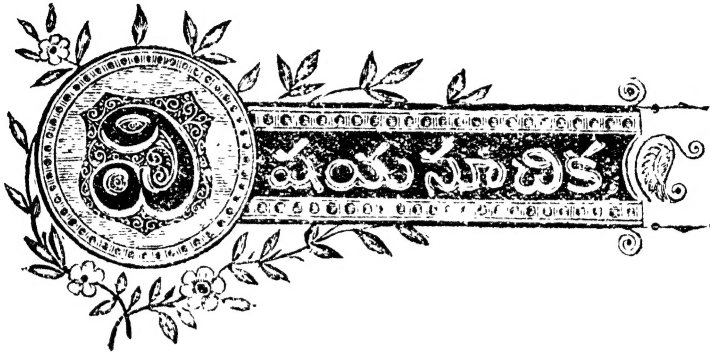
హిందూరత్నాకర ముద్రాణం గోలయం

మద్రాసు. 1923.

అక్షరం

శ్రీ రస్తు.

అకారాదిక్రమము.

ద్రవ్యనామగుణములు.	పుట.	ద్రవ్యనామగుణములు.	పుట.
గుణసూచ్యతావివక్షః		ఎలుక చెలియాకుకూర గుణము:	88
అగ్నిమేధ	54	ఎల్లలికేరు	82
అట్టపరము	5	ఎల్లలెగడ	73
అతివస	6	ఎల్లమునము	87
అనుక్రమణిక	3	కరకము	20
అనుకముడు:	70	కటుకరోహిణి	
అగాకర	49	కరక్కాయ	58
అరుదండ	57	కరిక్కాయభేదములు	59
ఆరె	51	కర్కటకశృంగి	4
ఆరెపువ్వు	52	కరుబూజదాస	46
శుశ్వరి	76	కలుక్రానుగు	75
ఉర్రణి	77	కాంచనగిరి	71
ఉసిరిక	64	కాకర	48
ఉసిడుగ	76	కాకినొండ	57
ముగ్గు	37	కాకిమాశేరు	29
ఎలుక భేదయాన	47	కాకోలి	32
		కానుంగిపూరి	24

ద్రవ్యసామగుణములు.		ద్రవ్యసామగుణములు.	
	పుట.		పుట.
కారుపెసలు	35	తెల్లముదము	87
కారుమినుములు	34	తేలుమణిచెట్టు	55
కురువేరు	15	త్రిఫలానిణకాయము	58
కోలపొన్న	25	దుండిలము	30
కోలజెముడు	70	దుంపరాన్న	79
కోవిదార	52	దులగోవిల	38
గొం తెనుగొమగు	86	దుసరిత్రిగ	"
గొడ్డగాకర	49	దేవదారు	22
చంద్ర	10	దేవదారి	44
చాగ	7	దొండ	56
చిన్నయెలుకచెవియాగు గుణము	67	నక్కదోస	45
చిరుకలిగొట్టు	31	నల్లగిరిశేరు	82
చిరుతక్కులి	29	నల్లచంద్ర	11
చేతిసార	44	నల్లతెగడ	72
చేతిగోస	45	నల్లసుగంధిపాల	41
చేదుపొట్టు	18	నాగగముష్ణము	14
చేగునీర	46	నిదుపుగ్గికాయ గుణము	48
చేదునీరసమూల గుణము	47	నీరుయప్పిమాగుకము	38
జాగిలిక	84	నిమ్మ	28
జీవకము	32	నెలగిరికాయగుణము	48
జెముగు	68	నేలగుమ్మడు	37
జిగురు గుణము	69	సలవేము	13
జోన్తివృత్తి	78	పర్వాటకము	15
తక్కులి	29	పల్లరు	28
తాడికాయ	64	పసపు	18
తిప్పతీగ	5	పావగరకాయగుణము	75
తియ్యదొండ	56	పాల సేలగుమ్మడు	37
తీటకసివెంద	8	పాపాణశ్శేది	39
తెల్లగలిజేరు	81	పిన్నగుమ్మడు (గుమ్మడు కీ కు)	32
తెల్లచంద్ర	11	పిన్నతీటకసివెంద	9
తెల్లతెగడ	72	పిన్నదంతి	66
తెల్లములక	27	పిన్నపాపర	73
తెల్లసుగంధపాల	41	పిన్నసీచరి	86

ద్రవ్యనామ గుణములు.

పుట.

పిల్లిపీచు	88
పుష్కరమాలము	20
పెద్దకవారము	„
పెద్దగుమ్మడు (గుమ్మడుపేరు)	30
పెద్దజ్యోతిష్కృతి	78
పెద్దదంతి	66
పెద్దపాపర	74
పెద్దపెన్నేరు	80
పెద్దబీర	47
పెద్దబోడతరము	40
పెద్దములక	26
పెద్దము వైవపులగము	53
పెద్దమంగ	43
పెద్దవేము	12
పెన్నేరు	80
పొట్టనీరకాయ, గుణము	48
పొట్ట	16
పొట్టకాయ, గుణము	17
పొట్టపండు	18
పొట్టవేరు, గుణము	17
పొట్టాకు, „	„
ప్రశస్తహారీలక్ష్మీస్వరూపము	61
బలుసు	85
బుడ్డకాకర	50
బొంతలెముడు	69
బోడతరము	39
బ్రహ్మమేడి	53
భద్రదేవదారు	23
భద్రము స్త్రీలు	14
భారంగి	21
భావంచి	42
మంజిష్ఠ	7
మనుకొల	35

ద్రవ్యనామగుణములు.

పుట.

మారేడు	28
మువ్వపులగము	83
మయ్యకుపొన్న	25
ములకకాయ, గుణము	27
ములుగోరింట	82
ములుదోస	45
మేడి	52
మేడిపండు, గుణము	53
మెడ	33
మ్రంగ	43
మ్రంగకాయ, గుణము	44
మ్రానినసపు	19
య్యమధుకము	36
రెండవ అగ్నిమేడి	54
రెండవ ఆరె	51
రెండవ తేలుమణి నట్టు	55
రెల	65
లింగనొండ	57
వట్టివేర్పు	16
వారుడు	26
విట్టుబోడతరము	40
వివబొట్టి	21
వేము	12
వృషభకము	32
నంబరేణు	71
సప్తవిధహారీలక్ష్మీ ఉత్పత్తి దేశము	60
సప్తవిధహారీలక్ష్మీస్వరూపము తదుప	„
యోగము	„
సరసి దేవదారు	23
సీమమేడి	53
స్వకాక్షిరి	71
హారీలక్ష్మీనామకారణము	59
హారీలక్ష్మీత్పత్తి	„

ద్రవ్యనామగుణములు.

ద్రవ్యనామగుణములు.

	పుట.		పుట.
హరితకీన ప్రవిధనామకారణము	59	తెల్లవన	91
హరితకీనేవనావస్థలు	63	దానిమ్మ	105
హరితక్యుధద్రోగము	"	ధనియాలు	"
శీరకాకోలి	34	నల్లబీలక	106
నైత్యుస్సోనివర్ణి		నాగకేసరములు	101
		పంచదార	116
అజామోగము	15	సిద్ధులి	106
అజామానప్రవింక్షణ	"	సిద్ధతీమూలము (మోడి)	107
అడవిపదావ	89	పుల్లప్రభులి	114
అనుక్రమణిక	89	పెద్దపిండుమికి	100
అల్లము	110	పెద్దయేలపలు	101
ఇంగువ	98	పెద్దపొంగుపత్రి	99
ఏలకు	100	ప్రభులి	92
పిమ్మము	112	విరూపణము	97
కాచలవణము	97	మొగళక్కరి	117
కొడి	93	మిరియాలు	111
కొడిసెపాల	94	పెంతులు	91
ఖండశర్కర	17	యవక్షరము	95
గజపిప్పలి	108	యవాశర్కర	117
పవ్యము	"	లవంగము	102
చింత	113	లవంగపుష్పము	"
చింతపండు	114	లవంగపుచెక్క	103
చిత్రమూలము	109	పస	91
చిర్రెమ్మ	112	నామకలవంగములు	90
కుంకణక్షరము	95	చెలగ	116
కమలవత్రిము	103	కొంకి	109
కపరాజశర్కర	117	సదాచ	90
కపతీరి	104	సముద్రలవణము	98
తాచిసవత్రిము	103	స్వక్షరము	95
ఘుమిక	99	పైంధవలవణము.	96
తెల్లబీలక	104	సోవశర్కరము	"
తెల్లమిరియాలు	111	హింగుపత్రి	99

ద్రవ్యనామగుణములు.

ద్రవ్యనామగుణములు

చందనాదివర్గః.	పుట.	తక్కిలపుట్టు	పుట.
అందుగు	151	తురుష్కము	126
అనుక్రమణిక	119	తువరిమన్న	147
ఆరెపువ్వు	144	తెల్లలొద్దుగు	159
ఇంగిలీకము	148	తెల్లపట్టివేరు	143
వీణాకులసొన్న	142	తోటదవనము	138
కంఠస్థము	152	చవనము	"
కంపిల్లకము	"	నందివృక్షము	125
కర్పూరము	127	నఖము	136
కర్పూరశిలాజిస్తు	155	నల్లపట్టివేళ్లు	124
కస్తూరి	128	నాగరముత్తెలు	136
కాశీసము	149	నీలాంజనము	156
కుంకుమపువ్వు	123	నేలయసిరిక	143
కుందురుష్కము	150	పగచపుతీగె	133
కుచందనము	122	పద్మకము	144
కుకుద్ధాంజనము	157	నీతచందనము	122
కూతురుబుడమ	141	పీతాగరు	126
కృష్ణాగరు	127	పుండరీకపుష్పము	145
గంధకము	147	పుష్పాంజనము	157
గంధకచోరము	145	పోక	150
గంధమాంసి	134	ప్రేంఖిణపుచ్చెట్టు	124
గడ్డిదవనము	140	బోళము	138
గుగ్గిలము	150	మణిశిల	145
గెంజాయి	129	మాచిపత్రి	139
గోరోచనము	125	మరయసుగంధ్యము	"
గైరికము	158	మైనము	148
గ్రంధితగరము	135	మైలుగుర్రము	158
చంగల్యకోష్ఠ	134	రక్తచందనము	121
చందనము	120	రసాంజనము	154
చిల్లగింజ	158	రేణుకలు	
బటామాంసి	133	లక్క	
బాజికాయ	123	లవంగపుష్పము	
బాపత్రి	128	లొద్దుగు	
బీడి	152	పట్టివేరు	

ద్రవ్య నామగుణములు.

వ్యాఘ్రసము
శంఖము
శ్రీవేంకటము
శ్రీహరిచంద్రము
సముద్రస్థిమము
సరళదేవదారు
నగ్గరము
నింగూరము
సువర్ణశిరము
సౌఖ్యరాజము
స్పృహయనుగ్రహిద్రవ్యము
మరిదళము
సామంతము
తీరమము
తొరమము
తొలిపువ్వు
కరమరాజము.

అడవి అరటి
అడవిగర్జర
అడవి చెరుకు
అనుక్రమణిక
అరటి
ఆరటిస్థ గుణము
ఆపుడునువు
ఉమ్మెత్తు
పొంగన్నేరు
పొంగలగ
పొంగామర
పొంగునగ
పొంగు

ద్రవ్యసామగ్తములు.

పుట.	కావ్యము	పుట.
137	కాళి	69
160	కావర	168
151	కాలమునగ	169
121	కీర్తనగ	172
156	కీర్తనగ	185
141	కీర్తనగ	193
119	కీర్తనగ	181
146	కీర్తనగ	175
158	గుంటకలగ	"
155	గుంటకలగ	165
137	గుంటకలగ	170
146	గుంటకలగ	185
154	చిత్తమె	169
153	చెంగులు	190
146	చెంగులు	197
	చెంగులు	191
	చెంగులు	186
181	చెంగులు	183
176	చెంగులు	198
192	చెంగులు	"
161	చెంగులు	199
180	చెంగులు	"
182	చెంగులు	200
194	చెంగులు	194
184	చెంగులు	196
163	చెంగులు	175
198	చెంగులు	183
"	చెంగులు	196
173	చెంగులు	"
176	చెంగులు	170
188	చెంగులు	192
191	చెంగులు	187
169	చెంగులు	183
193	చెంగులు	174

ద్రవ్యనామగుణములు.	పుట.	ద్రవ్యనామగుణములు.	పుట.
వల్లతరటిపండ్లు, గుణము	182	లక్క	184
వల్లఉ మ్రోళ్లు	184	వావిలి	183
వల్లగగ్గర	176	వెదురు	185
వల్లగరిక	196	వెల్లులి	178
వల్లగలువ	197	వృద్ధదారు	189
వల్లడింటెవ	184	శంఖపుష్పి	190
వల్లవావిలి	183	సర్పాక్షి	188
వల్లనాలు	177	హంసపాని	189
నీరుసిప్పలి	178		
నీరుల్లి	179	అమ్రూదివర్గము	
నెలతాడి	185	అంబాశము	205
పచ్చనీరుల్లి	179	అదవిమానీఫలము	208
పడ్డు తేనెగుణము	200	అదవిమల్లి	234
పిన్నముల్లంగి	171	అనుక్రమణిక	201
పెద్దముల్లంగి	„	అశోకము	237
పెద్దవెల్లులి	179	ఇప్పు	211
పెద్దసర్పాక్షి	188	ఎరుగుదు	229
ప్రాకృతిగుణములతోబట్టి అనగా మూర్తి		ఈమ	215
కాంతము	187	ఈత వల్లు	214
బంగారపు ఆంటి	182	ఉలిమిరి	228
బదనిర	186	పల్లగురుగింద	235
బొంత అరటిపండ్లు, గుణము	183	నెర్రెచేరుంతి	234
బొదకమున	174	పసి	231
చూరకాకట్రహిణ్య	187	పిరుము	„
చూరసహిహిణి	185	పిడి	225
చుంజదొడ్డు	193	కటిమి	„
ముగగుదామర	189	కట్టెర	219
చునగ	172	కాకి పేరేదు	221
చునగవిట్టలు	173	కానరేగు	210
మోట్టదామర	185	భిన్నగుణము	212
చూరము	188	గజనిమ్మ	209
చూరతిమ్మ	187	గోగు	212
చిల్లు	194	చింత	207

ద్రవ్యసామగ్తములు.	పుట.	ద్రవ్యసామగ్తములు.	పుట.
చింతపండు	208	బ్రహ్మ మేడి	227
చివ్వులి	214	భూమిఖనికారము	213
చేమంతి	234	మట్టి	227
చెమ్మ	224	మట్టి	231
బాజి	232	మట్టి	218
బావి	220	మాచీఫలము	206
తెంకాయ	217	మామిడి	203
తాటిచెట్టు	215	మేడి	221
తియ్యనిమ్మ	209	మొక్కపుచెట్టు	230
తిలకపుచెట్టు	237	మొలి	218
తీగనిమ్మ	209	మొల్ల	235
తుమికి	210	మోరుగు	236
ద్రాక్ష	213	రాచమామిడి	204
నిరీ సెవము	227	రాచి	219
సందివగళవము	236	రాగు	224
నారంజికాయ	255	సనలి కాలపుమ్మ	232
నిమ్మ	"	నిరబాజి	233
నరుప్రబ్బలి	238	పిరిచెట్టు	223
నేలేడు	220	పల్లెసొరు	225
పంచక్షీరవృక్షములు	222	తేగిస	229
పచ్చమ్మ	235	సలకాగి	233
పాలచెట్టు	223		
పిన్నయిప్ప	211	సెవమాచివనలి.	
పిన్నకానుగు	226		
పుల్లమామిడి	204	అన్నక మణిక	241
పులిచింత	208	అభిరము	247
పెద్దకానుగు	226	ఇడ్డి	243
పెద్దగోగు	213	ఇసుక	245
పెద్దగుమిక	210	ఇసుక	248
పెద్దమాచీఫలము	206	ఈమ్మ	245
పొగడ	238	కంచు	244
ప్రబ్బలి	228	గంధము	245
బొంగు	229	పటిపా	247
బొంగుగొర్రె	220	బొంగు	242

ప్రవృత్తామగుణములు.	పుట.	ప్రవృత్తామగుణములు	పుట.
చగ్వత్తము	248	కోంగ	277
పాదరసము	248	కోంగ మాంసము, గుణము	„
బంగారు	241	కోకిల	278
బంగారు యిల్లు	243	కోకిల మాంసము, గుణము	„
భూమి	246	కోడి	275
రాగి	242	కోడి మాంసము, గుణము	„
వెండి	241	కోతి	272
నీనము	244	కోతి పాలు, గుణము	„
సునర్ణాగ్నివాంతరంబై లూరినవర్ణం.		క్రొత్తపూత తేనెగుణము	254
		గాడిద	268
అడవి ఆవుమాంసము, గుణము	268	గాడిదపాల గుణము	„
అస్థి	283	గడ్డిగుణము	278
అంబోగు	267	గడ్డిగుణ మాంసము, గుణము	„
అడవి	281	గడ్డిము	265
ఆర్జునిశీవము	255	గొర్రె	287
ఆవు	265	గొర్రె మాంసము, గుణము	„
ఆర్జు	260	గొర్రెములు	269
ఊరికము	257	గోరువంకపక్షి	273
ఎంబోయె	267	గోరువంక పక్షి మాంస గుణము	„
ఎముకలోని క్రొత్తము	264	గొర్రెపాల పక్షి	274
ఎలుక	270	చుక్కనాకపక్షి మాంస గుణము	„
ఎలుక మాంసము, గుణము	„	విలుక	273
ఎల్లగొర్రెనాలు	258	చిలుక మాంస గుణము	„
ఎలుగు	264	బింక	289
కందులు	261	బింక మాంసము	270
కన్న	278	రెక్కము	251
కప్ప మాంసము, గుణము	„	తిక్కి ధేవములు	„
కలహంస	274	తాళేలు	279
కలి	256	తాళేలు మాంసము	„
కాకి	275	తుమ్మెద	272
కాకి మాంసము, గుణము	„	తెల్లరాజనాలువాటి గుణము	258
గుడ్డి	270	తేనె	253
గుడ్డి మాంసము, గుణము	„	పేనె ధేవములు	„

ద్రవ్యనామగుణములు.

ద్రవ్యనామగుణములు.

	పుట.		పుట.
లేనే తెట్టు	255	మాంసము	283
శోణ	278	మాంసములోని క్రొవ్వు	284
తొండ	277	మాక్షికాది మధుగుణము	254
తొండమాంస గుణము	„	మినుములు	280
త్రిదోషము	263	మీగడ	250
సక్క	271	మేక	266
సక్కమాంస గుణము	272	మేకమాంస గుణము	„
వల్లరాజనాలు వాటిగుణము	258	యవలు	259
నూనె	249	రక్తము	264
నెమలి	272	రసధాతువు	„
నెమలిమాంస గుణము	„	లాటిపిట	265
నెయ్యి	249	లాటిపిట పాలగుణము	266
పంది	269	వజ్రానీయమైన లేనే	254
పందిమాంస గుణము	„	వాతము	262
పాము	276	బెన్న	252
పాముమాంస గుణము	277	శరీరము	262
పాలు	252	శుక్లము	264
పిత్తము	283	శ్లేష్మము	263
పిల్లి	271	సరస్వతి	282
పిల్లిచర్మ గుణము	„	సింహము	269
పునగుపిల్లి	„	సింహచర్మ గుణము	„
పునగుచర్మపు గుణము	„	హంస	274
పురుషుడు	281	హంసమాంస గుణము	„
పులి	268	మిశ్రకాదివర్గః.	
పులిచర్మ గుణము	„	ఆగదంతగ్ధుణము	292
పెరుగు	249	అన్లుపంచకము-తగ్ధుణము	290
పెరుగు మీదినీళ్ళు	250	ఉపవిషము	292
పెసలు	260	కన్యపంచమూలము	283
„	257	కాసమర్దక సంబారపటకములు-తగ్ధు	
„	278	ణము	284
మిశ్రితమాంస గుణము	„	చాతుర్భాతకములు	281
మద్యము	256	చాతుర్భుజకము	„

ద్రవ్యనామగుణములు.	పుట.	ద్రవ్యనామగుణములు.	పుట.
జీవంత్యాదిగణము-తద్గుణము	284	మధ్యమపంచమాలము-తద్గుణము	283
జీవనాఖ్యపంచమాలము-తద్గుణము	283	మధురత్రయము-తద్గుణము	291
త్రికటుకములు	280	మూత్రాప్తకము-తద్గుణము	288
త్రితీయ్యత్రిఫలములు	291	యక్షకదామ-తద్గుణము	287
త్రిఫలములు	280	లవణత్రయము	289
త్రిసమం-తద్గుణము	291	లవణపంచకము	"
తృణాఖ్యపంచమాలము-తద్గుణము	283	వరాంగము	286
ద్వితీయత్రిఫలములు	290	వాట్యపుష్పకము	"
నింబపంచకము	289	వేశవారము-తద్గుణము	284
పంచకోలములు	282	కఖరిణీ-తద్గుణము	265
పంచగవ్యము	288	శరీషపంచకము	289
పంచపల్లవములు	282	వద్రసములు	287
పంచవల్మీలములు	"	సంతర్పణము-తద్గుణము	"
పంచసుగంధికము-తద్గుణము	286	సర్వావధి-తద్గుణము	285
పంచాగము	290	సుగంధామలక	286
ఫలపంచామలకము-తద్గుణము	"	క్షౌరత్రయము	289
పానచతుష్టయము	291	క్షౌరవట్కము	288
బిదార్యాదిగణము-తద్గుణము	294	క్షౌరాప్తకము-తద్గుణము	"
మందము	287	క్షీరాప్తకము	291

విషయసూచిక ముగిసెను.

ప్రకటన.

అస్మద్దేశీయులారా ! నే నీక్రింద బొందుపరచిన యంశంబులను సావధానంబుగ జరుపంగోరెద.

ఇచ్చెన్నపురంబున మత్పితామహుండగు, పిడుగు - సుబ్బరామయ్యగారు “హిందూరత్నాకరం” బను ముద్రాక్షరశాలను స్థాపించి పెక్కువైద్య యితర గ్రంథములను ముద్రింపించి సుమారు 20 సంవత్సరములవరకు తచ్చాలాకార్యంబులను నిరభ్యంతరముగానున్న జాగరూకతతోడనున్న జరిపించుతూవచ్చి కీర్తికేసులైరి. పదంపడి సుబ్బరామయ్యగార్ని పుత్రుండును మజ్జనకుండునైన పిడుగు - వెంకట్రావుపంతులుగారున్న నేనున్నకలసి నదరు ముద్రాక్షర శాలాకార్యంబులను జరిపించుతూవచ్చితిమి. అయితే యిప్పుడు మాతండ్రిగారు పుత్రుడనైన నన్ను విడనాడి మాకుగల పితృతాత్పరపుసొత్తులను విభజించు కొనియె. ఈ విభజనలో నదరు ముద్రాక్షరశాల నాయధీనంబయ్యె.

చదువరులారా ! ఇక మీదట నేనే నదరు ముద్రాక్షరశాలను జరిపించుదును. ఇదివరలో అచ్చుపడిన గ్రంథములుగాక ఇతరసంస్కృత ఆంధ్ర గ్రంథములనుకూడా బాగుగా ముద్రింపించి మంచిలైండ్లుతోటి సులభమైన ధరలకే స్వల్పలాభముతోటి విక్రయించ నిశ్చయించి యున్నాడను. కనుక నాయందు కరుణవహించి వారివారికి వలయుగ్రంథములకును అచ్చుపనులు మొదలైనవాట్లకు అడ్డను పంపుదురని తమ ఘనతను మిగుల ప్రార్థించుచున్నాడను.

తమ విధేయుడు,

పిడుగు - వెంకటకృష్ణారౌఢు పంతులు

సోల్ ప్రొఫ్రయిటర్ - హిందూరత్నాకర ముద్రాక్షరశాల

2/40, పెద్దినాయని వీధి, మద్రాసు.

శ్రీమద్ధన్వంతరిదేవతః.

ధన్వంతరి నిఘంటువు.

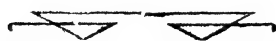

మంగళాచరణము.

శ్లో॥ సమామిధన్వంతరిమాదిదేవం సురాసురై రన్వందితపాదపద్మం ।
 లోకేజరారుగ్భయమృత్యునాశందా తారమిశంవివిధాషధీనాం
 అనేకదేశాంతరభాషితేషు సర్వేషుభాషాకృతానాంస్కృతేషు । గూ
 ఢేషుగూఢేషుచనాస్తిసంఖ్యా ద్రవ్యాభిధానేషుతథోపధీషు ॥ ప్ర
 యోజనంయస్యతుయావదేవతా వత్సిగృహ్లాతియథామృతకూపా
 త్ । తథానిఘంట్వంబునిధేరంతాత్ గృహ్లామృతహంకించిదిహై
 కదేశం ॥ నామోక్తమేకస్యయథా షధస్యనామాపరస్యాపితదేవ
 చోక్తం । శాస్త్రేషులోకేషుచయత్ప్రసిద్ధంసంగృహ్యతేనోపు
 రుక్తదోషః । తుల్యాభిధానానితుయానిశీష్టైర్వాణియాగే
 షునివేశితాని । అథాఽధికారాగమసప్రబాధైః విచార్యతర్కే
 ణచతానియుంజ్యత్ । కిరానిగోపాలకతా పసాద్యాపనేదరాస్తే
 కుశలాస్తథాన్యే । వదంతినానావిధిభేషజానాం ప్రచూణవణా
 కృతినామజాతీః ॥ తేభ్యస్సకాశాదుపలభ్యనై ద్యః పశ్చాత్సర్వ
 శాస్త్రేణవిమృశ్యబుధ్యా । వికల్పయేద్రవ్యరస ప్రభావాన్విపాక
 వీర్యాణితిధాప్రయోగాత్ । ప్రయోజకాన్సంతిపనేచరాస్తేగోపా
 దయఃప్రాకృతనామతదాః ॥ ప్రయోజనాథావచసప్రవృత్తిర్విస్మా
 దతఃప్రాకృతమిత్యదోషః । ఏకంతునామప్రధిసంబంధానా మే

కస్యనామానితథాబహూని । ద్రవ్యాణిజాత్యాకృతివణావీర్య
 రసప్రభావాదిగుణైర్భవంతి । నామ్నాకృతంకేచిదేకమేవతేనై
 వజానాతినభేషజంతు॥ అన్యః స్తదన్యేనతువేత్తి నామ్నాత్కథ వచా
 న్యోన్యపరేణకశ్చిత్ । బహూన్యతః ప్రాకృత సంస్కృతేషునా
 మాని విశ్రూయబహూంశ్చస్మప్తాః । పృష్టావచసంస్పృశ్యచజా
 తిలింగైః విద్యాద్భిషగ్భేషజమాదరేణ । అనామవిన్మోహము
 పైతి నైద్యో నవేత్తివశ్యేనపిభేషజాని । క్రియాక్రమోభేషజ
 మూలపవ తద్భేషజంచాపినిఘంటుమూలం । తస్మాన్నిఘంటు
 రిత్యేషనాతినంక్షేనవిస్తాః । హితాయనై న్యపుత్రాణాం యథా
 వత్సంప్రకాశ్యతే ॥ ద్రవ్యానళివినిష్ఠానాం ద్రవ్యాణాం నామనిణా
 యం॥లోకప్రసిద్ధంవత్సామియథాగమపరిశ్రమం । క్వచిద్వ్యక్తం
 విపర్యస్తమిష్టనామ్నాపితద్యథా॥ మధుఃకేవేతసామ్లారోహిణీ
 కటుకాదికం । ద్రవ్యానళింవిన్నానై ద్వస్సనై ద్యోహాన్యభాజనం ॥
 నిఘంటురై వీద్యపుత్రాణాం త్రితీయగురలోచనం । అనంతపారి
 న్యనిగృహ్యకించిత్సాగంచికిత్సాగమసాగరన్య । ఉక్తోమయానం
 । తికల్పమోగాద్ద్రవ్యానళీ నామసముచ్చయోయం । విచార్య
 తేషాం శేషాం విపుర్యయ స్మిబలాగ్నిచూత్రం । వికార
 మోత్సాకృతాధ్యతాంచ । తతశ్చిక్లిష్టేన్భిషగామయూర్తాః ।
 జ్వరాభిభూతేషడహేత్వతితేవిపక్వదోషంకృతలంఘనాది । యో
 భేషజంనై ద్యనరఃప్రయుజ్ఞేహ్యనంశయంహంత్యచిరేణరోగాత్ ॥

అనుక్రమణిక.

అం॥ గుమాచ్యతివిమామూర్వామంజిస్తాన్వయానకైః । వాళాఖదిర
నింబై శ్చపిబేత్కావ్యధంకఫణ్వరే । కిరాతతిక్తకటుకాముస్తామన్యజి
కామ్బుభిః । పటోలేసనిశాభ్యాంచపిబేత్కావ్యధంతుపైత్తికే ।
శశీపుష్కరభాణికోభిః పాతాకట్ఫలదారుభిః । కట్టజేనాథశృం
గ్యాపిపిబేత్కావ్యధంకఫణ్వరే । పశ్యోబృహత్సోగో కంటోబి
లోన్వగ్నిమధనోరభిః । కాశ్మగీసాటలూచేతి నన్నిపాతహారోగణః॥
జీవకషభకామేధాకాకోన్వద్వేచయోజితే । ద్విహూర్వచణీజ
వంతీమధుగంరక్తిపిత్తజిత్ । బుద్ధిర్భిదార్యాశ్మగుప్తాసితివాతాశ్మ
భేధికా । శ్రావణ్యాశారిభేనోభేనాకూచీవాదిరక్తజిత్ । మద
గేహ్వాకుజముతశ్రపుసీక్ష్మతినేతపాః । ధామాగః పశ్యకా
శ్మంతికాకాంచనతందుకీ । శిశుపుష్పేతిధాచింబ్యోస్సిగ్ధచ్ఛిన్నవ
తాంతకః । క్రేష్టమేతస్మిన్మోక్షవ్యం పమనంస్లేష్మరోగిణాం ।
త్రిఫలారగ్వధోదంతీద్రవంతీనీలినిసుఖా । సప్తభాకాంచపంక్షీరి
త్రిన్వతాచేద్రవారుణీ । విశాలాత్రాయమాగాచశంఖవర్ణంకోల
పవచ । క్రేష్టపిత్తవికారేషుయోజ్యమేతద్విరేచనం । అపామా
గఃస్తేజవతీతిధాన్యోతిష్మతీబుధైః । యోజ్యంసస్యంక్రిమివ్యాధి
శిరోరోగేచపీసినీ ॥ రాస్తాత్స్వగంధావమా భూస్తథాసహచరా
బలా । ప్రిసారిణీతావర్యపరండుపాస్తీకణికం । అస్థాపనంఖట్వు
లితైస్సదావేల్లసువాసితం । త్రైలంకపాయకల్పగుతుగోక్షీరేనాధి
తంబయేత్ । నాతిశోణితమర్యాంసిద్ధ్వరీముస్మాదమదితం । క
ట్యూరుపార్శ్వపుష్టాతిశోషశోఫంసవేదధుం । గుమాచ్యాదిర
యంవర్గఃప్రథమఃపరికిరీతః । సర్వేషామాషధంజ్ఞత్వా సర్వరో
గాతురాజయేత్ ।

టీక॥ గుహాచీతివృత్తిగ అతినిషా-అతిపస మూర్వా-చాంగ మంజిష్ఠా-మంజిష్ఠి
 ధన్వంతరీ-దూలగోపల వాతా-అర్ధసగం ఖదిగ-చంద్ర నింబ-వేము కిరాతతిక్తా-నేల
 వేము కటుకా-కటుకగోపిణి మస్తా-కుంగ-మస్తా పంపిటక-చర్పాటకం అంబుభి-
 కురువేరు వట్టివేల్లు, పటోల-చేతిపొట్ల నిశా-పసపు దాల్చి-ప్రూనిపసపు శతీ-కచోరం
 పుష్కర-పుష్కరమూలం భాజీ-గంటుభాగంగి పాచా-విషబొద్ది కట్టల-పిన్నగు
 మృదు దారు-దేవదారువు కట్టచా-కామంచిపూరి శృంగీ-కర్కాటకశృంగి పణి-
 సుయ్యాకుపొన్న బృహత్-ములక గోగంటక-పల్లీ బిల్వా-మారేడు అగ్నిమధన-
 తక్కిల రభుక-దుర్బలం కాశ్మీర-పెద్దగుమ్మడు పాబులా-కీగొట్టు జీవక-జీవకం రుష
 భకా-రుషభకం మేధ-మేధ కాకోశ్యాద్వ-కాకోళి క్షీరకాళి, కూర్బవణి-
 కారుపెసరి కారుమినును, జీవంతీ-పాల మాధుక-యప్తిమధుకం ఋద్ధి-శృద్ధి బిదారీ-
 నేలగుమ్మడి-అత్తెగుమ్మ దూలసురిలి, శితివాం-చించలం అత్తెభేదికా-పాషణం
 శాగ్రివణి-బోడతరం శాగ్రిభాద్వి-సుగంధి పాల మావన, వాకూచి-కాగ్రిలుగచ్చ మదన-
 మ్రింగ యిత్వాకు-చేతిదాగ జీమా-తి-దేవదాళి త్రపుసి-ములుదోస కృతవేతసా-చేతి
 బీర ధామాగ-ప-కీబీర కన్యకా-కాకర ఆశ్మంతకా-ఆరె కాంచన-కోవిదారం తిందుకీ-
 అగ్నిమేడి శణపుష్పి-జనుము బిందీ-దొండ త్రిఫలా కరక తాడి పుళిరికలు, ఆరగ్నగ-
 రేల దంతి-నేలబంతి ద్రవంతి-ఎలుక చెవి నీలినీ-నీలి న్నుహీ-జెనుడు పస్తూ-సాంబ
 రణి కాంచన-కాంచనక్షీరి త్రిపుతా-తెగడ యంద్రవారుణి-చేతిపాపర విశాల-పిన్న
 పాపర త్రాయమాణ-కలుక్రానుగ శంఖినీ-యాశ్మరి అంకోల-ఊడుగు అపామాగ-
 ఊత్తరణి తేజోవతి-పిన్నమావేరు జ్యోతిష్కృతీ-పెద్దమావేరు రాస్మా-దుంపరాన్న
 అశ్వగంధా-పెన్నేరు వసాభూ-యెర్రగజేరు సహచరా-ములుగోరింట బలా
 ముత్తపపుగం ప్రసారిణీ-గొంతెమగోరు శతావరి-పిల్లపీచర ఏరండ-తెల్లమిదం
 హస్తకణి-యెర్రామిదం.

తిప్పతీగ.

శ్లో॥ గుడూచ్యమృతవల్లీచఞ్నిభిన్నరుహమ్మతా | ఛిన్నోద్భవా
మృతలతావరావత్సావసస్మృతా | సైవోక్తాసోమవల్లీచక్కుం
డవీచక్రలక్షణాజీవంతీమధువల్లీచతంత్రికాదేవనిర్మితా | వయ
స్థామండలీసోమూవిశల్యాచక్రవీతితాప్రొక్తానామకుమారీచ
పద్మకజ్జ్వరనాశినీ॥

టీ॥ 1 గుడూచీ 2 అమృతవల్లీ 3 ఛిన్నా 4 ఛిన్నరుహా 5 అమృతా 6
ఛిన్నోద్భవా 7 అమృతలతా 8 వరా 9 వత్సావసీ 10 సైవా 11 సోమవల్లీ 12
కుండలీ 13 చక్రలక్షణా 14 జీవంతీ 15 మధువల్లీ 16 తంత్రికా 17 దేవనిర్మితా 18
వయస్థా 19 మండలీ 20 సోమ 21 విశల్యా 22 కుమారీ ఈ (22) న్ను తిప్పతీగ
శ్లేషః. ఇది సామాన్యముగ పద్మకజ్జ్వరమును నశింపజేయును.

తిప్పతీగ గుణము.

శ్లో॥ గుడూచీస్వరసేతిక్తాకషాయోష్ణాగుహస్త్వా |
త్రిదోషజంతురక్తాచూకుశజ్వరహరముతా॥

తా॥ తిప్పతీగ స్వభావముగ ఫలరుగను చేరుగను ఉష్ణముగను మందముగను
నుండు. మరియు నిది త్రిదోషములు జంతువాతము రక్తవాతము అమవాతము కుష్ఠము
జ్వరము వీటిని హరింపజేయును.

పుస్తకాంత రే.

శ్లో॥ గుడూచీకలుకాలఘ్నీచ్ఛాదుపాకారసాయినీ | సంగ్రాహిణీకషా
యోష్ణాబల్యాతిక్తాగ్నిదీపనీ || రక్తదోషంవమింవాతంభ్రమం
పాండుప్రమేహకం | రక్తార్కశ్లేష్మకాసాచకంఘాంమేదంవిస
ర్వకం | కామిలాకుషవాతాసౌజ్వరపిత్తకృమికజయేత్ ||
ఘృతేనవాతంసగుడావిబంధంపిత్తంసితాఢ్యామధునాకఢంచ |
వాతాసౌమ్యగ్రంరుబుతైలమిశ్రౌ శుంథ్యామవాతంశమయే
దుడూచీ॥

తా॥ తిప్పతీగ కారముగను చులకనగను పాకమువలన రుచికరముగను అయు
రాగోగ్యవృద్ధి కారిగనునుండు ముముసుగజ్జీవరుచును, మరియు పగురుగను ఉష్ణము

గను బలకారిగను చేదుగనునుండుటయేగాక అన్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు. మరియు రక్తదోషము వాంతి వాతము భ్రమము పొందుచు ప్రమేహము రక్తమూలము క్షేపత్రము కాసము దురద మేదోరోగము విసర్జము కామిల కుఘ్రపు వాత రక్తము జ్వరము పిత్తము క్రమిరోగము వీటిని నశింపజేయు. తిస్పతిగెసత్తును ఘృతముతో నేవించిన వాతమును బెల్లముతో నేవించిన మలబద్ధమును చంచదారతో నేవించిన పిత్తమును తేనెతోనేవించిన కఫమును ఆముదముతో నేవించిన ప్రబలమును వాతరక్తమును కొంతిరో నేవించిన ఆమవాతమును శమింపజేయు.

అతిసం.

శ్లో॥ అతివిషాశ్శక్తకందాజ్ఞేయావిశ్వాచభంగురా ।
శ్యామకందాప్రతివిషాశ్శంగీచోపవిషావిషా ।
ప్రాక్తాశ్వేతవచానై నవిరూపాలఘ్నవల్లభా ।
అరుణాచరణాశ్శ్చాయాస్మృతామాద్రీచశ్శంగికా॥

టీక॥ 1 అతివిషా 2 శక్తకందా 3 శ్యా 4 భంగురా 5 శ్యామకందా 6 ప్రతి
విషా 7 శ్శంగీ 8 ఉపవిషా 9 విషా 10 శ్వేతవచా 11 విరూపా 12 లఘువల్లభా
13 అరుణా 14 మాద్రీ 15 శ్శంగికా ఈ (15) న్నూ అతివసపిల్లే.

అతివస గుణము.

శ్లో॥ కటుష్ఠాతివిషాతిక్తాకఫసత్తద్విరోధహః ।
అమాతిసారకాసఘ్నవిషచ్ఛదిః వినాశినీ ॥

తా॥ అతివస చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది కఫము పిత్తిజ్వరము అమాతిసారము దగ్ధ విషము ఛది వీటిని నశింపజేయు.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ శ్యామకందాచోపవిషాసావిజ్ఞేయాచతుర్విధా ।
రక్తాశ్వేతాభృశంకృష్ణావీణవణాణ్డైవచ॥
యథాపూర్వంచవిజ్ఞేయాబల్యాశ్రేష్ఠాగుణోత్తమా ।
సర్వదోషహరోగత్యాజ్ఞేపాచ్ఛవ్యయథుగాశినీ ।
శ్లేష్మకంక్షితంకోరాణ సద్యోహనాద్రసాయినీ॥

తా॥ అతివస మిక్కిలి నలుపు నిరుపు తెలుపు పచ్చ ఇటుల 4 వణా ములుగలదిగనుండు. ఈనాలుగువిధములగు అతివసలకు పైజెప్పిన గుణములు కలిగి యుండుటయే గాక ఒక దానికంటె నొకటి బలకారిగను శ్రేష్ఠమైనదిగను ఉత్తమమైన గుణములుగలదిగనుండు. ఇది కారముగ నుండుటవలన సర్వదోషములను హరింపఁ జేయు. మరియు నిది లేపనమువలన వాపును బోగొట్టి 20 క్లేష్టములను కీఘ్రముగ నశింపజేయు. మరియు నిది ఆయురారోగ్య వృద్ధికారిగనుండు.

చాగ.

శ్లో॥ మూర్ధ్వానుధురసాదేవీ పృథక్పక్షాః త్రిపక్ష్యాన్వీపః దేవశ్రేణీర్వామ
రసాన్నిగ్ధపణీచమోరటా । జ్వలినిదహానితిక్తావల్గలీచపృథ
క్తవ్తచామధురవామధుశ్రేణీలఘుపణీచమధూళికా । పీలునీ
పీలుపణీచగోపవల్లీచతేజనీ॥

టీక॥ 1 మూర్ధ్వా 2 మధురసా 3 దేవీ 4 పృథక్పక్షాః 5 త్రిపక్ష్యాన్వీపః 6 దేవశ్రేణీ
7 సాన్నిగ్ధసా 8 స్నిగ్ధపక్షీ 9 మోరటా 10 జ్వలిని 11 దహాని 12 తిక్తా 13 వల్గలీ
14 పృథక్తవ్తచా 15 మధుశ్రవా 16 మధుశ్రేణీ 17 లఘుపణీచ 18 మధూళికా 19
పీలునీ 20 పీలుపణీచ 21 గోపవల్లీ 22 తేజనీ. యా 23 మూ చాగపేక్షు.

చాగ గుణవర్ణన.

శ్లో॥ మూర్ధ్వాతిక్తాకిషాయాష్ణాస్త్రిపక్ష్యాగ్నిసాతిజగో ।

కుష్మకంధూవమీమేనావిషమస్త్యోనాశినీ ॥

తా॥ చాగ వగనుగను చేదుగను ఉష్ణగుణము గలదిగనుండు. మరియు నిది స్వాదోగము కఠము వాతము కృమిము దురద వాంతి మేహము విషమజ్వరము వీటిని నశింపజేయు.

మంజుష.

శ్లో॥ మంజుష్ఠాకాలమేషీచసనుంగావికసారుణామంజుకారస్తయస్త్రీ
చభాంశీయోజనవల్యపి ॥ ఉత్రిణీవిజయూరిక్తారక్తాంగీ వస్త్ర
భూషణా । ప్రోక్తానాగకుమారీచధగ్మకాజ్వరనాశినీ । రసాయ
నీమూత్రికాచచంద్రహాసావిషద్యిషా ॥ యుటిబంధీపకాశీలా
గంగాగీకాలమేషికాగండినితలతాజ్జేయాచిత్రవల్లీచఘ్నూర్జరీ॥

టీక॥ 1 మంజిష్ఠా 2 కాలమేషి 3 సమంగా 4 వికసా 5 అరుణా 6 మంజుకా
7 రక్తయష్టి 8 భాండీ 9 యోజనవల్లీ 10 త్రిత్రిణీ 11 విజయా 12 రక్తా 13 రక్తాంగీ
14 వస్త్రేభూచణా 15 నాగకుమారి 16 ఛస్త్రికా 17 జ్వాలాశిఖీ 18 రసాయనీ 19
మూత్రికా 20 చంద్రహాసా 21 విహ్వల 22 రుబీ 23 బంధీ 24 కాకోలా 25
గండారీ 26 కాలమేషికా 27 గండ్ఠీ 28 నితలతా 29 చిత్రవల్లీ 30 ఘోష్టరీ, యా
(30) నీని మంజిష్ఠకు పేర్లు.

మంజిష్ఠ గుణము.

శ్లో॥ మంజిష్ఠామధురాస్వాదుకా మౌఘాస్థాగుమస్తథా ।

కఠాస్రవణమేహగ్నోవిషశేత్రతామయాష్టానా త్ ।

తా॥ మంజిష్ఠమధురముగను స్వాదుగను చేదుగను ఉష్ణకరముగను గురుత్వము
గను ఇష్టి గుణములగుదిగనుండు. మరియు నిది కఠము రక్తివ్యాధి ప్రణామ మేహము
అగ్నిస్పృహము శేత్రవ్యాధి వీటిని నివర్తింపజేయు.

పుష్కకాంతి శే.

శ్లో॥ మంజిష్ఠామధురాస్వాదుకా మౌఘాస్థాగుమస్తథా ॥

గురుగుమావిషశ్లేష్మకోఫయోష్మయీశూలముత్ ।

రక్తాతీసాగకుస్తానృపిసర్పవ్రణమేహజత్ ।

తచ్ఛాక్రందీపనంస్వామస్త్రిగ్ధృ పిత్తానిలాపహన్ ॥

తా॥ మంజిష్ఠ మధురముగను చేదుగను వెగలుగనుండు. మరియు నిది కఠ
మునకు సుస్వరము శరీరమునకుకాంతి వీటిని గలుగజేయు. మరియు నిది గురుత్వము
గను ఉష్ణముగనుండు. విషము శ్లేష్మము వాపు యోనిశూల శేత్రశూల రక్తిచేదులు
కుష్ఠపు రక్తిదోషము విస్పృగు ప్రణామము మేహము వీటిని బోగొట్టును. దీనికూర
అగ్నిదీపనమునజేయు. గుదిగను బగుగును. దురుగమేగాక నిర్లము వాతము వీటిని
నివర్తింపజేయు.

తీర్థినినివిధి.

శ్లో॥ యానోయవాసకోనంథో బాలపత్రోపికరటకః ।

దూరమూలస్పృశద్రాంతోద్గ్రహమునోమధునాస్థనః ।

నవనకచ్యుగఃప్రోక్తోగాంధారీచవికణికా ॥

టీక॥ 1 యాసో 2 యవాసకా 3 అనంతా 4 బాలపత్రా 5 కంటక 6 దూర
మూల 7 సముద్రాంత 8 దీర్ఘమూల 9 మధూద్యన 10 కచ్చుర 11 గాంధారి 12 విక
రీకా యా 12 ప్న తీటకసివింద పేర్లు.

తీటకసివింద గుహము.

శ్లో॥ మహాగురాలభానాద్వదా తృప్తాదాహవిదాశినీ ।

మలజ్వరవిషచ్చర్దికాశావసామూర్ధ్వినాశినీ॥

తా॥ తీటకసివింద రుచికరముగనుండు. మరియు నది దప్పి తాపము మల
బద్ధము జ్వరము విషము వాంతి క్వాసము మూర్ఛ పీడిని నశింపజేయు.

పిన్నతీటకసివింద.

శ్లో॥ ధన్వయాసోదురాలంభాతామ్రమూలీచకచ్చురా ।

గురాలభాచదుస్పర్శాయాసోధన్వయవాసకః ।

సూక్ష్మపత్రకష్టాంతైర్వాగ్రాహిణీమూలవిగ్రహా ।

ప్రహోదనీవిరూపాచ ఫణిహరీవిషాపహా ।

మధూద్యనాభిధాశ్యామాపీలుకాదధరీరితా॥

టీక॥ 1 ధన్వయాసా 2 దురాలంభా 3 తామ్రమూలీ 4 కచ్చురా 5 దురా
లభా 6 దుస్పర్శా 7 యాసా 8 ధన్వయవాసకా 9 సూక్ష్మపత్రా 10 కసా 11
గ్రాహిణీ 12 దూరవిగ్రహా 13 ప్రహోదనీ 14 యాసా 15 ఫణిహరీ 16 విషాపహా
17 మధూద్యనా 18 క్యామా 19 పీలుకా 20 దరీ యా 20 ని పిన్నతీటకసివిందపేర్లు.

పిన్నతీటకసివింద గుహము.

శ్లో॥ దురాలభానాద్వదాశీతాతృప్తాదాహవిదాశినీ ।

పిత్తిజ్వరవిదాశాచాయోగయుక్తీసంశయః॥

తా॥ దురాలభ రుచికరముగను పితలగుణముగలదిగనుండు. మరియు నది అను
పాన విశేషములతోగూడి నేవించిన దప్పి తాపము పిత్తిజ్వరము వీడిని నశింపజేయు.

అర్జునము.

శ్లో॥ వాసికాసంహారణీచనృహావాసాచసంహితా ।

అటహాపాసింహముభభిషక్మాతాటానాకా ।

వాసాచసంహారణీచర క్షిప్తిత్తీప్రసాదినీ ।

నగచచనమూర్ఖాహోవాజీగంధానైత్యపి ।

టీక॥ 1 వాసికా 2 సింహపక్షి 3 వృషవాసా 4 సింహికా 5 అటరూసా
6 సింహముఖి 7 భిషక్పూతా 8 అటరూపికా 9 వాసా 10 నీరపక్షి 11 వాజి
గంధక యీ 11 స్తు ఆనందరము పేర్లు.

అడసర గుణము.

శ్లో॥ అటరూపాహిమంతిక్తాపి త్తస్యేష మ్రనకానజితే ।
క్షయహృత్కుచఫణిస్సేష్య ద్దసరత్నదాహనాశిన్॥

తా ఆదేశసరము చేదుగను చ్చుగనందు. మరియూ నిది ప్రియము శ్లేషత్రయము
మిగులదగ్గు త్తయము హృద్యోగము కృపము వాంతి భర్తము దప్పి వీటిని నశింపజేయు.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ వానకోవాతకృష్ణవ్యతిఃఫసత్తానృరాశిసః |
శావనకానడవ్రచ్యుదిః మేరామృత్యుమాహః ॥

తా॥ అస్తవరము వాతము సుస్వరము వీటినిగొనగలదేయు. * మరియు కింము
పిత్రము రక్తికోవము శ్వాసము దస్త్ర బ్ధ్యము వాంతి మేహము శ్మశ్మత్రు తుయ్యము
వీటిని నశింపజేయు.

21.

శ్రీః॥ ఖదిరోరక్తసారశ్చగాయత్రీవంలిథావసః ।
కంటకీబాలపత్రశ్చుగ్ధాశ్చల్కః ప్రితమః ।
తిక్తసారసునారశ్చన్ద్రమాయూషన్ద్రమశ్చసః ।
సప్రోక్తోబహుశల్కశ్చయూషసిః ప్తమసూదః ॥

టీ॥ 1 ఖిరి 2 రక్తసాగ 3 గాయత్రీ 4 దంతధావన 5 కంటికి 6 బాలపత్ర
7 జిహ్వశిల్ప 8 క్షుత్తిశమ 9 తిక్తసార 10 సుసార 11 ద్రుమ 12 యూషద్రుమ
13 బహుశిల్ప 14 యాజక 15 కృష్ణసూదన యా 15 న్ను చంద్రహేష్ఠి.

చంద్రగుణము.

శ్రీ॥ ఖదిరశ్చర సేతిక్తోహిమపి త్తకస్సాననుత్ ।
కుష్మామకానకం చోత్తిక్మిశా ఫహరస్సృజః॥

తా॥ చంద్ర వగరుగనుండు. మరియను నిది శీతలము పిశ్చము కళము గిష్టి
జాడ్యము కుంభము శిమాశి సారము కాశము కర్కశు క్రిమిగోగము వాపు పీటిని
వశింపంజీయు.

పుస్తకాంతః.

శ్లో॥ ఖదిరఃశీతగ్ధం దంత్యఃకృమిమేహంబస్వరవ్రణాః ।
 శ్చిప్రశోగామపితృప్రసాదమనుష్ఠితసాక్షాదయేత్ ॥
 సాగ్రాసేన పిష్టమధునోబల్యశ్చుప్రవిస్థానః ।
 సానస్తువిశేదోబల్యోముఖశోగకసాక్షాతః ॥

తా॥ చంద్ర శీతలముగను దంతములకు పింతకరముగనునుండు. మరియు మరియు మేహము బస్వరము వ్రణములు శ్చిప్రతమము వాపు ఆమవాతము పిత్తిము రక్త దోషము పాండువు శుభ్రపు కఘము వీటిని నశింపజేయు. దీని బంక మధురముగను బలమును గలుగజేయునదిగను శుక్రవృద్ధి జేయునదిగనునుండు. దీనిసారము కాంతి బలము వీటిని గలుగజేయు. మరియు ముఖశోగము కఘము రక్తిదోషము వీనిని బోగొట్టెను.

తెల్లచంద్రః.

శ్లో॥ ఖదిరశ్చైవసారశ్చగోమహర్మఃపశుద్రుమః ।
 శ్యామసారోనేమివృక్షఃకాయూకఃకబ్జకంటకః ।
 కాంభోజఃపత్రవృక్షశ్చవిటబోధమరుద్రురయః ।
 ఖదిరాచార్యమహాసారఃకాలస్య ధనస్యచవృషః ॥

టీక॥ 1 ఖదిర 2 శ్చైవసార 3 గోమహర్మ 4 పశుద్రుమ 5 శ్యామసారి 6 నేమివృక్ష 7 కాయూక 8 కబ్జకంటక 9 కాంభోజ 10 పత్రవృక్ష 11 విటబ 12 మరుద్రుమ 13 ఖదిరాచార్య 14 మహాసార 15 కాలస్య-ధన యా 16 వృష తెల్లచంద్రపేళ్లు.

తెల్లచంద్రః గుహము.

శ్లో॥ శ్చైవసారశ్చఖదిరస్త్రిహిమపి త్తికృత్ప్రసూనః ।
 రక్తదోషహర్మశ్చైవసారః కుష్మవీనాశేషః ॥

తా॥ తెల్లచంద్ర వగరుగనుండు. మరియు నిది పిత్తిము కఘము రక్తిదోషము దురద మును వీటిని నశింపజేయు.

శ్చంద్రచంద్రః.

శ్లో॥ ఖదిరస్తుకృష్ణసారఃకాంభోజీకాలకశ్చగోరూపమరుద్రః ।
 పత్రతరుగృహసారస్ససారఖదిరస్తగోమహాసారః ॥

టీక॥ 1 కృష్ణసారః 2 కాంభోజి 3 కాలకః 4 గోరటుః 5 మరుజః 6 పత్ర
తరుః 7 బహుసారః 8 సారశిడిః 9 మహాసారః యా 9 నిన్ద నల్లచంద్రపేష్ట.

నల్లచంద్ర గుణము.

శ్లో॥ కృష్ణఃఖదిరశోష్ణస్త్రినోర క్షన్దోశ్శనోషచారః ।
కంఠూతివిషవిసర్పజ్వరకృష్ణోగ్మాద భూతిఘ్నః ॥

తా॥ నల్లచంద్ర ఉష్ణమాగ చేదుగనుండును. మరియు రక్తదోషము వ్రణ
దోషము దుర్బల విషము విసర్పము జ్వరము కృష్ణపు ఉష్మాదము భూతిబాధ వీటిని
నశింపజేయు.

నేము.

శ్లో॥ నింబోనియ మనోనేతాపి చుమంగుస్సుతి క్షకః ।
అరిప్తస్సర్వతోభద్రఃప్రభద్రఃపారిభద్రకః ॥
శుక్రప్రియఃసీతఃసహా యవనేష్టోవరత్వచః ।
ధన్వన్తహింగునిర్వాసఃప్రియసారోరవిప్రియః ॥

టీక॥ 1 నింబ 2 నియమన 3 శేత్వ 4 పియమంద 5 సుతిక్షక 6 అరిప్త 7
సర్వతోభద్ర 8 ప్రభద్ర 9 పారిభద్రక 10 శుక్రప్రియ 11 సీతపణ 12 యవనేష్ట
13 వరత్వచ 14 ధన్వ 15 హింగునిర్వాస 16 ప్రియసార 17 రఃప్రియ యా 17
ము జేముపేష్ట. (దీనినే వేపయనిజెప్పదురు.)

నేము గుణము.

శ్లో॥ నింబః స్థిక్తరసఃశీతోదాహాశ్లేష్మాస్రపిత్తనుత్ ।
కుష్మకంఠూగ్రణా హ నివిషమజ్వరనాశనః ।
నవనకవిభిఃప్రోక్తోనేపాహారాదిశీతపః ॥

తా॥ జేము చేదుగను చల్లగనునుండు మరియు నిది తాపము స్లేష్మము రక్త
దోషము పిత్తము కుష్మము దుర్బల వ్రణము విషమజ్వరము వీటిని హరించు. మరియు
దీనిని లేపము భక్షణజేసిన మారీపల్లగలోగిన ఉపద్రవములు నివర్తించునని చండితులు
వచించెదరు.

పెద్దనేము.

శ్లో॥ మహానింబఃస్పృశోద్వేగఃకారాంజోవిషముప్తికః । కేశద్వస్త్రి
క్షింబవరోరమ్యాకోక్షీరపవచ । కైటవోయవనేష్టశ్చరావ

లోరామణస్తథా । శోకసాలోమహాగిష్టో వరతిష్ఠోపినింబకః ।
 నేపాళఃపాగ్విశ్కోశీనోగరికఃశుక్లసారకః । సచలాలకఃకృత్యానాం
 కిషకప్రత్యక్షోతికః॥

టీక॥ 1 మహానింబ 2 ద్వేక 3 కాకాండ 4 విషముష్టిక 5 కేశదృష్టి 6 నింబ
 వర 7 రమ్యాక 8 అక్షీర 9 చైట్య 10 యవశేష్ట 11 రావణ 12 రామణ 13
 శోక సాల 14 మహాగిష్ట 15 వరతిక్త 16 అతినింబక 17 నేపాళ 18 పార్వక 19 జీవ
 20 గరిక 21 శుక్లసారక 22 చలాలక 23 కిరిపత్ర యా 23 మ్న పెద్దవేముపేట్లు.

సేలవేము గుణము.

శ్లో॥ మహానింబోరసేతి క్తశ్శీవపిత్తకఃసామూః ।
 గుప్తవర్షవివాశీచవిషూచీంహంతిశూలనుత్ ।
 ప్రేక్ష్యపిత్తశోభాతికానత్పిష్టాజ్వరాపహః ॥

తా॥ పెద్దవేము చేదుగుండు. మరియు నిది శీతపైత్యము కఫము కృష్ణము
 రక్తదోషము భేదము కడుపునొప్పి కఫము పిత్తము శోభలోగూడినవ్యాధి కాన దప్పి
 జ్వరము వీటిని నశింపజేయు.

సేలవేము.

శ్లో॥ కిరాతతిక్తకోహేమకాంతితిక్తఃకిరాతకః ।
 భూనింబోనార్యతిక్తశ్చక్తైరాహోరామసేనకః ।
 నేపాళఃకథితశ్చాన్యోజాతిభేదోజ్వరాంతకః ।
 నాడితిక్తోధ్వనిక్తాచనిద్రాస్సన్నిపాతహః ॥

టీక॥ 1 కిరాతతిక్తక 2 హేమ 3 కాండతిక్త 4 కిరాతక 5 భూనింబ 6
 నార్యతిక్త 7 కైరాత 8 రామసేనక 9 నేపాళ 10 జాతిభేద 11 జ్వరాంతక 12
 నాడితిక్త 13 ధ్వనితిక్త 14 నిద్రా 15 సన్నిపాతహ యా 15 మ్న సేలవేము పేట్లు.

సేలవేముగుణము.

శ్లో॥ కిరాతతిక్తఃకటుకఃపిత్తశ్లేష్మానిలాపహః ।
 సన్నిపాతజ్వరంత్పిష్టాగుల్మశోణితకానజిత్ ॥

తా॥ సేలవేము చేదుగుండు. మరియు నిది పిత్తము శ్లేష్మము వాతము
 సన్నిపాతజ్వరము దప్పి గుల్మము రక్తదోషము కానము వీటిని నశింపజేయు.

కటుకరోహిణి.

శ్లో॥ కటుకామన్యశకలా మన్యపిత్తాచరోహిణీ । తృష్ణాభేదా
కాండరుహా నామ్నాకటుకరోహిణీ ॥ అశోకరోహిణీతిక్తాచ
కాంగీశకులాదనీ కటుకరోహిణ్యరిష్టాచప్రోక్తాతిక్తకరోహిణీ ।
అమస్మీశతపర్వాచవిప్రాంగీజననీజనా । బకుళాసాదనీకంఠావై
తథాచండరుహాయనా ॥

టీక॥ 1 కటుకా 2 మన్యశకలా 3 మన్యపిత్తా 4 రోహిణి 5 తృష్ణాభేదా
6 కాండరుహా 7 కటుకరోహిణీ 8 అశోకరోహిణీ 9 తిక్తా 10 చక్రాంగీ 11 శకులా
దనీ 12 కటుకరోహిణీ 13 అరిష్టా 14 తిక్తరోహిణీ 15 అమస్మీ 16 శతపర్వా 17
విప్రాంగీ 18 జననీ 19 జనా 20 బకుళా 21 సాదనీ 22 కంఠా 23 చండరుహా 24
కుచా యా 24 మ్న కటుకరోహిణీపేర్లు.

కటుకరోహిణి గుణము.

శ్లో॥ కటుకాపిత్తితిక్తాకస్థశీతాస్రదాహానితే ।
జ్వరకాసారూర్ధ్వంతీవిషమజ్వరవాశసః ॥

తా॥ కటుకరోహిణి చేగుగనుండు. ఇది పిత్తము కఫము శైత్యము రక్త
దోషము తాపము జ్వరము దగ్ధ ఆరుచి విషమజ్వరము వీటిని నివర్తింపజేయు.

భద్రము స్థలు.

శ్లో॥ ముస్త్రోమ్బుధరోమేఘోనోరాజకసేరుకః ।
భద్రముస్తానరాహోబ్ధోగాంగేయఃకురువిందకః ।
జీమూతోవృషభాక్షశ్చజలబోధోబలాహకః ।
ముస్తకోహంసభద్రాచముస్తాక్రోడకసేరుకః॥

టీక॥ 1 ముస్త్ర 2 అంబుధర 3 మేఘ 4 ఘన 5 రాజక సేరుక 6 భద్రముస్తా
7 పరాహ 8 అమ్బ 9 గాంగేయ 10 కురువిందక 11 జీమూత 12 వృషభాక్ష 13 జల
బోధ 14 బలాహక 15 ముస్త్ర 16 హంసభద్రా 17 ముస్తా 18 క్రోడక సేరుక యా
18 న్ని భద్రము స్థలపేర్లు.

నాగరము స్థలు.

శ్లో॥ నాదేయంతిందుముస్తాచరాగరఃవీరశ్చసః ॥

టీక॥ 1 నాడేయ 2 తిందుముస్తా 3 నాగర 4 పీతర యా 4 న్ను నాగర ముస్తలపేర్లు.

నాగరము స్తల గుణము.

శ్లో॥ ముస్తాతి క్తకపాః యన్యాత్ శిశిరాన్లేష్మనాశినీ |
పిత్తజ్వరాతిసారఘ్నీ త్పిష్టా రుచివినాశినీ ||

తా॥ ముస్తలు వగరుగను చేదుగను శీతముగనునుండు. ఇది స్లేష్మము పిత్త జ్వరము అతిసారము దప్పి ఆరుచి వీటిని నశింపజేయు.

పర్పాటకము.

శ్లో॥ పర్పటస్యాత్ప్విర్బిజోవరితి క్తఃకచాహ్వయః |
రజోరేణుశ్చపాంశుశ్చకవదోవర్మకంటకః |
శీతశ్శివఃప్రియశైచపిత్తఘాతీచత్పిష్టహా |
రక్తపుష్పాతిసారఘ్నోవరదోజ్వరనాశనః ||

టీక॥ 1 పర్పట 2 పర్పటిక 3 వరితి క్త 4 కచాహ్వయ 5 రజః 6 రేణు 7 పాంసు 8 కవచ 9 వర్మకంటక 10 శీత 11 శివఃప్రియ 12 పిత్తఘాత 13 త్పిష్టహా 14 రక్తపుష్ప 15 అతిసారఘ్న 16 వరద 17 జ్వరనాశన యా 17 న్ను పర్పాటకము చేర్చు.

పర్పాటకగుణము.

శ్లో॥ పర్పటశ్శీతల సిక్తఃపిత్తస్లేష్మజ్వరాపహః |
రక్తదాహాచిహ్లానిమదభ్రమవిరాశనః ||

తా॥ పర్పాటకము శీతలముగను వగరుగనునుండు. మరియు నిది పిత్తము స్లేష్మము జ్వరము రక్తగోమము తాపము ఆరుచి శ్రమము మదము భ్రమము వీటిని నశింపజేయు.

కురువేరు.

శ్లో॥ పాల్మికాపాల్మోయంచక్రీబేరంజలమంబుచ |
కేశ్యంప్రజ్ఞానచ్యంచపింగమాచమనంచకం |
గీర్ణమూలంబలంబోక్తంబర్హిష్టపింగశంతథా |
తిక్తాంగంవీలివానశ్చకరశాఖాస్యభూషణం ||

టీక॥ 1 వాలుక 2 వారి 3 తోయ 4 హీచేర 5 జల 6 అంబు 7 కేశ్య 8 వజ్ర 9 ఉదీచ్య 10 పింగ 11 అచమన 12 కచ 13 దీక్షామూల 14 బల 15 బహిష్క 16 పింగళ 17 తిక్తాంగ 18 పీతవాన 19 కరకాఖా 20 అన్యభూషణ యా 20 ని కురువేరు పేర్లు.

కురువేరు గుణము.

శ్లో॥ వాలుకంశీతశంతి క్తంపి త్తశ్చేష్టపినర్వతో ।

కఫాస్రకంఢాకుష్ఠాచద్యౌరదాహావివాశయేత్ ॥

తా॥ కురువేరు శీతలముగను వగరుగనునుండు మరియు నిది పిత్తము శ్లేష్మము విసర్పిలోగము కఫము క్షృణోపము దురిద కుష్టువు జ్వరము దాహము పీడిని నశింపం జేయు.

పట్టివేర్లు.

శ్లో॥ ఉశీరంచమృణాశంస్వాదభయంసమగంధికం ।

రణప్రియంవారితరింవికంవికణమూలకం ॥

లామజ్జకంమృణాలంస్వాదీర్వణంచవరంలఘు ।

పవిత్రంలలితంశీఘ్రంద్విగ్ధమూలంజలాశయం ॥

టీక॥ 1 ఉశీర 2 మృణాళ 3 అభయ 4 సమగంధిక 5 రణప్రియ 6 వారితర 7 విక 8 వికణమూలక 9 లామజ్జక 10 మృణాల 11 వీరణ 12 వర 13 లఘు 14 పవిత్ర 15 లలిత 16 శీఘ్ర 17 దీక్షామూల 18 జలాశయ యా 18 ని పట్టివేర్లపేర్లు.

పట్టివేర్లు గుణము.

శ్లో॥ ఉశీరంపాచరంతి క్తంరక్తవాంతిహారంచతిత్ ।

పై త్తికజ్వరతృప్తదాహముద్రిక్తంహంతియోగతః ॥

తా॥ పట్టివేర్లు వగరుగనుండు. మరియు నిది జీర్ణము రక్తిదోషము వాంతి పీడిని నివర్తింపంజేయదగిన ద్రవ్యాంతరములతో జేర్చిన పిత్తజ్వరము విదాహము మిగుల తాపము పీడిని నశింపంజేయు.

పాట్లు.

శ్లో॥ పటోలఃపాండురోజాతీకలకఃకర్కశచచ్ఛదః ।

రాజీఫలఃపాండులోరాజీమానామృతాగ్లమ్ ॥

టీక॥ 1 పటోలః 2 పాండుకః 3 బాతీ 4 కలకః 5 కర్కశచ్ఛదః 6 రాజీ
ఫలః 7 పాండుఫలః 8 రాజీమానా 9 అమృతాఫలం యా 9 ని పొట్లపేళ్ళు.

పొట్ల గుణము.

శ్లో॥ పటోలంపాచనంహృద్యంవృష్యంలఘ్వగ్నిదీపనం ।

స్నిగ్ధోష్ణంపాంతివాతాశ్చజ్వరదోషత్రయకృమ్మామ్ ॥

తా॥ పొట్ల పచనము హృదయమునకుమేలు వీటినిజేసును. వీర్యమును వృద్ధి
జేయును. చులకనగనుండును. అగ్నిదీపనమును గలుగజేయును. మరియు నిది జిగట
గను ఉష్ణముగనుండును. ఇది వాతరక్తము జ్వరము త్రిదోషప్రకోపము క్రిములు
వీటిని నశింపజేయును.

పొట్లవేరు గుణము.

శ్లో॥ తన్మూలంపై త్రకఫమద్విరేచనకరంహితమ్ ॥

తా॥ పొట్లవేరు పిత్తము కఫము వీటిని బోకడచును. విరేచనముజేయించును.
పథ్యకారిగనుండును.

పొట్లకూ గుణము.

శ్లో॥ తత్ప్రింపిత్తిహృచ్ఛితంస్వాదుదోషత్రయాపహం ।

క్రమింబ్వరంచహరితస్యవల్లీకశాపహామ్ ॥

తా॥ పొట్లకూకూర పిత్తిమునుబోగొట్టును. చలువజేసును. రుచికరముగనుండు
మరియు నిది త్రిదోషము క్రిములు జ్వరము వీటిని బోగొట్టును. పొట్లతీగ కఫమును
బోగొట్టును.

పొట్లకాయ గుణము.

శ్లో॥ తచ్ఛల్కలాఘ్నస్సావ్యదుచ్యంత్రిదోషారుచికామిలాః ।

కుష్ఠంమేహంబ్వరంనేత్రోగంపాండుప్రణాంతథామ్ ।

మందాగ్నింశ్వేయధుంచైవక్రమిరోగంవినాశయేత్ ॥

తా॥ పొట్లకాయ మధుమగను రుచిగనుండును. మరియు నిది త్రిదోషములు
అరుచి కామిల కుష్టువు మేహము జ్వరము నేత్రోగము పాండుప్రణాము అగ్ని
మాంద్యము వాపు క్రిములు వీటిని నశింపజేయును.

పొట్లపండు గుణము.

శ్లో॥ తత్ఫలంకంటుకంతిక్తం పాకేన్వాదులఘుస్మృతమ్ ।
దీపనంపాంచనంవృష్యం మలలోమనకారకమ్ ।
వాతపిత్తకఫానాంతు యథాస్థానేనివేశకమ్ ।
సారకంశ్వాసచ్ఛర్మహృత్తిక్రిదోషక్రిమినాశకమ్ ॥

తా॥ పొట్లపండు కారముగను చేదుగను పాకముపలన రుచికరముగను చులకనగనునుండు. మరియు నిది అగ్నిదీపనము పాచనము వీర్యవృద్ధి వీటిని గలుగంజేయు. మలశ్నిష్టనమును జేయించును. వాతపిత్తజ్వలములను తమతమస్థానములయందు స్థిరపరుచును. సారముగలదిగనుండు శ్వాసము జ్వరము త్రిదోషప్రకోపము క్రిములు వీటిని బోగొట్టును.

చేదుపొట్ల.

శ్లో॥ తిక్తాత్తమాబీజగర్భా రా రాజపటోలికా ।
జ్యోత్స్నపటోలికాహలినాద్యూభూమిషంబుకా ॥

టీక॥ 1 తిక్తాత్తమా 2 బీజగర్భా 3 రాజపటోలికా 4 జ్యోత్స్న 5 పటోలికా 6 జాలీ 7 వాడేయా 8 భూమిజంబుకా యీ 8 నిచ్చేదుపొట్ల పేర్లు.

చేదుపొట్ల గుణము.

శ్లో॥ తిక్తాపటోలికలుకాసారకోష్ఠాకసాయకా ।
భేదనీపాచనీచై వహ్యాగ్నిదీప్తికరీపరా ।
పిత్తకఫంచకందూంచకుష్ఠంరక్తవికారకం ।
జ్వరందాహంతృషంకోష్ఠంకృమిం దై వవినాశయేత్ ॥

తా॥ చేదుపొట్ల కారముగను సారముకలదిగనునుండు. కాకజీనును పగయగనుండును. భేదనము పాచనము అగ్నిదీపనము వీటిని గలుగంజేయు. మరియు నిది పిత్తము క్షేపకము దురద కృష్ణువు గర్భవికారము జ్వరము తాపము దప్పి కోష్ఠకోగము క్రిములు వీటిని నశింపంజేయు.

పసుపు.

శ్లో॥ హరిద్రాపీతకాపింగారిజసిరింబసీనిశా । గౌరివణాకవతీపితా
హరిద్రావరవణికాసీ । హలదీహరిద్రకా వజ్రేయావణాకవిలా

సినీవివఘ్నే చ జయంతీ చ దీప్తురంగాతురంగిణీ । యోషితో
నల్లభికావై సక్రమిఘ్నే కాంచనబయూ ॥

టీక॥ 1 హరిద్రా 2 పీతకా 3 పింగా 4 రజనీ 5 రంజనీ 6 నిశా 7 శాశీ 8
వజ్రా 9 పతీ 10 పీతా 11 హరిద్రా 12 వనవజ్రానీ 13 హరిద్రీ 14 హరిద్రకా 15
వజ్రా 16 చిలారిణీ 17 వివఘ్నే 18 జయంతీ 19 దీప్తురంగ 20 తురంగిణీ 21
యోషిద్వల్లభికా 22 క్రమిఘ్నే 23 కాంచనీ 24 జయాయా 24 న్న చనపుపేర్పు.

సనపు గుణము.

శ్లో॥ హరిద్రాస్వచింతితా రూప్తోష్ణవివఘ్నమహా ।
కంఠూమహానానాస్థంతిదేహవణావికాసినీ ॥

తా॥ చనపు స్వభావముగ చేగుగను రూప్తుగనునుండు. మరియు నిది
ఉష్ణము వివము కుష్ణము దుశద మేహము ప్రణామ వీటిని నివర్తించునట్లుటయేగాక
దేహమునకు కాంతిని సగా గలుగజేయు.

మూర్తివివసపు.

శ్లో॥ అన్యోదారుహరిద్రాచపీతికావీశచందనం । నిర్దిష్టాకాష్ఠరజనీ
సై నకాలేయకాన్యతా । కాలేయకందారునిశాదార్శవీతద్య
వీతికంగటంకటేరీప్జన్వావీతదారునచంపచ । హేమనగ్నవతీ
వీతాహేమకాంతాకుసుంభలా ॥

టీక॥ 1 దారుహరిద్రా 2 పీతికా 3 పీతచందన 4 కాష్ఠరజనీ 5 కాలేయకా
6 కాలేయక 7 దారు 8 నిశా 9 దార్శ్వ 10 పీతద్రు 11 పీతక 12 కలంకలేరీ 13
చున్వా 14 పీతదారు 15 చచంపచ 16 హేమవణావతీ 17 పీతా 18 హేమ
కాంతా 19 కుసుంభలా యా 19 ని మూర్తివివసపు పేర్పు.

మూర్తివివసపు గుణము.

శ్లో॥ తిక్తాదారుహరిద్రాన్యోమూర్తోష్ణానాదోషజితే ।
కణానేత్రముఖోద్భూతరోగాకాకంపాశ్చివాశయేత్ ॥

తా॥ మూర్తివివసపు చేగుగను రూప్తుగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది ప్రణామ
దోషము క్షణరోగము శైత్రరోగము ముఖరోగము దుఃఖ వీటిని నశింపజేయు.

కచోరము.

శ్లో॥ శటిమర్విపలాశాచజ్ఞేయావృధుఫలాసికా |

సుగంధమూలాగంధారీమట్ గ్రంథాసువ్రతావధూః |

తినిశాచంద్రగంధాఢ్యాదూవీక్షదగ్ధేతిసంజ్ఞతా ||

టీక॥ 1 శటి 2 మర్విపలాశా 3 వృధుఫలా 5 అసికా 5 సుగంధమూలా 8 గంధారీ 7 మట్ గ్రంథా 8 సువ్రతా 9 తినిశా 10 చంద్రగంధాఢ్యా 11 మార్వి దగ్ధా యా 11 న్ను కచోరము పేర్చు.

పెద్దకచోరము.

శ్లో॥ ద్వితీయాగంధపాలాశాస్థూలకః స్తిక్తికండకః |

తుగాక్షీరీశటిచ్చైవహరిద్రాస్పృకంటకః |

శేషాస్తుశబ్దపర్యాయాఃశట్యామత్రవిశేషతః |

కచూర్చరఃసుగృహీతాచతథావద్ద్రంధిపణిః ||

టీక॥ 1 గంధపాలాశా 2 స్థూలక 3 స్తిక్తికండక 4 తుగాక్షీరీ 5 శటి 6 హరిద్రా 7 చద్రకంటక 8 కచూర్చర 9 సుగృహీతా 10 వద్ద్రంధిపణిః యా 10 న్ని పెద్దకచోరము పేర్చు.

కచోరద్రవ్య గుణము.

శ్లో॥ శటిపాకటుత్తిక్తాస్థాసన్నిపాతిద్విరాసహా |

కఫోగ్రవ్రణకాసఘ్నీవస్త్రశుద్ధివిశోధనీ ||

తా॥ కచోరము చేదుగను వగరుగనునుండు. ఇది సన్నిపాతజ్వరము కఫము ఉగ్రమైన వ్రణము కాసము వీటిని నివర్తించునట్టియుటయేగాక వస్త్రమునకు పరిమళమును గలుగజేయు.

పుష్కరమూలము.

శ్లో॥ మూలంపుష్కరమూలంచపౌష్కరంపుష్కరాహ్వయం |

కాశ్మీరంపుష్కరజటాచోరంపద్మపత్రకం |

శ్వాసారిర్బహ్వతీర్థంచపద్మకంపుణ్యసాగరం ||

టీక॥ 1 మూల 2 పుష్కరమూల 3 పౌష్కర 4 పుష్కరాహ్వయ 5 కాశ్మీర 6 పుష్కరజటా 7 ఛోర 8 పద్మపత్రక 9 శ్వాసారి 10 బ్రహ్మతీర్థ 11 పద్మక 12 పుణ్యసాగర యా 12 న్ను పుష్కరమూలమునకు పేర్చు.

పుష్కరమూల గుణము.

శ్లో॥ తిక్తంపుష్కరమూలంతుకట్యూష్ణంకఫవాతజ్వల్ |
జ్వరారోచకకానఘ్నంశోషాదికతవినాశనం ||

తా॥ పుష్కరమూలము చేరుగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది కఫము వాతము జ్వరము అగోచకము దగ్ధ వాపు వీటిని నశింపజేయు.

భారంగి.

శ్లో॥ భాజీగర్దభశాకంచబ్రాహ్మబ్రాహ్మణయష్టికా |
అంగారనల్లిభంజీచబ్రహ్మపర్వాసువర్చలా |
శుక్లమాతాచకాసస్త్నిభృగుజాత్మామ్రపణిణీ |
సుమనాభాచసావిత్రిస్తైవోక్తామునిభిఃపురా ||

టీక॥ 1 భాజీ 2 గర్దభశాకా 3 బ్రాహ్మ 4 బ్రాహ్మణయష్టిక 5 అంగార వస్త్రి 6 భంజీ 7 బ్రహ్మపర్వా 8 సువర్చలా 9 శుక్లమాతా 10 కాసస్త్ని 11 భృగుజా 12 తామ్రపణిణీ 13 సుమనాభా 14 సావిత్రి యీ 14 న్ను భారంగిపేశ్య.

భారంగి గుణము.

శ్లో॥ భాజీస్యాత్స్వర సేతిక్తాబ్జకానకసాపహా |
గుల్మజ్వరాన్యక్ వాతస్త్నియత్యౌణంహంతివీనసం ||

తా॥ భారంగి స్వభావముగ వగరుగనుండు. ఇది ఉష్ణము కానము కఫము గుల్మము జ్వరము రక్తదోషము వాతము క్షయము వీనస వీటిని నశింపజేయు.

వివబొడ్డి.

శ్లో॥ సాతాంబష్టాంబష్టకేచప్రాచీనాపాపచేలికా |
వరతిక్తాబృహత్తిక్తాసాతికాస్థాపనీవృకీ |
మాలవిత్రిసరాదేవీత్రివృచస్యాత్సతీవరా |
దీపనీవల్లికాయూషవృత్తపణీచక్రీర్తితా ||

టీక॥ 1 సాతా 2 అంబష్టా 3 అంబష్టకా 4 ప్రాచీనా 5 పాపచేలికా 6 వర తిక్తా 7 బృహత్తిక్తా 8 సాతికా 9 స్థాపనీ 10 వృకీ 11 మాలవిత్ 12 త్రిసరా 13 దేవీ 14 త్రివృత్ 15 సతీ 16 వరా 17 దీపనీ 18 వల్లికా 19 యూష 20 వృత్తపణీ యీ 20 న్ని అగరుకొంఠి అనగా వివబొడ్డిపేశ్య.

విషబోధి గుణము.

శ్లో॥ పాతాతిక్తాకట్యుష్ణోచవాతపిత్తికృపాపహా ।
 భగ్నసంధాసత్పత్తీస్రోక్థాబ్యిర్జ్వేష్మాతినారయత్ ।
 పాతాతిక్తరసావృష్ట్యావిషస్థ్వికుప్తకంఠయత్ ।
 ఛర్దిహ్నోగ్గరణత్త్రిదోషశమనీతిధా ॥

తా॥ విషబోధి కగుగను చేదుగను ఉష్ణముగననుండు. ఇది వాతము పిత్తిము కఫము జ్వరము జ్వేష్మము అతిసారము విషము కృత్తిము దురద వాంతి హృదోగము విషము త్రిదోషము వీటిని నశింపజేయుటయే గాక విరిగిన యెముకలను నొకటిగ జేర్చును. మరియు నిది ధాతువృద్ధి గలుగజేయు.

గుమ్మపంతును.

శ్లో॥ కట్ఫలంసోమశ్శీచస్త్రీపణేకసుముగస్తభా ।
 మహాకుంభాచకుంభచభద్రాభ్రపతీతదా॥

టీక॥ 1 కట్ఫల 2 సోమవర్ష 3 శ్రీపణేక 4 కుముద 5 మహాకుంభా 6 కుంభీ
 7 భద్రా 8 భద్రవతి యీ 8 ని గుమ్మడిపేరుపేళ్ళు.

గుమ్మపంతును గుణము.

శ్లో॥ కట్ఫలంకఫవాతేఘ్నంగుల్మమేహాతిసారనుత్ ।
 సుచిన్యాజ్వరదుర్లమాగ్రహణీపాంశుశోషనుత్ ॥

తా॥ గుమ్మడిపేకు కఫము వాతము గుల్మవ్యాధి మేహరోగము కడుపునొప్పి జ్వరము దుర్లమయనువ్యాధి గ్రహణీ పాండువు శోఫ వీటినినివారించునీయుటయే గాక రుచికరముగనుండు.

దేవదారు.

శ్లో॥ దేవదారున్మృత దాసు సురాశ్వాదినిమంచతత్ ।
 స్నాపావిధిమహాదాసు భద్రదాన్వోద్రదారుచ ।
 దేవకాఢ్యంచంద్రకాఢ్యం భద్రకాఢ్యంసుదారుచ ।
 సురదాన్వోద్రవృక్షేషు స్థైర్యవామరదారుచ ॥

టీక॥ 1 దేవదారు 2 దారు 3 సురాశ్వా 4 కిడిను 5 స్నేహబద్ధ 6 మహాదారు
 7 భద్రదారు 8 ఇంద్రదారు 9 దేవకాఢ్య 10 చంద్రకాఢ్య 11 భద్రకాఢ్య 12 సుదారు
 13 సురదారు 14 ఇంద్రవృక్ష 15 అమరదారు యీ 15 స్థైర్య దేవదారుపేళ్ళు.

దేవదారు గుణము.

శ్లో॥ దేవదారుభవేత్తి క్తంశోభోష్ణశ్లేష్మనాతిజ్ఞే ।

అమదోషవిబధస్సుంప్రసేహప్రచదరంబయేత్ ॥

తా॥ దేవదారు వగుగును శీతముగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది శ్లేష్మము వాతము అమదోషము మలబద్ధము ప్రసేహము ప్రచదరబాధ్యము వీటిని నివర్తింపం జేయు.

భద్రదేవదారు.

శ్లో॥ భద్రకాష్ఠంస్నేహాన్యతఃకృమిలంశక్రదారుచ॥

టీక॥ 1 భద్రకాష్ఠం 2 స్నేహాన్యతః 3 కృమిలం 4 శక్రదారు యీ 5 మ్న భద్రదేవదారుపేర్బు.

భద్రదేవదారు గుణము.

శ్లో॥ భద్రకాష్ఠంచత్తిశోష్ణంరూక్షంస్లేష్మానిలాంబహం ।

భూతిదోషాపహంధత్తేలిష్ఠమంగైస్సుకాశికాం ॥

తా॥ భద్రదేవదారు చేరుగును ఉష్ణముగను రూక్షముగనునుండు. మరియు నిది శ్లేష్మవాతము భూతబాధ ఇవి నివర్తింపించు. ఇది శస్త్రమునకు లేపనముజేసిన శరీరము వల్లగడగును.

సరశదేవదారు.

శ్లో॥ సరశోనందనోవ్రిశానమేంద్రైకవృక్షకా ।

వీతదారుఃసీతస్పర్శోమహాద్వ్యశిల్పిద్రుమః ॥

టీక॥ 1 సరశ 2 నందన 3 వీరీడా 4 నమేరు 5 ద్వ్యకవృక్షకా 6 వీతదారు 7 వీతవృక్ష 8 మహాద్వ్య 9 శిల్పిద్రుమ యీ 9 న్ని సరశదేవదారుపేర్బు.

సరశదేవదారు గుణము.

శ్లో॥ సరశశీతలఃశుభ్రాక రసయోర్మృదురాలస్టుః ।

ఉష్ణాన్నిధానమిరాంక్షీ కారకణాశాయయాంబహా॥

తా॥ సరశదేవదారు కారముగను పాకరసములయందు మధురముగను ఉష్ణువు గను ఉష్ణముగను జిగురుగనునుండు. మరియు నిది వాతము నేత్రరోగము కంఠరోగము కణికారోగము వీటిని నశింపజేయు.

కామంచిపూరి.

శ్లో॥ కటుత్పణంచసకలం పూతికంఠోచివత్పణం ।
 ద్యామకంశ్యామకంపాప పుద్గలందేవదస్థకం ।
 ఆలతంపాచనందగ్ధం సబలాధూమగంధికం ।
 జ్వలినీచవిశుద్ధంచ గంధకాప్తకుసుంభకం ॥

టీక॥ 1 కటుత్పణ 2 సకల 3 పూతిక 4 ఠోచివత్పణ 5 ద్యామక 6 శ్యామక
 7 పాప 8 పుద్గల 9 దేవదస్థక 10 ఆలత 11 పాచన 12 దగ్ధ 13 సబల 14 ధూమ
 గంధిక 15 జ్వలినీ 16 విశుద్ధ 17 గంధకాప్త 18 కుసుంభక యీ 18 నీ చ కామంచి
 పూరిపేర్పు.

కామంచిపూరి గుణము.

శ్లో॥ కటుత్పణంచకాశ్మఘ్నంహృద్యోగశమనంపరిం ।
 విఘ్నాచీవ్రణశూలఘ్నంప్లేహవాతాస్రనాశనం ॥

తా॥ కామంచిపూరి కాశము హృద్యోగము విఘ్నాచీ వ్రణము శూల స్లేహము
 వాతము రక్తదోషము వీటిని నశింపజేయు.

కర్కాటకశృంగి.

శ్లో॥ శృంగీకర్కటశృంగీచకుంభాకర్కటాహ్వయా ।
 కుశీరశృంగీచక్రాచమహాఘోషావరాంగికా ।
 చంద్రాస్యదావిషాణీచశృంగీవనజమూర్ధజా ॥

టీక॥ 1 శృంగీ 2 కర్కటశృంగీ 3 కుంభా 4 కర్కటాహ్వయా 5 కుశీర
 శృంగీ 6 చక్రా 7 మహాఘోషా 8 వరాంగికా 9 చంద్రాస్యదా 10 విషాణీ 11 వనజ
 మూర్ధజా యీ 11 న్ను కర్కాటకశృంగి పేర్పు

కర్కాటకశృంగి గుణము.

శ్లో॥ తిక్తాకర్కటశృంగీచహృద్యోగశ్చసమీరనతే ।
 కాసంశ్వాసంచహిఘ్నాచవాతత్యేష్టారుచింజయేత్ ॥

తా॥ కర్కాటకశృంగి హృద్యోగమున కుంభాకర్కటమునందు. మరియు నిది ఉదర
 వ్యాధి జ్ఞానము కాస శ్వాసము హిఘ్న వాతము దప్పి ఆరుచి వీటిని
 నశింపజేయు.

ముయ్యాకుపాన్న.

శ్లో॥ సాలపణీః స్థిరాసామ్యాత్రిపణీః పుంసహధృవా ।
 బిదారిగంధాసుమతీదీఘః మూలాచపాతినీ ।
 సర్వానుకారితన్వినీఘః పణీః చపిక్వా ।
 కుముదాతిగ్రహహోక్తాశోభన్మయై వక్తృతా ॥

టీక॥ 1 సాలపణీః 2 స్థిరా 3 సామ్య 4 త్రిపణీః 5 పంసహ 6 ధృవా
 7 బిదారిగంధా 8 సుమతీ 9 దీఘములా 10 పాతినీ 11 సర్వానుకారిణీ 12 తన్వీ
 13 దీఘపణీః 14 పణీః 15 కుముదా 16 అతిగ్రహ 17 శోభన్మయై 18
 న్న ముయ్యాకు పాన్న పేర్లు.

ముయ్యాకుపాన్న గుణము.

శ్లో॥ సాలపణీః సేతిక్వాగుహస్థావాతదోషతీత ।
 విషమద్యురమేహస్థ్విశోభనాతినినాశినీ ।
 అరుచిద్యురీకాసామదోషతృప్తహనాశినీ ॥

తా॥ ముయ్యాకుపాన్న వగుగుహ గుహత్వముగను ఉష్ణముగనునుండు ఇది
 వారిదోషము విషమద్యురము మేహము శోభ నాంతి అరుచి ద్యురము కానము ఆమ
 దోషము నప్పి తాపము వీటిని నశింపజేయు.

కోలపాన్న.

శ్లో॥ పృష్ఠిపణీః పృథక్పణీః కలశీ ధామనీగుహా ।
 పృగాలవిన్నాలాంసూలీకణికాకోష్ఠపుచ్చికా ।
 లాంగలీచంద్రపణీః చద్యక్రోష్టకపుచ్చికా ।
 పూగావతీసృగాలాచ సై వక్తృసరిపుచ్చికా ॥

టీక॥ 1 పృష్ఠిపణీః 2 పృథక్పణీః 3 కలశీ 4 ధామనీ 5 గుహా 6 పృగాల
 విన్నా 7 లాంసూలీ 8 కణికా 9 క్రోష్టపుచ్చికా 10 లాంగలీ 11 చంద్రపణీః
 12 దీఘ 13 క్రోష్టకపుచ్చికా 14 పూగావతీ 15 సృగాలా 16 కేసరిపుచ్చికా 17
 18 న్న కోలపాన్న పేర్లు.

కోలపాన్న గుణము.

శ్లో॥ పృష్ఠిపణీః సేతిక్వాగుహస్థావాతదోషతీత ।
 శ్వాసకాన్తిశమనీద్యురీకాసామదోషతృప్తహనాశినీ ॥

తా॥ కోలపొన్న స్వాదుగను చులకనగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది త్రిదోషములు శ్వాస కాస జ్వరము దప్పి తాపము వీటిని నశింపజేయు.

వా కు డు.

శ్లో॥ కంటకారీచదుస్పర్శక్షుద్రావ్యాఘ్నీనిదగ్ధికా ।

కంటారికాకంటకినీధావనీదుష్పృధర్మణీ ।

ప్రదోగనీకులీక్షుద్రాబృహతీరాష్ట్రకేత్యసి॥

టీక॥ 1 కంటకారీ 2 దుస్పర్శ 3 క్షుద్రా 4 వ్యాఘ్నీ 5 నిదగ్ధికా 6 కంటారికా 7 కంటకినీ 8 ధావనీ 9 దుష్పృధర్మణీ 10 ప్రదోగనీ 11 కులీ 12 క్షుద్రా 13 బృహతీ 14 రాష్ట్రకేత్యసి 15 న్ను వాకుడుపేళ్ళు. దీనినే నేలములకయుని జెప్పుదురు.

వాకుడు గుణము.

శ్లో॥ కంటకారికలు స్తిక్తాచాఘ్నీస్తాహ్వసకామహాశో ।

అరుచిజ్వర వాతామిదోషాన్మృద్ధోషనాశినే ॥

తా॥ వాకుడు వగరుగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది శ్వాసము కాసము అరుచి జ్వరము వాతము అమదోషము మృద్ధోగము వీటిని నశింపజేయు.

పెద్దములక.

శ్లో॥ బృహతీసింహికాక్రాంతావార్ధాకీరాష్ట్రకేత్యసి ॥

వికదాస్థూలవాతాః క్షయహతీశిమహాశోకా ।

సై వసర్వాతనుఃప్రోక్తాఃకషాయాపిశితిశులా ॥

రోదనీతిచవిజ్జేయంబహుప్రతావిధావకః ॥

టీక॥ 1 బృహతీ 2 సింహికా 3 క్రాంతా 4 వార్ధాకీ 5 రాష్ట్రకేత్యసి 6 వికదా 7 స్థూలవాత్కీ 8 మహాశో 9 మహాటికా 10 సర్వాతను 11 క్షయహతీ 12 శిమహా 13 వసర్వాతనుః 14 ప్రోక్తాః 15 కషాయాపి 16 శితి 17 శులా 18 రోదనీ 19 తిచ 20 విజ్జేయం 21 బహు 22 ప్రతావిధావకః 23 న్ను పెద్దములకపేళ్ళు.

పెద్దములక గుణము.

శ్లో॥ శింహికాకఫవాతేఘ్నీశ్వసశూలదగ్ధిగ్రాహకీ ।

ధర్మోహ్వదోగమందాగ్నిమామదోషగుణనాశితే ॥

తా॥ పెద్దములక కఫము వాతము శ్వాసము శూల దగ్ధిగ్రాహకీ ధర్మోహ్వదోగమందాగ్నిమామదోషగుణనాశితే.

ములకకాయ గుణము.

సో॥ క్షారరక్తమాయగణియకలఘ్నూఘ్నస్వప్నానలఘ్నం తేయకాసహారీ॥
 గూర్జ్మవశోష్ణరశోఘాహారీ॥ వీణాఫలం దీపవపాచనం నాస్త్రితీ॥
 బాలగఢోషుత్రయఘ్నః॥ నాస్త్వశ్శక్తియలపిత్త్విగ్ధహరీ॥
 పంచస్త్వేషుగ్రహర॥ విరూడాల్పరస్వీచక్షుశోతఫలర॥

తా॥ మలకకాయ ఉప్పుగను వెగటుగను కాయగను చులకనగను ఉప్పుముగను నుండు, మరియు నీవి కళహాతము తఱుము కానము గుల్మము ప్లేహము ఆర్ద్రస్సు ఉష్ణగోగను వ్రాపు నీటిని హస్తము, మరియు నిది అగ్నిదీపనమును జీర్ణమును కేయును దీని శేతకాయ త్రిదోషములను హస్తము, దోలకాయగనుండునది పిత్తమును వృద్ధీయును, మలకడలకు కళహాను వృద్ధీయును.

పాపములకి.

హాసీ॥ కాంక్షులగు ప్రమాతాచ కీచివాగ్ధాకీచిరుః । కటవాగ్ధాకీచి
 క్షిన్నాటలహాసకీచిరీ । చిన్నావ్యేతానామ భండా
 త్వోక్ష్ణృతాచనాగ్ధృతాచ ప్రభాచ గ్రాచుప్రపుష్పాప్రియం
 కీచీ । కులశాయాలనాచీచకూటవాగ్ధాకీచిచ । లక్ష్మణాక్షేత్ర
 చనాచీచసానిగహామయగ్ధా । హింసలీనాకులీరాష్ట్రీ కున్ద
 భాచమహామహీ ।

టికి 1 కాపిస్తు 2 సుంద్రమాతా 3 వార్తాకిని 4 కటవార్తాకిని 5 క్లిన్నా 6
 అటహి 7 అకపట 8 ఈశ్వరీ 9 విన్నా 10 శ్చేతకలా 11 భండారీ 12 త్వక్
 స్పృహ 13 గ్గభా 14 చంద్రభా 15 చంద్ర 16 చంద్రపుష్ప 17 ప్రియంకరీ 18
 కులహా 19 మూలనారీచ 20 నాటవార్తాకిని 21 లక్ష్మణా 22 త్తేత్రమాతీ 23 నిత
 నింహా 24 ఆమయగ్విహ 25 హింగులీ 26 నాకులీ 27 రాష్ట్రీ 28 ద్దుభా 29
 మహావర్గ యా 29 ని తైములం పేర్లు.

శైలమలక గుణము.

సో॥ తద్వ్యక్తోక్తానితాత్పర్యాద్రావిశేషాద్భక్తానిశే ।
 రుచ్యాచంద్రబయోః సేనవాగ్రాన్త్రామయాఃపహ ॥

తా॥ తెల్లములక వ్రాసుదుయొక్కగుణము కలవైయుండుటయేగాక విశేషముగ గర్భమును ధరింపజేయు. రుచినిపుట్టించును. మరియు నిది కామము నేసికొనిన సర్వశీత్రోగములను హరింపజేయు.

పల్లీరు.

శ్లో॥ గోక్షురస్యాద్గోక్షురకోభక్షకఃస్వాదాకంటకః । గోకంటకోభక్షురకఃషడంగఃక్షురకఃక్షురః । గోకంటకోగోక్షురకఃసెల్యాచిత్రకంటకఃత్రికంటకఃకంటఫలఃశ్వదంష్ట్రోవ్యాధదంష్ట్రకః । ఫలంకమాతదాప్రోక్తా నసశృంగాటకమతిః । నవవర్ణాకోలోకేస్థలశృంగాటకస్తథా ॥

టీక॥ 1 గోక్షుర 2 గోక్షురక 3 భక్షక 4 స్వాదకంటక 5 గోకంటక 6 భక్షురక 7 షడంగ 8 క్షురక 9 క్షుర 10 గోకంటక 11 గోక్షురక 12 సెల్యాచిత్రకంటక 13 త్రికంటక 14 త్రికంటక 15 కంటఫల 16 శ్వదంష్ట్ర 17 వ్యాధిదంష్ట్రక 18 ఫలంకమా 19 నసశృంగాటక 20 సశృంగాటక యా 21 న్నివర్ణాకో

పల్లీరగు గుణము.

శ్లో॥ శ్వదంష్ట్రోబృహణోవృష్టోత్రిదోషశమనోగ్నికృత్ ।

శూలహృద్రోగకృచ్ఛిఃప్రమేహవినివతిః ॥

తా॥ పల్లీరు శరీరపుష్టి ధాతువృద్ధి త్రిదోషశమనము అగ్నిపుష్టి పీడిని గుణము జేయుటయేగాక శూల హృద్రోగము మూత్రకృచ్ఛిను ప్రమేహము వీటిని నశింపజేయు.

మానేడు.

శ్లో॥ బిల్వశృలాటుశ్శాండిల్యోహృద్యగంధోమహాఫలః ।

తైలూషఃశ్రీఫలాహృశ్చకంటకఃపూతిమారుతః ॥

మహాకపిఠోమాంగల్యోమయూగోనీలమల్లికః ।

దృమఃపీతఫలతైచపరోక్షోసామోహరీతకీ॥

టీక॥ 1 బిల్వ 2 శలాటు 3 శాండిల్య 4 హృద్యగంధా 5 మహాఫల 6 తైలూష 7 శ్రీఫలాహ్వ 8 కంటక 9 పూతిమారుత 10 మహాకపిఠ 11 మాంగల్య 12 మయూర 13 నీలమల్లిక 14 దృమ 15 పీతఫల 16 మోహరీతకీ యా 16 న్ను మానేడుపెన్ని.

కాకిమారేడు. /

శ్లో॥ లక్ష్మీఘోగంధగర్భస్సత్యకర్మావహానః ।

వాతసారోదుభాకశృంఖలకార్యసితానః ॥

టీక॥ 1 లక్ష్మీఘల 2 గంధగర్భ 3 సత్యకర్మా 4 వహానః 5 వాతసార 6 దుభాక 7 కంఖలకారి 8 అసితానః యీ 8 ని క్కాకిమారేడు శేర్లు.

మారేడుద్యయ గుణము.

శ్లో॥ విల్వశృలాఽనుస్సాగ్రాహిదీపనోలఘువాతజిత్ ।

పక్వస్పష్టరహ్యైవైయఃశూలకృచ్ఛిహరిఃపరిం ॥

తా॥ మారేడు దీపనము దీపనము పీటిని గలుగంజేయుటయేగాక లఘువాతమును నివర్తింపజేయు. మరియు దీనివేరును కషాయమునొట్టి వేసించిన జ్వరము శూలము మూత్రకృచ్ఛిన్ముపీటిని నశింపజేయు.

అ క్క లి.

శ్లో॥ అగ్నిమందోగ్నిమంధాసంతికాగ్రివైయంతికా ॥

వహ్నిదోరణకాకన్తుశ్చైవగ్నికాజయో ।

తేజోవృత్తోనలోమంధోన్నావనోగణికారికా ।

తనుత్వచాగ్నిజ్యోతిహ్నివిజయాచప్రసీద్ధితా ॥

టీక॥ 1 అగ్నిమంధ 2 అగ్నిమంధాస 3 తికా 4 వైజయంతికా 5 వహ్నిద 6 రణి 7 రణకాకన్తు 8 శ్చైవగ్నికా 9 కాజయో 10 తేజోవృత్తు 11 అనల 12 మంధ 13 న్నావన 14 గణికారికా 15 తనుత్వచ 16 అగ్నిజ్యోతిహ్ని 17 విజయా యీ 18 ని తక్కులి శేర్లు.

చిరుతక్కులి.

శ్లో॥ అన్యఃక్షుద్రాగ్నిమథనోపూర్వనామానియోజయేత్ ।

జయాగ్నిమంధోరణికోసాగంధీగంధపత్రకః ।

మహాక్షుద్రాగ్నిమథనీఅరణీచేతినంజ్ఞతా ॥

టీక॥ 1 క్షుద్ర 2 అగ్నిమథన 3 జయా 4 అగ్నిమంధ 5 రణి 6 సాగంధీ 7 గంధపత్రక 8 మహాక్షుద్ర 9 అగ్నిమథనీ 10 అరణి యీ 10 ని చిరుతక్కులి శేర్లు. (ఇతరూపే) పైజెప్పబడిన శేర్లును దీనిగలవని తెలిసికొనవలయు.

తక్కు లిద్వయ గుణము.

శ్లో॥ తక్కుగీతలుగాతిక్కుశ్చోష్ణాపాండురోగక్షయే ।

శోఫోష్ణేష్టాన్నమాంద్యామనిబంధాంశ్చవివాశయేతి ॥

తా॥ తక్కుల చేరుగను వగరుగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది పాండురోగము శోఫము శ్లేష్మము అగ్నిమాంద్యము అమబద్ధము వీటిని నశింపజేయు.

దుండీలము.

శ్లో॥ శోనా రుశూ పానశ్చోష్ణస్వంగోధవీటుబకః । మయూరజంఘా
రళికఃప్రియజీవశుటన్నటః । సప్రోక్తస్పృధునో బస్పృటుడుకో
దీప్తవృంశికః । ఫల్లకఃనల్లకఃఫల్లుఃస్వాతికోజంబురోమతిః । సచ
ప్రోక్తోభద్రాకఃకరండశ్చషడంగకః । ఫలకపః సథాప్రోక్తో
వసశ్శృంగాటకఃమతిః । పూతీవృక్షోభూతివృక్షోమనివృక్షో
మునిద్రుమః । నిస్సారిఃపూతివృక్షస్యస్పృశ్యస్సక్తితః ॥

టీక॥ 1 శోనాక 2 శుకనాస 3 కల్వంగ 4 కటుంబక 5 మయూరజంఘా
6 రళిక 7 ప్రియజీవ 8 శుటుంనట 9 పృథుశింబ 10 టుండుక 11 దీప్తవృంశిక 12
ఫల్లక 13 నల్లక 14 ఫల్లుః 15 వృంతక 16 జంబుక 17 భద్రాక 18 కరండ 19
షడంగక 20 ఫలకప 21 వసశ్శృంగాటక 22 పూతీవృక్ష 23 భూతివృక్ష 24 మని
వృక్ష 25 మునిద్రుమ 26 నిస్సారి 27 పూతివృక్ష 28 నటియ 29 ని రుండలము
పెద్దు.

దుండీలపు గుణము.

శ్లో॥ టుండుకస్సీతవస్తిరోవస్తిరోగహరఃపః ।

పిత్తశ్లేష్మాశిసారాంశ్చకాసశ్వాసారుచింజయేత్ ॥

తా॥ దుండీలము శీతముగను వగరుగనునుండు. మరియు పొత్తికడుపు నొప్పి
పిత్తము శ్లేష్మము అతిసారము కాసము శ్వాసము అరుచి వీటిని నశింపజేయు.

గుమ్మడు లేకు.

శ్లో॥ కాశ్మోమూయాకాశ్మోనిరాకాశ్మోరీమధుస్త్వపి । శ్రీపణ్డి-
సర్వోభద్రాగంధారీసూక్ష్మవృంతికా । కుముదాభద్రాపణ్డి-
చనదాభద్రాచోబ్బలా । శ్రీపణ్డిపల్లాభద్రాగోనుభద్రాగోదా

రికా మహాగుముదికాద్వైమహామధుమతీముదా । రోహిణీ

తిచమోయోతేధామధుమతీచనా ॥

టీక॥ 1 కాశ్యపానాయా 2 కాశ్యపిరా 3 కాశ్యపీ 4 మధుపక్ష్యపి 5 శ్రీపణి 6 సర్వశోభద్రా 7 గాంధారి 8 మాతృవృంతకా 9 కుముదా 10 భద్ర పణి 11 సదాభద్రా 12 కట్ఫలా 13 షీరిణి 14 సఖలా 15 భద్రా 16 గోసుభద్రా 17 బిదారికా 18 మహాకుసుమిణి 19 శృష్టి 20 మహామధుమతీ 21 మదా 22 రోహిణీ 23 మధుమతీ యా 23 న్ను గుమృదుతేకుశేశ్యు.

గుమ్ముచుళెగు గుణము.

శ్లో॥ శ్రీపణిచా నేతిశాగుసూక్ష్మార క్షిప్తిబద్ధత్ ।

త్రివోషశ్రమదాహాభిజ్యోగ్నిష్టాదిపదజగన్ త్ ।

తా॥ గుమ్ముచుళెగు పగరుగను గురుత్వముగను ఉల్లుగునునుండు. మరియు రక్షితేత్యుని త్రిరోషముని శ్రమము తాపము వీడి జ్వరము దిప్పి విషము వీటిని నివర్తింపజేయు.

కలిగొట్టు.

శ్లో॥ పాటలూకామదూతిస్సాన్యైక్యైకాకాలవృంతికా ।

స్వస్థమేఘామధోరూఢీతామ్రపుష్పాంబువాసినీ ॥

టీక॥ 1 పాటలూ 2 కామగుణి 3 కుంభికా 4 కాలవృంతా 5 స్వల్పమేఘా 6 మధోరూఢి 7 తామ్రపుష్ప 8 అంబువాసినీ యా 8 న్ని కలిగొట్టుచేశ్యు.

చిరు కలిగొట్టు.

శ్లో॥ అన్యైశ్చలేనహోర్వేతాకుంభికాక్యైకపాటలూ ॥

టీక॥ 1 శేరుహా 2 కుంభికా 3 కృష్ణపాటలూ యా 3 న్ను చిరుకలిగొట్టుచేస్తు.

కలిగొట్టు గుణము.

శ్లో॥ పాటలూగుదిశోగన్ధి శాస్త్రసత్ప్రత్యుదయినాశినీ । అత్యుష్ణంతో

వరంప్రసాదగు అత్యుష్ణంసఫర క్షినుత్ । జలదోషహరంతాప

రక్షితిన్దినినినంబుబుధిన్మధికిరంవృష్ణంకాంతిదంబరక్షితతలం

విశ్వాతీనానాహస్సుంధలంహికా ప్రసితనుత్ ॥

తా॥ కలిగొట్టు అరుచి వాపు మూలము శ్వాస దప్పి వాంతి వీటిని నశింపఁ జేయు. మరియు దీనిపూలు మిక్కిలి ఉష్ణముగను వగరుగను రుచికరముగనునుండు. మరియు నిది కఫము రక్తదోషము తాపము రక్తపిత్తము వీనిదోషములను బోగొట్టును. మరియు బుద్ధివికాసము వీర్యపుష్టి శరీరమునకు కాంతి వీటిని గలుగఁజేయు. దీని పండ్లు పిత్తము అతిసారము తాపము ఎక్కిల్గు రక్తపిత్తము వీటిని నివర్తింపఁజేయు. జీవకము.

శ్లో॥ జీవకఃశృంగకఃశ్రేయోదీఘాఽయుఃకూర్చశీర్షకః ।
హస్త్యాంగోమధురస్సావదుఃప్రాణదశ్చిరజస్యపి ।
మాంగల్యనామధేయశ్చప్రియసంజ్ఞశ్చకీర్తితః ॥

టీక॥ 1 జీవక 2 శృంగక 3 శ్రేయః 4 దీఘాఽయుః 5 కూర్చశీర్షక 6 హస్త్యాంగ 7 మధుర 8 సావదు 9 ప్రాణద 10 చిరజన్ 11 మాంగల్యనామధేయ 12 ప్రియసంజ్ఞ యీ 12 స్తు జీవకముపేళ్ళు.

జీవక గుణము.

శ్లో॥ జీవకోమధుశ్శీఘోరక్తపిత్తాఽలంబయేత్ ।
దాహజ్వరక్షయోనాహకఫజచ్ఛుక్లవర్ధనః ॥

తా॥ జీవకము మధురముగను శీతముగనునుండు యిది రక్తపిత్తము వాతము తాపము జ్వరము క్షయగోగము కడుపుబ్బరము కఫము వీటిని నివర్తింపఁజేయుటయే గాక ఇంద్రియవృద్ధిని సగా గలుగఁజేయు.

వృషభకము.

శ్లో॥ వృషభోమదఃరోధీరోమాతృకోవృషభోవృషః ।
విషాణీకకుచింద్రాక్షోబంధురోగోపితఃస్మృతః ।
వృషలీపతిమాశ్రేమాప్యధివీపతివిరేవచ॥

టీక॥ 1 వృషభ 2 మదర 3 ధీర 4 మాతృక 5 వృషభ 6 వృష 7 విషాణీ 8 కకుత్ 9 ఇంద్రాక్ష 10 బంధుర 11 గోపిత 12 వృషలీపతిమాశ్ర 13 శ్రీమా 14 పృథివీపతి యీ 14 స్తు వృషభకముపేళ్ళు.

వృషభక గుణము.

శ్లో॥ వృషభఃశిశిరఃస్వాదు పిత్తరక్తసమీరనుత్ ।
క్షయదాహజ్వరద్వేషేష్ట్రశ్చుల్లవివర్ధనః ॥

తా॥ పృథ్వీకము శీతముగను రుచికరముగనునుండు. ఇది పితృము రక్తదోషము వాతము క్షయగోగము తాపము జ్వరము వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు నిది క్షేపత్రము రేతస్సు వీటి పృథ్వినిగలుగజేయు.

మే ధా.

శ్లో॥ మేధాజ్ఞేయామణీభిద్రాశల్యపర్ణావరాపిచ ।
మేదోద్భవామహాసేధామధురాజీవనాచసా ।
మహామేధాదేవమణిర్వసుచిత్రాప్రసీర్ణితా ।
కించిరాపాండురాభాచనామస్తాఃపరికీర్ణితా॥

టీక॥ 1 మేదా 2 మణిభిద్రా 3 శల్యపర్ణా 4 వరా 5 మేధోద్భవా 6 మహామేధా 7 మధురా 8 జీవనా 9 యా 10 ని 11 మేధాపేర్ణి.

మహామేధ.

శ్లో॥ మహామేధాదేవమణిర్వసుచిత్రాప్రసీర్ణితా ।
కించిరాపాండురాభాచనామస్తాఃపరికీర్ణితా॥

టీక॥ 1 మహామేధా 2 దేవమణి 3 వసుచిత్రా 4 కించిరా 5 పాండురాభా 6 యా 7 ని 8 మహామేధాపేర్ణి.

ద్యయ గుణము.

శ్లో॥ మేధాన్వయంహిమస్వాదురక్తపిర్ణిహర గురి ।
గురువాతప్రశమన కఫశుక్లావివర్ధనం ॥

తా॥ మేధా శీతలముగను రుచికరముగనునుండు. మరియు నిది రక్తపితృము గురుత్వము వాతము వీటిని నశింపజేయు. మరియు కఫము శుక్లము వీటిని వృద్ధిజేయు.

కాకోలి.

శ్లో॥ కాకోలిమధురాశుక్లాక్షీరాహ్వక్షాళికామతా ।
వయస్థాస్వాదుమాంసీచవాయుసాళీచకాలికా ।
మధురాశివసీయ్యచవిదారీస్తన్యశర్కరా॥

టీక॥ 1 కాకోలి 2 మధురా 3 శుక్లా 4 క్షీరాహ్వ 5 క్షాళికా 6 వయస్థా 7 స్వాదుమాంసీ 8 వాయుసాళీ 9 కాలికా 10 మధురా 11 జీవనీయ 12 విదారీ 13 స్తన్యశర్కరా యా 13 ని కాకోలిపేర్ణి.

కాకోళి గుణము.

శ్లో॥ కాకోళిస్వాదునీతాస్పృక్వాతపి తృజ్వరాపహా ।

దాహాఘ్నేక్షయహంత్రీచక్లేష్మశుక్లవివర్ధనీ॥

తా॥ కాకోళి రుచికరమగును శీతలమగునునుండు. మరియు నిది వాతము పిత్తము జ్వరము దాహము క్షయము వీటిని నివర్తింపజేయును. మరియు క్లేష్మము శుక్లము వీటిని వృద్ధిజేయించును.

క్షీరకాకోళి.

శ్లో॥ ద్వితీయ్యాక్షీరకాకోళీక్షీరశుక్లాపయన్వినీ ।

వయస్యాక్షీరమధురావిరాక్షీరవిషాణికా ।

శుక్లాల్పజీవవల్లీచధారాచై నవినాళికా ॥

టీక॥ 1 క్షీరకాకోళి 2 క్షీరశుక్లా 3 పయన్వినీ 4 వయస్యా 5 క్షీరమధురా 6 విరాక్షీరవిషాణికా 7 శుక్లా 8 జీవవల్లీ 9 ధారా 10 వినాళికా యీ 10 ని క్షీరకాకోళి పేర్లు.

క్షీరకాకోళి గుణము.

శ్లో॥ రుచిస్యాత్మకఫపితృస్పృక్హృద్రోగశమనీమతా ।

శ్వాసకాసక్షయహరవృష్యాదాహద్వరాపహా ॥

తా॥ క్షీరకాకోళి రుచికరమగునుండు. మరియు నిది పిత్తము రక్తదోషము హృద్రోగము శ్వాసము కాసము క్షయము తాపము జ్వరము వీటిని నివర్తింపజేయుటయు గాక ధాతువృద్ధిని సగా గలుగజేయును.

కారుమినుములు.

శ్లో॥ మాషపణ్ణికాతుకాంభోజీకృష్ణవృంతామహాసహా ।

అర్ద్రమాషాసింహవిన్నాహంసమాషాచవుచ్చికా ।

మంగళాశూర్పపణ్ణికాచపాండురోమకపణ్ణికా ।

సాలపణ్ణికావృద్ధిపణ్ణికాశై నబాలాక్షలోచనా ॥

టీక॥ 1 మాషపణ్ణికా 2 కాంభోజీ 3 కృష్ణవృంతా 4 మహాసహా 5 అర్ద్రమాషా 6 సింహవిన్నా 7 హంసమాషా 8 వుచ్చికా 9 మంగళా 10 శూర్పపణ్ణికా 11

పాండురోమకపణిక 12 సాలపణిక 13 వృద్ధిపణిక 14 తైవబాలా 15 అక్ష
లోచనా యీ 15 స్తు కారుమినుములపేర్లు.

కారుమినుముల గుణము.

శ్లో॥ మామసంకేత సన్వాదవ్యాతర క్తవినాశినీ ।

పిత్తదాహాద్యరంహంతిక్రిమిస్థ్విక ఫశుక్ల కృత్ ॥

తా॥ కారుమినుములు రుచికరముగనుండు. మరియు నిది వాతము రక్త
దోషము పిత్తము తాపము జ్వరము క్రిమిరోగము వీటిని నశింపజేయు. మరియు నిది
కఫము శుక్రము వీటిని వృద్ధిపొందించును.

కారుపెసలు.

శ్లో॥ ముద్గపణికేక్షుద్రసహకాకముద్గావనాధికా ।

సిస్మామాజ్జారగంధీచశూర్పపణిక సుముద్గకా ।

వనజాశృంగిణీదాలతి క్తహంతిస్తుమంజరీ ॥

టీక॥ 1 ముద్గపణిక 2 క్షుద్రసహ 3 కాకముద్గా 4 వనాధికా 5 సిస్మా 6
మాజ్జారగంధీ 7 శూర్పపణిక 8 సుముద్గకా 9 వనజా 10 శృంగిణీ 11 దాలి 12 రిక్త
హారి 13 మంజరీ యీ 13 స్తు కారుపెసలపేర్లు.

కారుపెసల గుణము.

శ్లో॥ ముద్గపణికేహిమంస్వాదువాతర క్తవినాశినీ ।

పిత్తదాహాద్యరంహంతిక్రిమిస్థ్విక ఫశుక్ల కృత్ ॥

తా॥ ఆడవిపెసలు శీతలముగను రుచికరముగనుండు. మరియు నిది వాతము
రక్తదోషము పిత్తము తాపము జ్వరము క్రిమిరోగము వీటిని నశింపజేయు. మరియు
నిది కఫము శుక్లము వీటివృద్ధినిగలుగజేయు.

మనుబాల.

శ్లో॥ జీవంతీజీవనీయాచజీవనీజీవనర్ధనీ ।

మాంగళ్యనామధేయాచశాక శ్రీస్తాపయస్వినీ ।

జీవపుష్టాశీవనాచాజీవభద్రాయశెస్కరీ ।

శృంగారిటీశాంకరీచపుండ్రభద్రాసుమంగలీ ॥

టీక॥ 1 జీవంతి 2 జీవనీయా 3 జీవనీ 4 జీవవర్ధనీ 5 మాంగళ్యనామధేయా
6 కాశశ్రీస్తా 7 పయస్వినీ 8 జీవపుష్టా 9 జీవనా 10 జీవభద్రా 11 యశస్కరీ 12
శృంగారిణీ 13 కాంకరీ 14 పుండ్రభద్రా 15 సుమంగలీ యా 15 న్ను మనుబాలపేర్లు.

మనుబాల గుణము.

శ్లో॥ జీవంతిశీతభాస్వానుఃస్నిగ్ధాదోషత్రయాపహః ।

రసాయనీబలకరీచక్షుష్యాగ్రాహితీలఘుః ।

క్షయదాహజ్వరాహంతికఃఫవీర్యవినగ్ధనీ ॥

తా॥ మనుబాల శీతలముగను మధురముగను జిగటగునుండు. మరియు
త్రిదోషములు క్షయము తాపము జ్వరము వీటిని నశింపజేయుటయేగాక పుష్టికరము
గను బలకరముగను నేత్రములకు హితముగను చులకనగును మలశోధకముగనునుండు.
మరియు నిది కఫము వీర్యము వీటిని వృద్ధిపరచు.

యష్టిమధుకము.

శ్లో॥ యధుయష్టీచమధుకంయష్టీమధుమధుశ్రవా ।

యష్టీమధూకాయష్ట్యాహ్వయష్టికంమధుయష్టికా॥

టీక॥ 1 మధుయష్టి 2 మధుక 3 యష్టి 4 మధు 5 మధుశ్రవా 6 యష్టి
మధూకా 7 యష్ట్యాహ్వ 8 యష్టిక 9 మధుయష్టికా యా 9 న్ని యష్టిమధుకముపేర్లు.

సీరుయష్టిమధుకము.

శ్లో॥ తల్లంక్షణంక్లితనకంక్లితనంకిరికాచసా ।

స్థలజాడలజాచాన్యమధుపక్షేమధూలికా ।

తథాక్లితనకాచైవసైవచాతిరసాస్మృతా ॥

టీక॥ 1 తల్లంక్షణం 2 క్లితనక 3 క్లితన 4 కిరిక 5 స్థలజా 6 జలజా 7 మధు
పక్షిణ 8 మధూలికా 9 అతిరసా యా 9 న్ని సీరుయష్టి మధుకముపేర్లు.

యష్టిమధుకముల గుణము.

శ్లో॥ యష్టిమధుస్వాదురసాశిశిరాపిత్తనాశినీ ।

తృష్ణాదోషంక్షయంహంతివిషచ్ఛేదినాశినీ ॥

తా॥ యష్టిమధుకము రుచికరముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది
సిత్తము దప్పి క్షయము విషము వాంతి వీటిని నశింపజేయు.

ఋద్ధి.

శ్లో॥ ఋద్ధిర్వృద్ధిసుసంసిద్ధిరధాంగంమంగళంసమమ్ ।

గుప్తిస్తృప్తాయుగంయోగ్యంలక్ష్మీస్సర్వజనప్రియా ॥

టీక॥ 1 ఋద్ధి 2 వృద్ధి. 3 సుసంసిద్ధి 4 రధాంగం 5 మంగళ 6 సమ 7 గుప్తి
స్తృప్తాయుగ 8 యోగ్య 9 లక్ష్మీ 10 స్వజన 11 ప్రియా యా 11 న్ను ఋద్ధిపేర్లు.

ఋద్ధి గుణము.

శ్లో॥ ఋద్ధిర్మధురసాశితాక్షయపితృనిలాంజనేత్ ।

రస్తిదాహాద్యరాహ్త్యంతివర్ధనీకఫశుక్లయోః ॥

తా॥ ఋద్ధి మధురముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది క్షయము
పిత్తము వాతము రక్తదోషము దాహము జ్వరము వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు
నిది కఫము శుక్లము వీటిని వృద్ధింజేయు.

నేలగుమ్మడు.

శ్లో॥ విదారికామతాశుక్లాస్వాదుకందాస్పగాలికా ।

పృషకందావిదారీచ పృషవల్లీతుక్రోష్టికా ।

వల్లీకందాశ్యామకందాగజవాజీప్రియాచసా ॥

టీక॥ 1 విదారికా 2 శుక్లా 3 స్వాదుకందా 4 స్పగాలికా 5 పృషకందా 6
విదారి 7 పృషవల్లీ 8 క్రోష్టికా 9 వల్లీకందా 10 శ్యామకందా 11 గజవాజీప్రియా
యా 11 న్ను నేలగుమ్మడుపేర్లు.

నేలగుమ్మడు గుణము.

శ్లో॥ విదారీవీర్యవృద్ధిశ్చపండత్యక్షయనాశినీ ।

సమీరపిత్తరక్తక్షయకార్యవ్యంహంతిబలప్రదా ॥

తా॥ నేలగుమ్మడు పండత్యము క్షయము వాతము పిత్తము రక్తదోషము కృశ
త్వము వీటిని నశింపజేయుటయేగాక వీర్యవృద్ధికరముగను బలప్రదముగనునుండు.

పాలనేలగుమ్మడు.

శ్లో॥ అన్యక్షీరవిదారీస్వాదిక్షుగంధేక్షువల్యపి ।

క్షీరవల్లీక్షీరగంధాక్షీరశుక్లాపయన్వినీ ।

మహాశ్వేతాఋక్షుగంధీధవళాపద్మినీక్షీతిః ॥

టీక॥ 1 క్షీరవిదారి 2 ఇత్తుగంధా 3 ఇత్తువల్లి 4 క్షీరవల్లి 5 క్షీరగంధా 6 క్షీరశుక్లా 7 పయస్వినీ 8 మహాశ్వేతా 9 ఋక్షగంధీ 10 ధవళా 11 పద్మినీ క్షేతి యా 12 న్ను పాలశేలగుమ్మడుపేర్లు.

పాలగుమ్మడు గుణము.

శ్లో॥ మధురోబృంహణోవృషోఽవ్విరక్తాతిమూత్రణీత్ ।

విదారికందోదాహఘ్నో నాతపిత్తహరశ్చసః ॥

తా॥ పాలశేలగుమ్మడు మధురముగనుండు. మరియు నిది జ్వరము రక్త దోషము అతిమూత్రము తాపము వాతము పిత్తము వీటిని నశింపజేయుటయే గాక శరీరపుష్టి వీర్యపుష్టి వీటిని సగా గలుగజేయు.

దూలగోవిల.

శ్లో॥ కపికచ్చూరాత్మగుప్తాస్వయంగుప్తాచహాపిణీ ।

లాంగూలీకండురాప్రోక్తామర్క టీదూరవిగ్రహా ।

బదరీప్రావృషాణీచశూకబింబీజజాచసా ॥

టీక॥ 1 కపికచ్చూ 2 ఆత్మగుప్తా 3 స్వయంగుప్తా 4 హర్షిణీ 5 లాంగూలీ 6 కండురా 7 మర్కటీ 8 దూరవిగ్రహా 9 బదరీ 10 ప్రావృషాణీ 11 శూకబింబీ 12 జాచసా యా 12 న్ను దూలగోవిలపేర్లు.

దూలగోవిల గుణము.

శ్లో॥ కపికచ్చూరసేనావదూరక్తపిత్తానిలాపహా ।

వృష్యాపిత్తాప్రహంత్రీచదుష్టప్రణవినాశినీ॥

తా॥ దూలగోవిల రుచికరముగనుండు. మరియు నిది రక్తపిత్తము వాతము పిత్తము రక్తదోషము దుష్టప్రణాలు వీటిని నశింపజేయుటయే గాక వీర్యవృద్ధికరముగనుండు.

దూసరితీగె.

శ్లో॥ శితివారఃసూచిత్రశూల్మకఃసునివణ్ణకః ।

శ్రీవారకఃశిఖివారఃస్వస్తికఃకుక్కుటశ్శిఖి॥

టీక॥ 1 శితివార 2 సూచిత్ర 3 శూల్మక 4 సునివణ్ణక 5 శ్రీవారక 6 శిఖి వార 7 స్వస్తిక 8 కుక్కుట 9 శిఖి యా 9 న్ని దూసరితీగెపేర్లు.

దూసరితీగ గుణము.

శ్లో॥ సునిష్ఠాగ్నికృద్విప్రాయగురుగ్రాహత్రిదోషజిత్ ।

కాసఘ్నోగ్రంధివాతఘ్నోవ్రణహరీచశోఘజిత్ ॥

తా॥ దూసరితీగ గురుశ్చము మలబద్ధము త్రిదోషములు కాసము గ్రంధివాతము వ్రణము వాపు పీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీప్తి వీర్యశుభ్ర పీటిని గలగంజేయు.

పాషాణభేది.

శ్లో॥ పాషాణభేదకశ్మశ్మలశ్శిలాభేదోశ్మభేదకః ।

స్తవై వస్థలభేదస్తునగభేదతథాశ్మజిత్ ।

ఆద్రిభేదోరిభేనశ్చతథాప్రస్తరభేదకః ॥

టీక॥ పాషాణభేదక 1 అశ్మశ్మ 2 శిలాభేద 3 అశ్మభేదక 4 స్థలభేద 5 నగభేద 6 అశ్మజిత్ 7 ఆద్రిభేద 8 అరిభేద 9 ప్రస్తరభేదక యీ 10 ని పాషాణ భేదపేళ్ళు.

పాషాణభేద గుణము.

శ్లో॥ పాషాణభేదకశ్శూలకృచ్ఛ్రమేహాత్రిదోషజిత్ ।

హృదోగ్నిగ్నిహగ్నలూక్ష్మోవస్తిశుద్ధికరఃపరః ॥

తా॥ పాషాణభేది శూలము మూత్రకృచ్ఛ్రము మేహము త్రిదోషములు హృదోగ్నిము స్థిహము గుల్మము మూలవ్యాధి పొత్తికడుపునొప్పి వీట్లను నశింపజేయు. బోడతరిము.

శ్లో॥ ముండభిక్షుఃపరివ్రాజిపావనీస్యాత్తపోధనా ।

శ్రావణీశ్రీమతీముండితిక్తాశ్రావణీన్వకా ॥

టీక॥ 1 ముండి 2 భిక్షుః 3 పరివ్రాజి 4 పావనీ 5 తపోధనా 6 శ్రావణీ 7 శ్రీమతీ 8 ముండి 9 తిక్తా 10 శ్రావణీన్వకా యీ 10 ని బోడతరము పేళ్ళు.

బోడతర గుణము.

శ్లో॥ ముండభిక్షుఃపరివ్రాజిపావనీస్యాత్తపోధనా ।

తథాబల్యాధేవీనీతుంసాయసీ । గగ్గండంగండమాలామపచీం

కఫవాతకం । అపస్మారస్థిహమేదఃశ్లేషదాఃపాండురోగకం ।
అరుచియోనిశూలంచకాసమర్చశ్చకృచ్ఛకం । పిత్తంచామ
మతీసారక్రిమింశ్వాసంచకుష్ఠకం । విషదోషంహరేదాశుచ్ఛ
దిఁంచై వనివాశయేత్ ॥

తా॥ బోడతరము చేదుగను పాకమువలన కారముగను ఉష్ణవీర్యముగలదిగను మధురముగను చులకనగమనుండు. ఇది బుద్ధి కాక బలము ఆయురారోగ్యము వీటిని వృద్ధిజేయును. దోషములను భేదించును. మరియు నిది గళగండము గండమాల అపచీ కఫము వాతము అపస్మారము స్థిహము మేదోరోగము ఏనుగకాలు పాండురోగము అరుచి యోనిశూల కాసము అర్చస్సు మూత్రకృచ్ఛకము పిత్తిము అమదోషము అని సారము క్రిములు శ్వాసము కుష్టువు విషదోషము వాంతి వీటిని నశింపజేయు.

పెద్దబోడతరము.

శ్లో॥ మహాముండిభోభసీయాభిన్నగ్రంధినికాస్మృతా ।

భూతవృక్షఃకులహలోలంబుశాలూకదంబకః ॥

టీక॥ 1 మహాముండి 2 లోభసీయా 3 భిన్నగ్రంధినికా 4 భూతవృక్షః 5 కులహలః 6 లంబుకా 7 కదంబకః యీ 7 న్ను పెద్దబోడతరముపేళ్ళు.

పెద్దబోడతర గుణము.

శ్లో॥ మహాముండితుమధురాతిక్తావోష్ణారసాయనీ ।

రుచ్యాస్వర్యప్రమేహఘ్నీవాతనాశకరీమతా ।

అన్యేగుణాస్తముండినద్ధేయావైద్యశ్చసూరిభిః ॥

తా॥ పెద్దబోడతరము మధురముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు ఆయురారోగ్యము ఋచి కంతమువకు సుస్వరము వీటిని గలుగజేయు. మరియు నిది ప్రమేహము వాతము వీటిని నివారించుపజేయు. ఇది బోడతరముయొక్క గుణములే గలిగియుండును.)

విష్ణుబోడతరము.

శ్లో॥ హపుషాపుషామిశ్రామిశ్రగంధావిగంధికా ।

అపరాతుస్వచ్ఛఫలాకట్యంగాధావంతనాసికా ।

విషఘ్నీస్థిహనాశాచకులఘ్నీచాపరాంతికా ॥

టీక॥ 1 హపుష 2 విపుష 3 మిళా 4 మిశ్రగంధా 5 విగంధికా 6 స్వచ్ఛ
ఫలా 7 కట్యంగా 8 ధ్వంతు వాపికా 9 విషఘ్నీ 10 స్తహనానా 11 కులఘ్నీ 12
అపరాంతికా ఈ 12 న్ను విస్తుబోడతరమునకు పేర్లు.

విస్తుబోడతర గుణము.

శ్లో॥ హపుషాకటుత్తిగోనాగురుశ్లేష్మబలాసజితే ।
అస్మిగుల్మవికారాంశ్చహంతిజంతూదరై స్సహః॥

తా॥ విస్తుబోడతరము కాగముగను చేరుగనునుండు. మరియు నిది ఉష్ణము
గురుత్వము వీటినిజేయు. ఇది శ్లేష్మము తెనుడ మూలవ్యాధి గుల్మము క్రిములు ఉడర
గోగము వీటిని నశింపజేయు.

తెల్లసుగంధిపాల.

శ్లో॥ శారిబూళారదాగోపాగోపవస్త్రిప్రతానికా ।
గోపకన్యాలతాశ్వేతాలతోక్తాకాష్టశారిబా ।
ఉత్పిలాశారిబాసంతాకరాభాగజిజిహ్వీకా ।
సై మాసుగంధమూలాచభల్లిచల్లితథాస్మృతా ॥

టీక॥ 1 శారిబా 2 శారదా 3 గోపా 4 గోపవస్త్రి 5 ప్రతానికా 6 గోప
కన్యా 7 లతా 8 శ్వేతలతా 9 కాష్టశారిబా 10 ఉత్పిలా 11 శారిభా 12 అసంతా
13 కరాభా 14 జిజిహ్వీకా 15 సుగంధమూలా 16 భల్లి 17 చల్లి యా 17 న్ను
తెల్లసుగంధిపాలపేర్లు.

తెల్లసుగంధిపాల గుణము.

శ్లో॥ శారిబాన్నిగ్ధమధురాశీతాగ్రాహత్రిదోషజితే ।
వాతాన్రసరూపిత్రామజ్వరదాహవినాశినీ ॥

తా॥ సుగంధపాల మధురముగను మనువుగను శీతముగనునుండు. మరియు నిది
గ్రహణి త్రిదోషములు వాతము రక్తదోషము పిత్తము అమచలనము జ్వరము తాపము
వీట్లను నశింపజేయు.

నల్లసుగంధిపాల.

శ్లో॥ శారిబాన్యకృష్ణమూల కృష్ణచందినశారిబా । భద్రాచందన
గోపీతుచందినాకృష్ణవల్యపి । సుభద్రాత్రిదశాచై వమసూరా

కాలపేళికా । కథితాతుమహాశ్యామనాలంబిస్తే నీతీకా లా ।

జంబూవల్లిదుగ్ధగర్భానీవల్లిస్తేతికామతా ॥

టీక॥ 1 కారబా 2 కృష్ణమూల 3 కృష్ణచందనకారిబా 4 భద్రా 5 చందన
గోపా 6 చందనా 7 కృష్ణవల్లి 8 సుభద్రా 9 త్రిదశా 10 మమారా 11 కాలపేళికా
12 మహాశ్యామా 13 పాలందీ 14 జంబూవల్లి 15 దుగ్ధగర్భ 16 నీవల్లి 17 నేతీకా
యా 17 స్తు నల్లసుగంధిపాలపేర్లు.

నల్లసుగంధిపాల గుణము.

శ్లో॥ సుగంధిమూలానాన్యగ్రాహ్యేనసీగ్ధనాత్రివత్ ।

తృష్టారూచిప్రశమనీర్షపత్రాత్రహ్యవత్ ॥

తా॥ నల్లసుగంధపాల విరోధనము కఫము వాతిము చిట్టి ఆరుచి గల్గియు
కూల వీటిని నశింపజేయుటయేగాక అన్నచ్చిని గలుగఁ జేయు.

భావించి.

శ్లో॥ నాకూచీనోమరాడీచ బోమస్త్రిమనల్కపి ।

అవల్లదక్ష్మణ్మథలాస్తే పూతేఘణామతా ।

చంద్రరేఖాతిథానోమూక్ష్మగ్నినామతాపరా ॥

టీక॥ 1 నాకూచీ 2 నోమరాడీ 3 నోమనల్లి 4 సువల్లి 5 అపకూచ 6 కృష్ణ
థలా 7 పూతిథలా 8 చంద్రరేఖా 9 నోమా 10 ముక్ష్మగ్ని యీ 10 నిర్మ భావంచితేర్లు.

భావించి గుణము.

శ్లో॥ నాకూచీమధురాతిక్ష్ణాక్షువాకారి నాయసి ।

విష్టంభనీహిమారుచ్యాసరావ్యాద్యాప్రసిత్తసుఖే ।

రూక్షాహంతిక ఫశ్వాసకుష్మమేహాద్యరక్తమీక్షా ।

తిత్థలంపిత్తలంకృధ్రికుష్ట నాలికాఫాపహం ॥

తా॥ భావంచి మధురముగను చేగుగను పాకమునలని కాగముగనునుండు.
మరియు ఆయురారోగ్యములను స్థిరజేయు. మలబద్ధమునుజేసును. చల్లగనుండును.
రుచిని బుట్టించును. వ్యాధియునునకు మేలుజేసును. వేగముకలదిగనుండును. రక్తిపిత్తి
మును బోగొట్టును. తాపము నిచ్చును. మరియు కఫము శ్వాసము కుప్పిపు మేహ
జ్వరము కృములు వీటిని నశింపజేయు. దీనిఫలము పిత్తిమునుజేసును. మరియు
మూత్రకృచ్ఛిము కుప్పిపు వాతము కఫము వీటిని హరింపజేయు.

మంగళకాయ గుణము.

శ్లో॥ తచ్ఛలూటుత్రిదోషఘ్నో మధురస్వస్వరోగహృత్ ।
 దీపనంబృంహణంతద్వత్ప్రీతలంకశవాతనుత్ ।
 కాసశ్వాసక్షయ్యాహంతిక్రిమిరోగవ్రణాపహః ।
 తత్ఫలంకాసనమనశోధవ్రణవిషాపహం ॥

తా॥ మంగళకాయ త్రిదోషములను బోగొట్టును. మధురముగనుండును సమస్త
 రోగముల నశింపజేయు. అగ్నిదీపనము శరీరపుష్టి పిత్తము వీటినిగలుగజేయు
 మరియు నిది కఫము వాతము కాసము శ్వాసము క్షయము క్రిములు వ్రణములు వీటిని
 నశింపజేయు. దీనిఫలము కాసము వాంతి వాపు వ్రణము విషము వీటిని నశింపజేయు.

చేతిసార.

శ్లో॥ కట్వలూబూర్నిశుంభీచలంభాపిండిఫలాశ్శఘా ॥
 బృహత్ఫలారాజపత్రీహృషాసైవప్రక్షీతితా ।
 ఇత్యౌకుఃక్షత్రియవరఃతిక్తబీజామహాఫలా ॥

టీక॥ 1 కట్వలూబూ 2 నిశుంభి 3 లంభా 4 పిండిఫలా 5 బృహత్ఫలా 6
 రాజపత్రీ 7 ఉషా 8 ఇత్యౌకు 9 క్షత్రియవర 10 తిక్తబీజా 11 మహాఫలా యీ
 11 ఋ చేతిసారశుభ్య

చేతిసార గుణము.

శ్లో॥ ఇత్యౌకుర్వమనేశస్త్రఃకాసశ్వాసద్వరాపహః ।
 అగ్నిమాండ్యంవిషంహంతిస్థావరంజాంగమంతేథా ॥

తా॥ చేతిసార వాంతిని గలుగజేయుటయందు ప్రశస్తముగనుండు. మరియు
 నిది కాసము శ్వాసము జ్వరము అగ్నిమాండ్యము స్థావరవిషము జంగమవిషము (అనగా
 పాపాణాదివిషములు సర్వాదివిషములు) వీటిను నశింపజేయు.

దేవదాళి.

శ్లో॥ జీమూతకాదేవదాళివృంతకోశోగరాగరిప్రోక్తాఖివిషహావల్లి
 దేవదాళీచంద్రికామహాకోశఫలాతద్వజ్జాలాతీచతురంగకః ।
 కర్కోటకీకదంబశ్చ ఘోషాలోమశపత్రకః । మూషికాంబు
 బుధాకశ్చత్రక్కరీసైవకీతితా ॥

టీక॥ 1 జీమాతకా 2 దేవదాళి 3 వృంతకోశ 4 గరాగరీ 5 ఆఖువివహా 6 వల్లి 7 దేవదాళి 8 చంద్రికా 9 మహాకోశఫలా 10 బాలాలీ 11 చతురంగక 12 కర్కటకీ 13 కడంబ 14 ఫూషా 15 లోమశపత్రక 16 మూషికా 17 అంబు 18 బుధాక 19 తర్కగ్రీ యా 19 నిచ్చి దేవదాళిపేర్క.

దేవదాళి గుణము.

శ్లో॥ దేవదాళీప్రయోక్తవ్యాహిత్యావసవ్యరాజయేత్ ।

శోఫేపాంశావిషేశోషేగరేషువమనేహితా ॥

తా॥ దేవదాళి హిగ్మ కావస జ్వరము శోఫ పాంశుకోగము విషమజ్వరము శోష విషము వాంతి వీటిని నివరింపజేయు.

చేతి దోస.

శ్లో॥ కటకాత్రపునీప్రోక్తావిపాండుష్టస్థిసంజానీ ।

ఛర్దాయనీమూత్రఫలాలతాకర్కటకాపిచ ॥

టీక॥ 1 కటుకా 2 త్రపునీ 3 విపాండు 4 వాస్తినజీవానీ 5 ఛర్దాయనీ 6 మూత్రఫలా 7 లతా 8 కర్కటకా యా 8 నిచ్చి చేతిదోసపేర్క.

ములు దోస.

శ్లో॥ త్రపునకంటకిలతానుధావాసస్తృప్తవచ ॥

టీక॥ త్రపున 2 కంటకిలతా 3 సుధావాస యా 3 నిచ్చి ములుదోసపేర్క.

చేతిదోస ములుదోస వీటిగుణము.

శ్లో॥ కర్కటకేకఫపిత్తఘ్నీకృచ్చిమూత్రవికారజిత్ ।

పాంశుహృద్రోగశమనీదీపనీజ్వరనాశినీ ॥

తా॥ దోస కఫము పిత్తము మూత్రకృచ్చిము పాండురోగము హృద్రోగము జ్వరము వీటిని సమింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు.

సక్కదోస.

శ్లో॥ కర్కటేలోమశీవ్యాశపతైర్వాపిరుర్బహుతృణా ॥

టీక॥ 1 కర్కటే 2 లోమశీ 3 వ్యాశపత్రా 4 ఏర్వారు 5 బృహత్ఫలా యా 5 నిచ్చి సక్కదోసకాయపేర్క.

నక్కదోస గుణము.

శ్లో॥ కర్క టీశీలలారూక్షాగ్రాహిణీమధురాగురుః।

రుచ్యాపి త్తహరాసామూషకోన్వేష్టాపి త్తవహ్నికృత్ ॥

తా॥ నక్కదోసకాయ శీతలమగుచుండును. తావనునిచ్చును మలమునుబంధించును. తీపుగనందును గురుత్వమనుజేయును. రుచినిపుట్టించును. పిల్లనునుబోగొట్టును. నక్కదోసపండు కాక పిల్లము అగ్నిమాంద్యము వీటిని గలుగజేయు.

కరుబూబాదోస.

శ్లో॥ అధమఙ్ఘ్రజామధుఫలాపత్రేఖావృంతకర్కటీతిక్తా ।

తిక్తాఫలామధూకావృంతోర్వాపిర్వషష్ఠాభాచతథా ॥

టీక॥ 1 పఙ్ఘ్రజా 2 మధుఫలా 3 పత్రేఖా 4 వృంతకర్కటీ 5 తిక్తాఫలా 6 మధూకా 7 వృంతోర్వారూ 8 పఙ్ఘ్రభా 9 యా 10 ని కరుబూబాదోసజేర్పు.

కరుబూబాదోస గుణము.

శ్లో॥ తిక్తింబాల్వేతిదనుమధురంకంచితాన్లుంచనాకేనిః। పక్వంచేత్తి

దనుమృతి సంతర్పణఃపుష్టిదాయు । వృష్యందాహశ్రమహర

మిదంమూత్రవృద్ధింప్రసూర్యత్ । విహ్లోన్మాదాపహృతినిపుణం

పఙ్ఘ్రజంప్రేక్షకాన్ ॥

తా॥ లేతకరుబూబాదోస చేరుగనుండును. కొంచము ముదిరిన పిదప తీపుగ నుండును. పండిన పిదప కొంచము పుల్లగనుండును. బాగుగ పండిమగిన పిదప పిత్త దేవతలకు ప్రీతిగనుండును. మెరియు నిొ పుట్టించును. శుక్లమును వృద్ధిజేయును తావము శ్రమ వీటినిబోగొట్టును. మూత్రమేను వృద్ధిజేయును. పిత్తము ఉన్మాదము వీటిని నివర్తింపజేయును. దీఘకాకరిగనుండు.

చే మ నీ ర.

శ్లో॥ కోశాతకీకృతచ్చిద్రాబాలినీకృతవేతసా ।

క్షేవ్యశస్త్రుతిక్తాఘోంటాలీమృగంగఫలినీచసా ॥

టీక॥ 1 కోశాతకీ 2 కృతచ్చిద్రా 3 బాలినీ 4 కృతవేతసా 5 క్షేవ్యశ 6 శస్త్రుతిక్తా 7 ఘోంటాలీ 8 మృగంగఫలినీ యా 9 ని చేమనీరజేర్పు.

చేనుబీర గుఱము.

శ్లో॥ త్వేన్మృగటుతిష్ఠోమ్యస్తేనావాద్యన్మృగూలభిత్ ।
కుప్తశ్వయధుకానఘ్నః శ్వాసోద్ధ్వవిషన్మృగభిత్ ।
తత్ఫలంభేనసంశీఘలఘుమేహాత్రికోమతత్ ।
తస్యబీజంమస్తకస్యశోధనంపంకేతకేతం ॥

తా॥ చేనుబీర చేరుగను పగరుగను ఉల్లముగనునుండు. మరియు నిది స్తేహము పాండురోగము అశ్వరోగము శూలము రుక్మము వాపు కాసము ఊర్ధ్వశ్వాసము విసర్జము వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు దీనిశాలము లోకేచన కంఠముగను శీతముగను చులకనగను నుండుటయేగాక మేహము త్రికోమములు వీటిని నశింపజేయు. దీని విష్ణులు శిరోరోగమును బోగొట్టు.

చేనుబీర సమయా భిక్షుః ॥ ౧౭ ॥

శ్లో॥ సమూలస్యరసస్త్వస్యోద్ధ్వోద్ధ్వరజ్జ్వలః ।
సాంఘవిద్రుధిగుల్మన్మృగశ్వాసకానవిహాతకాశీ ।
సర్వవాతాన్సన్నిపాతాన్వానసంశీఘ్నోధుభిత్ ॥

తా॥ చేనుబీర సమూలము యొక్క రసము చేనుగను ఉల్లముగను పగరుగను నుండు. మరియు నిది పాండుపు విద్రుధి గుల్మము మాలము శ్వాసము కాసము విషము పమస్తవాతములు సన్నిపాతము రుక్మపు వాపు వీటిని నశింపజేయుటయేగాక పమనమును సగా గలుగజేయు.

చేనుబీర.

శ్లో॥ ధామాగణవఃకోశిఫలఃరాజకోశికోటిధా ।
కర్కటకేపతిపుష్పముహూలేసిరుచ్ఛతే ।
వాస్తవకోశాతికేచేతివిశాలానర్కటకేచ్ఛదా ॥

టీక॥ 1 ధామాగణవ 2 కోశిఫల 3 రాజకోశాతక 4 కర్కటక 5 పితృపుష్ప 6 మహూలే 7 వాస్తవకోశాతక 8 విశాలా 9 కర్కటకేచ్ఛదా యీ 9 నిన్ని పెద్దదీరపేట్లు.

చేనుబీర గుఱము.

శ్లో॥ ధామాగణవోదసిత్తగోగుర్యోదరసిధానహాః ।
కందుమాతికృష్టచిలక్రినిశోధచినాశాః ॥

తా॥ పెద్దబీర వగరుగనుండు. మరియు నిది గుల్మము మహోదరము కఫము
చురద కుప్తము వాతము క్రిమిరోగము శోఫ వీటిని నశింపజేయు.

పొట్టిబీరకాయ గుణము.

శ్లో॥ కఫసత్తిహారంవృష్యంలఘుకోశాతకీఫలం ।

కుష్ఠమేహక్షయశ్వాసకాసారుచిహరంపరం ॥

తా॥ పొట్టిబీరకాయ కఫపిత్తముల బోగొట్టును. మరియు నిది శుక్రమును
వృద్ధిజేయును. మరియు కుష్ఠపు మేహము క్షయము శ్వాసము కాసము అరుచి వీనిని
నశింపజేయు.

నిడుపుబీరకాయ గుణము.

శ్లో॥ విషఘ్నంనుశుంఠ్యవృష్యంమహాకోశాతకీఫలం ॥

తా॥ నిడుపుబీరకాయ విషమును బోగొట్టును. మధురముగనుండును. శుక్ర
మును వృద్ధిజేయును.

నేటిబీరకాయ గుణము.

శ్లో॥ రక్తపిత్తిహారంరుచ్యంఘృతికోశాతకీఫలం ।

వృష్యంహిక్కావిషహరంశీతజ్వరవినాశిణం ॥

తా॥ నేటిబీరకాయ రక్తపిత్తమును బోగొట్టును. రుచిగనుండును శుక్రమును
వృద్ధిజేయును. మరియు నిది ఎక్కిళ్ళు విషము చలిజ్వరము వీనిని నశింపజేయు.

కా క ర.

శ్లో॥ కారవేల్లంకిటిల్లంస్వాహగ్రకాండంసుకాండకం ।

కారవల్లీనారివల్లీబృహద్వల్లీ వ్యసరాస్మృతా॥

సో॥ 1 కారవేల్ల 2 కిటిల్ల 3 ఉగ్రకాండ 4 సుకాండక యీ 4 న్ను కాకర
పేళ్ళు మరియు 1 కారవల్లీ 2 నారివల్లీ 3 బృహద్వల్లీ యీ 3 న్ను పెద్దకాకరపేళ్ళు.

కాకర గుణము.

శ్లో॥ కారవేల్లంహిమంభేదిలఘుతిక్తామవాతలం । పిత్తాన్రకామిలా

పాండుకఫమేహక్రిమికాడయేత్ । న్యాత్కారవల్లీఫలమిష

దృష్టంసర్వామయఘ్నంరుచిరంక్రిమిఘ్నం । చక్షుష్యమేతల్ల

ఘృ దీపనంస్యా ద్దోషాపహృస్సిహాఫలై స్సమానం । తీక్ష్ణో
ష్ణందోషజిద్వన్యాకారస్థివిమాపహా । ప్రనేకశ్వాసకాసార్కః
క్రిమికుష్మప్రణాజయేత్ ॥

తా॥ కాకర చలవజేసును. త్రిదోషముల భేదించును. చులకననిచ్చును. వాత
మునుజేయకుండును. మరియు నిది పిత్తరక్తము కామిల హిండువు కఫము మేహము
క్రిములు వీటిని నశింపజేయు. కాకరకాయ కొంచెము ఉష్ణమునుజేయును. సర్వ
రోగముల బోగొట్టును. రుచినిచ్చును. క్రిములను బోగొట్టును. నేత్రములను మేలు
జేసును. చులకననిచ్చును. అగ్నిదీపనము జేసును సింహాఫలమువలెనే దోషమును
బోగొట్టును. మరియు అడవికాకరకాయ మిక్కిలి కాకజేసును. దోషములను విష
ములను బోగొట్టును. నోటియందు నీరూరును. మరియు నిది శ్వాసము కాసము మూల
శంక క్రిములు కుట్టువు ప్రణామము వీట్లను నశింపజేయు.

ఆగాకర.

శ్లో॥ మహాబాలీఫలసంభవీపుష్పీచిరుచ్ఛతే ।

కర్కోటకీవిషస్థి చకంటకీనల్లినళి ॥

టీక॥ 1 మహాబాలీ 2 ఫలసభి 3 పీతపుష్పి 4 కర్కోటకీ 5 విషస్థి 6
కంటకీ 7 నల్లినీ 8 నళి యీ 8న్ని ఆగాకరపేర్లు.

ఆగాకర గుణము.

శ్లో॥ తద్వైశ్కర్కోటకీపుష్పంకలూపారుచినాశసం ।

కర్కోటకీఫలంహృద్వ్యంకషాయమధురంగురం ।

దీపనంసాచనంగుచ్ఛ్యంకేత్యంమేధ్యత్రిదోషనుతే ॥

తా॥ ఆగాకర కాకరయొక్క గుణముకలవైయుండును. దాని పుష్పములు
కిలాసకుట్టువు అరుచి వీటిని బోగొట్టును. మరియు నిది ఆగాకరకాయ హృదమమునకు
మేలుజేసును. వగరుగను తీపుగనునుండు. గురుత్వమును జేసును అగ్నిదీప్తి పాచనము
వీటిని జేసును. రుచిగనుండును వెంట్రుకలు బుద్ధి వీటిని వృద్ధిజేసును. త్రిదోషప్రకోప
మును బోగొట్టును.

గోష్ఠాగాకర.

శ్లో॥ వంశ్యాకర్కోటకీదేవీనున్జ్ఞాచసిహూంకా ।

నాగారీనాగమృశనీవిషకంటకీనీతథా ।

విశ్వేయామజ్జమననీకన్యాభూతప్రమద్దనీ।

వంధ్యాపాదాప్రజానై వశ్వేయాయోగీశ్వరీతథా ॥

టీక॥ 1 వంధ్యాకర్కోటకీ 2 దేవీ 3 మనోజ్ఞా 4 కుమారికా 5 నాగారీ 6 నాగమధనీ 7 వివకంటకినీ 8 మజ్జమననీ 9 కన్యాభూతప్రదర్శనీ 10 వంధ్యా 11 పాదా 12 ప్రజా 13 యోగీశ్వరీ యీ 13 న్ను గొడ్డాకాకర పేర్లు.

గొడ్డాగాకర గుణము.

శ్లో॥ వంధ్యాకర్కోటకీతిక్తాకట్వీచోష్ణాలఘుస్మృతా।

రసాయనీశోధనీచగ్రహపీడావిపాపహా ।

కథనేత్రశిరోరోగప్రణవీసర్పికానఙిత ।

భగంగరంరక్తదోషంవంధ్యాత్వంచవిनाశయేత్ ॥

తా॥ గొడ్డాగాకర చేదుగను కారముగనునుండు. కాకశీసును. చులకనగ నుండును. బలకరముగనుండు. శోధనముజేసును. మరియు గ్రహపీడ విషము శ్లేష్మము శేత్రరోగము శిరోరోగము ప్రణము విసర్పము కానము భగందరము రక్తదోషము వంధ్యత్వము పీల్చును బోగొట్టును.

బుడ్డ కా క ర.

శ్లో॥ అనంతాసూక్ష్మమూలాచఖములావల్లికాప్రియా ॥

టీక॥ 1 అనంతా 2 సూక్ష్మమూలా 3 ఖములా 4 వల్లికాప్రియా యీ 4 న్ను బుడ్డకాకర పేర్లు.

బుడ్డకాకర గుణము.

శ్లో॥ కషాయాపిచ్ఛిలాగుర్వీసూక్ష్మవల్లీసుశీతలా।

రక్తపిత్తప్రశమనీమూత్రదోషనివారిణీ ।

కామిలాయాంవిశేషేణశస్యతేప్రణరోపిణీ ॥

తా॥ బుడ్డకాకర వెగటుగను జిగటగనునుండు. గురుత్వము చలువ వీటిని జేసును మరియు రక్తపిత్తము మూత్రదోషము వీటిని బోగొట్టును. విశేషముగ కామిల యందుపయోగించుటయే గాక ప్రణమలను సగా నార్చును.

ఆ రె.

శ్లో॥ అశ్మంతకశ్చంద్రకస్తుకుశలీతామ్రపత్రికా |
శక్త్యత్వోగ్వాలుకాపణ్ణాఃస్పృతోయమశ్శత్రకః |
శఫరీచగదాచై నపాషాణాంతకవచ ॥

టీక॥ 1 అశ్మంతక 2 చంద్రక 3 కుశలీ 4 తామ్రపత్రికా 5 శక్త్యత్వో 6 వాలుకాపణ్ణా 7 యమశ్శత్రక 8 శఫరీ 9 గదా 10 పాషాణాంతక యీ 10 ని ఆరపేర్లు.

ఆ రె గుణము.

శ్లో॥ అశ్మంతస్తువరోగ్రాహీశీతోష్ణఃకఫవాతజిత్ |
నిహంతిగండమాల్వానగశగండగఞ్ఞామయాత్ |
తస్యగంభీరసంగ్రాహిగురుశ్లేష్మాసలాపహం ॥

తా॥ ఆర వగరుగను మలబద్ధకారిగను శీతోష్ణముగనునుండు. మరియు కఫ వాతము గండమాల రక్తదోషము గశగండము కంఠలోగము వీటిని బోగొట్టును. ఆర పగుడు లేఖనము మలబద్ధకము గురుత్వము వీటినిజేనును. మరియు శ్లేష్మము వాతము వీటిని నారించుంజేయు.

రెండవ ఆ రె.

శ్లో॥ ద్వితీయాశ్మంతకోయస్తుగుణాశ్చమణోన్యధా |
ప్రలంబచ్చదనఃప్రోక్తోలక్ష్మీకరకరాశినీ ॥

టీక॥ 1 ప్రలంబచ్చదన 2 లక్ష్మీకర 3 కరాశినీ యీ 3 న్న రెండవ ఆర పేర్లు. (మొదటి ఆరకంటె భిన్నగుణములుగలదని తెలిసికొనవలయు.)

రెండవ ఆ రెగుణము.

శ్లో॥ అశ్మంతకోరసేతిక్తశ్లేష్మకాసాద్విపైత్యజిత్ |
వ్రణకోపనశూలఘ్నఃకణామూలవ్రణాపహః ॥

తా॥ రెండవఆర వగరుగనుండు. మరియు నిది శ్లేష్మము కాసములు పిత్తము మిగుల వ్రణములు శూలము కణామూలము వీటిని నివరించుంజేయు.

ఆరెపువ్వు.

శ్లో॥ ధాతకీకుంజరాసింధువుష్పీప్రమదిసీమదా ।

పార్వతీయాతామ్రపుష్పీసుభిక్షామేఘవాసినీ ॥

టీక॥ 1 ధాతకీ 2 కుంజరా 3 సింధువుష్పీ 4 ప్రమదిసీ 5 మదా 6 పార్వ
తీయా 7 తామ్రపుష్పి 8 సుభిక్షా 9 మేఘవాసినీ యీ 9 ని ఆరెపువ్వుపేళ్ళు.

ఆరెపువ్వు గుణము.

శ్లో॥ ధాతకీకటుకాశీతామందోష్ణాతువరాలఘుః ।

తృష్ణాతీసారసిత్తాద్రవిషకృమివిసర్పజిత్ ॥

తా॥ ఆరెపువ్వు కారుగను శీతలముగను నుండు. కొంచెము కాకజేసును.
వగరుగ లఘువుగనుండును. మరియు దప్పి అతిసారము పీష్టము రక్తదోషము విషము
క్రిములు వినర్పము పీల్చును నశింపజేయు.

కోవిదార.

శ్లో॥ కోవిదారోధకుద్దాళఃకాంచనఃకుండలీకులీ ।

తామ్రపుష్పీచమరకోమహాయమృషత్రకః ॥

టీక॥ 1 కోవిదార 2 కుద్దాల 3 కాంచన 4 కుండలీ 5 కులీ 6 తామ్రపుష్పీ
7 చమరిక 8 మహాయమృషత్రక యీ 8 ని కోవిదారపేళ్ళు. దీనినే కాంచనాళ
మనియెదరు.

కోవిదారి గుణము.

శ్లో॥ కోవిదారఃకషాయస్యాత్సాంగ్రాహీవ్రణోగజిత్ ।

గండమాలాగుదభ్రాంతశమనఃకఫపిత్తహః ॥

తా॥ కోవిదారము వగరుగనుండు. ఇది మలబద్ధము వ్రణము గండమాల గుద
భ్రాంతము కఫము పైత్యము వీటిని నశింపజేయు.

మేడి.

శ్లో॥ ఉదుంబరఃక్షీరవృత్తోజంత్యక్షున్నదాఫలః ।

హేమదుగ్ధఃకృమిఫలోయజ్ఞాగశ్శీతవల్కలః ॥

టీక॥ 1 ఉదుంబర 2 క్షీరవృత్తు 3 జంత్యక్షు 4 నదాఫల 5 హేమదుగ్ధము
6 కృమిఫల 7 యజ్ఞాగ 8 శీతవల్కల యీ 8 ని మేడిపేళ్ళు.

మేడి గుణము.

శ్లో॥ ఉదంబరోహిమోవ్రణ్యోకి ఫపిత్రావ్రజద్దురుః ॥

తా॥ మేడి శీతలముగనుండును. మరియు వ్రణములు కఫము పిత్తము రక్త దోషము వీటిని బోగొట్టును. గురుత్వమును జేసును.

మేడిపండు గుణము.

శ్లో॥ బౌదుంబరంఫలమతీవహిమంసుపక్వం పిత్రావహం చమధురం
శ్రమమేహహారి। ఆమంకాపాయమధురంరుచిదీపనంచమాం
సస్యవృద్ధికరణంశ్రమనాశకారి ॥

తా॥ బాగుగ పండిన మేడిపండు మిక్కిలి చూపజేసును. పిత్తమును బోగొట్టును తియ్యగనుండును. శ్రమ మేహము వీటిని బోగొట్టును. ముదిరిన మేడి కాయ వగరుగను తియ్యగను రుచిగనుండు. అన్నిదీపనమును జేసును. శరీరమునకు మాంసవృద్ధినిజేయును శ్రమను బోగొట్టును.

బ్రహ్మమేడి.

శ్లో॥ కాకోదుంబరికాఫల్లర్మలామూశ్శ్విత్రిభేషజం ।

ఫల్గుణీఫలహారీచరాజఫల్గుశివాటికా ॥

టీక॥ 1 కాకోదుంబరికా 2 ఫల్గు 3 మలాయూ 4 శ్విత్రభేషజ 5 ఫల్గుణీ 6 ఫలహారి 7 రాజఫల్గు 8 శివాటికా యీ 8 ని బ్రహ్మమేడిపేళ్ళు.

బ్రహ్మమేడి గుణము.

శ్లో॥ కాకోదుంబరికాతద్వద్విశేషాచ్ఛిన్ననాశినీ ।

కఫపిత్తకరోగ్రాహీకుష్మకంఢావ్రణాపహా ।

రక్తపిత్తహరశ్చైవపాంశుశోఫహరఃపరః ॥

తా॥ బ్రహ్మమేడి మేడియొక్క గుణము కలదైయుండును. విశేషముగ గాయము కుప్తువు దురద వ్రణములు రక్తపిత్తము పాండువు వావు వీనిని బోగొట్టును. మరియు కఫము పిత్తము వీట్లను గలుగంజేయు. మలమును గట్టిచరచును.

నీమమేడి.

శ్లో॥ అంజీరంమజ్జలంజ్ఞేయంకాకోదుంబరికాఫలం ॥

రెండవ అగ్నిమేడి గుణము.

శ్లో॥ అజశ్యంగీరసేస్వాదుశ్శీతజ్వరవిహపహా ।

శ్వయధూపవసంహంతిత్వస్థావమధురాశినీ ॥

తా॥ రెండవ అగ్నిమేడి రుచికరముగనుండు. ఇది శీతజ్వరము విషము వాపు వాతము దప్పి వాంతి వీటిని నశింపజేయు.

తేలుమణిచెట్టు.

శ్లో॥ శణపుష్పీబృహత్పష్పీ సైవోక్తాశణఘంటికా । మహాశణా

మాల్యపుష్పావామసకటుతిక్తకా । నక్రోహిదంష్ట్రాకాకోశీ

వృశ్చికావ్యాధిధూమికా । ధూమప్రతావిశల్యాచవిషఘ్నా

నేత్రరోగహావిషాణీ దక్షిణావర్తాదేవలాంగూలికాచనా ॥

టీక॥ 1 శణపుష్పీ 2 బృహత్పష్పీ 3 సైవోక్తా 4 శణఘంటికా 5 మహా
శణా 6 మాల్యపుష్పా 7 వామస 8 కటుతిక్తకా 9 నక్ర 10 అహిదంష్ట్ర 11 కాకోశీ
12 వృశ్చికా 13 వ్యాధిధూమికా 14 ధూమప్రతా 15 విశల్యా 16 విషఘ్న 17
నేత్రరోగహా 18 విషాణీ 19 దక్షిణావర్త 20 దేవలాంగూలికా యీ 20 న్ని తేలు
మణిచెట్టుపేర్లు. (ఇది ఒప్పిలోభేదముని కొన్నివిధులుండు చెప్పబడియున్నది.)

రెండవ తేలుమణిచెట్టు.

శ్లో॥ ద్వితీయ్యాదక్షిణావర్తావృశ్చికాభిరిషాణికా ।

సమరావృశ్చిపత్రీచంతిధాచనగవృశ్చికా ।

బదనీమేఘపుష్పచ తిథానాపురపుష్పికా॥

టీక॥ 1 దక్షిణావర్త 2 వృశ్చికాశీ 3 విషాణికా 4 సమరా 5 వృశ్చిపత్రీ
6 నగవృశ్చికా 7 బదనీ 8 మేఘపుష్ప 9 పురపుష్పికా యీ 9 న్ని రెండవ తేలు
మణిచెట్టుపేర్లు.

తేలుమణిచెట్టు గుణము.

శ్లో॥ శణపుష్పీరసేతిక్తావామసకఘ్నాత్తనుత్ ।

ఏర్యవృద్ధికరీసాస్యాత్ రక్తస్రావిహారాపరం ।

నదంతిచాస్యబీజానిగర్భఘ్నానీతికేచనా ॥

తా॥ తేలుమణిచెట్టు వగరుగనుండు. మరియు నిది కఫము పిష్టము రక్త స్రావము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక వీర్యవృద్ధికరముగనుండు. మరియు నిది వమనకరముగనుండు. దీని విత్తులు గర్భస్రావమును గలుగజేయునని కొందరు వచించెదరు.

దొండ.

శ్లో॥ బింబీరక్తఫలాగోళాతుండిదంతచ్ఛదోపమా¹ ।

మధుపక్వామహద్రాళీశ్లేష్మకృద్బోధనాశినీ॥

టీక॥ 1 బింబీ 2 రక్తఫలా 3 గోళా 4 తుండి 5 దంతచ్ఛదోపమా 6 మధుపక్వా 7 మహద్రాళీ 8 శ్లేష్మకృత్ 9 బోధనాశినీ యీ 9 న్ని దొండపేళ్ళు.

దొండ గుణము.

శ్లో॥ బింబీవాంతిప్రదాహంతిరక్తపిత్తాస్సకామిలాః ।

తత్ఫలంశీకలంస్వాదుగురుపిత్తాస్సదాహృత్ ।

స్తంభనంలేఖనంనాతవిబంధాధృనకారకమ్ ॥

తా॥ దొండ వమనము జేయించును. మరియు రక్తపిష్టము రక్తదోషము కామిల వీటిని బోగొట్టును దొండపండు చువజేసును. రుచిగనుండును గురుత్వము జేయును. పిత్తరక్తము తాపము వీనిని బోగొట్టును. వీర్యస్తంభనముజేయును. లేఖన కారిగనుండును మరియు నిది వాతము మలబద్ధము కడుపుబ్బగము వీటిని గలుగజేయు.

తియ్యదొండ.

శ్లో॥ మధుతుండిరక్తఫలాతుండికేరీఫలామతా ।

ఓష్ఠోపమఫలాద్గ్వాపీలుపణ్ణిచతుండికా ।

ఛగ్గినీతి త్తిరిఫలానైవకాంచననామికా ॥

టీక॥ 1 మధుతుండి 2 రక్తఫలా 3 తుండికేరీఫలా 4 ఓష్ఠోపమఫలా 5 దీప్తి 6 పీలుపణ్ణి 7 తుండికా 8 ఛగ్గినీ 9 తిత్తిరిఫలా 10 కాంచననామికా యీ 10 న్ని తియ్యదొండపేళ్ళు.

తియ్యదొండ గుణము.

శ్లో॥ వమనీకఫపిత్తాస్సశోషపాండుక్షయాపహా ।

తన్వాఃఫలంగురుస్తవ్యంశ్వాసకాససమూరనుత్ ॥

తా॥ తియ్యదొండ వాంతినిజేయించును. మరియు కళము పిత్రము రక్త
దోషము వాపు. పాండువు త్తయము వీనిని బోగొట్టును. దీనిఫలము గురుత్వముజేసును.
బాలను వృద్ధిజేసును. శ్వాసను కాసము వాతము వీటిని బోగొట్టును.

ఆరుదొండ.

శ్లో॥ ఆర్జుటస్సాదాతేగభోబహుకంటకఃప్రఘుషణః॥

టీక॥ 1 ఆర్జుట 2 ఆతేగభ 3 బహుకంటక 4 ప్రఘుషణ యీ 4 న్ను
ఆరుదొండపేర్లు.

ఆరుదొండ గుణము.

శ్లో॥ ఆర్జుటస్తువరశ్శ్యోవ్రణశోధనరోపణః ॥

తా॥ ఆరుదొండ వెగటుగ శీతలముగనుండును, మరియు వ్రణములను శోధించి
చూపును.

లింగదొండ.

శ్లో॥ లింగినీబహుపత్రస్యాదిశ్వరీచై వనల్లరీ ।

స్వయంధూలింగినః ఘృణాతైరిగాచత్రిఫలాన్వితా ।

చండోలింగంగజాదేవీచండాయస్తంభినీతథా ॥

టీక॥ 1 లింగినీ 2 బహుపత్ర 3 ఈశ్వరీ 4 చైవనల్లరీ 5 స్వయంధూ 6 లింగ
సంభూతా 7 తైరిగా 8 త్రిఫలాన్వితా 9 చండః 10 లింగ 11 గజా 12 దేవీ 13
చండా 14 ఆయస్తంభినీ యీ 14 న్ను లింగదొండ పేర్లు.

లింగదొండ గుణము.

శ్లో॥ లింగినీకాయదుష్ణాచదుగ్ధాచరసాయనీ ।

సర్వసిద్ధికరీచన్యాస్వాదీస్వరసశోధనీ॥

తా॥ లింగదొండ కారముగను ఉష్ణముగను తియ్యగను దుర్వాసనకలదిగను
మిగుల బలకారిగనునుండు. సర్వసిద్ధినిచ్చును నాలుకను శోధించును.

కాకదొండ.

శ్లో॥ కాకనాసాధ్యంతనాసాకాకమగమాపశ్యేత్కా ।

మురంగీస్యాద్రక్షత్రఫలాత్కుండికేచసాస్పృశతా ॥

టీక॥ 1 కాకనానా 2 భాస్వంతనానా 3 కాకమందూకపడికా 4 మురంగీ
5 రత్నఫలా 6 తుండికేశీ యీ 8 స్నూ కాకిదొండపేల్లు.

కాకిదొండ గుణము.

శ్లో॥ మురంగీచఫలేత్సుష్ణాతిక్తాచకఫనాశినీ ।

అర్చనోనిచయంహస్తాకఫసంఘాతభేదినీ ॥

తా॥ కాకిదొండపండు మిక్కిలి ఉష్ణముగను చేదుగనునుండు. మరియు నిది
కఫము అనేకవిధములైన మూలరోగములు కఫరోగములు వీనిని నశింపజేయు.

త్రిఫలానిణయము.

శ్లో॥ హాతిక్యాస్త్రయోభాగాశ్చినాద్యవశభాగికా ।

వడ్భాగాస్సర్పిభీతస్యత్రిఫలేయంప్రకీర్తితా ॥

తా॥ కరక్కాయ 3 భాగములు ఉశిరికకాయ 12 భాగములు తానికాయ
8 భాగములు యీ మూటిని యీ ప్రకారముచేర్చిన త్రిఫలనంబుడు.

త్రిఫలముల సేస్సు.

శ్లో॥ త్రిఫలైతత్రయేణస్యావృణాశ్శేషాఫలాత్తిమా ॥

తా॥ కరక ఉశిరిక తాని అను నీమూడును త్రిఫలములనియు వరణియునియు
ఫలైత్తిమాయనియు జెప్పంబడు.

త్రిఫలముల గుణము.

శ్లో॥ త్రిఫలార్థస్థమేహార్యశ్చఫలైత్తివినాశినీ ।

చిక్షుష్యారోపణీహృద్యానయనశిష్టాపిసేపరా ॥

తా॥ త్రిఫలములు కుష్టువు మేహము అర్చస్సు కఫము పిత్తము వీనిని నశింపం
జేయు. శ్లేత్రములకు హితకారిగనుండు. ప్రణమలనార్చును హృదయమునకు మేలు
జేసును నయస్సును స్థాపించును.

క ర క్కాయ.

శ్లో॥ హానినీకీభయాపహృతప్రపిధ్యాపూరితామృతా ।

జయూమోఘామోమనతీవయస్థాశ్చేయనీశినా ।

అన్నిసేప్రాణదానై నరోహిణీగుద్రవారు ॥

టీక॥ 1 హరితకీ 2 అభయ 3 పథ్యా 4 ప్రపథ్యా 5 పూతనా 6 అమృతా
7 జయా 8 అమానా 9 హైమవతీ 10 వయసా 11 శ్రేయసీ 12 శివా 13 నిమ్నీ
14 ప్రాణదా 15 రోహిణీ 16 దుద్రవాదుణీ యీ 16 న్ను కరక్కాయపేర్లు.

హరితకీనామ కారణము.

శ్లో॥ హరస్యభవనేజాతాహరితాచస్యభావతః ।

హరయేస్సర్వరోగాంశ్చ తేనప్రోక్తాహరితీ ॥

తా॥ కరక్కాయ పరమేశ్వరుని గృహమునందుబుట్టిన దగుటవలనను స్యభావ
ముచే పచ్చగనుండుటవలనను సమస్తరోగముల హరింపంజేయునదిగ నుండుటవలనను
హరితకీయని శిష్యులడెను.

హరితస్యత్వ త్తి.

శ్లో॥ ఏకదశకపతితాస్స స్తత్రక్రస్యపిగిలోఽమృతం ।

మనుష్యాణాంహితాధాన్యభూషాణాతా హరితీ ॥

తా॥ ఇంద్రుం డమృతపానముచేయుచుండునపుడు ఏడమృత పానబిందువులు
గూడుచుండుపడి మనుజుల హితార్థమై ఏడువిధములైన కరక్కాయులు బుట్టెను.

కరక్కాయ భేదములు.

శ్లో॥ జీవంతీపూతనాపశ్చాత్తృణావిజగూర్ధనుః ।

రోహిణీచేతకీన స్తథేగభిన్నాహరితీ ॥

సప్తానామపిశాతీగాంప్రధానంవిజయాస్మృతా ।

ముఖప్రయోగనులభాసర్వవ్యాధిమృతే ॥

తా॥ కరక్కాయ జీవంతీ పూతనా అమృతా విజయా అభయా రోహిణీ
చేతకీ అనియేడువిధంబులుగనుండును. పైజెప్పిన యేడువిధముల కరక్కాయలలో
విజయ యనునది ప్రధానము కాబట్టి వర్వరోగములయందు తొలుతనుపయోగించుటకు
యోగ్యమైనది.

హరితకీన స్తవిధనామ కారణము.

శ్లో॥ జీవంతీజీవనోద్యోగాత్పాననాశ్చాతనాస్మృతా ।

సుధావదమృతాజ్ఞేయవిజయావిజయప్రదా ।

స్మశామభయదాయస్మాదభయాతత్ప్రకీర్తితా ।

రోహిణీతుగుణారోహచ్చేతనాచ్చేతకీమతా ॥

తా॥ కరక్కాయ మనుజులకు ఆయుష్యమును వృద్ధిజేయుటవలన జీవంతి యనియు శరీరమును పరిశుద్ధపరచుటవలన పూతనయనియు అమృతప్రాయముగ నుండుట వలన అమృతయనియు జయమునిచ్చుటవలన విజయయనియు భయమును బోగొట్టుట వలన అభయయనియు మంచుగుణము నిచ్చుటవలన రోహిణీయనియు భాగములు గలుగ జేయుటవలన చేతకీయనియు సప్తవిధనామములను వహించె.

సప్తవిధహరీతకీ ఉత్పత్తి దేశము.

శ్లో॥ విజయూవింశ్యదే షుకన్యాకుబ్జేఘరోహిణీ ।

సారాష్ట్రే ప్రూతనాచైవ గంగాయాశ్శామృతాతనీ ।

కాశ్మీర దేశజీవంతీచేతకీహిమనద్గిరా ।

అభయూవింధ్యదేశేషునాతాచైవ హరీతకీ ॥

తా॥ విజయమును కరక్కాయ వింధ్యదేశమునందును రోహిణీయనునది కన్యా కుబ్జమునందును పూతనయనునది సారాష్ట్రదేశమునందును అమృతయనునది గంగా తీరమునందును జయంతియనునది కాశ్మీరదేశమునందును చేతకీయనునది హిమవత్స ర్వతమునందును అభయయనునది వింధ్యపర్వతమునందును జన్మించెను.

సప్తవిధహరీతకీ స్వరూప తదుపయోగము.

శ్లో॥ జీవంతీస్వణావణాభాపూతనాస్థిమతీయతా అమృతామాం

సలూప్రోక్తా విజయూతుంబరూపిణీ । పంచాంగీర్వభయాష్ట్రే

యాస్మృతావృత్తాతురోహిణీత్వగ్రింగీతుచేతకీశ్లేయాకర్మతా

సామభోచ్యతే ॥ సర్వరోగేషుజీవంతీప్రలేపేపూతనాహితా ।

శర్ధ్యధమమృతాప్రోక్తావిజయాసర్వరోగహృత్ । అక్షిరోగేఽ

భయాశస్తారోహిణీన్ద్రారోహిణీ । చేతకీచూణామోగేస్యా

త్సప్తధైవప్రకీర్తితా ॥

తా॥ జీవంతియను కరక్కాయ బంగారువంటి వణముకలదైయుండును పూతనయనునది నలమలతోగూడియుండును. అమృతయనునది విశేషమజ్జతోగూడి యుండును. విజయయనునది సారక్కాయవలెనుండును. అభయయనునది 5 అంచు

లనో గూడియుండును. శోహిణియనునది గుండుగనుండును. చేతికి అనునది 3 అంచులనో గూడియుండును. జీవంతి యనునది సప్తగోగమలయందును పూతనయనునది లేపనమునందును అమృతయనునది శరీరశోధనమునందును విజయయనునది సర్వతోగములబోగొట్టుటయందును అభయయనునది నేత్రరోగమునందును శోహిణియనునది ప్రణములనార్చుటయందును చేతకియనునది చూర్ణయోగమునందు నుపయోగించును.

ప్రశస్తహారీతకీ స్వరూపము.

శ్లో॥ కాలయోగాత్స్వయంపాకా త్పత్తితాతుమహీతలే । ననా
స్నిగ్ధాఘనావృత్తాగుర్వీష్టిప్తాచయాంభసి । నిమజ్జేత్సాప్రశస్తా
న్యాద్రోగఘ్నస్యతిగుణప్రదా । శోణాచ్ఛిన్నాగుడనిభాకించి
గల్పకమాయణీఃపూలత్పక్వరసాస్వల్పబీజాగుర్వహారీతకీ ॥

తా॥ కాలక్రమమున బాగుగపండి భూమిపైరాలినదియు క్రొత్తగను మన్నగను గట్టిగను గుండ్రముగను లావుగను నీళ్ళలోవైచిన మణుగునదిగను యెఱ్ఱగను గల్లిన లోపల బెల్లపు వణముతో తుల్యమైన వణముకలదిగను కొంచము పగరుగను లావుగనుండు. బెరడుగలదై రసముతోగూడి చిన్ననిమ్మలు గలిగియుండునదియు వైన కరక్కాయ మిక్కిలి ప్రశస్తమైనదగుటచే నది సమస్తరోగములబోగొట్టి సుగుణముల నిచ్చును.

కరక్కాయ గుణము.

శ్లో॥ బీజాస్థితిక్తామధురాతదంతా త్వేద్భాగితస్యా త్కటురుష్ణ
వీర్యా । మాంసాంశితశ్చాన్లుకమాయయుక్తా హారీతకీపంచ
రసాశ్రితేయం॥హారీతకీపంచరసాలవణాతుపరోత్కటా॥రూక్షో
ష్ణాదీసనీమేఘాస్వాదుపాకారసాయనీ॥ సరాబుద్ధిప్రదావృష్యా
చక్షుష్యాబృంహణీలఘుః । శ్వాసకాసప్రమేహార్కఃకుష్మశో
భోదరాస్ఫూమిర్వా । వైస్వర్యగ్రహణీదోష విబంధవిషమ
జ్వరోవా । గుల్మఘ్నానప్రణాశ్చిహితాకాకం డూహ్యదామ
యావా । విబంధంసోత్రసాంపాండుమూరుస్తంభమరోచకం॥
కామిలాంశూలమానా హంస్లేహానంచాపకషణి । మధు
రాన్లుతయావాతంకమాయస్వాదుభావతః । పిత్తంహంతికఃఫం
హాంతికటుకేనహారీతకీ ॥ చర్వితావగ్ధయత్యగ్నింపేషితామల

శోధిసి । స్వినాసంగ్రాహిణీప్రోక్తా భ్రష్టాపథ్యాన్నదోష
 నుత్ ॥ చేతికీచధృతాహస్తేయానత్తివృతిదోహః । తావద్వసి
 చ్యతేదేహీతత్ప్రభావాన్నసంశయః । క్వచిదాస్వాదనాదేవ
 క్వచిదాఘ్రామామాత్రతః । క్వచిత్స్పర్శనమాత్రేణ క్వచిత్స్వర్ణ
 సమాత్రతః । మలాన్విసర్జయేచ్చైవప్రభావేనహారీతకీ ॥ హరి
 తకీమనుష్యాణాంమాతేవహితకారిణీ । కదాచిష్కుప్యజే
 మాతాతానోగరస్థాహారీతకీ ॥ హరితకీమనుష్యాణాం సుఖో
 పాయంరసాయనం ॥ సధ్యత్వేవరాప్రోక్తాసర్వామయవినా
 శిసి ॥ ఉన్మేలిసిబుద్ధిబలేంద్రయాణాం సమ్మిలిసిసిత్తకసానిలా
 నాం । సంశోధసిమూత్రశక్యస్మలానాం హరితకీచప్యసామా
 రాణాం॥

తా॥ కరక్కాయయొక్కవిస్తరిత దానియొక్క ఇది చేదుగను కరక్కాయయొక్క
 మధ్యభాగము మధురముగను దానిబెరడు కారముగను ఉష్ణమైన పీర్ణముకలదిగను
 దానిమాంసము పుల్లగను వగరుగను నుండుటవలన కరక్కాయ తిక్తది 5 విధములైన
 రసములు కలచైయుండును. మరియు నిది ఉష్ణగను మిక్కిలి వగరుగనునుండు. కాక
 జేసును. ఉష్ణముగనుండును. అగ్నిదీపనమునుజేయును గ్రంధాక్షణ శక్తినిచ్చును.
 పాకమువలన రుచిగను ఆయురాగోగ్యవృద్ధికారిగను వేగముగలదిగనునుండు బుద్ధి
 నిచ్చును. మరియు శుక్లవృద్ధి చేత్రములకు హితము శరీరపుష్టి వీల్లును గలుగజేయు.
 తేలికనిచ్చును. మరియు నిది శ్వాసము కాసము ప్రమేహము మూలశంక కుష్టుపు
 వాపు ఉదరరోగము నులిపురుగులు స్వరభంగము గ్రహణీ మలబద్ధము విషమజ్వరము
 గుల్మము ఆధ్యానము వ్రణములు వాంతి ఎక్కిళ్ళు దురద వ్యాధోగము సోతస్సుల
 నడ్డగించుట పొందుపు ఊరుస్తంభము అరుచి కామలి శూల కడుపుబ్బరము స్త్రీహము
 వీల్లును నశింపజేయు. కరక్కాయ మధురముగను పుల్లగను నుండుటవలన వాతమును
 వగరుగనుండుటవలన పిత్తమును కారముగనుండుటవలన కఫమును బోగొట్టును. కర
 క్కాయ నమిలిన అగ్నిదీప్తిని గలుగజేయు. నూరిపుచ్చుకొనిన విరేచనమును
 జేయించు. ఉడికించి పుచ్చుకొనిన మలమును గట్టిపరచును. వేయించిపుచ్చుకొనిన
 అన్నదోషమును బోగొట్టును. చేతికి యను కరక్కాయను చేతనుంచుకొని యుండు
 వరకు విరేచనములగును. మంచితకరక్కాయను తినుటవల్లను వాసన జూచుటవల్లను
 తాకుటవల్లను చూచుటవల్లను మలోత్సర్గనమును జేయించు. కరక్కాయ తల్లివలె

నేమనుకాలకు హితము జేయుచుండును. మరియు సుఖమునిచ్చునట్టి రసాయనావధముగనుండు. సమస్తకోగముల నశింపజేయు. బుద్ధి బలము ఇంద్రియములు వీటిని వృద్ధిపరచును. వాతపిత్తకఫ ప్రకోపమును శమింపజేయు. మలమూత్రములు సప్తమలములు వీటిని బాగుగశోధించును. కావున కరక్కాయ మనుజులకు మిక్కిలి పథ్యకర మైనదిగనుండును.

హారితక సేవనానర్థములు.

శ్లో॥ త్విష్ణోస్తాయాంకంఠశోపేచమానుస్తంభేగళహే ।

సనద్యగేతిథాక్షిణ్యప్రశస్తాహారితకీ ॥

అథావృత్తిభిన్నపరిహీనరేతోరూక్షకృశోలంఘనకర్మితశ్చ ।

పిత్తామయీగర్భవతినారీవిముక్తకర్తాప్యభయాంసఖాదేత్ ॥

తా॥ దప్పి గొంతెండుట హనుస్తంభము గళగ్రహము ననజ్వరములు శరీరక్షయము వీనియందు కరక్కాయ అప్రశస్తము. మరియు మాగాయాసము హీనరేతస్సు రూక్షకృశత్వము లంఘనముచే కృశించుట పిత్తకోగము ఇవిగలవారు గర్భిణీస్త్రీలు రక్తిసాగము చేయబడినవారు వీరిలు కరక్కాయను భక్షించుంజనదు.

హారితకుసుయోగము.

శ్లో॥ అనిలంకుశితంగుడతైలయుతంఘృతశర్కరయాసహపిత్తమపి ।

మధుపిప్పలిభిశ్చైకఘంకుశితంశమయేచ్ఛమయేచ్ఛమయేదభయా

తా॥ కరక్కాయను తైలము శ్శైలము వీటితో నేవించిన వాతప్రకోపమును నయ్యి చక్కెర వీటితో నేవించిన పిత్తప్రకోపమును తేనె పిప్పళ్ళు వీటితో నేవించిన కఫప్రకోపమును నశింపజేయు.

శ్లో॥ గ్రీష్మేతుల్యగుడాసుసైంధవయుతామేఘావసద్ద్యంబరేతుల్యా

శర్కరాయాశరద్యమలయాం శుంథాతుషారాగమే । పిప్ప

ల్యాశిశిశేవసస్త్వసమయేక్షౌద్రేణసంయోజితా । రోగాహంతి

హారితకచనిభాతాగ్న్యోయధాపన్నగాఙ్ ॥

తా॥ కరక్కాయను యండకాలమునందు బెల్లముతోను వషణకాలమునందు పిప్పలి అపహముతోను శరత్కాలమునందు తెల్లచక్కెరతోను హేమంతకాలమునందు శుంథితోను విశాఖకాలమునందు పిప్పళ్ళితోను వసంతుకాలమునందు తేనెతోనుశీర్షి

భుజించిన “ గరుత్మంతుడు సర్పముల నశింపజేయునటుల ,, సర్వరోగములను నశింపం జేయు.

తాడికాయ.

శ్లో॥ విభీతకఃకర్షణలో వాసంతోక్షఃశిలిదుగ్రీమః । సంవతేశో
భూతవాసఃకలివృక్షోవిభీదకః । హార్యోపవనసంభూతసుమూ
లోబహువీర్యకః । సంఘాతుస్తుషజాతశ్చవింధ్యవాసీవసంతకః ।
బహువీర్యవరాలక్షీర్వివాశోక్ష ఫలస్మృతః॥

టీక॥ 1 విభీతక 2 కర్షణఫల 3 వాసంత 4 అక్ష 5 కలిద్రుమ 6 సంవతేశో
7 భూతవాస 8 కలివృక్ష 9 విభీదక 10 ఉపవనసంభూత 11 సుమూల 12 బహు
వీర్యక 13 సంఘాత 14 తుషజాత 15 వింధ్యవాసీ 16 వసంతక 17 బహువీర్యవరా
18 లక్షీర్వివాశ 19 అక్షఫల యీ 20 న్ని తాడికాయ పేర్లు.

తాడికాయ గుణము.

శ్లో॥ విభీతకఃకటుఃపాకీలఘుశ్శ్యోబలాసనుత్ ।

కాసాక్షికఫవాతఘ్నఃకేశవృద్ధికరఃపరః॥

తా॥ తాడికాయ చేడుగను చులకనగను శీతముగనునుండు. మరియు నిది
బలాసరోగము కాపము శ్లేతరోగము కఫము వాతము వీటిని నశింపజేయుటయే
గాక కేశవృద్ధికరముగను జీర్ణకారిగనునుండు.

ఉ స ర క.

శ్లో॥ వయస్థామలకంవృష్యంధాత్రీఫలరసశివం ।

ధాత్రీఫలంశ్రీఫలంచతథామృతఫలంస్మృతం ।

ఆమలకీశీతఫలీశీతామృతఫలంస్మృతం ॥

టీక॥ 1 వయస్థ 2 ఆమలక 3 వృష్య 4 ధాత్రీ 5 ఫలరస 6 శివ 7 ధాత్రీ
ఫల 8 శ్రీఫల 9 ఆమృతఫల 10 ఆమలకీ 11 శీతఫలీ 12 శీతామృతఫల యీ 12 న్ని
ఉసిరిక పేర్లు.

ఉసిరిక గుణము.

శ్లో॥ కషాయకటుతిక్తామ్లంస్వాదుకేశ్యంహిమంలఘు ।

త్రిదోషశమనంవృష్యంకఫజ్వరవినాశసం ॥

తా॥ ఉసిరిక కారముగను చిరుచేదుగను వగరుగను పుల్లగను రుచికరముగను శీతలముగను లఘుపుగనునుండు. మరియు నిది త్రిదోషములు కఫము జ్వరము వీటిని నశింపఁజేయుటయేగాక పీడ్యవృద్ధికరముగను కేశవృద్ధికరముగనునుండు.

పుస్తుకాంతిరే.

శ్లో॥ తద్వద్ధాత్రీఫలంవృష్యంవిశేషాద్రక్తపిత్తజిత్ ।
అష్లుతాన్వత్వివసంహంతిపిత్తంమాధుర్యతైత్త్యతః ।
కశ్యంరూక్షకషాయతాన్వత్తస్మాత్మిమధికంఫలం ॥

తా॥ ఉసిరిక కరక్కాయతో సమానమైన గుణముగలదిగ నుండుటయేగాక విశేషముగ రక్తపిత్తమును బోగొట్టును. శుక్రమును వృద్ధిజేయును. మఱియు నిది పుల్ల గనుండుటవలన వాతమును తియ్యగ శీతలముగనుండుటవలన పిత్తమును రూక్షగ వగ రుగ నుండుటవలన కఫమును బోగొట్టును.

రే ల.

శ్లో॥ కణికారోరాజవృక్షఃప్రగ్రహాన్ప్రతిమూలకః । సారోగ్యశింబీ
శివ్యాశోన్య్యాధిఘాతోవఘాతకః । ఆరగ్వధోధీఘ్నాఫలో
న్య్యాధిఘ్నశ్చతురంగుళః । ఆరేవతస్తథాకణీకణికారోధరే
చకఃకుండలీహేమపుష్పశ్చపరివ్యాధోన్యపద్రుమః । నన్దగ శేఫా
లికాన్వణా కుష్మసూదనపవచ । నన్దణశల్యామఘాతశ్చ
న్వణాన్ద్రుఃక్రిమిమూరికః ॥

టీక॥ 1 కణికార 2 రాజవృక్ష 3 ప్రగ్రహ 4 కృతమూలక 5 సారోగ్య
6 శింబీ 7 శమ్యాక 8 వ్యాధిఘాత 9 అవఘాతక 10 ఆరగ్వధ 11 దీఘ్నాఫల 12
వ్యాధిఘ్న 13 చతురంగుళ 14 ఆరేవత 15 కణీక 16 కణికార 17 రేచక 18
కుండలీ 19 హేమపుష్ప 20 పరివ్యాధ 21 వృషపద్రుమ 22 నన్దణశేఫాలికా 23
న్వణా 24 కుష్మసూదన 25 నన్దణశల్యా 26 అమఘాత 27 నన్దణాన్ద్రు 28 క్రిమి
మూరిక యా 29 నిన్ద రేలపేర్పు.

రేల గుణము.

శ్లో॥ ఆరగ్వధోగురుస్సాన్వదుశ్శీతలోమ్మదురేచనః । జ్వరవృద్ధో
గపిష్టాన్ర వాతోదావతేశూలజత్ । తత్పుష్పంవాతలం
ద్రాహితీ కంపిత్తకషావహం । తస్మిన్జ్ఞానుధురాసాకే తిక్తాస్తి

సమీరజితే । పణాకనిరేచకాణిన్యః కఫమేదోహరాణిచ ।

తత్ఫలంమధురంబల్యంవాతపిత్తజ్వరాహారేత్ ॥

తా॥ రేలగురుత్వముజేసును. రుచినిపుట్టించును చల్లగనుండును. కొంచెముగ విరేచనముజేయించును. మరియు జ్వరము హృద్రోగము పిత్తరక్తము వాతము ఉదావరణము కూల వీటిని నశింపజేయు. రేలపూలు వాతమునుజేసును. మలమును బంధించును చేదుగనుండును. మరియు పిత్తము కఫము వీనిని బోగొట్టును. రేలగుజ్జ పాకమువలన మధురముగను చేదుగనుండు. పిత్తము వాతము వీటిని బోగొట్టును. రేలాకు విరేచనమును జేయించు కఫము మేదోగోగము వీనిని బోగొట్టును. రేలపండు మధురముగను బలకారిగనుండు. మరియు వాతము పిత్తము జ్వరము వీటిను నశింపజేయు.

పిన్నదంతి.

శ్లో॥ దంతీశీఘ్రానికుంభాన్యాదుపచిత్రామకూలికా ।

పదోదుంబరపక్షిక చపిశల్యాచగుణప్రియా ॥

టీక॥ 1 దంతీ 2 శీఘ్రా 3 నికుంభా 4 ఉపచిత్రామకూలికా 5 పద 6 ఉదుంబరపక్షిక 7 విశల్యా 8 గుణప్రియా యీ 8 న్ను పిన్నదంతిపేర్లు. దీనినే నేలదంతి యని జెప్పుదురు.

పెద్దదంతి.

శ్లో॥ వరణీచపరాంగీచతద్ధవచడయాపహా ।

ఆవతకాకేశేరుహుధైవవృషభద్రకా ।

విశోధనీశ్యేనఘంటామధువుష్పచ్ఛదాతథా ।

నాగస్ఫోటావిశాలాచక్తైర్పరండఫలాచనా ॥

టీక॥ 1 వరణీ 2 పరాంగీ 3 జయాపహా 4 ఆవతకా 5 కేశేరుహా 6 వృషభద్రకా 7 విశోధనీ 8 శ్యేనఘంటా 9 మధువుష్పచ్ఛదా 10 నాగస్ఫోటా 11 విశాలా 12 కల్పి 13 పరండఫలా యీ 13 న్ను పెద్దదంతిపేర్లు.

దంతీద్వయ గుణము

శ్లో॥ దంతీత్క్రోష్ణకటుకాకఫవాతోదరాపహా ।

అర్శోవ్రణాశ్మరీశూలంహంత్రిదేవసశోధసే ॥

తా॥ దంతి వగరుగను ఉష్ణముగను చేదుగనునుండు. మరియు నిది కఫము వాతము మహోదరము అన్యస్సు ప్రణము మూత్రకృచ్ఛము కూల వీటిని నశింపం జేయుటయేగాక అగ్నిదీపనము మలశోధనము వీటిని గలుగజేయు.

ఎలుకచెవియాకు.

శ్లో॥ ద్రవంతీశంబరీచిత్రాన్యగోగ్ధీమూషికాహ్వయా ।
 స్రుత్యశ్చేగ్ధీపిషారండాపత్రశ్చేగ్ధ్యాఖివణికా ।
 కృషికాన్యకపణికచక్రగంధీపథ్యాళికా ।
 మాతాభూమిచరాస్సై నజంకపణికచనాశ్శృతా ॥

పీక॥ 1 ద్రవంతీ 2 శంబరీ 3 చిత్రా 4 న్యగోగ్ధీ 5 మూషికాహ్వయా 6 స్రుత్యశ్చేగ్ధీ 7 విష 8 గండా 9 పత్రశ్చేగ్ధీ 10 అఖిపణికా 11 కృషికా 12 వృకపణిక 13 పత్రపంశీ 14 అళికా 15 మాతా 16 భూమిచరా 17 జంకపణిక యీ 17 న్ను ఎలుకచెవియాకుపేర్లు.

ఎలుకచెవియాకు గుణము.

శ్లో॥ అజుపణికర సేన్యాహుఃప్రమేహబహుమూత్రిబిత్ ।
 కఫపిత్తజ్వరేసాగంధక్రిమగుష్మభగంధశ్చే ॥

తా॥ ఎలుకచెవియాకు రుచికరముగనుండు. ఇది ప్రమేహము బహుమూత్రము కఫము పిత్తము జ్వరము పాండు క్రిమిరోగము క్షుయ్యము భగంధము వీటియందు ప్రయోగించిన వలె వివరింపదు.

చిన్నఎలుకచెవియాకు గుణము.

శ్లో॥ లఘ్వాఖికణిక కటుకాణిక్తోష్ణాశీతిలాసరా ।
 రిసాయనిసారేల్లస్థీకసాయాకఫపిత్తమత్ ।
 శూలద్వరకృషిగ్రంధిమూత్రికృచ్ఛప్రమేహకా ।
 అనాహూదరహృదోగవిషపాండుభగంధరా ॥

తా॥ చిన్నఎలుకచెవియాకు కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగను శీతలముగను శరీరమున శీఘ్రముగ వ్యాపించదనిన స్వభావము కలదిగనునుండు. ఆయురారోగ్యముల వృద్ధిజేయును. చురుకైనగ వగరుగనుండును. మరియు కఫము పిత్తము కూల జ్వరము కృమిలు గ్రంధులు మూత్రకృచ్ఛము ప్రమేహము కడుపుబ్బరము ఉదర రోగము హృదోగము విషపాండువు భగంధరము వీట్లను నశింపజేయు.

ఎలుక చెవియొకకూర గుణము.

శ్లో॥ తచ్ఛాక్షం మధురం బల్యం ప్రమేహం బహుమూత్రకం ।
కఫపిత్తం హరేద్ధ్యాతం మలమూత్రవిబంధకం ॥

తా॥ ఎలుక చెవియొకకూర మధురముగ నుండును. బలమునిచ్చును. మరియు ప్రమేహము బహుమూత్రము కఫపిత్తము వాతము మలమూత్రనిరోధనము వీటిని హరింపజేయు.

నీలి.

శ్లో॥ నీలినీలికాకాళాగ్రామ్యాతూణీవిశోధనీ । తుచ్ఛాశ్రిఫలికా
మేళాభారవాహీచరంజనీ వృత్తికా నీలపుష్పాచఖ్యాతా చణు
కేశికా । నీలప్రారుణికా కృష్ణాక్షీ తకం నీలకేశికా । చారజ్జీవ
సాప్రోక్తా గంధపుష్పఫలామృతా ఉపభూతా కేశరుహత్వధైవ
భృశపత్రకః । అవర్తవర్జనాక్షీ చణ్డైవచడయాపహా ॥

టీక॥ 1 నీలినీ 2 నీలికా 3 కాళా 4 గ్రామ్యా 5 తూణీ 6 విశోధనీ 7
తుచ్ఛా 8 శ్రిఫలికా 9 మేళా 10 భారవాహీ 11 రంజనీ 12 వృత్తికా 13 నీల
పుష్ప 14 జనకేశికా 15 నీలప్రారుణికా 16 కృష్ణా 17 క్షీతక 18 నీలకేశికా 19
చారజీ 20 గంధపుష్పఫలా 21 అమృతా 22 ఉపభూతా 23 కేశరుహా 24 భృశ
పత్రక 25 అవతా 26 వణనా 27 అక్షీ 28 జయాపహా యా 29 న్ని నీలిపేష్ట.

నీలి గుణము.

శ్లో॥ నీలీతి క్షరసోష్ణాచకటుస్వాదుఃకఘాపహా ।
కేశ్యావిహీదరంహంతివాతాస్మక్ క్రిమినాశినీ ।
హృదోగళోఘమృష్ణీ తాంచగుల్మేషుయోజయేత్ ॥

తా॥ నీలి వగరుగను ఉష్ణముగను చేదుగను రుచ్యముగను నుండు. మరియు నిది కఫము విషము కుహోదరము వాతము రక్తదోషము క్రిమిరోగము హృద్రోగము శోఘ కృష్ణము గుల్మము వీటిని నివర్తించునట్లు యే గాక కేశవృద్ధి కరముగనుండు.

జై ము దు.

శ్లో॥ స్నుకస్పృఘాదమహావృత్తో మూఘోనిస్యంకపత్రకః ।
సమంతదుగ్ధోదండీరసాహుంఘోవద్రకంటకః ।
వద్రవృత్తో బహుసావోబహుక్షీరీవిషాణికా ॥

టీక॥ 1 స్నుక్ 2 స్పృధా 3 మహావృక్ష 4 మూఢ 5 నిస్యందపత్రక 6 సమంతద్భు 7 దండీరి 8 సాచుండ 9 వజ్రకంటక 10 వజ్రవృక్ష 11 బహుసాగ్ర 12 బహుక్షీరి 13 విహళికా యీ 13 స్ను తెముడుపేర్లు.

తెముడు గుణము.

శ్లో॥ వజ్రపయోరసేత్తిగోగురూఘఃకఫవతజిత్ ।

ప్లేహూదరాగ్నోగుల్మానిహంతివ్రణవిశోధనః ।

దీపనశ్చాప్తహాలఘ్నఃసాండుశ్వయధురోగజిత్ ॥

తా॥ తెముడు వగరుగను గురుత్వముగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది కఫము వాతము ప్లేహము మహోదరము అర్చస్సు గుల్మము వ్రణము 8 విధములైన కూలలు పాండురోగము వాపు వీటిని నివర్తికొంటుంటేయుంటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గొంగుంటేయు.

బొంతిజెముడు.

శ్లో॥ నవ్రీతుండోమహావృక్షోగండీస్సుక్కుస్పృధాస్నుహీ ।

వజ్రవృక్షోబహుస్రావోబహుక్షీరోవృహళికా ॥

టీక॥ 1 వజ్రతుండ 2 మహావృక్ష 3 గండీరి 4 స్నుక్ 5 స్పృధా 6 స్నుహీ 7 వజ్రవృక్ష 8 బహుస్రావ 9 బహుక్షీరి 10 వృహళికా యీ 10 ని బొంతి తెముడుపేర్లు.

బొంతిజెముడు గుణము.

శ్లో॥ వజ్రపయోరసేత్తిగోగురూఘఃకఫశోఫజిత్ ।

ప్లేహూదరాగ్నోగుల్మానిహంతివాతస్యశోధనః ॥

తా॥ బొంతిజెముడుపాలు దానిరసము చేదుగను గురుత్వముగను కాకగను నుండు. మరియు నిది కఫము వాపు ప్లేహము ఉదరరోగము అర్చస్సు గుల్మము వీటిని నశింపజేయు. మరియు నిది వాతమును శోధించును.

జెముడుఆకు గుణము.

శ్లో॥ స్నుశ్యస్త్రుపర్ణంగుచిదంకటుకంచాగ్నిదీపనమ్ ।

కుష్మాస్త్రీలావానికూలాహంతిశోధోదరాశిచ ॥

తా॥ జెముడుఅకు రుచిగను కారముగనునుండు. అగ్నిదీపవమున గలగం
జేయు. మరియు నిది కుష్టువు అష్టీలవాతము కూల వాపు ఉదరరోగము వీనిని
బోగొట్టును.

కోలజెముడు.

శ్లో॥ సమంతద్గుహాసింహుండో న్రజోయామభకంబకః ॥

టీక॥ 1 సమంతద్గుహా 2 సింహుండ 3 వజ్ర 4 యామభకంబక యా 4 స్తు
కోలజెముడు పేర్లు.

కోలజెముడు గుణము.

శ్లో॥ సేహుగదంతటుక స్థితిశ్చోష నీప్తిఃప్రదీపనః ।

సరోగురుర్యాతికరఃకుష్టోదరవివాశకః ।

స్లేహవానిప్రమేహఘ్నుశ్శూలామకఃఫశోధనుత్ ।

గుల్మశ్మిలాభాసపాండుక ఫోదరప్రణబ్ధరాజ్ ।

ఉన్మాద వాతంమేదంచవృశ్చైకస్యవిషంహరేత్ ॥

తా॥ కోలజెముడు కారముగను చేడుగను ఉష్ణముగనునుండు తాపము
నిచ్చును. అగ్నిదీప్తిగలగంజేయు. వేగము కలదిగనుండు. గురుత్వముచేయును.
వాంతిని గలగంజేయు. మరియు నిది కుష్టువు ఉదరరోగము స్లేహము వాతము ప్రమే
హము కూల అమము కఫము వాపు గుల్మము అష్టీలక వాతము కడుపుబ్బరము పాండువు
కఫోదరము ప్రణము జ్వరము ఉన్మాదము వాతము మేరోరోగము శోషణము వీనిని
బోగొట్టును.

ఆకుజెముడు.

శ్లో॥ దళస్సుహీశ్వాపజహృప్తస్త్రిన్నకృవిరేచనీ ॥

టీక॥ 1 దళస్సుహీ 2 శ్వాపజహృప్త 3 పత్రస్సుక్ 4 నువీరేచనీ యా 4 స్తు
ఆకుజెముడు పేర్లు.

ఆకుజెముడు గుణము.

శ్లో॥ కఫగుగ్మోదరహరంస్సుహీక్షీరంవిరేచనం ।

శాఖాన్నహిపయశ్చైవనంసర్వక్రిమిగుదాతిజిత్ ।

ఉపశాంతిద్ధూనంయుక్తంకటువత్రస్సుహీవయః ॥

తా॥ జెముడుపాలు కఫము గుల్మము ఉదరరోగము వీటిని బోగొట్టును. కోల జెముడుపాలు సముస్తమన క్రిమికోగములను మూలములను బోగొట్టును. ఆకుజెముడు పాలు కారముగనుండుటయే గాక జెముడుపాల గుణములకంటె కొంచము తక్కువ గుణములు గలదైయుండును.

సంబరణము.

శ్లో॥ సాతతానస్తతానారవిద్రుతావిమలామతా ।

బహుశేనాచర్మకాసాశేనాదీప్తామరాళికా ॥

టీక॥ 1 సాతతా 2 సస్తతా 3 సారీ 4 విద్రుతా 5 విమలా 6 బహుశేనా 7 చర్మకాసా 8 శేనా 9 దీప్తా 10 మరాళికా యీ 10 న్ని సంబరణమేర్పు.

సంబరణము గుణము.

శ్లో॥ సాతతాచరి సతిక్తానస్సస్తిత్రిదోషశో ।

స్తీహగుల్మోదరంశోఘంపాండురోగంహ రేత్పరం॥

తా॥ సంబరణము పగరుగనుండు. ఇది కఫము పిత్తము త్రిదోషములు స్తీహము గుల్మము మహోదాము శోఘ పాండురోగము వీటిని నశింపజేయు.

కాంచనక్షీరి.

శ్లో॥ క్షీరిశ్చేకాంచనక్షీరికముపేతతుల్యతే ।

తిక్తదుగ్ధాహామనతీహిమదుగ్ధాహిమాపతీ ॥

టీక॥ 1 క్షీరిశ్చీ 2 కాంచనక్షీరి 3 కటుపతీ 4 కపకతీ 5 తిక్తదుగ్ధా 6 హామనతీ 7 హిమదుగ్ధా 8 హిమాపతీ యీ 8 న్ని కాంచనక్షీరి పేర్పు.

స్వస్థాక్షీరి.

శ్లో॥ స్వస్థాక్షీరిస్వస్థిదుగ్ధానుస్థాక్షీరికాపిచ ।

హేమాహ్వకనకక్షీరిహిమక్షీరిచకాంచన ।

హిమాద్రవాపీతిదుగ్ధాస్వస్థ బాధాసహమతా॥

టీక॥ 1 స్వస్థాక్షీరి 2 స్వస్థాదుగ్ధా 3 సువస్థాక్షీరికా 4 హేమాహ్వ 5 కనకక్షీరి 6 హిమక్షీరి 7 కాంచన 8 హిమాద్రవా 9 పీతగుగ్ధా 10 స్వస్థాబాధా 11 సహ యీ 11 న్ని స్వస్థాక్షీరి పేర్పు.

క్షీరిద్వయ గుణము.

శ్లో॥ తిక్తాచకాంచనక్షీరిపిత్తక్రిమికఘాపహా ।
 శోషణీదోషసంఘాతకండూకుప్తవిశోధనీ ।
 వాతదోషప్రళమనీశ్వాపహృద్రోగనాశినీ ॥

తా॥ క్షీరిద్వయము చేమగనుండు. మరియు నిది పిత్తము క్రిమిరోగము కఘము త్రిదోషములు గురిద కుప్తము వాతదోషము శ్వాసము హృద్రోగము వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు నిది నీరును శోషింపజేయుగుణము గలదిగనుండు.

నల్లతెగడ.

శ్లో॥ శ్యామాత్రివృన్మా వికామసూరావిదళాచనాకాలాన్ధచంద్రా
 కాలిందీనుషేణాకాలమేషికా ॥ కాళిందీకాలవల్లీచమయూ
 రాతామ్రపుష్పికా । తథాశోశఫలాచైవ చరటాచైషికా
 తథా ॥ కండూకాఖ్యామహాశ్యామా నళికానింబకంటకా ।
 బృహచ్ఛదామరుద్వేగోమాతాసానాగరాక్షచిత్ ॥

టీక॥ 1 శ్యామా 2 త్రివృత్ 3 మాళవికా 4 మనూ 5 విదళా 6 కాలాన్ధ
 చంద్రా 7 కాలిందీ 8 నుషేణా 9 కాలమేషికా 10 కాళిందీ 11 కాలవల్లీ 12
 మయూరా 13 తామ్రపుష్పికా 14 శోశఫలా 15 చరటా 16 ఐషికా 17 కండు
 కాఖ్యా 18 మహాశ్యామా 19 నళికా 20 నింబకంటకా 21 బృహచ్ఛదా 22 మరు
 ద్వేగా 23 మాతా 24 నాగరా యీ 24 స్తు నల్ల తెగడపేళ్ళు.

నల్లతెగడ గుణము.

శ్లో॥ త్రివృతాకటుత్తొష్టాక్రిమిక్షోష్ణోదరజ్వరాన్ ।
 శోఫసాండ్వామయస్లేహగుల్మంహంతివిరేచనీ ॥

తా॥ నల్లతెగడ కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది క్రిమిరోగము క్షేపత్రము ఉదరరోగము జ్వరము శోఫ పాండురోగము స్లేహము గుల్మము వీటిని నశింపజేయు. మరియు నిది విరేచనకరముగనుండు.

తెల్లతెగడ.

శ్లో॥ శుక్లకేశీత్రిభండిహ్వత్ కాకాక్షీసరళాత్రివృత్ ।
 సర్వాసుభూతిప్రిప్రుశాత్ర్యఘాతుంభాప్రగంధినీ ॥
 న్యృఘ్నిదినీనిసూత్రాచికాక్షీక్షీరనాళికా ॥

టీక॥ 1 శుక్లకేసీ 2 త్రిభండీ 3 కాకాక్షీ 4 సరళా 5 తిప్పత్ 6 సర్వాసు
భూతి 7 త్రిపుటా 8 త్ర్యంభా 9 కుంభా 10 ప్రగంధినీ 11 వ్యాఘ్రాదినీ 12
నిమ్రతా 13 లకాక్షీ 14 క్షీరనాళికా యా 14 న్ను తెల్లతెగడపేళ్ళు.

తెల్లతెగడ గుణము.

శ్లో॥ కషాయామధురారూక్షావిపాకేకటుకామతా ।

కఫపిత్తప్రశమనీత్రివృచ్ఛానిలకోపినీ ॥

తా॥ తెల్లతెగడ వగరుగను మధురముగను రూక్షముగను పాకమువలన చేదు
గనునుండు. మరియు నిది కఫము పిత్తము వీటిని నశింపజేయుటయే గాక అగ్నిదీపన
మును సగా గలుగజేయు.

ఎల్లతెగడ.

శ్లో॥ రక్తాన్యాపిచకాళిందీత్రిపుటాతామ్రపుష్పికా ।

కులవణామసూరీచవ్యాకృతాననకాళికా ॥

టీక॥ 1 కాళిందీ 2 త్రిపుటా 3 తామ్రపుష్పికా 4 కులవణా 5 మసూరీ
6 వ్యాకృతా 7 అననకాళికా యా 7 న్ను ఎల్లతెగడపేళ్ళు.

ఎల్లతెగడ గుణము.

శ్లో॥ రక్తత్రివృత్తుమధురంరూక్షంవాతకరంమతం । తువరంచరసే

తిక్తంకటుచోష్ణంచరేచకం । హితకృచ్ఛమలస్తంభం గ్రహ

ణీంచకఘోరరం । శోథపాండుక్రిమిక్షణ్ణిహ జ్వరేపిత్తకఫం

తథావాతరక్తముదావర్తంహృదోగంచవివాశయేత్ ॥

తా॥ ఎల్లతెగడ మధురముగను రూక్షముగను వగరుగను చేదుగను కారము
గనునుండు. వాతమునుజేసును ఉష్ణముగనుండును. విరేచనము జేయించును. హితముగ
నుండును. మరియు నిది మలస్తంభము గ్రహణీ కఘోరరము వాపు పాండువు క్రిములు
క్షణ్ణిహము జ్వరము పిత్తము కఫము వాతరక్తము ఉదావర్తము హృదోగము వీటిని
నశింపజేయు.

సిన్నపాపర.

శ్లో॥ ఇంద్రేంద్రవారుణీంద్రాహ్వచేంద్రవారాన్పిషాదనీ ।

గవాసనీక్షుగ్రఫలావృషభాక్షగవాత్స్యపి ।

విటంగోగీమతానీగాత్రాణామకనుకామతా ॥

టీక॥ 1 ఇంద్ర 2 ఇంద్రవారుణీ 3 ఇంద్రావ్య 4 ఇంద్రవాగ్ 5 వృషాదనీ
6 గవాదనీ 7 తుద్రఫలా 8 వృషభాక్షీ 9 గవాక్షీ 10 విటంకోటి 11 వీరా 12
కసుకా యీ 12 న్ను పిన్నపాపరపేళ్ళు.

పిన్నపాపర గుణము.

శ్లో॥ ఇంద్రవారుణీకాత్యుష్ణారేచనీకటుకాతథా॥ క్రిమికుష్టవ్రణాన్
దుష్టాన్ హంతిసర్వోద్ధరాణిచ॥ శ్వాసకాసగ్రంధమేహమూఢ
గర్భకామిలాఃస్థి హానంశుష్కగర్భంచగళగండవిషంతథా॥
అనాహవాతమపచీమూమంవిప్రధికంతథా॥ సర్వగుల్మవిపాం
డుంచనాశయేదితికేతితా॥

తా॥ పిన్నపాపర మిక్కిలి ఉష్ణముజేసును. విరేచనము జేయించును కారము
గనుండును. మరియు నిది క్రిములు కుప్పపు దుష్టప్రణములు సమస్తమైన ఉదరకోగ
ములు శ్వాసము కాసము గ్రంధులు మేహము మూఢగర్భము కామిల స్థిహము శుష్క
గర్భము గళగండము విషము అనాహవాతము అపచి ఆమకోగము బల్లులు సమస్తమైన
గుల్మములు పొందుపు వీటిని నశింపజేయు.

పెద్దపాపర.

శ్లో॥ 'అన్యేంద్రవారుణీప్రోక్తావిహలాతుమహాఫలా॥ ఆత్మగతాచిత్ర
ఫలాత్రపునీత్రపుసాచసా॥ శ్వేతిపుష్పాగవాక్షీచమృగోర్వాచ
మృగాదనీ॥ హస్తినీనాగదస్తినీవారుణీగజచిద్భటా॥ కుంభ
కామరుసంభూతాచిత్రాదేవాచనీతితా॥

టీక॥ 1 ఇంద్రవారుణీ 2 విశాలా 3 మహాఫలా 4 ఆత్మగతా 5 చిత్రఫలా 6
త్రపునీ 7 త్రపుసా 8 శ్వేతిపుష్పా 9 గవాక్షీ 10 మృగోర్వా 11 మృగాదనీ 12
హస్తినీ 13 నాగదస్తినీ 14 వారుణీ 15 గజచిద్భటా 16 కుంభకా 17 మరుసం
భూతా 18 చిత్రా 19 దేవా యీ 19 న్ని పెద్దపాపరపేళ్ళు.

పెద్దపాపర గుణము.

శ్లో॥ కంఠగోగావచిశ్వాసగుల్మస్తీహగరోదరాన్॥
మూలగర్భానహగోశీకుష్టమృష్టవ్రణాన్ జగోత్ ॥

తా॥ పెద్దపాపర కంఠకోగము అజీర్ణము శ్వాసము గుల్మము స్థిహము
విషము మహోదరము మూలకోగము గర్భము కుష్టము గుల్మప్రణములు వీటిని
నిశింపజేయు.

పాపరకాయకూర గుణము.

శ్లో॥ తచ్ఛాకముష్ణంమధురంస్వాదుజాతరదీపనం ।
వీర్యోష్ణంబృంహణంబల్యంవిరేచనకరంగురు ।
నాశయేద్వాసపిత్తంచగుల్మరోగంతథాజ్వరమ్ ॥

తా॥ పాపరకాయకూర ఉష్ణముగను మధురముగను రుచికరముగనునుండు. అగ్నిదీపనముజేయును. ఉష్ణవీర్యముకలదిగనుండు దేహమునకు పుష్టినిచ్చును బలకరముగనుండు. విరేచనముజేయించు. గురుత్వముజేసును. మరియు నిది వాతపైత్యము గుల్మము జ్వరము వీటిని నశింపజేయు.

కలుక్రానుగు.

శ్లో॥ త్రాయమాణాకృతత్రాణాత్రాయంతీత్రాయమాణకా ।
బలభద్రోబలోదేవోవాష్ణికంగిరిసానుడః ।
మాంగల్యాభద్రనామాచశుకాభాభయనాశనీ ॥

శ్లో॥ 1 త్రాయమాణా 2 కృతత్రాణా 3 త్రాయంతీ 4 త్రాయమాణకా 5 బలభద్ర 6 బల 7 దేవ 8 వాష్ణిక 9 గిరిసానుడ 10 మాంగల్యా 11 భద్రనామా 12 శుకాభా 13 భయనాశనీ యీ 13 న్ను కలుక్రానుగుపేళ్ళు.

కలుక్రానుగు గుణము.

శ్లో॥ త్రాయమాణారసేతిక్తాకసాయామధురానితా ।
కఫపిత్తహరాక్షేయోమృతస్తహరామతా ॥

తా॥ కలుక్రానుగు చేదుగను వగరుగను మధురముగనునుండు. మరియు నిది కఫము పిత్తము పాత్తికదుపునొప్పి రక్తదోషము వీటిని నివర్తించును.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ త్రాయమాణాసరాపిత్తజ్వరశ్లేష్మాస్రశూలజిత్ ।
గుల్మంజ్వరంఛనికాంచక్షయంగ్లానిత్సహంవిషం ।
హృద్రోగంరక్తపిత్తంచదుర్నామానంవిनाశయేత్ ॥

తా॥ కలుక్రానుగు శేగముగలదిగనుండు. మరియు నిది పిత్తజ్వరము శ్లేష్మము రక్తదోషము శూల గుల్మము జ్వరము వాంతి క్షయము బడలిక దప్పి విషదోషము హృద్రోగము రక్తపిత్తము మూలశంక వీటిని బోగొట్టును.

ఈ శ్లో రి.

శ్లో॥ ఈశ్వరీనాగదమనీకౌమారీసర్వగంధికా | నాగాహ్వనమనీనాగ
గంధాభుజగపణిణీ || యవతిక్తాశంఖనీతుదృఢపాదావిసర్పిణీ |
నకులీచాక్షపీడాచచిత్రమూలూమహేశ్వరీ | శాంతిశ్శివకుమారీ
చఈశానీదేవదుందుభిః ||

టీక॥ 1 ఈశ్వరీ 2 నాగదమనీ 3 కౌమారీ 4 సర్వగంధికా 5 నాగాహ్వ 6
దమనీ 7 నాగగంధా 8 భుజగపణిణీ 9 యవతిక్తా 10 శంఖనీ 11 దృఢపాదా 12
విసర్పిణీ 13 నకులీ 14 అక్షపీడా 15 చిత్రమూలా 16 మహేశ్వరీ 17 శాంతి 18
శివకుమారీ 19 ఈశానీ 20 దేవదుందుభి యీ 20 ని ఈశ్వరీసేఠ్య.

ఈశ్వరీ గుణము.

శ్లో॥ ఈశ్వరీకటుత్క్రోష్టాగురుస్నిగ్ధావిశోధనీ |
త్రిదోషశమనీకుష్మన్ద్యుఘాదిరినాశినీ ||

తా॥ ఈశ్వరీ కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగను గురువుగను స్నిగ్ధముగను
మలకుష్ఠికరముగనునుండు. మరియు నిది త్రిదోషములు కుష్మము వాపు మహోదరము
వీటిని నశింపజేయు.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ ఈశ్వరీకటుత్క్రోష్టావాతశ్లేష్మకృమికాజగన్మిత్ర |
గుల్మోదరాశ్వరీకుప్తవిబంధాధ్మానకానిచ |
త్రిదోషశమనీవర్ణ్యాలూతాసర్పవిషాపహా |
భూతబాధాంరాక్షసీనాంపీడాంచై నవినాశయేత్ ||

తా॥ ఈశ్వరీ కారముగను చేదుగనునుండు. కాకజేసును మరియు నిది
వాతము శ్లేష్మము క్రిములు గుల్మము ఉదరము అశ్మరీ కుష్టువు మలబంధము కడు
పుబ్బరము త్రిదోషములు వీనిని బోగొట్టును. శరీరమునకు మంచికాంతిని గలుగం
జేయు. లాతప్రణామ సర్పవిషము భూతములపని భయము రాక్షసబాధ వీటిని
బోగొట్టును.

ఉపాధుగ.

శ్లో॥ అంకోలోంకోలకోంకోలీనిర్దిష్టోదేఘములకః |
వీతసారస్తామ్రఫలోగంధపుష్పానికోచకః |
కఠోరమల్లికాగ్రాహీవామనోలంబవణకః ||

టీక॥ 1 అంకోల 2 అంకోలక 3 అంకోలీ 4 దీఘామాలక 5 పీఠసార 6 తామ్రఫల 7 గంధపుష్ప 8 నికోచక 9 కఠోరమల్లీకా 10 గ్రాహీ 11 వామన 12 లంఘపర్వక యా 12 స్న ఉడుగపేళ్ళు.

ఉడుగ గుణము.

శ్లో॥ అంకోలస్నిగ్ధరూక్షోష్ణఃకఠరక్తాతిసారణిః ।
వానరాఖువిషంహంతిక్రిమికుచ్చవ్రణాపహః ।
శ్రేష్ఠంపిత్తవికారేషుయోజ్యమేతద్విరేచనమ్ ॥

తా॥ ఉడుగస్నిగ్ధముగను రూక్షముగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది కఠము రక్తదోషము అతిసారము వానరవిషము పండికొక్కువిషము క్రిమికోగము కుష్టుము వ్రణము పీఠము నశింపజేయు. మరియు పిత్తవికారములయందు విరేచనము నకు దీనిని సేవించుట మిగుల శ్రేష్ఠము.

ఉత్తరేణి.

శ్లో॥ అపామార్గఃస్థిశిఖరీ ప్రత్యక్షృష్టిమయూరకః । అధశ్శ్యలో
ధకిణిహిదుగ్రహఃఖరమంజరీ ॥ సప్తోక్తఃశేఖరికోమర్కటీ
దూరవిగ్రహః । ప్రత్యక్ష్యేణీవక్రశిలః కూటోమర్కటపిప్పలీ
ధామార్గఃవోధఘోంటాకుఃకుబ్జకస్థూలమంజరీ ॥

టీక॥ 1 అపామార్గః 2 శిఖరీ 3 ప్రత్యక్షృష్టి 4 మయూరక 5 అధశ్శ్యలో 6 కిణిహి 7 దుగ్రహః 8 ఖరమంజరీ 9 శేఖరిక 10 మర్కటీ 11 దూరవిగ్రహ 12 ప్రత్యక్ష్యేణీ 13 వక్రశిల 14 కూట 15 మర్కటపిప్పలీ 16 ధామార్గః 17 ఘోంటాకు 18 కుబ్జక 19 స్థూలమంజరీ యా 19 ని ఉత్తరేణిపేళ్ళు.

ఉత్తరేణి గుణము.

శ్లో॥ అపామార్గఃకటుస్తిక్తఃకఠఘ్నఃశీఘ్రరేచనః ।
సింధోదరాద్యశ్వయధుఃకండుశూలారుచింజయేత్ ॥

తా॥ ఉత్తరేణి కారముగను చేదుగనునుండు. మరియు నిది కఠము సిద్ధము మహోదరము అర్కస్స వాపు దురద శూల అరుచి వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు నిది శీఘ్రముగ విరేచనమును గలుగజేయు.

జ్యోతిష శ్రుతి.

శ్లో॥ జ్యోతిష శ్రుతితుకటుభీషూక్ష సప్త్యాలతాపిచా ।
ఉపాణికాచాగ్ని భాసాలవణోక్తాచధూమలా ।
లవణీకింశుకావేగాకాకాదనిత్రివర్ణ వ్రపి ।
పీతతైలావిషస్వణీకకుకుందరీకుహణికా॥

టీక॥ 1 జ్యోతిషశ్రుతి 2 కటుభి 3 సూక్ష్మపర్ణా 4 లతా 5 ఉపాణికా 6
అగ్నిభాసా 7 లవణా 8 ధూమలా 9 లవణీ 10 కింశుకా 11 వేగా 12 కాకాదనీ
13 త్రివర్ణ 14 పీతతైలా 15 విషస్వణీ 16 కుకుందరీ 17 కుహణికా యీ 17
న్ను జ్యోతిషశ్రుతిపేళ్ళు.

జ్యోతిష శ్రుతి గుణము.

శ్లో॥ కంగుణీకటుత్తొష్ణాక ఫస్మీచవిశేచనీ ।
విసర్పింస్వయధుచాంమండలోదరభగందరౌ ।
శోష నేత్రశిరోరోగాన్ పీనసంపవసంహరేత్ ॥

తా॥ జ్యోతిషశ్రుతి కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది
కఫము విసర్పి వాపు పాండువు జలోదరము భగందరము శోష నేత్రరోగము శిరో
రోగము పీనవ వాతము వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు నిది విశేచనమునకు
నిమగ్నముగనుండు.

పెద్దజ్యోతిష శ్రుతి.

శ్లో॥ తేజస్విని తేజవతీ తేజాహ్వ తేజనీతిచ ।
అశ్వఘ్నీవల్కలాగ్నిచపారిజాతామహశాజనీ ।
పారావతపదావస్థ్యాలతాకంగణికాపిచ ॥

టీక॥ 1 తేజస్విని 2 తేజవతీ 3 తేజాహ్వ 4 తేజనీ 5 అశ్వఘ్నీ 6 వల్క
లాగ్ని 7 పారిజాతా 8 మహశాజనీ 9 పారావతపదా 10 వస్థ్య 11 లతా 12
కంగణికా యీ 12 న్ను పెద్దజ్యోతిషశ్రుతిపేళ్ళు.

పెద్దజ్యోతిష శ్రుతి గుణము.

శ్లో॥ తేజస్వినిక ఫశ్వాసకాసశూలామవాతజిత్ ।
పాచన్యష్టాకలుస్తికారుచివహ్నిప్రదీపనీ ॥

తా॥ పెన్దబ్యోతిష్కతీ కఫము శ్వాసము కాసము శూల అమవాతము వీటిని బోగొట్టును. జీణము కాక వీటిని జేసును. కారముగను చేదుగనునుండు. రుచి అగ్నిదీప్తి వీటిని వృద్ధిపరచును.

దుంపరాన్న.

శ్లో॥ రాన్నాయుక్తిరసారస్యాశ్రేయసీరసనావసా ।
సుగంధమూలాతిరసారమ్యచసువరామతా ।
నాకులీమరసాగంధాసుగంధాగంధనాకులీ ।
సురభీనర్వగంధాచగంధాధ్యగంధచారిణీ ॥

టీక॥ 1 రాన్నా 2 యుక్తిరసా 3 రస్యా 4 శ్రేయసీ 5 రసనా 6 రసా
7 సుగంధమూలా 8 అతిరసా 9 రమ్యా 10 సువరా 11 నాకులీ 12 మరసా 13
గంధా 14 సుగంధా 15 గంధనాకులీ 16 సురభీ 17 నర్వగంధా 18 గంధాధ్యా 19
గంధచారిణీ యా 19 న్ని దుంపరాన్న పేళ్ళు.

దుంపరాన్న గుణము.

శ్లో॥ రాన్నాతిక్తాకిటూష్ణాచ స్లేష శ్వాసానిలాపహా ।
శోషాద్రాగ్యశ్శమనీగుల్మవిద్రధికానిఘ్న ॥

తా॥ దుంపరాన్నము చేదుగను కారముగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది శ్లేష్మము శ్వాసము వాతము వాపు మహాదరిము అస్థిస్థు గుల్మము విద్రధి కాసము వీట్లను నశింపంజేయు.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ రాన్నామపాచనీతిక్తాగుమాస్తాస్లేషవాతజీర్ణ । శోఫశ్వాస
సమీరాస్రవాతసూతోదరానిహా । వాతిర్క్తంవిషంహిక్కాం
కాసంఘవిషమజ్వరం । జ్వరంకలపగ్నోగరంచ నర్వావా
తాంస్తునాశయేత్ ॥ రాన్నాతుత్రివిధాప్రోక్తా మూలంప్రతం
త్రిణంతిధాన్యాయకామూసదభోక్తేష్టాత్ప్రణరాన్నా తుమిధ్యమా॥

తా॥ దుంపరాన్నము అపమము జీణమునుజేయును చేదుగనుండును. గుగు
త్వము కాక వీటినిచేసును. మరియు విది శ్లేష్మవాతము వాపు శ్వాసము వాతము రిక్త
దోషము వాతశూల ఉదరిశోగము వాతరిక్తము నిమము నిక్కిళ్ళు కాసము విషము
జ్వరము జ్వరము శరీరమునొకట ఉదరిము సమస్తమైనవాతములు వీటిని నశింపం

జేయు. ఈదుంపరాన్నము వేరురూపము అకులరూపము కాడలరూపము గలదియన
మూడువిధములుగనుండు. వానిలో వేరురూపము అకులరూపముగల దుంపరాన్నము
శ్రేష్ఠము. కాడలరూపముగల దుంపరాన్నము మధ్యము.

పెన్నేరు.

శ్లో॥ అశ్వగంధానామగంధాకంబుకాశ్వానోహకా ।

వరాహకణికాతురగీబల్యానాజీకరీనృతా ।

వరాగాత్రకరీపుణ్యాకుష్ఠగంధాచపీవరీ ॥

తా॥ 1 అశ్వగంధా 2 వాజిగంధా 3 కంబుకా 4 అశ్వా 5 అవరోహకా 6
వరాహకణికా 7 తురగీ 8 బల్యా 9 వాజీకరీ 10 వరా 11 గాత్రకరీ 12 పుణ్యా 13
కుష్ఠగంధా 14 పీవరీ యా 14 న్ను పెన్నేరుపేళ్ళు.

పెన్నేరు గుణము.

శ్లో॥ అశ్వగంధాకషాయోష్ణాతిక్తావాతకఘ్నపహా ।

విషప్రణాశయాహంతికాంతివీర్యబలప్రదా ॥

తా॥ పెన్నేరు వగరుగను ఉష్ణముగను చేదుగనునుండు. ఇది వాతము క్షయము
విషము ప్రణాశము క్షయము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక కేషమునకు కాంతి వీర్యము
బలము వీటిని గలుగజేయు.

పెద్దపెన్నేరు.

శ్లో॥ పారిజాతాచభూవల్లీమాయానాజీబలాబలీ ।

స్థౌల్యదామాసుగీమాంసేమనిన్వీరుక్ష్మశేహరీ ॥

టీక॥ 1 పారిజాతా 2 భూవల్లీ 3 మాయానాతి 4 బలా 5 బలీ 6 స్థౌల్య
దామా 7 అసురీ 8 మాంసే 9 మేహస్వీ 10 నుక్మశీ 11 హరీ యా 11 న్ను పెద్ద
పెన్నేరుపేళ్ళు.

పెద్దపెన్నేరు గుణము.

శ్లో॥ హరీబలకరీనృప్యాశ్చయపాండువిసర్పజల్ ।

జ్వరమారుతిపిత్తక్షీరక్తశూలామయాజయోత్తే ॥

తా॥ పెద్దపెన్నేరు క్షయము పాండువు విసర్పిగోగము జ్వరము వాతము
పిత్తము రక్తదోషము శూల వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక కేషమునకు బలకారి
గను వీర్యవృద్ధిగనుగనునుండు.

తెల్లగలిజేరు.

శ్లో॥ పుసర్నవాశ్వేతమూలాపృథ్వీకోదీఘకపత్రకః ।

విషాదీదీఘకవర్షాభూఃపుసర్భామండలచ్ఛదా ॥

టీక॥ 1 పుసర్నవా 2 శ్వేతమూలా 3 పృథ్వీక 4 దీఘకపత్రక 5 విషాదీ 6 దీఘకవర్షాభూః 7 పుసర్భామండలచ్ఛదా యా 8 న్ని తెల్లగలిజేరుపేళ్ళు.

తెల్లగలిజేరు గుణము.

శ్లో॥ పుసర్నవాసరాతిఙ్గాయాక్షోష్ణామధురాకటః! హృద్యాశోఘం
కఘంవాతంకాసమర్చ్యవ్రణంహారేత్ । సాంకూకవిషోదరం
శూలంహృద్రోగోరఃపితాసహ । ఘృతేనమూలకంచాస్యా
హ్యంజతింహంతిపుష్పకం । మధురాసహమూలంతుహ్యంజి
తంప్రావనాశనం । అంజతింమార్కవర్షైశ్చేత్రకంఘానివా
రణంబలేనగోశ్యకృత్తాచపిష్పల్యాచాంజతియదా । రాత్ర్యాం
ధ్యనశ్యతేతేనచోష్ణఃకర్షరసస్మృతిః । తచ్ఛాకస్తువరస్త్రి
రూక్షోవాతంకఘంహారేత్ । శ్వాసకాసోదరివిషసాంఘగుల్మ
క్షయార్కకాఽగ్నిదీప్తికరశ్శోఘహరోరేచనకఃస్మృతిః ॥

తా॥ తెల్లగలిజేరు వేగముగలదిగను చేదుగను తాపమునిచ్చునదిగనునుండు. మిక్కిలి కాకజేసును. ఇది మధురముగను కారముగనునుండు. హృదయమునకు మేలు జేసును. మఱియు నిది వాపు కఘము వాతము కాసము మూలశంక వ్రణములు పొందుపు విషము ఉదరరోగము శూల హృద్రోగము రుఃక్షతము వీటిని బోగొట్టును. దీనిజేరును నేతిలోచాది అంజనమువేసిన కంటిపూలు హరించును. తేనెలోచాది అంజనమువేసిన కంటిలో నీరుకారుట మానును. గుంటగలగగాకురసములోచాది అంజనము వేసిన కంటిదురదమానును. ఆపుపంచితము పేడ వీటితోగాని పిప్పలితోగాని నూరి అంజనమువేసిన మనుష్యులకు రేచీకటి మానును. దీనియాకురసము మిక్కిలి ఉష్ణము జేసును. దీనికూర వెగటుగను చేదుగనునుండు. తాపమునిచ్చును. మఱియు నిది వాతము కఘము శ్వాసము కాసము ఉదరరోగము విషపొందుపు గుల్మము క్షయము అర్శస్సు వాపు వీటిని నివర్తింపజేయు. అగ్నిదీపనము జేయును. విరేచనము జేయించును.

ఎఱ్ఱగలిజేరు.

శ్లో॥ పునర్నవారుణాతిక్తార్క్తపుష్పాకటిల్లకా ।

కూరకఃకుద్రవమాభూర్వర్షకేతుశ్శివాటికా ॥

టీక॥ 1 తిక్తా 2 రక్తపుష్ప 3 కటిల్లకా 4 కూరకః 5 కుద్రవమాభూః
6 పవకాకేతు 7 శివాటికా యీ 7 న్ను ఎఱ్ఱగలిజేరుపేర్బు.

ఎఱ్ఱగలిజేరు గుణము.

శ్లో॥ పునర్నవారుణాతిక్తాకటుపాకాహిమాలఘుః ।

వాతలగ్రాహిణీపాండుర క్తపిత్తవినాశిని ।

శోఫానిలవ్రణస్లేష్మహరారుచ్యారసాయనీ ॥

తా॥ ఎఱ్ఱగలిజేరు చేరుగను పాకమువలన కారముగను శీతలముగను చులకన
గనునుండు. మలమును బంధించును. మఱియు నిది పాండువు రక్తపిత్తము వాపు
వ్రణములు స్లేష్మము వీటిని నశింపజేయుటయేగాక రుచికరముగను ఆయురారోగ్య
వృద్ధికారిగనునుండు.

నల్లగలిజేరు.

శ్లో॥ అన్యాపునర్నవానీలాశ్యామానీలపునర్నవా ।

కృష్ణాఖ్యానీలవమాభూర్నీలిన్యాఖ్యాభిధారికా ॥

టీక॥ 1 నీలా 2 శ్యామా 3 నీలపునర్నవా 4 కృష్ణాఖ్యా 5 నీలవమాభూః
6 నీలిన్యాఖ్యా 7 భిధారికా యీ 7 న్ను నల్లగలిజేరుపేర్బు.

నల్లగలిజేరు గుణము.

శ్లో॥ నీలాపునర్నవాతిక్తాకటూష్ణాచరసాయనీ ।

హృద్రోగపాండుశ్వయఘ్నశ్వాసపాతకఘాపహా ॥

తా॥ నల్లగలిజేరు చేరుగను కారముగను ఉష్ణముగను బలకారిగనునుండు.
మఱియు నిది హృద్రోగము పాండువు వాపు శ్వాసము వాతము కఫము వీటిని
నశింపజేయు.

ములుగోరింట.

శ్లో॥ సైరేయకస్సహచరసై సరికశ్చనహాచరః । తిండిచస్సైర్యక

శ్చైవమృదుపుష్పకవచ । స్వర్ణపుష్పఃకింకరాతఃకుమారీ

తరిణిః స్తథాప్రీతోగ క్తశ్చనీలశ్చకుసుమై స్తవిభావయేత్ | సీతః
కురుంటకోశ్చేయార క్తశ్చకుసుమస్థితః | నీలశ్చత్రాగళోదంసీ
చాణకోశ్చదనపాత్యపి ||

టీక॥ 1 స్తవిభావ 2 సహచర 3 ప్రేరిక 4 నహచర 5 తిండి 6 ప్రేరిక 7
మృదువుష్పక 8 స్వణాపుష్ప 9 కింకరాత 10 కుమారీ 11 తరిణీ యా 11 స్ను
ములుగోరింటపేళ్ళు. ఇది పచ్చనిపూలతో కూడియుండిన కురుంటకమనియు ఎఱ్ఱని
పూలతో కూడియుండిన కురువకమనియు నల్లనిపూలతో కూడియుండిన అత్రాగళ
మనియు దంసియనియు చాణక్యమనియు ఓదనపాతీయనియు జెప్పబడు.

ములుగోరింట గుణము.

శ్లో॥ సై రేయకోహిమస్తి క్తశోఘత్యష్టాపిదాహానుత్ |
వాతశోణితకాసఘ్న కాప్సశూలజ్వరాజయేత్ |
కేశోన్యవృష్యశ్చ బల్యశ్చత్రిదోషశమనోమతః ||

తా॥ ములుగోరింట శీతలముగను చెడుగనునుండు. మతియు నిది వాపు దప్పి
తాపము వాతము రక్తదోషము కాశము శ్వాసము శూల జ్వరము త్రిదోషములు వీటిని
నివర్తింపజేయుటయేగాక కేశ్య వీర్య బల వృద్ధికరముగనుండు.

ముత్యవపులగము.

శ్లో॥ బలాచాతిబలా శ్లేయోవాట్యపుష్పీవికంకతిః | రుష్యప్రోక్తా
రుష్యగంధా సై వభూతిఫలామతా | వాట్యాయనచసాహోక్తా
భారద్రావ్యజీనుష్ణకా | భద్రాద్రావ్యసమంగాచకచ్చరాకంటకీ
తిచామహాసహశీతపూరాసహసై వప్రకీర్తితా ||

టీక॥ 1 బలా 2 అతిబలా 3 వాట్యపుష్పీ 4 వికంకక 5 రుష్యప్రోక్త 6
రుష్యగంధా 7 భూతిఫలా 8 వాట్యాయన 9 భరద్రావ్యజీ 10 సుషణికా 11 భద్రా
ద్రావ్య 12 సమంగా 13 కచ్చరా 14 కంటకీ 15 మహాసహ 16 శీతపూరా 17 సహ
యా 17 స్ను ముత్తవపులగముపేళ్ళు.

పెద్దముత్తవపులగము.

శ్లో॥ బలాభద్రాద్రావ్యసమంగాభరయప్తికాః | మహాసమంగాదని
కాశీతపాశోదనాహ్వయా | శీతవారాచవాతేష్నువిజలాజల

కేళికా|వాట్యాయనీప్రభార్యాచనిష్ఠీవాట్యలకస్తథా|మహా
బలావద్బలుష్ఠీప్రభావాద్యాలకస్త్రుతిః | సహదేవాదేవసహ
పితృపుష్పిబృహదృలం | గంధవల్లీమహాగంధామంగల్యార్థ
ప్రసాదనీ||

టీక|| 1 బలా 2 భద్రాదనీ 3 వాటి 4 సమంగా 5 ఖరయప్తికా 6 మహా
సమంగా 7 ఓదనికా 8 శీతపాకీ 9 ఓదనావ్వయా 10 శీతవారా 11 వాతఫీ 12
నిజలా 13 బలకేళికా 14 వాట్యాయనీ 15 ప్రభార్యా 16 నిష్ఠీ 17 వాట్యలక 18
మహాబలా 19 వహపుష్పీ 20 చంద్రాలక 21 సహదేవా 22 దేవసహ 23 పితృపుష్పీ
24 బృహదృలం 25 గంధవల్లీ 26 మహాగంధా 27 మంగల్యా 28 అర్థప్రసాదనీ
యా 28 న్ని పెద్దముల్లవపులగము పేర్కొను.

బలావద్బలు గుణము.

శ్లో|| మహాబలాబలాంశ్చ గాన్ధవల్లీస్యాత్రిదోషజితః |

గన్ధవల్లీతామయూక్తామతిదేవావధకానృత్యసి ||

తా|| ముత్తివపులగము పెద్దముల్లవపులగము యివి జిగటగను రుచికరముగను
నుండు. మరియు నిది త్రిదోషములు గన్తపియు పీటిని నివర్తించునీయుటయేగాక
వీర్యవృద్ధి తేజస్సు పీటిని సగా గలుగించేయు

అర్థాన్ని క.

శ్లో|| గాంగేరుకీగాన్ధవలాంశ్చగంధనికాదనా |

విశ్వేదేవాత్రిధావస్థాఘ్నాహాగన్ధానావేధుకా|

దేవదండోత్పలకాలామంగలలార్థప్రసాదనీ |

నర్మపుష్పీమహాగంధామతాగోక్షితంపూణ||

టీక|| 1 గాంగేరుకీ 2 నాగబలా 3 సరగంధనికా 4 విశ్వేదేవా 5 అరిష్టా 6
ఘంటాహ్వ 7 స్వాగవేధుకా 8 దేవదండ 9 ఉత్పలా 10 కాలా 11 మంగల్యా
12 అర్థప్రసాదనీ 13 వర్మపుష్పీ 14 మహాగంధా 15 గోరక్షతండులా యా 15 న్ను
జిబిలికపేర్కొను.

బలాత్రయ గుణము.

శ్లో॥ బలాత్రయంవృష్యబలప్రదంచ రక్తాతిసారవమధుంవిమంచ ।
వాతాతిరక్తజ్వరసూలమరోచికంచ కోఘప్రమేహమధికంవిమ
మంచిహంతి ॥

తా॥ ౩ విధములగు ముత్తపవులగము రక్తదోషము అతిసారము వాంతి
విషము వాతము మిగులరక్తము స్రవించుట జ్వరము సూల ఆరుచి కోఘ ప్రమేహము
విషమజ్వరము వీటిని నివర్తించునట్లయ్యుటయేగాక వీర్యము బలము వీటిని వృద్ధిపరచును.
బ లు ను.

శ్లో॥ బలాకాతిబలాభారవాజీస్యాదవ్యక్షగంధినీ ॥

టీక॥ 1 బలాకా 2 అతిబలా 3 భారవాజీ 4 వృక్షగంధినీ యీ 4 న్ను
బలును పేర్కొ.

బలాచతుష్టయ గుణము.

శ్లో॥ బలాచతుష్టయంశీతంమధురంబలకాంతిక్మత్ । స్నిగ్ధంగ్రాహి
సమీరానప్రిత్యానృక్షతినాశనం । ఆసాంబృహద్బలాకృచ్ఛం
హంతివాతానులోమనీ । గుర్వీనాగబలావృష్యావిశేషాద్రక్త
పిత్తజిత్ । బల్యారసాయనీపుంస్తవ్యవర్ధినీబృంహణితథా । తస్యా
ఫలంహిమంస్వాదు స్తంభనంగురులేఖనం । విబంధాధ్యానజ
ననంరక్తపిత్తవిసర్ధనమ్ ॥

తా॥ ముత్తపవులగము పెద్దముత్తపవులగము జీర్ణిక్ బలము అను నీనాల్గును
శీతలముగను మధురముగను శరీరమునకుబలము కాంతి వీటిని గలుగజేయునదిగను జిగలు
గను మలబద్ధకారిగనునుండు. ఇదివాతరక్తము పిత్తరక్తము గాయము వీటిని నశింపం
జేయు. మఱియు యీనాలుగులో పెద్దముత్తపవులగము మూత్రకృచ్ఛిరోగమును
బోగొట్టును. వాతమునకు అనులోమగమనమును గలుగజేయు. జీర్ణిక్ గురుత్వమును
జేసును. వీర్యమును వృద్ధిజేయును. విశేషముగ రక్తపిత్తమును బోగొట్టును. బలము
నిచ్చును మఱియు నిది ఆయురారోగ్యములు పుంసత్వము వీటిని వృద్ధిజేసును. శరీ
రమునకు పుష్టినిచ్చును. ముత్తపవులగపుండ్లు శీతలముగను రుచిగనునుండు. మఱియు
నిది శరీరస్తంభనము గురుత్వము లేఖనము మలబద్ధము ఆధ్మానము వీటిని గలుగజేయు
టయేగాక రక్తపిత్తమును వృద్ధిపరచును.

గొంతెమగొమరు.

శ్లో॥ ప్రసారిణీసుప్రసరాసరిణీసారణీచసా ।

చారుపణీరాజబలాభద్రపణీప్రతాపీ ॥

టీక॥ 1 ప్రసారిణీ 2 సుప్రసరా 3 సరిణీ 4 సారణీ 5 చారుపణీ 6 రాజ
బలా 7 భద్రపణీ 8 ప్రతాపి యీ 9 నిన్ గొంతెమగొమరుపేళ్ళు.

గొంతెమగొమరు గుణము.

శ్లో॥ ప్రసారిణీగురుస్తిక్తావీర్యేష్టాప్రవీర్ణితా ।

ఉపయుక్తాఖిలాహంతినోగావతసముద్యవాన్ ॥

తా॥ గొంతెమగొమరుగురువుగను చేరుగను ఉష్ణవీర్యము గలదిగనునుండు.
దీనిని సేవించిన సమస్తవాతజ్జోగములను నశింపజేయు.

పిల్లిపీచర.

శ్లో॥ శతావరీశతపదీపీచరందీవరీనరా ।

రుశ్యప్రోక్తాద్వీపితృద్వీపకాధరకంటకా ॥

టీక॥ 1 శతావరీ 2 శతపదీ 3 పీచరందీ 4 వరీ 5 వరా 6 రుశ్యప్రోక్తా 7
ద్వీపితృ 8 ద్వీపిక 9 అధరకంటకా యీ 9 నిన్ పిల్లిపీచర పేళ్ళు.

పిన్నపీచర.

శ్లో॥ సహస్రపీర్వాభీరుశ్చతుంగినీబహుపుత్రికా । మహాపురుషదం

తాచశతాయుశ్చార్ధవీకంటకః । శతమూలీశతాక్షాచస్వాదు

రస్యామహాదరీ । సూక్ష్మప్రతాశ్శ్రేణ్యచత్రానారాయణీ

జటాగోరక్షతండులామూలావరావృక్షరుహాచసా ॥

టీక॥ 1 సహస్రపీర్వా 2 భీరు 3 తుంగినీ 4 బహుపుత్రికా 5 మహాపురుష
దంతా 6 శతాయుః 7 ఉష్ణవీకంటక 8 శతమూలీ 9 శతాక్షా 10 స్వాదురస్యా
11 మహాదరీ 12 సూక్ష్మప్రతా 13 ఆశ్రేణ్య 14 నారాయణీ 15 జటా 16
గోరక్షతండులా 17 మూలా 18 వరా 19 వృక్షరుహా యీ 19 నిన్ పిన్నపీచరపేళ్ళు.

వీచరద్వయ గుణము.

శ్లో॥ శతావరీర సేతిక్తార్ క్షసైత్యాతిసారణత్ ।
ప్రమేహశదుసేవృష్యాహ్యానిలాసలకోపహః ।
యత్కూణంకృశతాంహ స్తిభ్రమమూర్ఛాదితాపనుత్ ॥

తా॥ పిల్లిసీచర పిన్న పీచర యివి చేరుగనుండు. మరియు నివి రక్తపైత్యము
ఆతిసారము ప్రమేహము వాతము ఉష్ణవకోపము క్షయము కృశత్వము భ్రమము
మూర్ఛాదులు తాపము వీట్లను నశింపంజేయుటయేగాక వీర్యవృద్ధిరముగనుండు.

త్రైల్లముదము.

శ్లో॥ ఏరండ స్తగుణశ్చుల్లత్ప్రీతోగంధర్వహస్తకః ।
పంచాంగుభోవర్ధమానోహ్యమండోదీఘుఃపదండకః ।
రుచికత్పిత్రైకశై వచంచుఃపత్రీవిడంబకః ।
ఉరుబూకోవృద్ధహహూగంధర్వోఘనవల్లభః ॥

టీక॥ 1 ఏరండ 2 తురణ 3 శుక్ల 4 చిత్ర 5 గంధర్వహస్తక 8 పంచాంగుభ
7 వర్ధమాన 8 అమండ 9 దీర్ఘపండక 10 రుచక 11 చిత్రక 12 చందు 13 పత్రీ 14
విడంబక 15 ఉరుబూక 16 వృద్ధహ 17 గంధర్వ 18 ఘనవల్లభ యీ 18 ని
త్రైల్లముదము సేర్పు.

నిత్రాముదము.

శ్లో॥ రక్తైరండోహ స్తికణ్ఠోవ్యాఘ్రోవ్యాఘ్రోతరరోరుబుః ।
ఉరుబూకోహ స్తికణ్ఠోచంచురుత్తానపత్రకః ।
వ్యాడంబకోవ్యాఘ్రోపుష్పోరుచకోవాతనాశనః ।
వైడంబకోదీఘుఃపృంతోరుబు కేరండఉచ్చతే ॥

టీక॥ 1 రక్తైరండ 2 హస్తికణ్ఠ 3 వ్యాఘ్ర 4 వ్యాఘ్రోతర 5 ఉరుబు 6 ఉరు
బూక 7 హస్తికణ్ఠి 8 చంచు 9 ఉత్తానపత్రక 10 వ్యాడంబక 11 వ్యాఘ్రోపుష్ప 12
రుచక 13 వాతనాశన 14 వైడంబక 15 దీర్ఘపృంత 16 రుబు 17 ఏరండ యీ 17
న్ను నిత్రాముదము సేర్పు.

ఏరండద్వయ గుణము.

శ్లో॥ ఏరండోపిర సేతిక్తగుడూప్లోనిలనాశనః । గుల్ఫాష్ట్రీలగుదావర్త
ప స్తికూలాంబ్రన్వద్ధిత్ ॥ త్రైల్లముదము సేర్పు.

సాధితంజయేత్ | వాతశోణితమర్కాంసిజ్వరమున్నాదమద్దితం |
కట్యూరుపార్శ్వస్పృష్టార్తిశోషంశోఘంసవేదఘం ||

తా|| తెల్లముదము ఎర్రముదము చేదుగను గురువుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నివి వాతము గుల్మము అస్థీలగోగము గుదగోగము ఉదావర్తగోగము పొత్తి కడుపునొప్పి ఆంత్రస్పృష్టి (అనగా పేగుబుట్ట) వీటిని నివర్తించుచుండును. మరియు ఆముదమును కషాయముతోగాని కల్కముతోగాని పాలతోగాని నేవించిన వాతము రక్తదోషము అగ్నిస్సు జ్వరము ఉన్నాదము అర్థితవాతము కటిప్రదేశము తొడ ప్రక్కలు వీపు వీటియందునొప్పి శోష శోఘ వలెను నశించుచుండును.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో|| ఏరండయుగ్మంమధురముష్ణంగురువినాశయేత్ | శూలశోఘ
కటీనస్తిశిరఃపీడోదరజ్వరాః | స్త్రీహాశ్వాసకఫానాహకాసకుష్ఠా
మమారుతాః | తచ్ఛల్యాటుస్తువీర్ణోష్ణోగుల్మార్శ్మగోగవాత
నుత్ || తత్ఫలంభేనసంస్వాదుతౌరముష్ణంసమీరజత్ || తయోః
సన్ధంతువిజ్ఞేయంవాతపిత్తవివర్ధకం | మూత్రకృచ్ఛ్రంవాతక
ఫంకృమీంశ్చైవసవినాశయేత్ || ఏతయోశ్చాంకురోగుల్మ
వస్తిశూలకఫక్రిమీః | వాతంసస్తప్రకారంతువృద్ధిరోగంవి
నాశయేత్ || పుష్పంతువాతకఫహృత్ప్రీత్యమూత్రరుజాసహం |
బృంహణంస్నిగ్ధముష్ణంచజాతగన్నిద్రాదీనమ్ ||

తా|| తెల్లముదపుచెట్టి ఎఱ్ఱముదపుచెట్టి యివి తీపుగను ఉష్ణముగనునుండు గురుత్వముజేసును. మరియు నిది శూల వాపు కటి వస్తి శిరస్సు వీనియందలి శూల ఉదరగోగము జ్వరము స్త్రీహము శ్వాసము కఫము కడుపుబ్బరము కాసము కుష్టువు అమ వాతము వీటిని నశించుచుండును. వీనికాయలకూర ఉష్ణవీర్యముకలదిగనుండు. గుల్మము మూలము వాతము వీనిని బోగొట్టును. వీనిపండ్లుదోషములభేదించును. రుచిగను ఉప్పు గను ఉష్ణముగనునుండు. వాతమునుబోగొట్టును. దీనియాకు వాతపిత్తముల వృద్ధిజేయును. మరియు నివి మూత్రకృచ్ఛ్రము వాతము కఫము క్రిములు వీనిని నివర్తించుచుండును. వీని చిగురు గుల్మము వస్తిశూల కఫము క్రిములు వాతము ఏడువిధములైనబుడ్డలు వీటిని నశించుచుండును. వీనిపువ్వు వాతము కఫము పిత్తము మూత్రగోగము వీటిని హరించు చుండును. దేహమునకు పుష్టినిచ్చును. జిగటగనుండును. కాకజేసును. అగ్నిదీపమును గలుగంచుచుండును.

గద్య|| ఇతి ధన్వంతరియ్యే నిఘంటౌ నానాద్రవ్యపర్యాయ శబ్దగుణ ప్రకాశే
ప్రథమో గుహ్యాధ్యాయః.

శ్రీరస్తు.

దన్వంతరినిఘంటువు.

శతపుష్పాద్యను క్రమశః

శ్లో॥ శతపుష్పామిత్రాపచా హపుసాక్రిమిహాభిధా । సవత్సక శ్చేం
 ద్రయవాత్రితౌరంలవగానిచ హింగుహింగునిచాటీచతుంబు
 రుత్రిపుటానిచయేభిస్సుసాధితంసర్వఃపయసాచౌనిరోగజత్ ।
 మూత్రకృచ్ఛాశ్చిశుశుభ్నాపా న్యానామవిగర్భదం గ్రహ
 జ్యోతిషాంమరోగ స్తేహగుల్మాదరాపహం । మూత్తైశ్చాశే
 సరంత్యకృపత్రంతానైవైణవీ । పృథ్వీకాదాడిమంధాన్యం
 జీరకంచాకృష్ణకంపిష్పలీపిష్పలీమూల చవ్యంబిద్రకనాగరం ।
 మరీచందీపృకా ప్తసవ్యకృష్ణంబాన్లువేలేసం । అజామోదో
 గ్రగంధాచకంభిశ్చవేటికృష్ణకం । ప్రదేయమిహశుద్ధాయాశ్చ్యర్క
 రాయాచ్చతుష్పలం । మూర్ఖమగ్నప్రసాదాఖ్యంశరమంరుచి
 వర్ధనం । స్తేహకాసాసుయాగ్ధ్యాంసితోవసమాలజ్యరాన్వహి
 నిహంతిదీపయత్యగ్నింబలన్యప్రవింసరం । వాతానులోమసం
 హ్వాద్యంకంబిహోవిశోధనం । శతపుష్పాదికోవర్ణోద్వితీయ
 స్సముదాహృతః॥

టీక॥ శతపుష్పా సదాన మిత్రా మేంతి మహా నవ హపుసా ప్రభుత్వ త్రివిహా
 వాయువిహంగములు వత్సక తోడిన ఇంద్రియవా తోడి హల ప్రభుత్వం పెద్దతొరము
 యవతొరము టంకణతొరము సింహ స్తంభవలవణము కృత్రిక పిండవలము అక్షం
 సౌవర్చలవణము హంతుజం కాచలవణము ఉద్విగ్ధసంభవం సముద్రలవణము హింగు
 ఇంగువ హింగుశివాటీ హింగుపత్రి గుల్మరు తువిదీ త్రిపుటా సైన్యవిశుల మూత్తైశ్చలా
 పిన్నవీలకులు కేసరం నాగకేసరములు త్వచం లవంగము పత్రం తొక్కినత్రము శ్రమాల
 పత్రము వైణవీ తపక్షీర పృథ్వీకా తెల్లనిలకర దాడిమం దావిల్లి గాన్వకం ధని
 యాలు జీరక నల్లజీలకర్ర పిష్పలీ పిష్పహృ పిష్పలీమూలం మోడి చవ్యం చవ్యము
 శ్రేయసీ గజజిప్సలీ బిద్రక బిద్రమాలము నాగరా మరో మరీచం మిరియాలు

ఓష్యకం ఓమము వృక్షాన్లు చింత అన్లువేతసం పుల్లప్రబ్బలి అజామోద అజామోదము
ఉగ్రగంధా అజామోదపువ్వులు కపిథం వెలగ శర్కర చంచదార.

శతచుష్పాదవర్గచారంభః.

స దా ప.

శ్లో॥ శతపుష్పానుసీఘోహారోనీనూధవీశతీ అహిచ్ఛత్రాత్వవా
క్తుస్వీశతాహ్వోకారవీశథా । పత్రికాసంహతచచ్ఛత్రివజ్రపుష్ప
లతాతథా । గురూషుకాతిఘత్రాచశేతికామాగధివరా । కర
నీగణికాపత్రిబ్రహ్మశ్రీచ్చతివాక్పతీ ॥

టీక॥ 1 శతపుష్ప 2 మిసీ 3 ఘోహ 4 హోతకీ 5 నూధవీ 6 శతీ 7 అహి-
చ్ఛత్రా 8 అహిచ్ఛప్పీ 9 శతాహ్వ 10 కారవీ 11 శథా 12 పత్రికా 13 సంహత
చ్ఛత్ర 14 వజ్రపుష్పి 15 లతా 16 గురూషుకా 17 అతిచ్ఛత్రా 18 శేతికా 19
మాగధి 20 వరా 21 కరభి 22 గణికా 23 పత్రి 24 బ్రహ్మశ్రీచ్చతి 25 వాక్పతి
యా 25 స్తు సదావశేష్యు.

సదాప గుణము.

శ్లో॥ శతాహ్వకటుకాతిచ్ఛత్రిస్త్రిష్టాన్తేష్టవాతనుత్ ।
జ్వరనేత్రనణాహన్తివస్తికర్మశశస్యతే॥

తా॥ సదాప కారముగను చేగుగను స్త్రిగ్గుముగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది
శ్లేష్మము హఠము జ్వరము నేత్రకోగము ప్రణయ పీడిని నశింపజేయుటయేగాక
వస్తికర్మయందు ప్రశిస్తముగనుండు.

అడవి సదాప.

శ్లో॥ మైత్రేయాతాశపత్రీచశతపణీమిసీశథా ।
తైలేయస్పచశాలినఃనామ్నూసితసీవామతా ॥

టీక॥ 1 మైత్రేయా 2 తాశపత్రీ 3 శతపణీ 4 మిసీ 5 తైలేయ 6 శాలిన
7 సితశివా యా 7 స్తు అడవిసదావశేష్యు.

అడవిసదాప గుణము.

శ్లో॥ మిసీగర్వహృద్విహూవృష్ణాదుర్నామక్షయరోగజిత్ ।
క్షతనీణహితాబల్యావాలిపిత్తత్రిదోషజ్ఞః ।
శతపుష్పాద్యయంతి కంస్త్రీణాం స్తన్యవివర్గసం ॥

తా॥ అదవినదాప రుచికరముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది దుర్ము
మలోగము క్షుద్రులోగము వాతము పిత్తిము త్రిదోషములు గాయములు పీడిని నశిం
పంజేయుటయేగాక విగ్రహపూజకరింపగను బలకరముగనునుండు.

మ ౨ శ్లో ౧౦.

శ్లో॥ ముశ్రేంతుతాతాపవీచచుశరంగ రుచిప్రదా !

శాలీనాశాలిపిశేఃశుశీతగ్రాశేవామధునా !

మేధికాన స్థికాతేయిరహిణ్యోహ మేధికా॥

టీక॥ 1 ముశ్ర 2 తాతాపవీచ 3 మిశ 4 అంగా 5 రుచిప్రదా 6 శాలీనా
7 శాలిపిష్ట 8 శీతముత్రా 9 శివా 10 మధు 11 మేధికా 12 వస్థికా 13 శేలు
యా 13 న్ను సుంకులపేళ్ళు. (అహిణ్యోహన మేధికా అనునది అశవిమెంతులపేళ్ళు.)

ముత్రుల పుంజము.

శ్లో॥ ముశ్రగరుచిరంబుశుశీతగ్రావ్యస్త విషంబగమిత !

మేధాప్రశోదాప గ్నులకాంతే స్థిప్రవృద్ధిం॥

తా॥ ముంకులు రుచికరముగనుండును. ఇది వాతము పిత్తాస్థిమము విషము
మేహము ప్రణము వాగుల పీడిని నివర్తింపఁగలమునా సేగాక శేవామధునం కాంతి పీగ్య
పూర్ణ పీడిని గలుగుంపయు.

మ ౩.

శ్లో॥ వహగ్రగ్రంథానోలోవిరాజతానోగ్రాహనోదనా !

వహగ్రాధావిజయాశుద్రామంగల్యాహేమవత్సరి ॥

టీక॥ 1 వహ 2 ఉగ్రగ్రంథా 3 నోలోహా 4 జటిలా 5 ఉగ్రా 6 లోదనా
7 వహగ్రంథా 8 విజయా 9 శుద్రా 10 మంగల్యా 11 హేమవతీ యా 11 న్ను
వనపేళ్ళు.

శ్లో ౧౧ వ స.

శ్లో॥ అన్యోశ్వేతవనామేధ్యాశ్వేతపవీచరూపికా ॥

టీక॥ 1 శ్వేతవనా 2 మేధ్యా 3 శరదశీక 4 యంతికా యా 4 న్ను తెల్ల
వనపేళ్ళు.

వచాద్యయ గుణము.

శ్లో॥ వామనీకగుత్తిష్టోష్ఠావాత్ క్లేష్టమృదూపహా ।

సంత్యామేఘాక్రిమికులవిబంధాఘ్నానశూలనుత్ ॥

తా॥ వనకారిముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది వాతము క్లేష్టము క్రిమిరోగము విబంధము కడుపుబ్బరము శూల పీటిని నివర్తింపజేయుటయే గాక కంఠమునకు మివ్వరమును గలుగజేయు. మరియు నిది వమనమును గలుగజేయు.

ప్రబ్బలి

శ్లో॥ వేతసోవంజులోపమోహానీగోద్యోపత్రకః ।

నాదేయోమధ్యపుష్పయాశ్చస్త్రామకామోనిగుంజకః ।

జలౌకాసంభృతోంభోజేనిచుంజలవేతసః ।

ఇజ్జలౌహింజలౌగుచ్ఛఫలాస్యాత్కృష్ణపౌలికా ॥

టీక॥ 1 వేతస 2 వంజు 3 నమి 4 నానీగ 5 స్త్రీపత్రక 6 నాదేయ 7 మధ్యపుష్పయా 8 స్త్రామకామ 9 నిగుంజక 10 జలౌకా సంభృత 4 అంభోజ 5 నిమళ 6 జలవేతస యా 6 స్త్రీనిరుప్రబ్బలిపేర్లు. 1 ఇజ్జల 2 హింజల 3 గుచ్ఛఫలా 4 కచ్చపౌలికా యా 4 స్త్రీ మరియుకప్రబ్బలిపేర్లు.

ప్రబ్బలి గుణము.

శ్లో॥ వేతసశ్శీతలోదాహశోఘోష్ట్యయోనిరుగ్రస్తాణామ్ ।

హస్తీవీనర్వకృచ్ఛాన్త్రాపితాశ్మరికానిలూణామ్ ।

జలజోవేతసశ్శీతస్సంగ్రాహీవాతికోపనః ।

ఇజ్జలస్తద్గుణప్రోక్షోవిశేషాద్విషనాశనః ॥

తా॥ ప్రబ్బలి శీతలముగనుండు మరియు నిది తాపము వాపు మూలము యోని రోగము ప్రణమలు విసర్పము మాత్రికృచ్ఛము రక్తదోషము పిత్తాశ్మరి కఫము వాతము పీటిని బోగొట్టును. నీరుప్రబ్బలి శీతలముగనుండు మలమును బంధించును. వాతమును ప్రకోపింపజేయు. మరియుకప్రబ్బలి నీరుప్రబ్బలియొక్క గుణములు గలదైయుండును. విశేషముగ విషదోషమును నివర్తింపజేయు.

వాయువిడంగములు.

శ్లో॥ విడంగంజంతుహంతాచక్రిమిఘ్నశ్చిత్రతండులః ॥

తండులక్రిమిహామేఘాకరాళామృగగామినీ ।

గహ్వరంక్తైరనంచైవవేల్లసారక్తతండులా ॥

టీక॥ 1 విడంగ 2 జంతుహంతా 3 క్రిమిఘ్న 4 చిత్రతండుల 5 తండులా 6 క్రిమిహా 7 మేఘ 8 కరాళా 9 మృగగామినీ 10 గహ్వర 11 కైరవ 12 వేల్లసా 13 రక్తతండులా యీ 13 న్ను వాయువిడంగములపేర్లు.

వాయువిడంగముల గుణము.

శ్లో॥ విడంగానికటూష్ణానితిక్తానికఫచూరుతౌ ।

పాండుంహ్యరుచిమేదోగ్నిమాంద్యంఘ్నంతివిషంపునః ।

వాతశ్లేష్మక్రిమిఘ్నశ్చస్తాత్వద్దోషంగుల్మశూలనుత్ ।

ప్లేహక్షీణజ్వరః క్లేష్మాస్మాద్దోగశమనంపరం ॥

తా॥ వాయువిడంగములు కారముగను ఉష్ణముగను చేదుగనుండు. మరియు నిని కఫము వాతము పాండువు అరుచి మేదోరోగము అగ్నిమాంద్యము విషము వాతశ్లేష్మము క్రిములు కుప్తువు చర్మరోగము గుల్మము శూల వీటిని నివర్తింపజేయు.

కొ డి సె.

శ్లో॥ కుటజోగిరిజస్తికోవత్సకోగిరిమల్లికా ।

కళింగోమల్లికాపుష్పీఇత్యుప్పయ్యద్ధవృక్షకః ।

త్వచకోవరిత్తశ్చకౌటజఃపాండురద్రుమః ॥

టీక॥ 1 కుటజ 2 గిరిజ 3 తిక్త 4 వత్సక 5 గిరిమల్లికా 6 కళింగ 7 మల్లికా పుష్పీ 8 ఇత్యుప్పయ్య 9 వృక్షక 10 త్వచక 11 వరిత్త 12 కౌటజ 13 పాండుర ద్రుమ యీ 13 న్ను కొడి పేర్లు.

కొడి సె గుణము.

శ్లో॥ కుటజఃకటుకః స్తిక్తఃకషాయోష్ణశ్చశీతశః ।

విత్రాన్రతృష్ణాతిసారగుగ్గలవీనాశయేత్ ॥

తా॥ కొడిసెకారముగను చేదుగను వగరుగను ఉష్ణముగను శీతలముగనునుండు మరియు నిది పిత్తము రక్తదోషము దక్కి అతిసారము గుడుమనందు మొలకలున్న విల్లులు వీటిని నశింపజేయు.

పుష్పకాంతోశ్.

శ్లో॥ కుటుడఃకిటుగోహాత్తోదీపనస్తవగోలఘ్నః | అర్శోతిసారపిత్తాన
కఫతృష్ణామకుష్మసుత్ ॥ తిత్తుష్పంవాతేలంశీతంతిక్తంపిత్తాతి
సారిజత్ | రక్తదోషంకఫపిత్తంహారేశ్శుష్కమాతిసారకే ॥ తచ్ఛ
లాటస్తవిష్ణువిల్లులఘ్నగుణోద్దీపనః | శ్లేష్మపాతక్రమిహగో
గుల్మార్యోగ్రహణీహరః ॥

తా॥ కొడిసెకారముగను వగరుగను చులకనగను కాకిగనునుండు. మరియు నిది మూలరోగము అతిసారము పిత్తము రక్తదోషము కఫము దక్కి అమరోగము కుష్టువు వీటిని నశింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు. కొడిసె పూలు శీతలముగను చేదుగనునుండు. మరియు నిది వాతము పిత్తాతిసారము రక్తదోషము కఫము పిత్తము కుష్టువు అతిసారము వీటిని హరింపజేయు. కొడిసెకాయలకుర మలబద్ధకారిగను చులకనగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది శ్లేష్మము వాతము నులిపురుగులు గుల్మము అర్శస్సు గ్రహణి వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు.

కొడిసెపాల.

శ్లో॥ విండ్రోయవస్తస్యఫలంకాళింగఃకౌటబోమతః |

శక్రాహ్వోపురుహూతిశ్చప్రోభోభద్రయవస్తథా ॥

టీక॥ 1 విండ్రయవ 2 కాళింగ 3 కౌటబ 4 శక్రాహ్వ 5 పురుహూత 6 భద్రయవ యీ 6 న్ను కొడిసెపాలపేర్లు. (పాల అనగా గింజలు.)

కొడిసెపాల గుణము.

శ్లో॥ విండ్రోయవస్త్రీదోషఘ్నస్సంగ్రాహీశీతలఃకటుః |

జ్వరాతిసారరక్తార్కఃకృమివీసర్పకుష్మసుత్ ॥

తా॥ కొడిసెపాల త్రిదోషములనుబోగొట్టు మలమును బంధించును. చలువ జేసును కారముగనుండును. మరియు నిది జ్వరము అతిసారము రక్తమూలము చులి పురుగులు విసర్పము కుష్టువు వీటిని నశింపజేయు.

యనత్రోరము.

శ్లో॥ యనత్రోరఃస్మృతఃపాకోవ్యయవకోయసశూకజః ।
యవాహ్వశూకజోవాకోవ్యయవభస్మయవాగ్రజః॥

టీక॥ 1 యనత్రోర 2 పాక్య 3 యవక 4 యవశూకజ 5 యవాహ్వ 6 శూకజ
7 వాక్య 8 యవభస్మ 9 యవాగ్రజ యా 9 ని యనత్రోరము పేళ్ళు.

యనత్రోర గుణము.

శ్లో॥ యనత్రోరఃస్మృతఃపాకోవ్యయవకోయసశూకజః ।
కఫపిత్తత్రిదోషఘ్నఃకుష్మపాండువినాశనః ॥

తా॥ యనత్రోరము వాతము గుల్మము శూల కఫము పిత్తము త్రిదోషములు
కుష్మపు పాండువు పిత్తము నశింపఁజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగఁ
జేయు.

సర్జిత్రోరము.

శ్లో॥ యారోహ్యస్యస్యకాత్మోరఃసర్జకాచసురవర్చికా ।
సుఖర్చికాసుపర్చోససుఖర్చ్యశూకవర్చికా ॥

టీక॥ 1 సర్జకాత్మోర 2 వర్చికా 3 సురవర్చికా 4 సువర్చికా 5 సువర్చ 6
సుఖర్చి 7 శూకవర్చికా యా 7 న్ను సర్జిత్రోరముపేళ్ళు.

సర్జిత్రోర గుణము.

శ్లో॥ సర్జిత్రోరఃస్మృతఃపాకోవ్యయవకోయసశూకజః ।
హృద్యోగంధీపనశ్వాసకాసాపస్మారస్థిహజితృ ॥

తా॥ సర్జిత్రోరము వాతము క్రిములు గుల్మము మహోదరము
హృద్యోగము శ్వాసము కాసము అపస్మారరోగము స్థిహము వీటిని నివర్తింపఁ
జేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగఁజేయు.

టంగకణత్రోరము.

శ్లో॥ సౌభాగ్యంటంగకణత్రోరఃమాలతీతిలసంభవః ।
లోహరంజీస్యకాచసురవర్చికాచావర్చికా ॥

టీక॥ 1 సాధాగ్య 2 టంకణతొర 3 మాతీ 4 తిలసంభవ 5 లోహరంజీ 6
స్వర్ణరంజీ 7 ద్రావీ 8 గాత్రరంజనీ యీ 8 న్ని టంకణతొరముపేళ్ళు. దీనినే జలి
గారమని జెప్పదురు.

టంకణతొర గుణము.

శ్లో॥ శూలఘ్నప్రకణతొరోజ్వరగుల్మతిసారహత్ ।

త్రిదోషశమనశ్వాసకాసాపస్మారతాపనుత్ ॥

తా॥ టంకణతొరము శూల జ్వరము గుల్మము అతిసారము త్రిదోషములు
శ్వాస కాస అపస్మారరోగము తాపము వీటిని నివర్తింపజేయు.

సైంధవలవణము.

శ్లో॥ సైంధవంస్వాదుసింధూశ్ఠంనాదేయంసింధుజంశివం ।

శుభ్రంశితశివంధాన్యమాణిమందంశివాత్మకం ।

విమలంతంతులంశ్లేయంవరంశ్రేష్ఠంపటూత్తమం ॥

టీక॥ 1 సైంధవ 2 స్వాదు 3 సింధూశ్ఠ 4 నాదేయ 5 సింధుజ 6 శివ 7
శుభ్ర 8 శిత 9 శివ 10 ధాన్య 11 అణిమంద 12 శివాత్మక 13 విమల 14 తండుల
15 వర 16 శ్రేష్ఠపటు 17 ఉత్తమ యీ 17 న్ని సైంధవలవణముపేళ్ళు. (ఇదే
ఇందువ్వు.)

సైంధవలవణ గుణము.

శ్లో॥ సైంధవంశిశిరింస్నిగ్ధంబఘ్నసాన్వత్రిదోషహత్ ।

దీపనంశ్వాసశమనంశూలగుల్మానిలూపహం ।

హృదోగనేత్రరోగఘ్నంవ్రణారోచకనాశకం ॥

తా॥ సైంధవలవణము శీతలముగను జిగిటగను లఘువుగను రుచికరముగను
నుండు. మరియు నిది త్రిదోషములు శ్వాసము శూల గుల్మము వాతము హృద్రోగము
నేత్రరోగము వ్రణము అరుచి వీట్లను నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును
పగా గలుగజేయు.

సౌవర్చలవణము.

శ్లో॥ అక్షంసౌవర్చలంప్రోక్తంచకంహృద్యగంధకం ।

తిలరంశ్యవలవణంసుగంధంకాలారోగహం ॥

టీక॥ 1 అక్ష 2 సౌవర్చల 3 రుచక 4 హృద్యగంధక 5 తిలక 6 కృష్ణలవణ
7 సుగంధ 8 కాలలోక యీ 8 ని సౌవర్చలవణము చేయు.

సౌవర్చలవణ గుణము.

శ్లో॥ లఘుసౌవర్చలంపాకేహ్యోష్ణమశేచిత్తృణం ।

గుల్మశూలవిబంధఘ్నంబిషణీయంకఫశమమ్ ॥

తా॥ సౌవర్చలవణము పాకమువలన లఘువుగను బలకరముగను ఉష్ణముగను
స్వచ్ఛముగనునుండు. మరియు నిది గుల్మమును ల విబంధము కఫము వీటిని నివర్తించు
జేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సుగా గలుగజేయు.

విదాలవణము.

శ్లో॥ సుపాంశుభంజలవిణంకృతికింకృత్రినంబిణం ।

సుపాక్యంధమాతేక్షాకంక్షౌర్యోత్సాహంసూరంకృతం ॥

టీక॥ 1 సుపాంశు 2 భంజలవణ 3 కృతిక 4 కృత్రిన 5 బిడ 6 సుపాక్య
7 భూత్తక 8 క్షౌర 9 త్రావణ 10 మాసుర 11 కృత్ యీ 11 న్ను విదాలవణము
చేయు.

విదాలవణ గుణము.

శ్లో॥ సుపాంశునీలవంశోష్ణంస్పృశ్యోగమనిలంతిథం ।

విబంధాధ్మాసశూలంచభ్రాసకాసారుచింజమేతం ॥

తా॥ విదాలవణము ఉష్ణముగనుండు. ఇది స్పృశ్యోగము వాతము విబంధము
కడుపుబ్బరము శూల భ్రాస కాస ఆరుచి వీటిని నివర్తించుటయేగాక అగ్నిదీప
నమును సుగా గలుగజేయు.

కాచలవణము.

శ్లో॥ ఊష్ణక్షౌరంతుసుతూరంపాంశుజంకానజంశుభం ।

మధ్యేగుహంసోఘేనంచకాచాగ్రంకాచగంధకం ॥

శ్లో॥ శేనంపానజాతేహ్యోద్భిదంగోమకంపమమ్ ॥

టీక॥ 1 ఊష్ణక్షౌర 2 మధ్యేగు 3 పాంశుజ 4 కాచల 5 శుభ 6 మహీరుహ
7 మధ్యే 8 కాచాగ్ర 9 కాచగంధక 10 శ్లో॥ శేన 11 పానజాత 12 యోద్భిద యీ
12 న్ను కాచలవణము చేయు.

కౌచలవణ గుణము.

శ్లో॥ కాచక్షారకణటు నీర్ణ్యస్వయధుగుల్మోదరాణాజయేత్ |
విషప్రణకఘాణోఘదేవనంకురుతీక్షణాత్ ||

తా॥ కాచలవణము కారముగను తీర్ణ్యముగనునుండు. మరియు నిది వాళు
గుల్మము మహోదరము విషము ప్రణము కఘము శోఘ వీటిని నివర్తింపజేయుటయే
గాక అగ్నిదీపనమును తక్షణమే గలుగజేయు.

సముద్రలవణము.

శ్లో॥ సాముద్రలవణంప్రాపబోధేభవచాసురంతేథా |
సముద్రజంసాగరచంబుణోచధిసంభవం |
తేజావైసంభవంజ్యేష్ఠ్యుత్తమంబుచిత్రేణ తం ||

టీక॥ 1 సాముద్ర 2 లవణ 3 అజ్యేష్ఠ 4 అసుర 5 సముద్రజ 6 సాగరజ 7
లవణోచధిసంభవ 8 వాచసంభవ 9 త్రేకుణము 10 నిన్దు సముద్రలవణముచేర్చు.

సముద్రలవణ గుణము.

శ్లో॥ సాముద్రలవణధురంపాకేహత్యుష్ణందేవనంబరం |
గుల్మభేదవిషక్షయచ శ్వాసకాసానిలాఘహం |
బలవృద్ధిరంజనచ్యంద్రియైశ్చ యోగ్యతానాశనం ||

తా॥ సాముద్రలవణము పాకమువలన ఉధురముగను అత్యుష్ణముగను రుచిశర
ముగనునుండు. మరియు నిది గుల్మము శ్వాస కాస వాతిము దుర్వామరోగము
క్షయము వీటిని నివర్తింపజేయుటయే గాక అగ్నిదీపనము బలవృద్ధి వీటిని సగాలుగం
జేయు.

ఇతి శివః.

శ్లో॥ హిమగురూమత విత్పిష్టగ్రంథ శుభ్రస్థంభూతనాశనం |
అనుదానవిద్యాహృద్గోకంబరణంసూపధూననం |
రక్షోఘ్నంబంతే కృష్ణాగ్న్యంతే సుగంధికమేవచ ||

టీక॥ 1 హిమ 2 గురూ 3 విత్పిష్ట 4 శుభ్రస్థ 5 భూతనాశన 6
అనుదానవిద్యా 7 హృద్గోకంబరణ 8 సూపధూనన 9 రక్షోఘ్న 10 జంతుక 11
వ్యాద్య 12 సుగంధిక 13 యా 14 నిన్దు ఇంగువచేర్చు.

ఇంగువ గుణము.

శ్లో॥ హింగూష్ణందీపనంబల్యంనాతమ్నుంగుల్మహాలజితే ।

క్రిమిహృద్రోగశమనంమహాలాచరకీఘాపహం ॥

తా॥ ఇంగువ ఉష్ణముగనుండు. మరియు నిది నాతము గుల్మము కూలక్రిములు హృద్రోగము మహోదగము కఘము విఘ్నము శోగోష్టయోగాక అగ్నిదీపకము బలము వీటిని సకా గలుగంజీయు.

హింగుపత్రి.

శ్లో॥ హింగుపత్రికరంబీచవృద్ధికాపృథులాపృథుః ।

బాష్పికాదీర్ఘగాగస్థీబిల్వికాదీఘకపత్రికా ॥

టీక॥ 1 హింగుపత్రి 2 రంబీ 3 వృద్ధికా 4 పృథులా 5 పృథు 6 బాష్పికా 7 దీర్ఘకా 8 కఘ 9 బిల్వికా 10 దీర్ఘకపత్రికా యా 10 న్ని హింగుపత్రికేర్లు.

పెద్దహింగుపత్రి.

శ్లో॥ నాడీహింగుపలాశాశ్శుజంశుకారామర్తీసా ।

వంశపత్రివేణుపత్రిపిండాహింగుశిపాటికా ॥

టీక॥ 1 నాడీ 2 హింగుపలాశా 3 జంశుకా 4 రామర్తి 5 రశా 6 వంశ పత్రి 7 వేణుపత్రి 8 పిండా 9 హింగుశిపాటికా యా 9 న్ని పెద్దహింగుపత్రికేర్లు.

హింగుపత్రి గుణము.

శ్లో॥ బాష్పికాకటుకాహ్లాపత్తహలకఫక్రిమికా ।

స్త్రీహస్తీలాసిబహుగోష్ఠపృష్ఠహృష్టిస్త్రోగహా ॥

తా॥ హింగుపత్రి కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనుండు. మరియు నిది పిత్తము నాతము కఘము క్రిములు స్త్రీవాను అస్త్రీలనాతము విబంధము అస్పృశ్య స్మృము హృద్రోగము పొత్తికడుపునొప్పి వీర్లును శశింసంజీయు.

తు మి కి.

శ్లో॥ తుంబురుఃసారసఃసారోవనజఃసానుజోగజః ।

శీర్ణవల్క-స్తీర్ణఫలఃతీర్ణప్రతోమహమునిః ।

తిందుకన్న గుండనస్ఫూర్జ్యకాలసారశ్శ్రరావణః ॥

టీక॥ 1 తుంబురు 2 పారస 3 సౌర 4 వనజ 5 సామజ 6 గజ 7 తీర్థవల్ల 8 తీర్థఫల 9 తీర్థవృత్త 10 మహామణి 11 తిలక 12 స్పందన 13 సూక్ష్మ 14 కాలసార 15 రామణ యా 15 న్న శుమికి శేర్మ.

పెద్ద తుమికి.

శ్లో॥ కాకవీలునుపీలుస్యానిపెరోవిషతింగుకః ॥

టీక॥ 1 కాకవీలు 2 కవీలు 3 విషతింగుక యా 3 న్న పెద్దతుమికి శేర్మ.

శుమికి గుణము.

శ్లో॥ శుంబురుఃకలుత్తిన్ద్రకధమారుతిశూలనుత్ ।

ఆవత్రోత్త్రోబరార్థ్యాగాక్రమిహోవహ్నిదీపనః ॥

తా॥ శుమికి కాలముగను చేదుగను ఉష్ణముగనుండు. మరియు నీది కఫము వాతము శూల ఆవత్రోత్రము మహోదరము కడుపుబ్బరము క్రిములు వీటిని నివర్తించు జేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ తిందుకోవ్రణవాతిఘ్నస్తత్సారిఃపిత్తరోగఙ్ఙత్ ।

ఆమనుస్యఫలంగ్రాహివాతిలశీతలంలఘు ।

పక్షినిపిత్తప్రమేహాస్త్రిక్షేపస్త్రిక్షేపంవిశేదంగురు ।

విషతిందుకమప్యేవవిశేషాద్ధాహిశీతలం ॥

తా॥ శుమికి వ్రణము వాతము వీటిని బోగొట్టును. దీనిసారము పిత్తరోగమును బోగొట్టును. శుమికికాయ మలమును బంధించును. వాతము శైత్యము వీటిని గలుగజేయు. తేలికనిచ్చును. దీనిఫలము పిత్తము ప్రమేహము రక్తవోషము శ్లేష్మము పీడిని హరించును. శోధనముచేయుచును గురుత్వమునుజేసును. పెద్దతుమికియు శుమికియుక్క గుణమే కలిగియుండును. విశేషముగ మలమును బంధించును. శీతలముగనుండును.

పరిమళం.

శ్లో॥ సూక్ష్మైస్థూద్రావిడితుచ్చాగోలాంగిబహులాత్మటీ ।

ఏలాకపోతవణాచచంద్రబాణాచనిఘ్నటీ ।

పంద్రభూతాతథాదోణాసాయకోబహుభాత్విషా ।

కంకోలేలాబృహదేవోత్రిపుటాత్రిదివోద్భవా ॥

టీక॥ 1 నూత్నైత్రలా 2 ద్రావిడీ 3 తుచ్ఛా 4 గోలాంగీ 5 బహులా 6
స్యా 7 ఏలా 8 కపోతపల్లి 9 చంద్రబాణా 10 నిమ్మటే 11 పంద్రభూతా 12
ద్రోణా 13 సాయక 14 బహుభా 15 త్విషా 16 కంకోలేలా 17 బృహదేవలా 18
త్రిపుటా 19 త్రిదివోద్భవా యా 19 న్ని పిన్నవలకులుపేళ్ళు.

పెద్దవలకులు.

శ్లో॥ స్థూలేలాత్వేక్ సుగంధాచపృథ్వీకాకన్యకాస్సటా ।

తాడకాఫలికామేఘామాళినీవాహినీతుటీ ।

భద్రేలాబృహదేవాచత్రిపుటాత్రిదివోద్భవా ॥

టీక॥ 1 స్థూలేలా 2 త్వేక్ సుగంధా 3 పృథ్వీకా 4 కన్యకా 5 స్సటా 6
తాడకా 7 ఫలికా 8 మేఘా 9 మాళినీ 10 వాహినీ 11 తుటీ 12 భద్రేలా 13
బృహదేవా 14 త్రిపుటా 15 త్రిదివోద్భవా యా 15 న్ని పెద్దవలకులుపేళ్ళు.

వలకర్వయ గుణము.

శ్లో॥ ఏలాత్క్లిష్టకాసస్త్రిక ఫరక్తాతిసారిణీ ।

ప్రమేహకృచ్ఛ్రోదోషస్త్రిప్రదరస్వాయచింజయేత్ ।

కంఠావిషప్రణాకహన్తిముఖమస్తకశోధనీ ॥

తా॥ ఏలకులు చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది కాసము కఫము
రక్తదోషము అతిసారము ప్రమేహము మూత్రకృచ్ఛ్రము త్రిదోషములు ప్రదరము
అరుచి దురద విషము వ్రణము వీటిని నివర్తింపజేయుటయే గాక ముఖము శిరస్సు
వీటికి శుద్ధి గలుగజేయు.

నాగకేసరములు.

శ్లో॥ నాగపుష్పంమతంనాగంకేసరంనాగకేసరం ।

చాంపేయంనాగకింజల్కంకనకంహేమకాంచనం ।

మరూత్థంహాటకంజాంబోనదంచపరిశీర్ణితం ॥

టీక॥ 1 నాగపుష్ప 2 నాగ 3 కేసర 4 నాగకేసర 5 చాంపేయ 6 నాగకిం
జల్క 7 కనక 8 హేమకాంచన 9 మరూత్థ 10 హాటక 11 జాంబోనద యా 11
న్న నాగ కేసరములపేళ్ళు.

నాగ కేసరముల గుణము.

శ్లో॥ నాగ కేసరహస్యస్థంచమిర్త్తకఫావహం॥

వస్త్రీదుర్విషవాతాక్రమంఛాస్థుంశీఘ్రీశేచనం ।

ప్రసరాజీవాగుల్మఘ్నంవంఛ్యానామపిగర్భదం ॥

తా॥ నాగ కేసరములు మిక్కిలి ఉష్ణముగనందు. మరియు నిది చాంతి పిత్తము కఫము పొత్తికడుపు నొప్పి విషము వాతము రక్తదోషము గురద ప్రదర రోగము అజీర్ణము గుల్మము వంఛ్యజ్వరము వీట్లను నివర్తించునీయుటయేగాక శీఘ్రముగ విశేచనము గలుగంతేయు.

లవంగము.

శ్లో॥ త్వచంవరాంగంభృంగంతుమోచంసరళముత్కటం ।

స్నేహంలలాటనర్లంచముఖశోధంవరింప్రియం ।

రేవత్చినల్కలమింద్రంచసురభిశ్లేష్టరామకం ॥

టీక॥ 1 త్వచ 2 వరాంగ 3 భృంగ 4 మోచ 5 సరళ 6 ఉత్కట 7 స్నేహ 8 లలాటవర్ణ 9 ముఖశోధ 10 పర 11 ప్రియ 12 త్వక్చ 13 వల్కల 14 ఇంద్ర 15 సురభి 16 శ్లేష్ట 17 రామక యీ 17 న్ను లవంగముపేర్పు.

లవంగపుష్పము.

శ్లో॥ వరాళందేవకుసుమంలవంగంకుసుమంలవం ।

పారిజాతేంద్రపుష్పంతుప్రసూనరిసపుష్పకం ॥

టీక॥ 1 వరాళ 2 దేవకుసుమ 3 లవంగ 4 కుసుమ 5 లవ 6 పారిజాత 7 ఇంద్ర పుష్ప 8 ప్రసూన 9 రసపుష్పక యీ 9 ని లవంగపుష్పముపేర్లు.

లవంగము లవంగపుష్పము వీటిగుణము.

శ్లో॥ లవంగంసేవాసరవీర్యగంచజితేంద్రియంయవ్వనవర్ధనంచ ।

వాత్తుయఘ్నంశీఘ్రానకాసకంఢూతిపిత్తంవమధున్నిహంతి ॥

తా॥ లవంగము లవంగపుష్పము వీటిని సేవించిన వాతము క్షయము కఫము శ్వాసము కాసము గురద పిత్తము వాంతి వీటిని నివర్తించునీయుటయేగాక శీర్మము జీతేంద్రియత్వము యవ్వనవృద్ధి వీటిని సగా గలుగంతేయు.

లవంగపుచ్చెక్క.

శ్లో॥ త్వచంపరాంగంశకలంత్వక్కోచంతమనంపరం ।
 లాటపల్లవంఘనంభృంగంగురుత్వక్ స్వేచ్ఛాభూమికం ।
 లవంగవోరానాగత్వక్వల్కలానలవంగకమ్ ।
 మధురత్వచ్ఛమాద్గల్గంశ్చేవల్కలంగుడిపల్కలం ।

టీక॥ 1 త్వచ 2 పరాంగ 3 శకల 4 త్వక్కోచ 5 తమక 6 పర 7 లాట
 పల్లవ 8 ఘన 9 భృంగ 10 గురుత్వక్ 11 స్వేచ్ఛాభూమిక 12 లవంగవోరా 13
 నాగత్వక్ 14 వల్కలా 15 లవంగక 16 మధురత్వక్ 17 మాద్గల్గ 18 శ్రీవల్క 19
 గుడిపల్కలం యీ 19 న్ని లవంగపుచ్చెక్కపేర్లు.

లవంగపుచ్చెక్క. గుహము.

శ్లో॥ త్వచంలఘూష్ణంకటుకంవిశేదంస్వాదుపిత్తలం ।
 హృద్వస్తిరోగవాతార్యచీనపత్రమిశ్చక్రమౌత్ ॥

తా॥ లవంగపుచ్చెక్క లఘువుగను ఉష్ణముగను కారముగను శోధనకారిగను
 రుచికరముగనునుండు. పిత్తముజేసును. మరయు నిది విషము హృద్లోగము వస్తి
 రోగము వాతము అర్భుస్సు పీనప క్రిమిరోగము కుక్రము వీటిని నశింపజేయు.

తేమాలపత్రము.

శ్లో॥ తేమాలపత్రకంపత్రంపలానంచదళంఛనం ।
 రోమశంతాపనంవానోగోమేదంవస్త్రమంశుకం ।
 సుకుమారంసుపత్రంచతిథారోమశిపత్రకం ॥

టీక॥ 1 తేమాలపత్రక 2 పత్ర 3 పలాశ 4 దళ 5 ఛన 6 రోమశ 7 తాపన
 8 వానః 9 గోమేద 10 వస్త్ర 11 అంశుక 12 సుకుమార 13 సుపత్ర 14 రోమశ
 పత్రక యీ 14 న్ని తేమాలపత్రముపేర్లు.

తాళీసపత్రము.

శ్లో॥ తాళీసకంతుతాళీసంపత్రంతాళీసపత్రకం ।
 తచ్ఛదామలకీపత్రంపత్రాధ్యంతశుకోదరం ॥

టీక॥ 1 తాళీసక 2 తాళీస 3 పత్ర 4 తాళీసపత్రక 5 ఛదా 6 అమలకీపత్ర
 7 పత్రాధ్య 8 శుకోదరం యీ 8 న్ని తాళీసపత్రముపేర్లు.

తమాలపత్రము తాలిసపత్రము వీటిగుణము.

శ్లో॥ పత్రకంశ్వాసకాసమ్నుండీపనంలఘువాతనుత్ ।

కంఠూవస్తిరుజాచ్ఛద్విశిరోవక్త్రనిశోధనం ॥

తా॥ తమాలపత్రము తాలిసపత్రము ఇవి చులకనగనుండు. మరియు నివి శ్వాసము కాసము వాతము దురద పొత్తికడుపునొప్పి వాంతి వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనము శిరోముఖస్థి వీటిని గలుగజేయు.

త వ త్సీ రి.

శ్లో॥ స్యాదన్వంశరోచనావంశీతుగాక్షీరీతుగాశుభా ।

త్వక్క్షీరీవంశజాశుభ్రావంశక్షీరీచవైణవీ ।

వంశాఖ్యాలోచనాసైవధవభ్రాతృణకేతకీ ॥

టీక॥ 1 వంశరోచనా 2 వంశీ 3 తుగాక్షీరీ 4 తుగా 5 శుభా 6 త్వక్క్షీరీ 7 వంశజా 8 శుభ్రా 9 వంశక్షీరీ 10 వైణవీ 11 వంశాఖ్యా 12 లోచనా 13 ధవళా 14 తృణకేతకీ యా 14 స్తు తవక్షీరీపేర్భు.

తవక్షీరి గుణము.

శ్లో॥ త్వక్క్షీరీమధురారూక్షాకషాయాహ్యారుచివ్రణా ।

హిక్మాశ్వాసక్షయ్యాహ్నిదాహకాసనిషూదనీ ॥

తా॥ తవక్షీరి మధురముగను రూక్షముగను వగరుగనుండు. మరియు నిది అరుచి వ్రణము ఎక్కిళ్ళు శ్వాస క్షయము దాహము కాసము వీటిని నశింపజేయు.

తైల్లజీలక[†].

శ్లో॥ గంధపాలాసితాగంధాగంధపాలాశగంధజా । పాలాశగంధజా

నైవహ్యన్యేశంసేతితద్విదుః । ఉపకుంఠోపకుంచీచకాళికావో

పకుంచికా । సుషవీకుంచికాకుంచీసృగ్వికాస్థలజీరకం । దీప్యం

హృగ్యంమనోజ్ఞంచతరుణంమాధవంమతం । జీరకందీఘంకం

శుక్లమజాజీరకాజీరకం ॥

టీక॥ 1 గంధపాలా 2 సితా 3 గంధా 4 గంధపాలాశ 5 గంధజా 6 పాలాశగంధజా 7 శంస 8 ఉపకుంచ 9 ఉపకుంచీ 10 కాళికా 11 ఉపకుంచికా 12 సుషవీ 13 కుంచికా 14 కుంచీ 15 సృగ్వికా 16 స్థలజీరక 17 దీప్య 18 హృగ్య

19 మనోజ్ఞ 20 తరుణ 21 మాధవ 22 జీరక 23 దీప్తిక 24 కుక్కు 25 అజాజీ 26 కణ
జీరక యా 26 స్తు తెల్లజీలకర్రపేష్టు.

తెల్ల జీలకర్ర గుణము.

శ్లో॥ రుచికరబలకారీపిర్తజ్జోన్మాదహరీ ।
జ్వరహరక్రిమిహరీశ్లేష్మశూలాలపహరీ ।
వమనరుధిరవారీనర్యగుల్మౌషహరీ ।
జనయతిజఠరాగ్నింజీరకంవాతహరీ ॥

తా॥ తెల్లజీలకర్ర రుచికరముగను బలకరముగనుండు. మరియు నిది పిత్తము
పిచ్చి జ్వరము క్రిమి శ్లేష్మము శూల వాంతి రక్తదోషము సమస్తగుల్మములు వాతము
వీటలు నశింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనము సగా గలుగజేయు.

దాని మ్మ.

శ్లో॥ దాడింబోదాడిమఃసారఃకుట్టియఃఫలమౌషధః ।
స్వాద్వస్లమేర క్షవీడర్చకరకఃకుకవల్లభః ।
రాజాదనంక్షీరశ్శస్త్రరాజాంమోక్షాంశులంబుహరః ॥

టీక॥ 1 దాడింబ 2 దాడిమ 3 సారము 4 కుట్టియ 5 ఫలమౌషధము 6 దాని మ్మ
7 రక్తవీజ 8 కరక 9 కుకవల్లభ 10 రాజాదనము 11 శస్త్రము 12 రాజాంశులు 13 నర
క్రియ యా 13 స్తు దానిమ్మపేష్టు.

దానిమ్మ గుణము.

శ్లో॥ దాడిమోదీపనోవృష్ట్యాప్యారోచికవిబంధనః ।
గుల్మశూలప్రమేహఘ్నోగ్రహణీవాతనాశకః ।
శోణితాద్యఃక ఫహరస్సౌష్ఠ్యైర్త్యపికారి షత్ ॥

తా॥ దానిమ్మ అరుచి విబంధము గుల్మము శూల ప్రమేహము గ్రహణీ వాతము
రక్తదోషము అర్చస్సు కఫము సర్వవైత్యవికారములు వీటిని నశింపజేయుటయేగాక
ధాతువుష్టి అగ్నిదీపనము వీటిని సగా గలుగజేయు.

ధనియాలు.

శ్లో॥ ధాన్యకంధాసకంధాన్యంధానిధానేయకంతథా ।
కుస్తుంబురుచ్చత్రధాన్యంవితున్నంభద్రమార్ద్రకం ।
గుళికాహృద్వ్యగంధాచమేషకోరసనః స్తథా ॥

టీక॥ 1 ధాన్యక 2 ధానక 3 ధాన్య 4 ధాని 5 ధానేయక 6 కుస్తుంబురు 7 చత్రధాన్య 8 వితున్న 9 భద్ర 10 అద్వి 11 నలికా 12 హృద్యగంధా 13 మేషక 14 రసన యా 15 స్తు ధనియాలపేళ్ళు. దీనినే కొంతమెట్లు అని జెప్పదురు.

ధనియాల గుణము.

శ్లో॥ కుస్తుంబురుస్సాన్వసుకుర్యాస్థిమపైత్యాతిదాహజితే ।

ఛర్దిహిక్కారుచీమేహతిరుణజ్వరనాశనం ॥

తా॥ ధనియాలు తియ్యగనుండును. ఇది భిమము పిత్తము మిక్కిలి మంట వాంతి ఎక్కిళ్ళు అయచి మేహము తరుణజ్వరము వీటిని నశింపజేయు.

నల్లజీలకర్ర.

శ్లో॥ కృష్ణనాజీశణాఘాతాదీఘోకఃకణజీరణః ।

కృష్ణరాజీతువరణాసుగంధాకాలజిరః ।

నమోకాళీచవృద్ధ్యాచటథావోద్ధారశోధని ॥

టీక॥ 1 కృష్ణజాజీ 2 కణా 3 దీఘోక 4 కణజీరక 5 కృష్ణరాజీ 6 జరణా 7 సుగంధా 8 కాలజీరక 9 నమోక 10 కాళీ 11 వృద్ధ్యా 12 ఉద్ధార శోధని యా 12 స్తు నల్లజీలకర్రపేళ్ళు.

నల్లజీలకర్ర గుణము.

శ్లో॥ తిక్తోష్ణంకటుకంవృష్ణంకంచస్తేవోగ్నిప్రస్థం ।

లఘుశ్లేష్మానిలఘుంచనన్నిపాతాభిఘాతజితే ॥

తా॥ నల్లజీలకర్ర చేరుగను ఉష్ణముగను కారముగనుండు మరియు నిది శ్లేష్మము నాతి సన్నిపాతము ఆభిఘాతము జ్వరము వీటిని నివర్తించుటయుటయు గాక ధాతుప్రప్తి మేదస్సు అగ్నిదీపవము వీటిని గణగంజేయు. మరియు నిది శరీరమునకు తేలికనిచ్చును.

పిప్పలి.

శ్లో॥ పిప్పలీమాగధీకృష్ణాచపలాతీక్షతండులూ ।

ఉపకుల్యాకణాఘాతాకోలాశౌండితఘోషణా ।

కఫరీకృష్ణఫలావృష్ణాకటుర్దండఫలామతా ।

వైదేహీచైవకాళీచశాండికాతిక్తతండులూ ॥

టీక॥ 1 పిప్పలీ 2 మాగధి 3 కృష్ణా 4 చపలా 5 తీక్ష్ణతండులా 6 శివమల్యా
7 కణా 8 కోలా 9 శౌండి 10 ఉషణా 11 కఫరీ 12 కృష్ణఫలా 13 వృష్ణా 14
కటు 15 దంపఫలా 16 వృక్షహా 17 కాలీ 18 కాండికా 19 త్రితండులా యీ 19
న్ని పిప్పలీకేళ్ళు.

పిప్పలి గుణము:

శ్లో॥ కృష్ణాకటువాప్యహిమాస్నిగ్ధాగ్నుత్రిదోషజిత్ ।

తృప్తదాహకోదరజ్వాలామనాశనిచరనాచయన్ ॥

తా॥ పిప్పలి కారముగను రుచికరముగను శీతలముగను జిగురుగనునుండు.
మఱియు నిది గుక్కుము త్రిదోషములు దప్పి దాహము మహాకోదరము ఆనవాశము
బట్టిని నివర్తింపజేయుటయేగాక బలకరముగనుండు.

వృక్షకృత్తాత్రే.

శ్లో॥ పిప్పలీదీపనీవృష్ణావాప్యహిమాస్నిగ్ధాగ్నుత్రిదోషజిత్ ।

స్నిగ్ధాకఫవాలహారాల్పఘ్నః । పిత్తజ్వాలేచనీహంతిశ్వాసకానో

దరద్యరాత్ । మిత్రప్రసేహగుల్మార్కః స్త్రీహారూలామహా

గుత్తాత్ । అద్వానిః ఫలదాస్నిగ్ధాశీతలామధురాగురుః ॥

తా॥ పిప్పల్య పాకమువలన రుచికరముగను మిక్కిలి ఉష్ణముగను కారముగను
జిగురుగను చులకనగనునుండు. మఱియు నిది కఫము వాతము శ్వాసము కానను ఉదర
రోగము జ్వరము కుష్టువు ప్రమేహము గుల్మము అగ్నిస్సు స్త్రీహారు కూల ఆవ వాతము
వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక ఆయురాగోగ్యకృత్త వీటిని విరేచనము విట్టను
సగా గలుగజేయు. పచ్చిపిప్పలి జిగురుగను శీతలముగను మధురముగను గురుత్వము
గలుగుండు. మరియు నిది కఫమును గలుగజేయు.

(మోడి) పిప్పలిమూలము.

శ్లో॥ మూలంతుపిప్పలీమూలంగ్రంధికంజటిలాశిరః ।

కోలమూలంకటూగ్రంధిసర్వగ్రంధివిరూపకం ।

మూలకంమూషణంకోలపత్రాగ్రంపాణిణంబటకః॥

టీక॥ 1 మూల 2 పిప్పలీమూల 3 గ్రంధిక 4 జటిలా 5 శిర 6 కోలమూల 7
కటు 8 గంధి 9 సర్వగ్రంధి 10 విరూపక 11 మూలక 12 మూషణ 13 కోలపత్రాగ్ర
14 పాణిత 15 జట యీ 15 న్ను పిప్పలీమూలముకేళ్ళు. దీనినే మోడియని
తెప్పుదురు.

పిచ్చలీమూల గుణము.

శ్లో॥ బ్రహ్మకర్మమైకాంశముగఁబోసగుల్మానిలాపహం
ప్రమిష్టాద్రిగళిమనంచాలవలోహాన్మూలంబుజత్ ॥

తా॥ పిచ్చలీమూలంబుజా మూడి ప్లవము కావము గుల్మము వాతము
క్రమికాగము హృదోగము పొందువు నాపు అగ్నిమాంద్యము వీటిని నివర్తింపంజీయు.

చవ్యము.

శ్లో॥ చవికాలోలవల్లీచచవ్యంసావనమేవచ ।
తురగకోపసిరః స్తేషుగోలకంకాటమస్తకం ॥

టీక॥ 1 చవికా 2 కోలక 3 చవ్య 4 సావన 5 తుర 6 కోపసిర 7 స్తేష 8
కోలక 9 కూటమస్తక యా 9 ని చవ్యమిహేభ్యు.

చవ్య గుణము.

శ్లో॥ చవ్యంకటూష్ణంవిశోకంపుష్పకృష్ణోగశూలవత్ ।
కఠోబ్రోహణంనానిగోబోహమనంతథా ।
అగ్నికూంబాద్భాగోనాకఘ్నః పామర్యైశుభురాలేవం ॥

తా॥ చవ్యము కాంబము ఉష్ణముగఁగూడు. మలీయు నిగి కుట్టువు హృదో
గము శూలకఠము నాకము వీటిని నివర్తింపంజీయు.

గజపిప్పలీ.

తస్మాన్కఠంసముద్బుధంసోయినీచాన్తిపిప్పలీ ।
కణానాగకణాకుంచాకృత్రిమంచవికాఫలం ॥

టీక॥ 1 శ్రేయసి 2 హన్తిపిప్పలీ 3 కణా 4 నాగకణా 5 కుంచా 6 కృత్రిమ
7 చవికాఫల యా 7 స్తు గజపిప్పలీహేభ్యు. ఇదియే చవ్యముయొక్క ఫలమని తెలిసి
కొనవలయు.

గజపిప్పలీ గుణము.

శ్లో॥ గజపిప్పలీకాన్వామకటూష్ణాచప్రకీర్తితా ।
బలానంకాన్తివాతగచసాతుజంతుజయప్రదా ।
త్వత్తైవవేత్రోగఘ్నైవృష్యాదీనమాంద్యజితే ।
కానశ్వాసప్రశమనీతమనాతానిలాంబయేత్ ॥

తా॥ గజపిప్పరీ స్వామిగను పరమగును ఉత్తమగునునుండు. మరియు నిది బ్రహ్మము వాతము జంతువాతము సేత్రవోగము అగ్నిమాండ్రము కాపము శ్వాసము అమవాతము వాతము వీటిని నివర్తించుచుండుటయే గాక అగ్నిదీప్తిని గలుగజేసి ధాతు పుష్టిని గలుగజేయు.

చిత్రములము.

శ్లో॥ చిత్రకోగమనోన్యాయః పాదనోదాహరణీకః । జోతిష్కోవల్లికోవహ్నిపాకఃకుటారీభిః । కృణానుకోనలోదీప్తిఃశ్చిత్రం భానుశ్చపావకః । కోలవల్లొచ్చులీలో మాజాకరోదీప్యక స్థానా । వాటికోలోహితాంగిశ్చ హుతిభగ్జ్వలనస్తథా । మూలకాశనోకాతవేదాన్వేషేనైవచిత్రం ॥

టీక॥ 1 చిత్రక 2 చహ 3 న్యాయ 4 పాదక 5 దాహ 6 అగ్నిక 7 జ్యోతిష్క 8 వల్లిక 9 వహ్ని 10 పాక 11 కుట 12 కిభి 13 కృణానుక 14 అపల 15 దీప్తి 16 చిత్ర 17 భాను 18 పావక 19 కోమల్ 20 వల్లికోల 21 మాజాకర 22 దీప్యక 23 వాటిక 24 వాహితాంగ 25 హుతిభ 26 నైవ 27 మాతాశన 28 కాతవేదా 29 ద్వీపీ 30 జ్వలక 31 అపలయ 32 స్తు శీత్రమాలముపేర్పు.

చిత్రములము గుణము.

శ్లో॥ చిత్రకోగ్నిఃసమస్తాకేః ఫలోఫలమీదనుతో । స్త్రీసమూదరాస్సోగ్రహణీద్రమికం దూవికాశనః ॥

తా॥ చిత్రములము సాక్షులవలన అగ్నిచోత్ర సమముగనుండు. మరియు నిది కథము రాపు స్త్రీహము వహోదము అపస్సు గ్రహణీ క్రిమివోగము దురద వీటిని నశింపజేయు.

శ్లో ౧౬.

శ్లో॥ శుంకీమహాపదంవిశ్వంవాగరింవిశ్వభేషజం । విశ్వోపదంశృంగిచేరంకటుభద్రంబిధార్థికం । ఆవాక్చక్రంమావకంచరాహుచ్చక్రంకటుత్కటం ॥

టీక॥ 1 శుంకీ 2 మహాపద 3 విశ్వ 4 వాగరి 5 విశ్వభేషజ 6 విశ్వోపద 7 శృంగిచేర 8 కటుభద్ర 9 అర్థిక 10 అవాక్చక్ర 11 మావక 12 రాహుచ్చక్ర 13 కటుత్కట యా 14 స్తు శ్లోనిపేర్పు.

శౌంతి గుణము.

శ్లో॥ శుంతిస్థిగ్ధోష్ణకృత్కావ్యమృతై వాగ్నిమాంద్యజితై ।
హంతివాతోదరశ్వాసపాండుశ్చేదనాశనః ।
పాచనంకఫకాసఘ్నంతథారుచ్యంచశూలనుత్ ।
విబంధాథ్మాంశోఘ్నంహృదోగ్రహణీంహరేత్ ॥

తా॥ శౌంతి జిగటగను ఉష్ణముగను కారముగను రుచికరముగనునుండు.
మఱియు నిది అగ్నిమాంద్యము వాతము హహోదరము శ్వాస పాండువు శీతదరోగము
కఫము కాసము శూః కబంధోగము కడుపుబ్బగము శోఘ హృదోగము గ్రహణీ
వీట్లనీ బోగొట్టుటయే గాక పీడ్యవృద్ధినిగను జీవాకారిగనునుండు.

అల్లము.

శ్లో॥ ఆర్ద్రక్రికంకటకుంభాక్షంభేదనంతారకంశిథా ।
మర్దకంభద్రకంశృంగిఆర్ద్రక్రికితావ్విటుఘ్ననా ॥

టీక॥ 1 ఆర్ద్రక్రిక 2 కటకు 3 కుంభ 4 భేదన 5 తారక 6 మదక 7 భద్రక
8 శృంగి 9 ఆర్ద్రక్రికా 10 కటు 11 ఘనా యా 11 స్తు అల్లముపేర్లు.

అల్లపు గుణము.

శ్లో॥ ఆర్ద్రక్రికంశూలరోగఘ్నంశ్లేష్మపాండ్వవిలాపహం ।
ఆరోచకహరంవృష్యంఅగ్నిమాంద్యత్రిదోషజితై ॥

తా॥ అల్లము శూల శ్లేష్మము పాండువు వాతము అరుచి అగ్నిమాంద్యము
త్రిదోషములు వీట్లను బోగొట్టుటయేగాక ధారుపుష్టిని సగా గలుగఁజేయు.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ ఆర్ద్రక్రికంనాగరగుణం భేదనందీపనంగురు । కట్టూష్ణందీపనం
నృష్యంరుచ్యరూర్ద్రక్రికనాగరమ్ । శ్వాసకాసవమూహికా
నాతశ్లేష్మవిబంధనుత్ । పాచనంరోచనంనృష్యంకట్టూష్ణం
వహ్నిదీపనం । వాతప్రకోపశమనం రేచనంశోఘహృత్పిరం ।
భోజనాదాసదాపథ్యంజిహ్వకంఠవిశోధనం । అవ్యక్తరసవీర్య
తౌవృత్తర్చరంతృకఫాపహం । కాంజికార్ద్రక్రిసలవణందీపనంపా
చనంపరం । వాతప్రకోపశమనంహృదాణంలవణాదకమ్ ॥

తా॥ అల్లము శొంఠియుక్కగునులే కలదైయుండును. దోషముల భేదించును అగ్నిదీపనము గురుత్వము వీటినిజేయును. పచ్చిగనుండు శొంఠి అధిక కాక అగ్నిదీపనము వీర్యవృద్ధి వీటినిజేయు. రుచికరముగనుండు. మిరియు, నిది శ్వాసము కాసము వాంతి ఎక్కిళ్ళు వాతము శ్లేష్మము మలబంధము వీటినిబోగొట్టు. ఈశొంఠిని భోజనాదులయందు చేర్చుకొనిభుజించిన పాచనము రుచి వీర్యవృద్ధి అధికకాక అగ్నిదీపనము వీటిని గలుగజేయు. మఱియు నిది వాతప్రకోపము వాపు వీటిని బోగొట్టును. విరేచనము జేయించును. నాలుక కంఠము వీటినిశోధించు. దీనియందు కారము గనము ఇవి గూఢముగనుండుటవలన కఫమును హరించు. పచ్చిశొంఠిని పులికడుగు సైంధవలవణము వీటితోనేవించిన అగ్నిదీపనము పాచనము వీటిను గలుగజేయు. అల్లమును సైంధవలవణముతోనేవించిన వాతప్రకోపమును శమింపజేయుటయేగాక పుష్టిని సగా గలుగజేయు.

మిరియాలు.

శ్లో॥ మరిచంఘటితంశ్యామంవల్లిజంకృష్ణమూషణం ।

యవసేపంసున్నత్రంచకోలకంచర్మబంధనమ్ ॥

టీక॥ 1 మరిచ 2 ఘటిత 3 శ్యామ 4 వల్లిజ 5 కృష్ణ 6 మూషణ 7 యవసేప 8 సున్నత్ర 9 కోలక 10 చర్మబంధన యీ 10 ని మిరియాలపేర్లు.

మిరియాల గుణము.

శ్లో॥ మరిచంకటుకంవోష్ణంశ్లేష్మకాసాగ్నిమాంశ్యజితౌ ।

నాత్యుష్ణంనాతీతిక్షణచదోషత్రయనివారణం ।

వాయునివారయత్యేవజంతంసంతానాశనం ।

క్రిమిహృదోగశమంశోఘమంక్షమనాశనం ॥

తా॥ మిరియాలు కారముగను ఉష్ణముగనుండు. మఱియు నిది శ్లేష్మము కాసము అగ్నిమాంద్యము త్రిదోషములు వాతము జంతువాయువు క్రిమిలు హృదోగము శోఘ దుర్నామకోగము వీటిని నివరిణంపజేయు. ఇది అత్యుష్ణముగగాని అతితీక్షణముగగాని నుండదు.

తెల్లమిరియాలు.

శ్లో॥ సితంమరీచంశిష్యాఖ్యంసితవల్లియవాలకం ॥

టీక॥ 1 శిష్యాఖ్య 2 సితవల్లియ 3 వాలక యీ 3 న్ను తెల్లమిరియాలపేర్లు.

తెల్లమిరియాల గుణము.

శ్లో॥ శ్వేతంతమరిచంవృష్ట్యంనేత్రరుజాపసం ।

స్వరభంగప్రతిస్థాయమూర్తిచ్చివివాశనం ॥

తా॥ తెల్లమిరియాల విషము శేష్కోగము స్వరభంగము వీరవి మూత్ర కృచ్ఛము వీటిని నివర్తించునట్లుటయేగాక ధాతుప్రప్తిని సగా గలుగజేయు.

ఓమము.

శ్లో॥ యవానీడివకోదీహ్యోయవనాహస్యోయవాసకః ।

యవానీకోగ్రగంధాచదీపనియ్యాచపేపనీ ॥

టీక॥ 1 యవానీ 2 దీపక 3 దీగ్య 4 యవనాహ్యో 5 యవాసక 6 యవానిక
7 ఉగ్రగంధా 8 దీపనియ్యా 9 దీపనీ యా 9 ని ఓమముపేర్చు.

ఓమపు గుణము.

శ్లో॥ యవానీకటుత్తికోష్ఠానానిశ్లేష్మానశామయః ।

హంతిగుల్మరుచింసూలదీపయస్మాశ్శుచాంలం ।

నైనాధాతుగతారోగ్యాచాష్టశాలాశానిజితే ॥

తా॥ ఓమము కారముగను చేరుగను ఉష్ణముగనునందు. ఇది శాశ్వతము శ్లేష్మము వీటివలన గలిగెడు రోగములు గల్గెను అరుచి కూల ప్రణాళి సప్తధాతువులపంటివ రోగములు అప్రకూలలు అతిసారము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక అగ్నిదీపనమునుసగా గలుగజేయు.

చోరీ ఓమము.

శ్లో॥ జవానీయాజవానీన్యాచోహారోజంతువాశనః ॥

టీక॥ 1 జవానీయా 2 జవానీ 3 చోహారి 4 జంతువాశన యా 4 మ్న చోరి
ఓమముపేర్చు.

చోరిఓమపు గుణము.

శ్లో॥ చోహారస్తమణఃపోహోవిశేషాత్క్రిమినాశనః ॥

తా॥ చోరిఓమము ఓమముయొక్క గుణముకలదైయుండును. మరియు విశేషముగ క్రిమిరోగమును బోగొట్టు.

చింత.

శ్లో॥ పృథ్వీస్తుంతిత్రిణీకంచశాకామ్లంరక్తపూరకం ।
అమృతపృథ్వీమృశాకంస్యాత్ అమృతపూరోమహీతరుః ।
రక్తచూడోరసామ్లంచవరామ్లశ్చఫలామ్లకః ।
మహీరుహశ్చింతపృథ్వీమ్లకాచించాఫలద్రుమః ॥

టీక॥ 1 పృథ్వీమ్ల 2 తింత్రీణీక 3 శాకామ్ల 4 రక్తపూరక 5 అమృతమ్ల 6 అమృతాక 7 అమృతపూర 8 మహీతరు 9 రక్తచూడ 10 రసామ్ల 11 వరామ్ల 12 ఫలామ్లక 13 మహీరుహ 14 చించపృథ్వీ 15 అమ్లకా 16 చించా 17 ఫలద్రుమ యీ 17 న్ను చింతపేర్లు.

చింత గుణము.

శ్లో॥ పృథ్వీస్తుంభదికాపిత్తఘ్నంరుచ్యమస్సికిరంపరం ।
క్రీమిహృదోగిశమనంగుల్మణ్నేమ్మనిలూపహం ॥

తా॥ చింత రుచికరముగనుండు. ఇది వాంతి పిత్తము క్రిమిరోగము వ్యాధిరోగము గుల్మము క్లేమము వాతము వీటిని నివారించుటయందు యేగాక అన్నిదీపకమును పగా గలుగజేయు.

పుష్పకాంతి రే.

శ్లో॥ అమ్లకాఽమాగురుర్వాతహారాపి త్తికాప్రాంతో । పక్వాతద్వ
త్సరారుచ్యావహ్నివస్థివిశుద్ధికృతో । శుష్కాహృద్యాద్రామ
భ్రాంతిత్పష్టాక్షమహారాలఘుః॥ తింత్రీణీపల్లవంహృద్యంకషా
యామ్లంరుచింప్రదం । నేత్రరోగహరంమేధ్యందీపనంకఫవాత
జిత్ ॥ చించాపుష్పంతుతునరంస్వాద్యమ్లంచరుచిప్రసం । నిశ
దంచాగ్నిజనకంప్రసేహఘ్నంకఫావహం । చించావత్రంతుశో
ఘ్నంరక్తదోషవ్యధావహం । తస్యపుష్పత్వేవాధన్యశూల
మందాగ్నినాశనం । అమ్లసారస్తుత్త్యైమ్లవాతఘ్నఃకఫసిత్త
కృతో అమ్లనశక్త్రోరాయుక్తోదాహపితౄర్తిశాగ్రిణినుత్ ॥

తా॥ చింతపిండము గురుత్వముగనుండు. మరియు నిది వాతము పిత్తము కఫము రక్తదోషము వీటిని బోగొట్టును. మరియు చింతకాయ ఔషధము కలదిగను రుచికరము గనునుండు. జానకాస్త్రి పాస్తకదుపు వీటిని శుద్ధిజేయును. చింతవరుగు చులకనగ

నుండు. మరియు నిది శ్రమ భృమము దప్పి బడలిక వీటిని నివర్తించుపంజేయుటయే
గాక హృదయమునకు మేలును సగా గలుగజేయు. చింతచిగురు వగరుగను పుల్లగను
రుచికరముగనునుండు. మరియు హృదయము బుద్ధి వీటికి మేలుజేసును మరియు నిది
నేత్రరోగము కఫము వాతము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగం
జేయు. చింతపూలు వగరుగను తియ్యగను పుల్లగను రుచికరముగను శోధనకారిగను
నుండు. మరియు నిది ప్రమేహము కఫము వీటిని నశింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపన
మును సగా గలుగజేయు. చింతాకు వాపు రక్తదోషము వీటిని హరించును. చిరత
పూలభస్మము పట్టభస్మము ఇవి కూల అగ్నిమాంద్యము వీటిని బోకడదు. చింతాకు
రసము వేగము గలదిగనుండు. మరియు అస్థువాతమును హరింపజేయు. మరియు నిది
కఫము పిత్తము వీటినిజేయును. చింతాకుగనమును శర్కరతో నేపించిన తాపము
పిత్తము బడలిక ఇవి నశించు.

చింతామండు.

శ్లో॥ తింతిదీకంతువృక్షాన్మున్ముశ్లాన్ముశ్లాన్ముపాదనః ॥

టీక॥ 1 తింతిదీక 2 వృక్షాన్ము 3 అష్టశాక 4 అష్టపాదన యీ 4 న్ను చింత
పండుపేర్పు.

చింతామండు గుణము.

శ్లో॥ తింతిదీకంతువృక్షాన్మున్ముశ్లాన్ముపాదనః ॥

తింతిదీకంతువృక్షాన్మున్ముశ్లాన్ముపాదనః ॥

తా॥ చింతపండు వాతమును బోగొట్టును. చింతగల్లు మిక్కిలి ఉష్ణముగను
గురుత్వముగనునుండు. పండినచింతగల్లు లఘువుగను మలబద్ధకారిగనునుండు. మరియు
నిది గ్రహణి కఫము వాతము దీనిని నశింపజేయు.

పుష్పప్రబులి.

శ్లో॥ అష్టాన్మునేత్రసోభిమోగసాన్ముశ్చరభేదకః ॥

అష్టాన్మునేత్రసోభిమోగసాన్ముశ్చరభేదకః ॥

టీక॥ 1 అష్ట 2 అష్టవేతన 3 భీమ 4 రసాన్ము 5 శరభేదక 6 రసాన్ము 7
వేతసాన్ము 8 శరభేద 9 భేదక యీ 9 న్ని పుష్పప్రబులిపేర్పు

పుల్లప్రబ్బలి గుణము.

శ్లో॥ రసాష్టంగుల్మహృదోగ్ధుర్నాచూవాయుశూలజిత్ ।

దీపనంవమధుంహంతి త్యభ్రమవిनाశనం॥

తా॥ పుల్లప్రబ్బలి గుల్మము హృదోగము దుర్నామోగము వాయువు శూల
వాంతి పిత్తభ్రమ పీడిని నశింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు
అజామోదము.

శ్లో॥ అజగంధాబస్తగంధాపశుగంధావిగంధికా ।

కారవీబర్హరాగంధాతుంగీపూతిమయూరకః ॥

టీక॥ 1 అజగంధా 2 బస్తగంధా 3 పశుగంధా 4 విగంధికా 5 కారవీ 6
బర్హరా 7 గంధా 8 తుంగీ 9 పూతిమయూరక యీ 9 ని అజామోదముపేర్చు.

అజామోదపు గుణము.

శ్లో॥ అజగంధాకటుస్త్రిక్తాతథోక్తాకథవాతజిత్ ।

హిధ్మాధ్మానారుచింహస్త్రిక్తిమిజిత్వహ్నిదీపనం ॥

తా॥ అజామోదము కారముగను చేదుగనునుండు. ఇది కథను వాతము హిధ్మ
కథపుబ్బగము అగుచి క్రిముని పీడిని నివారించుజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును
సగా గలుగజేయు,

అజామోదపు విత్తులు.

శ్లో॥ అజమోదాబస్తమోదాదీప్యకోలాచమర్కటీ ।

శరశ్వాకారవీగంధామోదాహస్తిమయూరకః ।

బ్రంహ్మంకుశోగ్రగంధాచహ్నిద్యగంధాచక్రీతా ॥

టీక॥ 1 అజమోదా 2 బస్తమోదా 3 దీప్యకోలా 4 మర్కటీ 5 శరశ్వా
6 కారవీ 7 గంధా 8 మోదా 9 హస్తిమయూరక 10 బ్రహ్మంకుశ 11 ఉగ్రగంధా
12 హ్నిద్యగంధా యీ 12 మ్న అజామోదపువిత్తులపేర్చు.

అజామోదపువిత్తుల గుణము.

శ్లో॥ గుల్మాస్తీలకఫానాహశూలజిత్ వహ్నికృత్సిరం ।

అనిలద్యౌరశోపఘ్నమజామోదనన్యబీజకం ॥

తా॥ అజామోదపురియు గుల్మము అష్టలవాతము కఫము కడుపుబ్బగము కూల
వాతము జ్వరము శోష వీటినిబోగొట్టుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగాగుగండేయు.

వెలగ.

శ్లో॥ కపిత్థోధదధిత్తుగ్రాహీఫలసుగంధికా !

అజసన్యోధధిఫలశ్చిరసాకీకపిప్రియః ।

గ్రంధపత్రోహృద్యగంధోదంతశారోవిశాలకః ।

సితపుచ్చఃపయఃక్షీరఃతేజాపుష్పఫలీమతః ॥

టీక॥ 1 కపిత్థ 2 దధిత్థ 3 గ్రాహీఫల 4 సుగంధికా 5 అజసన్య 6 దధిఫల 7
చిరసాకీ 8 కపిప్రియ 9 గంధపత్ర 10 హృద్యగంధ 11 దంతశార 12 విశాలక 13
సితపుచ్చ 14 పయః 15 క్షీరః 16 తేజాపుష్పఫలీ యా 16 న్ను వెలగజేర్చు.

వెలగ గుణము.

శ్లో॥ ఆమంకపిత్థంమన్వర్ధ్యంకఫమ్నంగ్రాహీతీతళం ।

కఫానిలహంపకన్వంమధురామృతసగురు ।

శ్వాసకాసారుచిహరంత్యస్తాఘ్నంకంఠశోధనం ॥

తా॥ వెలగకాయ మలబద్ధకముగను శీతలముగనునుండు. మఱియు నిది స్వరము
కఫము వీటిని నశింపజేయు. దీనిఫలము మధురముగను పుల్లగను గురుత్వముగనునుండు
మరియు శ్వాస కాసము అరుచి దప్పి వీటిని నివరింపజేయుటయేగాక కంఠకుద్ధిని
గలుగజేయు.

(శర్కర) పంచదార.

శ్లో॥ శర్కరోక్తాతుమత్స్యండిశ్వేతమత్స్యండికాసితా ।

అహిచ్ఛత్రాతుసితతాశుద్ధాశుభ్రాసితోపలా ॥

టీక॥ 1 శర్కర 2 మత్స్యండి 3 శ్వేతమత్స్యండికా 4 సితా 5 అహిచ్ఛత్రా
6 సితా 7 శుద్ధా 8 శుభ్రా 9 సితోపలా యా 9 న్ని పంచదారజేర్చు.

పంచదార గుణము.

శ్లో॥ శర్కరాతాపమూర్చాఘ్నిరక్తపిత్తాతిదాహజిత్ ।

ఛదేహిక్కారుచిహరాభిమమేహమకృచ్ఛన్ముత్ ॥

తా॥ పంచదార తాపము మూర్ఛ రక్తపిత్తము అతిదాహము వాంతి ఎక్కిట్లు
అరుచి భగ్నిమ మేహము అమవాతము మూత్రకృచ్ఛ గ్రము వీటిని నివరికాంపంతేయు.

మధుశర్కర.

శ్లో॥ శర్కరాన్యామధుభవామాధవీమధుశర్కరా ।

మాక్షీశర్కరాప్రాక్తాతిక్తకామధునోద్భవా ॥

టీక॥ 1 మధుభవా 2 మాధవీ 3 మధుశర్కరా 4 మాక్షీ 5 శర్కరా 6
తిక్తకా 7 మధునోద్భవా యీ 7 న్ను మధుశర్కరపేర్లు

యవాస శర్కర.

శ్లో॥ యవాసశర్కరాత్స్వన్యానిద్విష్టాయాసశర్కరా ॥

టీక॥ యాసశర్కరా యనునది యవాసశర్కరపేరు.

తవరాజ శర్కర.

శ్లో॥ తవరాజఃశతపదిగోశ్శుశ్చైవరాజకః ॥

టీక॥ 1 తవరాజ 2 శతపది 3 గోశ్శు 4 రాజక యీ 4 న్ను తవరాజ
శర్కరపేర్లు.

ఖండశర్కర.

శ్లో॥ విశేషాద్ధౌతఖండస్యమత్స్యండిఫణికాస్మృతా ।

గుళికాచాస్యమత్స్యండిఖండశ్చపరిశీతీతా ॥

టీక॥ 1 మత్స్యండి 2 ఫణికా యీ 2 న్ను మురికితీయబడిన ఖండశర్కర
పేర్లు 1 మత్స్యండి 2 ఖండి యీ 2 న్ను గట్టిగనుండు ఖండశర్కరపేర్లు. దీనినే
కలకండ యందురు.

శర్కరాచతుష్టయ గుణము.

శ్లో॥ శర్కరామధుసంభూతా ఛర్ద్యతీసారనాశినీ । తద్ధైవభేదనీ

రూక్షాకషాయస్వాదుపాకీనీ । అగ్నిప్రసాదదంచూర్ణంపరమం

రుచివర్ధనం । స్లీహకాసమదార్పాసి శ్వాసంశూలంబ్యగం

వమింనిహంతిషిఘ్రయత్యగ్ని బలవర్ధకరంపరం । వాతానులో

మనంహృద్యంకంఠజిహ్వనిశోధనం॥

తా॥ మధుశక్తర రూక్షముగను వగరుగను రుచికరముగనునుండు. మఱియు
నిది వాంతి అతిసారము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా
గలుగజేయు. శర్కరాఛ్ఛాయము స్లేహము కాసము అర్ధస్సు క్వాస శూల జ్వరము
వాంతి కంతదోషము జిహ్వాదోషము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్ని ప్రసా
దము రుచి అగ్నిదీప్తి బలము దేహకాంతి వాయువు క్రమముగ సంచరించుట వీటిని
గలుగజేయు.

గద్య॥ ఇతి ధన్వంతరీయే నిఘంటౌ వానాద్రవ్య పర్యాయ

శ్లో గుణ ప్రకాశే ద్వితీయ శ్కలపుష్పాదివర్గః.

శ్రీరస్తు.

ధన్వంతరినిఘంటువు.

చందనాద్యను క్రిమినీక.

శ్లో॥ చందనంకుంకుమోనీరంప్రియంగుఃస్థూణిరోచనా తురుష్కాగ
రుకిర్పూరఃకస్తూరీజాతిపత్రికా । జాతీఫలంతిలఃపోక్తం జయ
పత్రంతిలఃపరం ॥ కంకోలక స్తథాపూగోలవంగకుసుమానిచ ।
నలికోనళదంకుప్తంహరేణుతగరంస్థవం । నఖంవ్యాఘ్రసఖం
స్పృక్కాబోళిందమనకంమురా । ప్లాశేయకంచోరకంచైలే
యంతైలవాలుకం । సశిశంసప్తపల్లించలాక్షాతామలకీతథా ।
లాహజ్జకంపద్మకంచఘాతీకుసుమానిచ । ప్రపాండరీకంకచోరం
సమాంతైఃశాణమాత్రైః । యోమాంవిభాగోరాలస్థునలికా
యంతిలఃపచేత్ । మహాసుగంధిరిత్యేతిప్రప్థంతైసాధితం ।
ప్రసేవీదమలదోర్గంధ్యం కంఠాశ్మహారంపరం । అనేనాభ్య
క్తగాత్రస్తు వృద్ధస్సప్తతికోభవేత్ । యువాభవతిశుక్లాభ్యః
స్త్రీణాంమిత్యంతివల్లభః । సుభగోదర్శనీయశ్చ గచ్ఛేచ్ఛప్ర
మదాశతం । వంధ్యాపిలభతేగర్భంషండోపిపురుషాయుతే ।
అపుత్రఃపుత్రమాప్నోతి జీవేచ్ఛశిరదాంశంతం । మనస్సిలా
చసిందూరంసౌఖ్యేగంధపారజం । సన్నిధిఃసర్జనఃకాసీనః
పురుకుంకురుః । శ్రీవాసస్త్లింపిల్లింకింకుప్తంచాప్యరుష్కరం ।
యోభిగోమూత్రసంయుక్తంకల్మషైలంవిపాచయేత్ । పామా
విచర్చికాదద్యకంఠాకుప్తక్రిమినాశకం । అభ్యంగాన్నాశయ
శ్యేననాడిచుప్తవ్రణాన్యపి । తుష్కంచతాప్యంజనథాతుఫేనైఃస
శ్శక్తైఃగైరికలోధిశంఖైః । నేత్రాంజనంకాచమలాతికం
క్షాణ్డారుద్దాహతై మిర్యపరిశ్రమఘ్నం । చందనాదిరయంవర్గ
స్తృతీయ్యస్సముదాహృతః । తుష్కంరసాంజనంచైవగిరిజంపర

మాక్షికం । సావీర్యం గై రికం ఘనంచక్షుష్యంకుసుమాంబసం ।

అమ్ముప్రసాదనఫలం హాహోదీఘాన్యనిశ్చయః । నేత్రాంజన

మిదంచై నచక్షూరోగమలాపహః ॥

టీక॥ చందనం-చందనము లోహితం-రక్తచందనం కాలేయం-పితచందనము కుంకుమం-కుంకుమపువ్వు ఉశీరం-వట్టివేళ్ళు ప్రియంగు-ప్రేంభణపుచెట్టు ఘాణిక-నంది వృక్షము రోచనా-గోరోచనము తురమ్మ-తురుమ్మము అగరు-పీతాగరు కృష్ణాగరు కర్పూర-కర్పూరము కస్తూరీ-కస్తూరి జాతిపత్రా-జాపత్రా జాతీ-జాజికాయ జయ పత్రం-గెంబాయిఅకు కంకోల-తక్కోలపుట్టు పూగా-పోక లవంగకుసుమ-లవంగ పువ్వుము నలికా-వగడపుతీగె నళదం-జటామాంసి గంధమాంసి కుష్ఠం-చంగల్యకోష్ఠ పోలేలు-లేలుకలు తగరం-గ్రంధితగరము ప్లవం-వాగరము పైలు నఖ-నఖము వ్యాఘ్ర-నఖ-వ్యాఘ్ర-నఖము స్పృశా-స్పృశాయనగ్రంధిద్రవ్యము బోశం-బోశము దమనక-దీపనము మురా-మరువము స్థాణేయకం-మాచిపత్రా చోరక-గద్దదీపనము శైలేయం-తాతిపువ్వు శైలవాలుకం-కూతురుబుడను సరళం-సరళదేవదారు సప్తపదీ-ఏడాకుల పొన్న లాతా-లక్క తామలకీ-నేలవనిరిక లామజ్జికం-తెల్లవట్టివేరు వద్యకం-వద్యకము ధాతకీఘనము-ఆరెపువ్వు ప్రపాండురీకం-పుండరీకపువ్వుము కచోరం-గంధకచోరము మనస్విలా-మణిశిల గౌరం-హరిదళము సింధూరం-సింధూరము సౌరాష్ట్ర-కం-తువరి మమ్మ సౌగంధి-గంధకము పారజం-ఇంగిలీకము వస్త్రిగ్ధకం-మైనము సర్జరసః-సర్జర సము కాసీసః-కాసీసము పురుగుగ్గిలం కుందురుః-కుందురుమ్మము శ్రీవాసా-శ్రీవేష్ట కము సల్ల-అందుగు కంపిల్ల-కంపిల్లకము కంకుష్ఠం-కంకుష్ఠము ఆరుమ్మ-ధ-బీడి తుక్థం-మైలుతుక్థము పాలతుక్థము తాప్య-హేమమాక్షికము జన-రసాంజనము ధాతు-కర్పూర శిలాశితు-ఘన-సౌవీరాంజనము నీలాంజనము సముద్రఘనము కుకుత్థాంజనము పుష్పాంజనము గై రిక-గై రికద్రవ్యము క్షణ్ణ చిల్లగింజ లోధ-లోధుగు శంఖ-శంఖము.

—॥ చందనాదివర్గ ప్రారంభః. ॥—

చందనము.

శ్లో॥ చందనంగంధసారంచమహార్హం శ్వేతచందనం ।

ధాద్రప్రియంగుయజుగోక్షిర్నై లుపహా గం ।

కాలేయకంపీతసారశ్రీభండలచారుభూతిమ్ ॥

టీక॥ 1 చందన 2 గంధసార 3 మహ్న 4 శ్వేతచందన 5 భద్రప్రియ 6 మలయజ 7 గోశిర్ష 8 తైలవర్ణక 9 కాలేయక 10 పితసార 11 శ్రీఖండ 12 చారు భూపతి యీ 12 న్ను చందనము పెట్టు.

చందనపు గుణము.

శ్లో॥ శ్రీగంధంశీతిశంన్వానుతక్తి పిత్తివిनाశనం ।
రక్తప్రసాదనంవర్ణ్యంఽతిచక్షూహావినాశనం ॥

తా॥ చందనము శీతలముగను రుచికరముగను చేరుగనునుండు మరియు నిది పిత్తము అస్త్యునము వీటిని నవతిణంపంజీయుటయే గాక రక్తపుష్టి దేహకాంతి వీటిని గలుగంజేయు.

శ్వేతచందనము.

శ్లో॥ మలోద్భవంతుతిశ్రోష్టిశ్రీఖండంకరహితేష్వమం ।
సుశీతశంసుగంధంఽప్రస్తోత్తైస్త్వంధమాహితం ॥

టీక॥ 1 మలోద్భవ 2 శ్రీఖండ 3 గోహిన్ద్రును 4 సుశీతశ 5 సుగంధ 6 గంధవాహక యీ 6 న్ను శ్వేతచందనము పెట్టు.

శ్వేతచందనపు గుణము.

శ్లో॥ పితృస్థానక విషదాహం వక్రమిష్ణుం వాతగుల్మనుత్ ।
శ్వేతంసతిక్తమధురించందనంశిశిరంపరం ॥

తా॥ శ్వేతచందనము చేరుగను మధురముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది పిత్తము రక్తదోషము విషము మంట క్రిములు వాతము గుల్మము వీర్లును నశింపం జేయు.

రక్తిచందనము.

శ్లో॥ రక్తచందనముద్విష్టంలోహితంహరిచందనం ।
రక్తిసారంతామ్రసారంనిర్దిష్టంక్షౌద్రచందనం ।
తామ్రవృక్షశ్చపాతిశ్చకిరాతిశ్చాతిరక్తికః ।
శితోద్భవంతిధాచాన్యజ్యోతిస్సానుంచలన్మితం ॥

టీక॥ 1 రక్తచందన 2 లోహిత 3 హరిచందన 4 రక్తసార 5 తామ్రసార
6 క్షుద్రచందన 7 తామ్రవృక్ష 8 పాత 9 కిరాత 10 అతిరక్త 11 శివోద్భవ 12
జ్యోతిః 13 సోమ యా 13 స్ను రక్తచందనముపేళ్ళు.

రక్తచందనపు గుణము.

శ్లో॥ రక్తచందనమప్యహఃస్వాదుతిష్ఠింసుశీతశం ।

రక్తోద్రోకంహంతిపిత్తంజ్వరమున్మౌదనాశనం ॥

తా॥ రక్తచందనము రుచికరముగను చేదుగను శీతలముగనునుండు. మతియు
నిది రక్తాధిక్యము పిత్తియు జ్వరము పిచ్చి వీట్లను నశింపజేయు.

కుచందనము.

శ్లో॥ కుచందనంచపత్రాంగంరక్తకాష్ఠసూర్యకం ।

పత్మారంపటురాగంచపటుపటుంజనమేవచ ।

పత్రాంగంరంజితంరక్తచందనంచతిథాస్మృతిం ।

భార్యాన్యక్షోయమన్యశ్చకటుకారణపుష్పికా ॥

టీక॥ 1 కుచందన 2 పత్రాంగ 3 రక్తకాష్ఠ 4 సురక్తక 5 పత్మార 6 పటు
రాగ 7 పటు 8 పటురంజన 9 పత్రాంగ 10 రంజిత 11 రక్త 12 చందన 13 భార్యా
వృక్ష 14 యమన్యశ్చ 15 కటుకారణపుష్పికా యా 15 స్ను కుచందనముపేళ్ళు.

కుచందనపు గుణము.

శ్లో॥ కుచందనంశ్లేష్మహారీరక్తైత్యాతిసారణిత్ ।

కృచ్ఛ్రవిణ్మూత్రశమనంపాండుక్షుదాక్షీదాహనుత్ ॥

తా॥ కుచందనము శ్లేష్మము రక్తవైశ్యము అతిసారము మలబద్ధము మూత్ర
కృచ్ఛ్రము పాండువు తుమ్మలు శేత్రరోగము దాహము వీటినిబోగొట్టును.

వీతచందనము.

శ్లో॥ కాలేయకంతువీతంస్యాత్తిథానారాయణప్రియః ।

కాలేయంవీతసారంచవీతాభంహరిచందనం ।

కాళీయక్షువీతకాష్ఠంచతుగ్ధవీతచందనం ॥

టీక॥ 1 కాలేయక 2 పీత 3 నారాయణప్రియ 4 కాలేయ 5 పీతసార 6
పీతాభ 7 వారిచందన 8 కాశీయక 9 పీతకాష్ఠ 10 వశుగ 11 పీతచందనా యా 11
న్న పీతచందనము చేశ్శు.

పీతచందనపు గుణము.

శ్లో॥ కాలేయంరక్తిపైత్యస్నుంపిసర్పించప్రమేహకం ।

త్యేషాదాహంగళమనంఛదికాహిక్కాతిసారజిత్ ॥

తా॥ పీతచందనము రక్తపైత్యము విసర్పి ప్రమేహము చర్మి మంట శరీరమునకు
కాంతి ఛది ఎక్కిశ్శు అతిసారము వీటిని నశింపఁజేయు.

చందనసామాన్య గుణము.

శ్లో॥ సర్వాశ్శ్యేతానితుల్యానిరిసతోవీర్యతస్థతా ।

గంధేనతువిశేషేణపూర్ణంశ్రేష్ఠతమంగుజైః ॥

తా॥ పైజెప్పఁబడిన చందనములన్నియు రసముచేతను వీర్యముచేతను సమాన,
ములుగనుండు. మరియు విశేషముగ పరిమళముతో గూడియుండి సమస్తగుణములచే
శ్రేష్ఠముగనుండు.

కుంకుమపువ్వు.

శ్లో॥ కుంకుమందుధిరంరక్తమస్యగప్రంచపీతకం ।

కాశ్మీరంచారుబాష్ణికంసంకోచపిశునంవరం ।

పీత కేసరమాల్యంహిగంభాచాగ్నిశిఖంతథా ।

ఘుస్పృణంరక్తవర్ణంచనులేంక్షులేజనామకం ॥

టీక॥ 1 కుంకుమ 2 దుధిర 3 రక్త 4 అస్పృ 5 అసృ 6 పీతక 7 కాశ్మీర
8 చారు 9 బాష్ణిక 10 సంకోచ 11 పిశున 12 వర 13 పీత 14 కేసర 15 మాల్య
16 గంభా 17 అగ్నిశిఖ 18 ఘుస్పృ 19 రక్తవర్ణ 20 శుశిజనామక యా 20 ని
కుంకుమపువ్వు చేశ్శు.

కుంకుమపువ్వు గుణము.

శ్లో॥ కుంకుమంకటుత్తిక్ష్ణంవాతేష్టేషప్రణాపహం ।

శిరోక్షిఘ్రాహోగఘ్నంవిషహృతాఘ్నకాంతికృత్ ।

తా॥ కుంకుమపువ్వు కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మఱియు నిది వాతము శ్లేష్మము ప్రణము శిశోగోగము శేత్రగోగము నాసికాగోగము విషము వీటిని నశింపజేయుటయేగాక శరీరకాంతిని సగా గలుగజేయు.

నట్టివేళ్ళు.

శ్లో॥ ఉశీరంతుమ్మణాశంస్వాదభయసమగంధకం ।
రణప్రియంవీరసరంవీరంవీరణమూలకమ్ ।
తదేవబహుమూలంస్వాదపదంహిష్టకాపదం ।
శీతమూలంతిథావృక్షింద్రవ్యవచ్చయకారకం ॥

టీక॥ 1 ఉశీర 2 మృణాళ 3 అభయ 4 సమగంధక 5 రణప్రియ 6 వీరసర 7 వీర 8 వీరణమూలక 9 బహుమూల 10 అపద 11 ఇష్టకాపద 12 శీతమూల 13 ద్రవ్యనిశ్చయకారక యీ 13 న్ను నట్టివేళ్ళువేళ్ళు.

నల్లనట్టివేళ్ళు.

శ్లో॥ ఉదీచ్యంవారిపర్యాయస్మాదేవరంకృష్టవాలుకం ।
ఉత్తరాపధికంఘంస్కంధస్థమూలంప్రియంమతం ॥

టీక॥ 1 ఉదీచ్య 2 వారిపర్యాయ 3 స్మాదేవర 4 కృష్టవాలుక 5 ఉత్తర 6 అపధిక 7 దృఢమూల 8 ప్రియ యీ 8 న్ని నల్లనట్టివేళ్ళువేళ్ళు.

నట్టివేళ్ళునవ్వయ గుణము.

శ్లో॥ ఉశీరంశీతభంతి శండాహనాంతిహరించతత్ ।
నాతాస్పృగదోషస్సుంఘూర్ణమేహజ్వరంహరేత్ ॥

తా॥ పట్టివేరు నల్లపట్టివేరు ఇవి శీతలముగను చేదుగనునుండు. మఱియు నిది మంట నాంతి వాతము రక్తగోషము విషదోషము మూర్ఛ మేహజ్వరము వీటిని నశింపజేయు.

ప్రేంఖణపు పట్టు.

శ్లో॥ ప్రియంగుఃప్రియవల్లీచఫలిసేకంగుశీప్రియా ।
వృత్తాంగోవందనీశ్యామకారంభావన్యభేదినీ ।
గోరీపుష్కరవన్దాచవనితానారివల్లభా ।
విష్వక్సేనశోలగిరిస్తథాగంధఫలీమతా ॥

టీక॥ 1 ప్రియంగు 2 ప్రియవల్లీ 3 ఫలినీ 4 కంకుణీ 5 క్రియా 6 వృత్తాంగ
7 వందనీ 8 శ్యామా 9 కాలంభా 10 వర్ణభేదనీ 11 గౌరీ 12 పుష్కరవర్ణా 13
వనితా 14 నారీపల్లభా 15 విష్వత్సేన 16 కోలారి 17 గంధఫలీ యీ 17 న్ను
ప్రేంభణపుచ్చెట్టుపేళ్ళు.

ప్రేంభణపుచ్చెట్టు గుణము.

శ్లో॥ ప్రియంగుశ్శీతిభాతిక్తాదాహచ్ఛగ్నిజ్వరంహరేత్ ।

మారుతిస్యహరాబ్యాకాంతిర్క్తాతివారిజిత్ ॥

తా॥ ప్రేంభణపుచ్చెట్టు శీతలముగను చేరుగనునుండు. మరియు నిది మంట
వాంతి జ్వరము వాతము రక్తదోషము ఆతిసారము వీటిని నివర్తింపజేయుటయే
గాక బలము కాంతి వీటిని సగా గలుగజేయు.

సందివృక్షము.

శ్లో॥ తునికస్థూణికతూనితూనికఃకంబుకఃస్తథా ।

కుబేరకఃకాంతినకోసందివృక్షోధచందికః ।

పురోగమోజయూవృక్షోవదనీకణికాకాకుణీ ॥

టీక॥ 1 తునిక 2 స్థూణిక 3 తూని 4 తూనిక 5 కంబుక 6 కుబేరక 7
కాంతనక 8 సందివృక్ష 9 సందిక 10 పురోగమ 11 జయూవృక్ష 12 వదనీ 13
కణికా 14 కుణీ యీ 14 న్ను సందివృక్షము పేళ్ళు.

సందివృక్ష గుణము.

శ్లో॥ సందివృక్షోశ్వత్థగుణోలఘూష్ణోగరనుత్పునః ।

త్రిదోషశమనోవృష్యఃకంఠూకుష్ఠప్రణాశనః ॥

తా॥ సందివృక్షము రావియొక్కగుణము కలిగియుండును. చులకనగను ఉష్ణ
ముగనునుండు. మరియు నిది విషము త్రిదోషప్రకోపము దురద కృష్ణపు వీటిని నశిం
పజేయుటయేగాక వీర్యవృద్ధిని సగా గలుగజేయు.

గోరోచనము.

శ్లో॥ రోచనాపింగళాపింగామధ్యాగౌరీచగౌతమీ ।

మంగళ్యాపందనీయాచయవాసీగుచిరాగుచిః ।

రక్తాగోపిత్తసంభూతాగవావిందాచగోమరీ ॥

టీక॥ 1 గోచనా 2 పింగళా 3 పింగా 4 మధ్యా 5 గౌరీ 6 గౌతమీ 7
మంగళ్యా 8 పంచనీయా 9 యవావీ 10 రుచిరా 11 రుచి 12 రక్తా 13 గోపిత్ర
సంభూతా 14 గవానిందా 15 గోమరీ యా 15 న్ను గోశోచనము పేర్లు.

గోశోచనపు గుణము.

శ్లో॥ గోశోచనాతిశిశిరాసాచనీవిషదోషజితే ।

పిత్తమూర్ఖాచిలంసాంతిభూతాదేశజ్వరావహాః॥

తా॥ గోశోచనము మిక్కిలి శీతలముగనుండు. మరియు నిది విషదోషము
పిత్తము మూర్ఖ వాళ్ళను భూతజ్వరము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక జీర్ణకారిగ
నుండు.

తురుష్కము.

శ్లో॥ తురుష్కాయావనోవల్కుఃపిశ్యాకఃపిండితఃకపిః ।

కపిజఃకృత్తిమోధూమోగ్రాధూమసంజ్ఞోచలఃపింః ।

సుగంధీకృతకశైచ్యయుక్తయుక్తశ్చపిండికః ।

కపిశైలఞ్చతిఖ్యాతస్తథాచనపినామకః ॥

టీక॥ 1 తురుష్క 2 యావన 3 వల్కు 4 పిశ్యాక 5 పిండిత 6 కపి 7 కపిజ
8 కృత్తిమ 9 ధూమి 10 ధూమవణ 11 ఆచల 12 చల 13 సుగంధీ 14 కృతక
15 యుక్తియుక్త 16 పిండిక 17 కపిశైల 18 కపిశామక యా 19 ని తురుష్కము
పేర్లు. (ఇదే చిల్లమణి.)

తురుష్కపు గుణము.

శ్లో॥ తురుష్కఃకటుత్ప్రోష్ణఃస్నిగ్ధోనాతలబలాసనుత్ ।

త్వగ్దోషకండుకృష్ణఘ్నంసురభిదోషతామినుః ।

తా॥ తురుష్కము కారముగను ఉష్ణముగను జిగురుగను పరిమళముగను దేవత
లకు ప్రీతియుగనుండు. మరియు నిది వాతము బలాసరోగము త్వగ్దోషము దురద
కుష్టువు వీటిని నివర్తింపజేయు.

వీతాగరు.

శ్లో॥ అగరుప్రవరంలోహాక్రివిజగ్ధమనాగ్జకం ।

వర్ణప్రసాదనంనైవలఘుచందనమేవచ ।

నీతవల్గమసారంచశీతంమలినమితిపి ॥

టీక॥ 1 అగరు 2 ప్రవర 3 లోహ 4 క్రిమిజగ్ధ 5 అనాజ్ఞక 6 వజ్రప్రసాదన
7 లఘుచందన 8 పీతవర్ణ 9 అసార 10 కీత 11 మలిన యా 11 న్ను పీతాగరుషేర్లు.

కృష్ణాగరు.

శ్లో॥ కృష్ణాగరుస్యాజగరుజోగకంవిశ్వరూపకం ।

లోహనామాజయోజ్యోత్స్వంగకంశీషకంగురు ॥

సరేంద్రాహంకంకృష్ణశీషకంలోహకంశ్యామకద్రుమం ॥

టీక॥ 1 కృష్ణాగరు 2 అగరు 3 జోగక 4 విశ్వరూపక 5 లోహనామా 6
జయో 7 జగ 8 శీషక 9 శృంగక 10 గురు 11 సరేంద్రాహం 12 కృష్ణశీషక 13
లోహక 14 శ్యామకద్రుమ యా 14 న్ను కృష్ణాగరుషేర్లు.

అగరుద్వయ గుణము.

శ్లో॥ కటుకోష్ఠోగరుస్సగ్ధోవాతిఘ్నశ్చైకభాషమాః ।

శృతినేత్రిరుజోహంతిసౌభాగ్యారోగ్యవధకనః ।

విసర్పిణ్ణేష్యపననాహంతికుష్ఠవ్రణామయా ॥

తా॥ అగరుద్వయము కారుముగను ఉష్ణముగను జిగటగనునుండు. ఇది వాతము
కఫము శ్రోత్రోరోగము శ్లేత్రరోగము పిసర్పిణ్ణేష్మము వాతము కుష్ఠము వ్రణము
వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక రూపము ఆరోగ్యము వీటిని పగా గలుగజేయు.

కర్పూరము.

శ్లో॥ ఘనసారస్తుకర్పూరస్సితాభోహిమవాలుకః ।

చంద్రస్తుషారస్తుహిసశశేందుస్ఫటికోమహా ।

శీతాంశుశ్శీతిభోరాహుక్షత్రేశోహిమోపలః ॥

టీక॥ 1 ఘనసార 2 కర్పూర 3 సితాభ్ర 4 హిమవాలుక 5 చంద్ర 6
తుషార 7 తుహిన 8 శశి 9 ఇందు 10 స్ఫటిక 11 మహి 12 శీతాంశు 13 శీతశ 14
రాజా 15 నక్షత్రేక 16 హిమోపల యా 16 న్ను కర్పూరముషేర్లు.

కర్పూర గుణము.

శ్లో॥ కర్పూరంకటుకంతిక్రమధురంశిశిరింవిదుః ।

త్రిదోషవిషదాహఘ్నుంక్షయమేహాస్యగంధజితే ।

చక్షుష్యంమనకృష్ణైవస్త్రీణాంద్రావణకృత్పిరిం ॥

తా॥ కర్పూరము కారముగను చేదుగను మధుగుముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది త్రిదోషములు విషము మంట శ్మయము మేహము నోటిద్రుంధము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక సేత్రములకు హితకరముగను మదకరముగనుండు, మరియు నిది స్త్రీలకుస్థలననును గలుగజేయు.

కస్తూరి.

శ్లో॥ కస్తూరికోమ్యగమనోద్భవరాభిస్మగ్ధాంజలిః ।

మాజాణీవేదముఖ్యాచమనశీతవేధికా ॥

టీక॥ కస్తూరిక 2 మృగమద 3 మృగనాభి 4 మృగాంజలి 5 మారాణి 6 వేదముఖ్యా 7 మదనీ 8 శీతవేధికా యీ 8 ని కస్తూరిపెట్లు.

కస్తూరి గుణము.

శ్లో॥ కస్తూరికటురూక్షోష్ణోష్ణవృత్తివాతవినాశిని ।

వక్త్రసారభృజననీహృద్యగంధామనోహరౌ ।

రామానశ్శనీవీర్యవృద్ధిమోషహరౌ ।

తా॥ కస్తూరి కారముగను రూక్షముగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది శ్లేష్మము వాతము విషము సన్నిపాతము వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు నిది నోటికి పరిమళముగను మనోజ్ఞముగను స్త్రీవస్యకరముగను రాజవస్యకరముగనునుండు.

జాపత్ర.

శ్లో॥ జాతిపత్రీజాతిగోళానునుంజేత్రికాపిచ ।

మాలతిపత్రికాపై నిప్రోక్షాసామనసాయనీ ॥

టీక॥ 1 జాతిపత్రీ 2 జాతికోశ 3 సుమనఃపత్రికా 4 మాలతిపత్రికా 5 సామనసాయనీ యీ 5 ను జాపత్రపెట్లు.

జాపత్ర గుణము.

శ్లో॥ జాతిపత్రీకటూష్ణాన్యాయురభిఃసంభవశనీ ।

వక్త్రవైశ్యవృజననీదాంతాంతాపి నాశనాత్ ।

మూత్రదోషాతినారస్థి శ్వాసవ్యాద్రోగశరాలః ।

తా॥ జాపత్ర కారముగను ఉష్ణముగను పరిమళముగనునుండు. మరియు నిది కఫము మంట బహుమూత్రము త్రిదోషములు అతినారము శ్వాస వ్యాధోగము శూల వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక నోటికి పరిమళమును గలుగజేయు.

పూర్వకాయ.

శ్లో॥ జాతీభిరంజితసిన్ధుః శౌలంకరమాలతీభిరంజితః ।
మదసౌండంజాతిసూతిగంధుః సౌమనసంఫలం ।
మద్జనారంతులతోష్ణైశ్చంద్రభాసజకముచ్యతే ॥

టీక॥ 1 బావీళ్ళు 2 బాతిసస్య 3 గియ్యాక 4 మాలతీళ్ళు 5 మదసాండ 6 బాతినాత 7 పుట 8 సోమనన 9 ఖల 10 మృసార 11 సజాక యీ 11 స్తు బాబికాయపేరు.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

ప్ర. ౧౦. పాపములను దూరము చేయునట్లుగా మనము చేయవలసినది ఏమిటి?
 అ. మనము చేయవలసినది ఏమిట? మనము చేయవలసినది ఏమిట? మనము చేయవలసినది ఏమిట?

తా॥ బా॥కాయ చేదుగని శిష్టమగనమంబు. మరియు నిది కృప హాసము
 బలావరోగము ప్రవేశము ముఖదుఃఖము అతివారిని పీడివి సవతికాంపం
 జేయుటయే గాక బ్రహ్మని సగా గొంగుజేయు.

122 123

సో॥ విశాఖాపాదయః ప్రాచయనమస్మి హస్తే॥
విశాఖాపాదయః ప్రాచయనమస్మి హస్తే॥
వాగ్విప్రుభక్తిరొత్పాదేనవిభక్తిః కింకరీప్రేరే॥
జల్మకేనజల్మస్మి క్రిశ్మిపరాభక్షణాశ్చర్యే॥
తెల్మిపరాభక్షణాశ్చర్యే॥

1 శివము 2 సముద్రము 3 మదనము 4 ముగ్ధుడు 5 విలాసము 6 వానరము
 7 భారతీ 8 క్రియవల్లుడు 9 వాస్తవ్యునికర 10 వృక్షము 11 కశిభుక్త 12 కవీశ్వర
 13 జల్మక 14 కల్పవృక్షము 15 సదాభక్తుడు 16 శ్రుతిహరీ 17 ముగ్ధుడు 18 జయము 19
 కమరసము 20 నిజము

1921 21 478 42223.

[illegible]

తా॥ గంజాయి వాతరోగము శ్వాస కాస అతిసారము వీటిని బోగొట్టు
ట్టయేగాక శరీరస్థైర్యము విలాసము ప్రసంగశక్తి చురుకైనబుద్ధి అగ్నిదీపనము ధాతు
పుష్టి సౌందర్యము ఆరోగ్యము వీటిని గలుగజేయు.

తక్కోలపుట్టు.

శ్లో॥ కంకోలకంకోశఫలంకోలకంకటుకంఫలం ।

కులంచకట్టలంద్వీపంమరిచంమగధోద్భవం ।

బహుబీదాతథాప్రోక్షంతథాచమరిచోద్భవం ॥

టీక. 1 కంకోలక 2 కోశఫల 3 కోలక 4 కటుక 5 ఫల 6 కురంచ 7 కట్ట
8 ద్వీప 9 మరిచ 10 మగధోద్భవ 11 బహుబీద 12 మరిచోద్భవ యీ 12 స్తు
తక్కోలపుట్టుపేర్లు. ఇదే తక్కోలములు.

తక్కోలపుట్టు గుణము.

శ్లో॥ కంకోలంకటుకంకోశఫలంమరిచంవౌతబలంసమతే ।

ముఖిహృద్యహారంనైవహౌతేష్టోష్టామూర్ఖ్యణం ॥

తా॥ తక్కోలపుట్టు కాలముగ నేచేదుగను ఉష్ణముగను రుచికరముగనునుండు.
ఇది వాతము విలాసరోగము అజీర్ణము అధికశ్లేష్మము వీటిని నివరిణంపజేయు.

పోక.

శ్లో॥ స్వాష్ట్యాగ్నీఫలముగోష్ఠిగంధంపుగ్నీఫలంతథా ।

చిక్కణంవల్కులంచిక్కా గునాఘోరికాఫలంచతత్ ।

క్రిముకఃఖిపురంకంబుకా కామంబుగ్గు హవ్యాయం ॥

టీక. 1 పుగ్నఫల 2 గోష్ఠిగ 3 గంధ 4 పుగ్నీఫల 5 చిక్కణ 6 వల్కుల 7
చిక్కా 8 గునా 9 ఘోరికాఫల 10 క్రిముక 11 ఖిపుర 12 కంబు 13 కపాయ 14
మధురాహ్వయ యీ 14 స్తుతాక పేర్లు.

పోక గుణము.

శ్లో॥ భేదిసమోహకృత్పూగంకపాయంచానిలాపహం ।

కన్యశ్చైవహృదయహృద్యంకన్యశ్చైవహృద్యం ॥

తా॥ పోక విరేచనకారిగను మోహకరముగను వగరుగను తీర్థముగనునుండు. ఇది జాతము కఫము క్లేమాము మహోదరము నోటినిరుట పీటిని నివర్తితాంచు జేయు.

పుష్కరాంభరే.

శ్లో॥ పూగంగునుహిమంఘోషంపిషాయంతి ఘస్త్రితాత్ । మోహనం
దీపనంరుద్రమూర్ఖమైరస్యనాశనం । అన్తిగ్రంథిస్థుర్విభిష్యంది
వహ్నిదృష్టిహరంసరిం । స్నిగ్ధంత్రీదోషహృద్విర్యం వక్ష్యం
శుష్కంపిషా వాతలం పుగింభాన్ధృగ్భవం వ్యవయచ్చనానా
విధంహిమంపాత దేహిస్థానం దిక్కు నానన్యదోషగుత్ । కృమి
కృత్సుగృచ్చుంతు సోమ మధురంగుళాం । స్నిగ్ధంత్రీదోష
హృద్విర్యం తద్వేదాన్ధృగ్భవం వక్ష్యం ॥ పూగఫలం చేదుభి
సంతి కంచ తత్కోంకరీషువృద్ధింనుగంధి । క్లేమావహం
దీపనపాచనంచబలప్రదంపుష్టిరంగుళాన్ధృగ్భవం । యన్యోషణో
వర్షకూలాభిధానం ప్రాచీన్ధవం పూగఫలంత్రీదోషగుత్ ।
ఆమావహం రేచనమిచ్ఛపాచనం విష్కంభకంజామయహారిదీ
పనం॥చండాపురోద్భవంపుగంకఫస్మంమలకోధనం । అంధ్ర
దేహోద్భవంపూగంతిషాయంనుభవంగుళాం । వాతాన్విణాదో
షస్మమిషదాన్తంగిషాయం । మంజిష్టోద్భవంసర్వంకమా
యంస్వానురోచనం । త్రీదోషశమనంరుచ్యః రక్తక్షేదమల
పహః । ఆనుంధ్రాంగంతిషాయంముఖమలశమనంకంకశుద్ధింవి
ధక్షే । రక్తామక్లేష్మమాయస్ర శమనమాదరాధ్యాపహరింస
రించ । శుష్కంకంతామయస్మంగుళాన్ధృగ్భవంమదిలంపాచనం రేచ
నంస్వాత్ । పిత్తింగ్లంబివిధత్తేర్గుణితివిశుతేపాంశువాలంచ
శోఘం ॥ పూగవృక్షపృనిగ్యాసోహిమఘ్నోమధురోగురుః ।
విపాకేనోష్ణకఃశీరసమోవాతిఘ్నపిత్తకః ॥

తా॥ పోక గురుత్వముగను శీతలముగను వగరుగను తీర్థముగను రుచికరముగను నుండు. ఇది కఫము పిత్తము నోటిదాగ్ధ్యము పీటిని బోగొట్టుటయేగాక సాక్షు-
అగ్నిదీపనము పీటిని నగా గలుగజేయు. పచ్చిపోక గురుత్వమునుజేసును. క్లేమకాశి

గనుండును. అగ్నిమాండ్యము దృష్టికిచెరువు వీటిని జేయును. పండినపోకలు జగటగ నుండును. త్రిదోషముల బోగొట్టును. కంఠమునకు సువర్ణరమును గలుగజేయు. ఎండిన పోకలు వాతమునుజేయును. మధ్యభాగము గట్టిగనుండు పోక మిగుల శ్రేష్ఠమైనది. దేశభేదముచేతను పాక భేదముచేతను మన్నిగ నానావిధములుగనుండు పోకలు నమస్త దోషములబోగొట్టును. చలువజేయును. పోక పువ్వు క్రిములను గలుగజేయు. ఇది జగ టగను వగరుగను తీపుగను గురువుగనునుండు. మరియు నిది త్రిదోషములను బోగొట్టుటయేగాక పుష్టిని సగా గలుగజేయు. కొంకణశతపు పోకలు ఇందులియని జెప్పంబడు అది సువాసనగలదిగనుండు. శ్లేష్మమును బోగొట్టును. మరియు అగ్నిదీపనము పాచనము బలము పుష్టి వీనినిగలుగజేయు. మిక్కుటముగ రసముగలవైయుండును. తూర్పుదేశమునందు జనించిన పోకలు కశ్యపులమని జెప్పంబడు. ఇది రుచికరముగ నుండు. మరియు త్రిదోషములు ఆమరగోగము హలుంధము కంఠగోగము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక విరేచనము జ్వరము అగ్నిదీపనము వీటిని సగా గలుగజేయు. చండాపురమునందు జనించినపోకలు వగరుగను మాధుగముగను కొంచెము పులుసుగను నుండు. ఇది వాతము కఫము వణకదోషము వీటిని బోగొట్టును. తూర్పుదేశమునందు జనించిన పోకలన్నియు వగరుగను తియ్యగను రుచికరముగనునుండు. మరియు నిది త్రిదోషములు రక్తదోషము ఒడలిక మలదోషము వీటిని బోగొట్టును. లేతపోకలు వగరుగనుండు. నోటిబలమును శుభింపజేయు. కంఠమును శుద్ధిజేయును. మరియు రక్తగోగము ఆమరగోగము శ్లేష్మము చిముకారుట ఉదరగోగము కడుపుబ్బరము వీనిని నశింపజేయు. మరియు నిది వేగముకలదిగనుండు. ఎండినపోకలు రుచికరముగను జీర్ణాకారిగను విరేచనకారిగనునుండు. మరియు పిత్తము ఒడలిక పొందువు వాతము వాపు వీటిని గలుగజేయు. పోకచెట్టుయొక్క బంక మాధుగముగను గురువుగను పాకము చలన ఉష్ణుగనునుండు. ఇది హలతోసమస్తానగుము కలదిగనుండు. మరియు నిది శీతలము వాతము వీటిని హరింపజేయుటయేగాక కొంచెము శ్రిష్టమును సగా గలుగజేయు.

అవ గాఢపుష్పము.

శ్లో॥ అవంగం దేవగంసుమంభృంగారంశశిరంలవం ।

దీప్యంచందనపుష్పంచక్రీపుష్పంవారెసంభవం ॥

టీక॥ 1 అవంగ 2 దేవకుసుమ 3 భృంగార 4 శశిర 5 అవ 6 దీప్య 7 చందన పుష్ప 8 చక్రీపుష్ప 9 వారిసంభవ యీ 9 నిల్ల అవంగపుష్పము పేర్చు.

లవంగపుష్ప గుణము.

శ్లో॥ లవంగంకుసుమం చోష్ణంశీతం శ్లేష్మనాశనం ।
విషదోషాస్రహంతై వదాహుపశేమనంపరం ।
వాతపిత్తిహరంస్నిగ్ధంహృద్యంమూర్ధాదుజాపహం ।
చక్షుష్యంవృషదంవృష్యం మంగళ్యంపావనంశుభం॥

తా॥ లవంగపుష్పము ఉష్ణముగను శీతలముగను జిగటగను మనోజ్ఞముగను నుండు. ఇది శ్లేష్మము విషదోషము రక్తదోషము మంట వాతము పిత్తము తలనొప్పి వీటిని బోగొట్టుటయేగాక నేత్రవైర్మ్యము పుంస్త్యము వీర్యోత్పత్తి వీటిని గలుగజేసి మంగళకరముగను పావనముగను శుభకరముగనునుండు.

పగడపుతీగె.

శ్లో॥ నలికావిద్రుమలతానిపోతాంఘ్రిర్నటించీ ।

శుషిరాధమసీశూన్యానిర్మలానర్తనతీచ ॥

టీక॥ 1 నలికా 2 విద్రుమలతా 3 కపోతాంఘ్రి 4 నట 5 నట 6 శుషిరా 7 ధమనీ 8 శూన్యా 9 నిర్మలా 10 నర్తకీ యీ 10 ని పగడపుతీగెపేర్పు.

పగడపుతీగె గుణము.

శ్లో॥ నలికార క్తపిత్తస్థైరుచ్ఛ్యావిషవినాశినీ ।

ప్రమేహంశోణితంహంతిప్రణకానానహరిణీ ॥

తా॥ పగడపుతీగె రుచికరముగనుండు. ఇది రక్తపిత్తము విషము ప్రమేహము రక్తదోషము ప్రణము దగ్గు వీటిని నివర్తంపజేయు.

జటామూలంబి.

శ్లో॥ మాంసేక్ష్మజటాహింసానాశదాజహిలూమి ।

జటాచవిశితాపేశీక్రవ్యాదాచతివన్విసే ।

మాతానరోమశ్చాస్తై వస్తై నభూతామినీస్సృతా ॥

టీక॥ 1 మాంస 2 క్ష్మజటా 3 హింసా 4 నశదా 5 జటలా 6 మిమ 7 జటా 8 విశితా 9 పేశీ 10 క్రవ్యాదా 11 తవన్విసే 12 మాతా 13 రోమకా 14 వైవభూతా 15 మినీ యీ 15 స్మ జటామూలంపేర్పు.

గంధమాంసి గుణము.

శ్లో॥ అత్యంతశీతభావమాస్తీక్ష్ణపానయవిరాగితీ ॥

రక్తిపిత్తవిషసహంతవిషహాపిదాహానుష్ఠితా ॥

తా॥ జటాకాంసి మిగుల శీతలగుణమందు. ఇది స్థవృక్షము రక్తిపిత్తము విషము భేది మంట వీటిని బోధింపు.

గంధమాంసి.

శ్లో॥ ద్విత్వీయ్యాగంధము సేవయి గోతంబునాస్థితా ॥

విశాచిప్రాంతమోక్షిణి శాంతిని నునోమహా ॥

చిలదాహూత్ర కాశీత్రావనము జనియెను ॥

టీక॥ 1 గంధమాంసి 2 శీత 3 భూతా 4 శాంతి 5 కిరాని 6 పూతనా 7 కేళి 8 భూగర్భ 9 బోమకా 10 చిలదా 11 హిమవతా 12 వేణి 13 తాపనీ 14 మండినీ 15 ముని యా 16 ముని గంధమాంసి పేర్లు.

గంధమాంసి గుణము.

శ్లో॥ మాంసతిక్తశపాయుశ్చాస్త్యస్త్యవస్థాప్రమేహాంతే ॥

త్వస్థోమవిషవేగామదాహాభవవిసర్వజితే ॥

తా॥ గంధమాంసి చేదుగను వగరుగను ఉష్ణవీర్యము గలదిగనునుండు. ఇది ప్రమేహము చ్యూరోగము విషేగము అమవాతము మంట కుష్టువు విసర్పి వీటిని నివర్తింపజేయు.

చూ గలవ్వోష్ణు.

శ్లో॥ కుష్టుకోరోగరోవ్యాధ్యాంత్పిల్లంపాశిలగుహా ॥

చూవ్యంచపిరిడంరాసుకుబేరంపాశిభద్రకం ॥

అమయఃపారిహార్యంచితేదాహోత్పలకృష్ణకం ॥

తేదేవపారకంప్రోక్షంకంబల్మంచఘనంస్మృతం ॥

టీక॥ 1 కుష్ట 2 రోగి 3 గద 4 వ్యాధి 5 ఉత్పల 6 పాశల 7 రుజా 8 చూవ్య 9 పిరిజ 10 రామ 11 కుబేర 12 పారిభద్రక 13 అమయ 14 పారిహార్య 15 ఉత్పల 16 కుష్టుక 17 పారిక 18 కింజల్క 19 భాన యా 20 ని 21 చంగల్లకోష్ణుపేర్లు.

చంగల్వకోష్ఠ గుణము.

శ్లో॥ కృష్ణంతి క్షకంఠః స్థంస్యాత్ త్రిదోషశమనంపరం ।

తృప్తవిసర్పివిషదదృశ్యమాపుష్కలనాశయోత్ ।

తా॥ చంగల్వకోష్ఠ చదుగను కారముగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది త్రిదోషములు దప్పి విసర్పి క్షయము దద్యుక్తియు దురద కుష్టువు వీటిని నశింపజేయు. నేలుకలు.

శ్లో॥ తేలుకారాజపుత్రీచివరం గీసిజిలూద్విజః ।

కవిరోమాసాంఘపుత్రాస్త్వతాకాంతిక్షయోకా ।

మహిమనాంఘాంతిభాగ్యాన్యస్త్వగంధిని ।

వనశాంతాంతిశ్చయూహాభిభ్రాంతిశ్చాంతికా ॥

టీక॥ 1 తేలుకా 2 రాజపుత్ర 3 చివర 4 గీసికా 5 జిలూ 6 కవిరోమా 7 సాంఘపుత్రా 8 కాంతి 9 మహిమనా 10 మహిమ 11 వారిజా 12 కాంతీ 13 భస్మగంధిని 14 వనతా 15 శాంతి 16 యూహాభిభ్రా 17 అంతిశ్చాంతికా యీ 17 న్ను శాంతికలపేభ్యు.

చేలుకల గుణము.

శ్లో॥ చేలుకాశ్చేతిశ్చ త్రిష్టవ్యస్తానాం హితకలమత్ ।

కఫమేహాతీసారస్థిబద్ధికోన్మాదవిచారిని ॥

తా॥ చేలుకలు చేలుకలు చేలుకలునుండు. ఇది కష్టి చురచి కఫము మేహము అతిసారము స్థిరము ఉబ్బడికలు వీటిని నశింపజేయు.

త్రుక్షక గుణము.

శ్లో॥ త్రిక్షరగురీతావక్రదినం శివోన్మోహితం ।

కాలశార్యంహస్తాన్యోజితచేతిరసం ముంక్షిపరం ।

బహిః కాలదండహస్తాచివపిండోగమేహని ॥

టీక॥ 1 త్రిక్షర 2 గురీత 3 వక్ర 4 దిన 5 శివోన్మోహిత 6 కాల 7 శత 8 కాలశార్య 9 అన్యోక 10 కచిత 11 బహిః 12 కృప 13 హిః 14 దండహస్త 15 పిండి త్రిక్షర యీ 15 న్ను త్రిక్షరగుణము పేర్కె.

గ్రంథితగరపు గుణము.

శ్లో॥ తగరంమధురంశీతందృష్టిరోగప్రనాశనం |
విషవేగహరంచైవభూతాపస్మారనాశనం ||

తా॥ గ్రంథితగరము మధురముగను శీతలముగనునుండు మరియు నిది సేత్ర
రోగము విషము భూతాచేశము మూర్ఛ వీటిని నివర్తింపజేయు.

నాగరముపైలు.

శ్లో॥ పరివేలంస్థనంభద్రంమోఘుటంస్యాత్కుటన్నటం |
శతపుష్పందాశపురంగోనర్థంగ్రంథిపల్లకం |
కైవర్తంముస్తకంచైవతేఢాచకరివల్లభం |
ముస్తావన్యేలకప్రోక్షంశూకాహ్వంచవితున్నకం ||

టీక॥ 1 పరివేల 2 స్థన 3 భద్ర 4 మోఘుట 5 కుటన్నట 6 శతపుష్ప 7
దాశపుర 8 గోనర్థ 9 గ్రంథిపల్లక 10 కైవర్త 11 ముస్తక 12 పరివల్లభ 13 ముస్తా
14 వన్యేలక 15 శూకాహ్వ 16 ప్రోక్షం శూకాహ్వ 17 ముస్తా నాగరముపైలపేర్పు.

నాగరముపైలు గుణము.

శ్లో॥ స్థనంవాతకస్థంహంతిదాహంశాంతికరంపరం |
జ్వరోన్మాదప్రళయనరక్తస్థైత్యాతిసారజిత్ ||

తా॥ నాగరముపైలు వాతము కఫము తాపము జ్వరము ఉన్మాదము రక్త
స్థైర్యము అతిసారము వీటిని నివర్తింపజేయు.

సఖము.

శ్లో॥ సఖఃకరరుహశ్శీర్షీకరభోధఖరఃశఫః |
కుక్షిశంఖశ్చలఃకోశోహనుర్నాగహనుస్సహః |
సామద్రంహస్తీకణ్ఠోచహనుకంబదరిచ్ఛదం |
తేఢాహటవిలాసీచసఖిచాప్రిప్రకీర్తితః ||

టీక॥ 1 సఖ 2 కరరుహ 3 శీర్షీ 4 కరభ 5 ఖర 6 శఫ 7 కుక్షిశంఖ 8 చల
9 కోశ 10 హను 11 నాగహను 12 సహ 13 సామద్ర 14 హస్తీకణ్ఠ 15 హనుక
16 బదరిచ్ఛద 17 హటవిలాసీ 18 సఖి యీ 18 ని సఖముపేర్పు.

సఖము గుణము.

శ్లో॥ సఖంకటుకముష్ణంచవిషవాతప్రమేహజిత్ ।

క్రిమికుష్టవ్రణాహన్తిశిరోనేత్రగదాపహమ్ ॥

తా॥ సఖము కారముగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది విషము వాతము ప్రమేహము క్రిమిరోగము కుష్టము వ్రణము శిరోరోగము నేత్రరోగము వీటిని నశింపజేయు

వ్యాఘ్రి సఖము.

శ్లో॥ సఖమన్యద్వ్యాఘ్రిసఖంఖురంవ్యాఘాయుధంశరం ।

శృంగంవ్యాఘ్రితలంపాదంకూటస్థంచక్రకారకం ॥

టీక॥ 1 వ్యాఘ్రిసఖ 2 ఖుర 3 వ్యాఘాయుధ 4 శర 5 శృంగ 6 వ్యాఘ్రి తల 7 పాద 8 కూటస్థ 9 చక్రకారక యీ 9 ని వ్యాఘ్రిసఖము పేర్చు.

వ్యాఘ్రిసఖ గుణము.

శ్లో॥ తద్వ్యాఘ్రింఖురదోషఘ్నంగృహభూతవ్రణాపహం ।

గ్రంథివిద్రధికామిలంమారుతంశోణితంజయేత్ ॥

తా॥ వ్యాఘ్రిసఖము ఖురదోషము (అనగా పశువులకువచ్చునట్టి గొరసగాలి) పిశాచములు భూతములు వ్రణములు గ్రంథి విద్రధి కామిల వాతము రక్తదోషము వీటిని నివర్తింపజేయు.

స్పృక్కయనుగ్రంథి ద్రవ్యము.

శ్లో॥ నిరూహంబర్భరంశంఖం సంధినాశంచపౌరుషం । స్పృక్కా-

స్యాద్రాబంహ్మణీదేవిమాలతీకోటికామరుత్ । పంచపుష్పీదేవ

పుష్పీనిర్మలాపిశునావధూః । కోటివర్షాతథాలఘ్వేనీలాకుటిల

పుష్పీకాసుకుమారాసుగంధీచశుభాచమరుతాతథ - ॥

టీక॥ 1 నిరూహ 2 బర్భర 3 శంఖ 4 సంధినాశ 5 పౌరుష 6 స్పృక్కా 7 ద్రావ్య 8 హ్మణీ 9 దేవి 10 మాలతీ 11 మరుత్ 12 పంచపుష్పీ 13 దేవ పుష్పీ 14 నిర్మలా 15 పిశునా 16 వధూ 17 కోటివర్షా 18 లఘ్వే 19 నీలా 20 కుటిలపుష్పీకా 21 సుకుమారా 22 సుగంధీ 23 శుభా 24 మరుతా యీ 24 న్ను స్పృక్కయను గ్రంథి ద్రవ్యముపేర్చు.

స్పృక్క-గుణము.

శ్లో॥ స్పృక్కాతిక్తాకమాయాస్యాత్ తృష్ణావిషవిదాహజిత్ ।

మారుతజ్వరశోఘ్నిగుల్మవిద్రధినాశినీ ॥

తా॥ స్పృక్కయను గ్రంథిద్రవ్యము చేదుగను వగరుగనునుండు. మరియు నిది దప్పి విషము తాపము వాతము జ్వరము శోఘ్నిగుల్మము విద్రధి వీటిని నిశింపం జేయు.

బోళ-ము.

శ్లో॥ బోళంగంధరసంపిండంనిర్లోహంబర్బరంరసం ।

సాగంధికంవంశగంధఃపారంతంసీలికంవిధుః ॥

టీక॥ 1 బోళ 2 గంధరస 3 పిండ 4 నిలోహ 5 బర్బర 6 రస 7 సాగంధిక 8 వంశగంధ 9 పార 10 సీలిక యీ 10 ని బోళముపేర్లు.

బోళపు-గుణము.

శ్లో॥ బోళంతిక్తకమాయోష్ణంముద్రిక్తమస్పృజంజయేత్ ।

వాతఘ్నంచబలాసఘ్నంమేధ్యందీపనపాచనం ।

అర్చశూలంచగుల్మాదివ్రణంహంతివిశేషతః ॥

తా॥ బోళము చేదుగను కారముగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది రక్త దోషము వాతము బలాసము అర్చస్సు శూల గుల్మము వ్రణము వీటిని నశింపంజేయుట యేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగంజేయు.

దవనము.

శ్లో॥ దవనంపాండురంగంచక్షతంగంఘోర్కృటంముసిః ।

పుండరీకంబ్రహ్మజటాఋషిపుత్రస్తపాధనః ॥

టీక॥ 1 దవన 2 పాండురంగ 3 క్షత 4 గంఘోర్కృట 5 ముసి 6 పుండరీక 7 బ్రహ్మజటా 8 ఋషిపుత్ర 9 తపాధన యీ 9 ని దవనము పేర్లు.

తోటదవనము.

శ్లో॥ దమనోన్యోదమఃఖ్యాతోఋషిర్దమనకస్తథా ।

ప్రమఃశాంతిపరస్వాధుఃసాధకఃసాధుగంధకః॥

టీక॥ 1 ఋషి 2 దమనక 3 క్షయ 4 కాంతిపర 5 సాధు 6 సాధక 7 సాధుగంధ యా 7 న్ను తోటదవనముపేర్చు.

దవనద్యయ గుణము.

శ్లో॥ దమనస్యాద్రసితిక్తోవిషభూష్ణీభూతిదోషనుత్ ।
త్రిదోషదమనోహృద్యఃకంఠూమృతహరఃపరం ॥

తా॥ దమనము చేదుగనుండును, ఇది విషము భూతదోషములు త్రిదోషములు దురద కుష్టువు వీటిని నివర్తింపఁజేయుటయే గాక మనస్సుకు సంతోషమును గలుగఁ జేయు.

మూరయను గ్రంథ్యము.

శ్లో॥ మురాగంధపతీతైత్యాగంధాఢ్యాగంధమాధనీ ।
సురభిర్భూరిగంధాచకుటిగంధాకుటిస్మృతా ॥

టీక॥ 1 మురా 2 గంధపతీ 3 తైత్యా 4 గంధాఢ్యా 5 గంధమాధనీ 6 సురభి 7 భూరిగంధా 8 కుటిగంధా 9 కుటి యా 9 న్ని మూరయనుగ్రంథ్యముపేర్చు.

మూరయనుగ్రంథిద్రవ్యపు గుణము.

శ్లో॥ మురాతిక్తకషాయోష్ణపిత్తశ్లేష్మవిసర్పజిత్ ।
క్షీణక్షతక్షయంహన్తిభ్రమకుష్ఠానిలాశ్రజిత్ ॥

తా॥ మూరయనుగ్రంథ్యము చేదుగను వగరుగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది పిత్తము శ్లేష్మము విసర్పి చిక్కుట గాయము క్షయము భ్రమము కుష్ఠము వాతము రక్తదోషము వీనిని నివర్తింపఁజేయు.

మాచిపత్రి.

శ్లో॥ ఫ్లోణేయకంబహిచూడంశుకపుచ్చంశుకచ్ఛదః ।
విక్షిప్త శుకబర్హంచహరితఃశీవరోమకః ॥

టీక॥ 1 ఫ్లోణేయక 2 బహిచూడ 3 శుకపుచ్చ 4 శుకచ్ఛద 5 విక్షిప్తా 6 శుకబహి 7 హరిత 8 శీవరోమక యా 8 న్ని మాచిపత్రిపేర్చు.

మాచిపత్రి గుణము.

శ్లో॥ ఫ్లోణేయకంస్నిగ్ధమధురంరుచ్యంహృద్యంచకుష్టనుత్ ।
రక్తవాతంజ్వరంహంతిభూతగ్రహవిదాశనం ॥

తా॥ మాచిపత్రి జిగటగను మధురముగను రుచికరముగను మనఃప్రియముగను నుండు. ఇది కృష్ణువు రక్తవాతము జ్వరము భూతబాధ పిశాచబాధ వీటిని నశింపం జేయు.

గడ్డిదవనము.

శ్లో॥ చోరకఃశ్శంకితఃశ్శంఙ్గోదుష్పుత్రఃక్షోమశోరిపుః ।

గణహాసఃకోపనకఃకిలవఃఫలచోరకః ।

దుష్కులశ్చపశోఘాతోపటశ్శోరోనిశాచరః ॥

టీక॥ 1 చోరక 2 శంకిత 3 చండ 4 దుష్పుత్ర 5 క్షోమక 6 రిపు 7 గణ హాస 8 కోపనక 9 కిలవ 10 ఫలచోరక 11 దుష్కుల 12 పశ 13 ఘాతక 14 పట చోర 15 నిశాచర యీ 15 న్ను గడ్డిదవనముపేర్చు.

గడ్డిదవనపు గుణము.

శ్లో॥ చోరకఃశిశిరోత్యంతంపిత్తరక్తాంతకృత్సత్త్వతః ।

సురభిదీపనోరుచ్యోక ఫకుష్టసమీరనుత్ ॥

తా॥ గడ్డిదవనము మిగుల శీతలముగను పరిమళముగను రుచికరముగనుండు. మరియు నిది పిత్తము రక్తదోషము కఫము కృష్ణువు వాతము వీటిని నివర్తింపం జేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగంజేయు.

తొతిపువ్వు.

శ్లో॥ శైలేయంఫలితంవృద్ధంకీర్ణంకాలానుసార్యకం ।

స్థవిలంచశిలాదద్రుశ్శిలాపుష్పంశిలోద్భవం ॥

టీక॥ 1 శైలేయ 2 ఫలిత 3 వృద్ధ 4 కీర్ణ 5 కాలానుసార్యక 6 స్థవిల 7 శిలాదద్రు 8 శిలాపుష్ప 9 శిలోద్భవ యీ 9 న్ని తొతిపువ్వుపేర్లు.

తొతిపువ్వు గుణము.

శ్లో॥ శైలేయకంహిమంతిక్తంపిత్తకుష్టవిషాపహం ।

రక్తదోషహరంబల్యంకండునిర్మూలకగవిదుః ॥

తా॥ తొతిపువ్వు శీతలముగను చేదుగను బలకరముగనుండు. మరియు నిది పిత్తము కుష్టము విషము రక్తదోషము దురద వీనిని నివర్తింపంజేయు.

కూతురుబుడమ.

శ్లో॥ ఏలావాలుకమైలేయంసుగంధిహారివాలుకం ।

ఏలాలుకంకపిత్తంచదుర్వర్ణప్రసరందృఢం ।

లోహితాచగిరింద్రాచశైలజంగిరినామకం ॥

టీక॥ 1 ఏలావాలుక 2 ఐలేయ 3 సుగంధి 4 హరివాలుక 5 ఏలాలుక 6 కపిత్థ 7 దుర్వర్ణ 8 ప్రసర 9 దృఢ 10 లోహితా 11 గిరింద్రా 12 శైలజ 13 గిరినామక యీ 13 న్ను కూతురుబుడమపేర్లు.

కూతురుబుడమ గుణము.

శ్లో॥ ఐలేయకంతుత్తిక్ష్ణంసుగంధంశ్లేష్మవాతనుత్ ।

భృమకుష్ఠప్రమేహఘ్నంవిషవ్రణవిశోధనం ॥

తా॥ కూతురుబుడమ చేదుగను ఉష్ణముగను పరిమళముగనునుండు. ఇది శ్లేష్మము వాతము భృమము కుష్టువు ప్రమేహము విషము వ్రణము వీటిని నశింపం జేయు.

సరళదేవదారు.

శ్లో॥ సరళంపూతికాప్తంచపీతావీతదృష్టాత్థితం ।

దీప్తివృక్షఃస్నిగ్ధదారుప్రోమరీచపత్రకః ।

దీఘవృక్షస్తాలతరుతథాయూనోతివల్లభః ॥

టీక॥ 1 సరళ 2 పూతికాప్త 3 పీత 4 పీతదృష్టాత్థిత 5 దీప్తివృక్ష 6 స్నిగ్ధదారు 7 మరీచపత్రక 8 దీర్ఘవృక్ష 9 తాలతరు 10 యూనోతివల్లభ యీ 10 ని సరళదేవదారుపేర్లు.

సరళదేవదారు గుణము.

శ్లో॥ సరళంస్నిగ్ధత్తిక్ష్ణంవాతశ్లేష్మామయాజయేత్ ।

నేత్రవస్తీశృతిరుజ్భృంశకంతవ్రణంహరేత్ ॥

తా॥ సరళదేవదారు జగటగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది వాతము శ్లేష్మము నేత్రస్థాపము నోటియందు జొల్లుకారుట భృంశకోగము (అనగా ఉన్నట్లుండిపడుట) గండమాల వీటిని నివర్తింపజేయు.

ఏడాకులపొన్న.

శ్లో॥ సప్తపణాశ్శు క్రిపణా శ్చిత్రపణాస్సపణాకః । సప్తచ్ఛదో
గుచ్ఛపుష్ప స్తథాశాల్మలీపత్రకః । శ్రీపణాశ్చసుపణాశ్చ
సవపణీతితాః । సస్థాహూయ్యగృహణాశ్చబృహత్పణ్ణో
బహుచ్ఛగః । పృథక్తప్తకృతపణాశ్చగ్రహనాశనయేవచ ।
శారదఃశారదీచస్యాత్ మనగంధశ్శిరోనుహః॥

టీ॥ 1 స స్సపణా 2 శు క్రిపణా 3 చిత్రపణా 4 సుపణాక 5 సప్తచ్ఛద
6 గుచ్ఛపుష్ప 7 శాల్మలీపత్రక 8 శ్రీపణా 9 సుపణా 10 సస్థాహూ 11 యుగ్మ
వల్ల 12 బృహత్పణ్ణ 13 బహుచ్ఛగ 14 పృథక్తప్తకో 15 ఛత్రపణా 16 గ్రహనాశన
17 శారద 18 శారదీ 19 మనగంధ 20 శిరోనుహ యా 20 ని ఏడాకులపొన్నపేర్లు.

ఏడాకులపొన్న గుణము.

శ్లో॥ త్రిదోషశమనోహృద్యస్సర్వభిక్షోపసస్తిథా ।
శూలగుల్మక్రిమికృచ్ఛంహంతిశాల్మలీపత్రకః ॥

తా॥ ఏడాకులపొన్న ఎన్నోజ్ఞముగను పరిమళముగనునుండు. ఇది త్రిదోష
ములు శూల గుల్మము క్రిమిలు కుష్టువు, వీటిని నివర్తింపంజేయుటయేగాక అగ్నిదీపన
మును సగా గలుగజేయు.

లక్క.

శ్లో॥ లాతౌపలంకషారక్తాదీష్టచక్రిమిజంజతు
జంతుఘ్నోరంగమాతాచద్రుమవ్యాధిరలక్తకః ॥

టీ॥ 1 లాతౌ 2 పలంకష 3 రక్త 4 దీష్ట 5 క్రిమిజ 6 జతు 7 జంతుఘ్న
8 రంగమాతా 9 ద్రుమవ్యాధి 10 అలక్తక యా 10 ని లక్కపేర్లు.

లక్క గుణము.

శ్లో॥ లాతౌతిక్తాకషాయోష్ణాక్రిమిశోణిపిస్తమత్ ।
ఛర్దికషికాకృచ్ఛిరస్లేష్మభూతాపస్మారనాశినీ ॥

తా॥ లక్క చేదుగను వగరుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది క్రిమిలు
రక్తదోషము పిత్తము ఛర్ది ఎక్కిళ్లు జ్వరము, స్లేష్మము భూతభాగ మూర్ఖ వీటిని
బోగొట్టును.

సేలయుసిరిక.

శ్లో॥ తమాలికాతమాలాభీతమాలంతుతమాలినీ ।
వితున్నకంతామలకంమాతాతుపరికిలికతా ।
విషఘ్నావిషపణాచవ్యంధాభూమ్యావశ్యేస్మృతా ।
బహుపుత్రాచాన్ధవీర్యావృక్షవారాహారోలికా ॥

టీక॥ 1 తమాలికా 2 తమాల 3 తమాలినీ 4 వితున్నక 5 తామలక 6 మాతా
7 విషఘ్న 8 విషపణా 9 వ్యంధా 10 భూమ్యావశ్య 11 బహుపుత్రా 12 ఆన్ధవీర్యా
13 వృక్ష 14 వారా 15 హారోలికా యా 15 న్ను సేలయుసిరిక శ్లేశు.

సేలయుసిరిక గుణము.

శ్లో॥ తమాలికార సేతిక్తావీర్యేచశిరామతా ।
పిత్తిహంతికఘ్నస్నేహస్తిదాహవినాశినీ !
శ్లేష్మదోషహరారుచ్యావిశదాసురభిన్లఘుః ॥

తా॥ సేలయుసిరిక చేదుగను శీతవీర్యముగలదిగను రుచికరముగను నిర్మలము
గను పరిమళముగను చులకనగనునుండు. ఇది పిత్తిము క్షయము రక్తదోషము పాత్తి
కడుపునొప్పి తాపము శ్లేష్మము వీటిని నివర్తింపఁజేయు.

తెల్లవట్టివేరు.

శ్లో॥ లామజ్జకశిమృణాశంస్వాత్ సమృణాశింరసంవను ।
సర్పకాఘ్నరంశిఘ్నోదీప్యమాంజలాలయం ।
శీతంచాహ్లాదకంప్రవతదేవక్షితిదంబు ॥

టీక॥ 1 లామజ్జక 2 మృణాశ 3 సమృణాశ 4 రస 5 వను 6 నలికా 7 పథిక
8 శిఘ్న 9 దీప్యమాంజ 10 జలాలయ 11 శీత 12 తాహ్లాద 13 క్షితిజ 14 లఘు యా
15 న్ను తెల్లవట్టివేరుశ్లేశు.

తెల్లవట్టివేరు గుణము.

శ్లో॥ లామజ్జకశీతలంతి క్షమంతిఘ్నాహస్రమేహజత్ ।
భ్రమమూర్ఖానిషంహంతిరక్తపిత్తైర్లవినాశనం ॥

తా॥ సేలయుసిరిక శీతలముగను చేదుగనునుండు. మరియు నిది కడుపులో
మంట ప్రమేహము భ్రమము మూర్ఖ విషము రక్తపిత్తిము వీటిని నశింపఁజేయు.

పద్మకము.

శ్లో॥ పద్మవర్ణంచైవాలంశబలంపద్మగంధికం ।
కలశంపద్మసాహస్వంచకమలంహిమపద్మకం ।
పద్మకోమలయశ్చాపనీశగర్భోమగుద్ధనః ।
సూర్యగర్భోమృతవర్షానందాశ్రయమృతాశ్రయః ॥

1 పద్మ 2 పద్మ 3 కలశ 4 పద్మగంధిక 5 కలశ 6 పద్మసాహస్వ
7 కమల 8 హిమపద్మక 9 పద్మక 10 మలయ 11 చారు 12 పీతరక్త 13 మరుద్భవ
14 సుప్రభ 15 శీతవీర్య 16 పాటలీపుష్పవణిక యీ 16 న్న పద్మకముపేర్లు.

పద్మకపు గుణము.

శ్లో॥ పద్మకంశిశిరంతిక్తంకషాయంరక్తపిత్తనుత్ ।
గర్భస్థైర్యకరంశ్లేష్మజ్వరఛదివిషాపహం॥

తా॥ పద్మకము శీతలముగను చేదుగను వగరుగనునుండు. ఇది రక్తపిత్తము
శ్లేష్మము జ్వరము వాంతి విషము వీటిని నివర్తింపంజేయుటయేగాక గర్భమును స్థిర
పరచును.

ఆరెపువ్వు.

శ్లో॥ ధాతకీతామ్రపుష్పీచకుంజరామధ్యవాసినీ ।
పార్వతీయాసుభిక్షాచనహ్నిపుష్పాచశబ్దికా ।
కుముదాతామ్రగంగాచహ్యగ్నిజ్వాలాతథాస్మృతా॥

టీక॥ 1 ధాతకీ 2 తామ్రపుష్పీ 3 కుంజరా 4 మధ్యవాసినీ 5 పార్వతీయా
6 సుభిక్షా 7 నహ్నిపుష్ప 8 శబ్దికా 9 కుముదా 10 తామ్రగంగా 11 అగ్నిజ్వాలా
యీ 11 న్న ఆరెపువ్వుపేర్లు.

ఆరెపువ్వు గుణము.

శ్లో॥ ధాతకీకటుతిక్తోష్ణాకఫపిత్తవివర్పజిత్ ।
అతిసారరుజంహస్తిశ్యయధుంపాండురోగజిత్ :

తా॥ ఆరెపువ్వు కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది కఫము పిత్తము
వివర్ప అతిసారము వాపు పాండువు వీటిని నివర్తింపంజేయు.

పుండరీక పుష్పము.

శ్లో॥ ప్రపౌండరీకంచకుష్యంపుండర్యంపౌండరీయకం ।

శతపుష్పంసుపుష్పంస్యాత్ శ్రీపుష్పంకమతంతథా ।

మూలసాధనసంజ్ఞంచసనేత్రంశ్చోచ్చితకంతథా ॥

టీక॥ 1 ప్రపౌండరీ 2 చకుష్య 3 పుండర్య 4 పౌండరీయక 5 శతపుష్ప 6 సుపుష్ప 7 శ్రీపుష్ప 8 కమత 9 మూలసాధనసంజ్ఞ 10 సనేత్ర 11 శ్చోచ్చితక యీ 11 న్ను పుండరీక పుష్పము పేర్చు.

పుండరీకపుష్పపు గుణము.

శ్లో॥ ప్రపౌండరీకంమధురంకసాయంతి క్షిత్యం ।

పిత్తరక్తవ్రణాః హంతిత్పస్తాదృష్ట్యేగదానపి ॥

తా॥ ప్రపౌండరీకము మధురముగను పగురుగను చేరుగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది పిత్తము రక్తరోగము వ్రణము దప్పి నేత్రరోగము వీటిని నివర్తించుండేయు.

గంధక చోరము.

శ్లో॥ కచోరోగంధమూలశ్చద్రావిహఃకాలవవచ ।

వేదముభ్యోదుర్లభశ్చైకస్యచిత్సమ్మతాశటి ॥

టీక॥ 1 కచోర 2 గంధమూల 3 ద్రావిహ 4 కాల 5 వేదముభ్య 6 దుర్లభ 7 శటి యీ 7 న్ను గంధక చోరము పేర్చు.

గంధక చోర గుణము.

శ్లో॥ కచోరఃకఠుత్తిష్ఠోస్తారుర్యోవాతరిలూపనుశ్చ ।

దీపనశుష్కమేహోర్బంధోహోగుల్మశంసైగ్ధా ॥

తా॥ గంధకచోరము కఠినుగను చేరుగను ఉష్ణముగను సుచికరముగనునుండు ఇది వాతము బలాశరోగము కుష్టువు మేహము అర్బుహస్తిహము గుల్మము వీటిని నశింపజేయుటయే గాక అగ్నిదీపనమును సగా గూగండేయు.

మనోహరము.

శ్లో॥ మనోహరమనోగుచ్ఛమనోహర్యం నీర్జ్వలం ।

మనోహరనాగజహ్వచ్చన్న సావైశ్చ లిఖతిహ ॥

టీక॥ 1 మనశ్శిలా 2 మనోగుప్తా 3 మనోహ్యో 4 కునటిశిలా 5 మనోజ్ఞా 6 నాగజిహ్వ 7 వైపాళీ 8 తైలజా 9 శిలా యా 9 ని మణిశిలపేర్పు.

మణిశిల గుణము.

శ్లో॥ మనోహ్యోతి క్తకటుకాహమాద్రువిహాపహా ।
భూతావేశజ్వరంహంతిప్రలేపతిలకంబహోత్ ॥

తా॥ మణిశిల చేదుగను కారముగనునుండు. మరియు నిది తీట ద్రుగోగము విషము భూతజ్వరము నణింపు తిలకవ్యాధి వీటిని నివర్తింపజేయు.

సూరినిఘంటువు.

శ్లో॥ హరితాశంచగోదంతహర్షిణంనటమండనం ।
నటసారభవద్గారంవీతాభంకాంతిభూషణం ॥

టీక॥ 1 హరితాశ 2 గోదంత 3 హర్షిణ 4 నటమండన 5 నట సారభవత్ 6 గార 7 వీతాభ 8 కాంతిభూషణ యా 8 ని హరితశముపేర్పు.

హరితశ గుణము.

శ్లో॥ హరితాశంకట్యాష్టంచస్త్రిగ్ధంచారునిరంవిహః ।
రక్తశమనంచై పవిషంచవిషమండయోత్ ।
శ్లో॥ బహువిధగుణభూషణమైశ్వర్యేషవినిశితం ॥

తా॥ హరితశము కారముగను ఉష్ణముగను జిగురుగను మనోజ్ఞముగనునుండు. మరియు నిది రక్తదోషము విషము విషమజ్వరము తైలముయొక్కజ్వర భూతపిడ కుమ్మపు కంట్రాకిలు వీటిని నివర్తింపజేయు.

సిందూరము.

శ్లో॥ సిందూరంరక్తలఘుశ్చనాగగర్భశ్చసాగజం ।
శృంగారభూషణ శ్రీమాన్ శీమంతోత్సవమండనం ॥

టీక॥ 1 సింహూరి 2 రక్తలఘు 3 నాగగర్భ 4 సాగజ 5 శృంగారభూషణ 6 శ్రీమత్ 7 శీమంతోత్సవ 8 మండన యా 8 ని సిందూరముపేర్పు.

సిందూర గుణము.

శ్లో॥ సిందూరముష్ణంకటుకింవిషదుష్టప్రణాసహం ।
త్వగ్దోషకుష్టవీసర్పిశీషకప్రణహరంపరం॥

తా॥ సింహారము ఉష్ణముగను కారముగనునుండు. మరియు విషము దుష్ట ప్రణాములు చక్ర్యరోగము కుష్టులు కిసర్పి శిశోవ్రణములు వీటిని నశింపజేయు.

తువరిమన్ను.

శ్లో॥ సారాష్ట్రీకామృతానంగాకాంతేకాచసురాష్ట్రీజాః |
సుజాతాతువరిశుల్కామృతామృతాన్నామృతానికా |
అథశీమృత్తికాప్రసేదీపద్వతీసురమృతేకా ||
అమాశ్చైవతథాద్రోక్తాభృతీకాన్దాననాస్మృతా ||

టీక॥ 1 సారాష్ట్రీక 2 అమృత 3 సంగా 4 కాంతేకా 5 సురాష్ట్రీజా 6 సుజాతా 7 తువరి 8 శుల్కా 9 మృతా 10 మృతాన్నా 11 మృతానికా 12 అథశీ 13 మృత్తికా 14 అప్రసేదీ 15 పద్వతీ 16 సురమృతకా 17 అమాశ్చ 18 భృతీకా 19 ద్రోక్తా 20 తథా 21 ననాస్మృతా

తువరిమన్ను గుణము.

శ్లో॥ సారాష్ట్రీకంఠోగ్ధిక్షణంకామృతవిదర్శితే |
నాశిశుష్కవ్రణామంగిభూతాన్దగ్ధానాశిసి ||

తా॥ తువరిమన్ను కంఠరోగము ముత్య కుష్టులు కిసర్పి కుష్మనాశి వ్రణము భూతిబాధ అపస్మారోగము వీటిని నశింపజేయు.

గంధకము.

శ్లో॥ గంధసాగంధిరోగంఠోగంధరోగంధమాదనః |
గంధాశ్మాగంధపాపాణ్సాగంధీచవిక్షృంతకః |
బలిసేవిత్కత్తైవవసాకారోవసాతిథాం |
వసాగంధస్తథాశ్మైలోగంధరోగంధరౌరధః ||

టీక॥ 1 గంధ సాగంధిక 2 గంధ 3 గంధక 4 గంధమాదన 5 గంధాశ్మ 6 గంధపాపాణ 7 సాగంధీ 8 విక్షృంతక 9 బలిసేవిత్క 10 వసాకార 11 వసా 12 వసాగంధ 13 శ్మైల 14 గంధన 15 గంధసాగంధ యా 16 మ్న గంధకముపేట్టు.

గంధక గుణము.

శ్లో॥ గంధకఃకటుకఃపాకేవీర్యేచోష్ణోబలప్రదః |
విసర్పికుష్మకండాతిక్రిమిగుల్మక్షయూపహః |
అక్షిరోగప్రశమనోస్పృహ్యోవిషగరాతిజిత్ |

తా॥ గంధకము పాకమువలన కారముగను ఉష్ణవీర్యముగలదిగను బలకరముగను నుండు. మరియు నిది విషర్పి కుప్తువు దురద క్రిములు గుల్మము త్తయము శేత్రరోగము విషమజ్వరము విషము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక వీర్యవృద్ధిని సగా గలుగం జేయు.

ఇంగిలీకము.

శ్లో॥ హింగుళందరదంష్ట్రేచ్ఛంమణిరాగాతిరక్తం |
కర్కటంశిషకశోణంచపారజంశర్మరంజనం |
మణిరాగకరంరంగంఇంద్రగోపాణారూణమ్ ||

టీక॥ 1 హింగుళ 2 దురద 3 దంష్ట్రేచ్ఛ 4 మణిరాగ 5 అతిరక్త 6 కర్కట 7 శర్మర 8 శిషక 9 శోణ 10 పారజ 11 శర్మరంజన 12 రంగ 13 ఇంద్రగోపారుణ 14 ఆరుణ యీ 15 న్ను ఇంగిలీకము చేర్చు.

ఇంగిలీక గుణము.

శ్లో॥ హింగుళంకటుకంపాకేవీర్యచోష్ణంప్రక్షీతితం |
విషకుప్తవినర్వాదిత్వస్థోషదశచంపరం ||

తా॥ ఇంగిలీకము పాకమువలన కారముగను ఉష్ణవీర్యముగలదిగనునుండు. మరియు నిది విషము కుప్తువు, విషము వివర్తింపజేయును చర్మరోగము వీటిని నివర్తింపజేయు.

ఇంగిలీకము.

శ్లో॥ స్నిగ్ధం మధురంస్థిమధురంస్థిమధురంస్థిమధురం |
మధురేషంమధురంకంమధురంమాత్రేకాత్రయం ||

టీక॥ 1 స్నిగ్ధక 2 మధుర 3 స్థి 4 మధురచ్ఛిప్త 5 మధురచ్ఛిప్త 6 మధురేష 7 మధురక 8 మధుర 9 మాత్రేకాత్రయ యీ 10 న్ని మైవము చేర్చు.

మైవము గుణము.

శ్లో॥ స్నిగ్ధకంస్నిగ్ధమత్యంతంభూతఘ్నంభగ్నయోగకృత్ |
హంతినరస్యనినర్పంచప్రణరోషణముత్తమం ||

తా॥ మైవము మిక్కిలి జిగటగను విరిగినవస్థులను నొకటిగజేర్చు స్వభావము గలదిగనునుండు. మరియు నిది భూతభాగ సమస్తవిష రోగములు ప్రణాత్పత్తి వీటిని నివర్తింపజేయు.

సర్వరసము.

శ్లో॥ రాశిస్సర్వజరసస్సాలఃక్షణజాతఃకళావరః ।
 లలనస్సారనిర్యాసోయక్షిణూపోగ్నివల్లభః ।
 సరిళాచసుధూపాచరాజధూపస్సరసియః ।
 శీతళాబహూపాచమరధూపశ్చైవస్మృతః ॥

టీక॥ 1 రాశి 2 సర్వరస 3 సాల 4 క్షణజాత 5 కళావర 6 లలన 7 సార
 నిర్యాస 8 యక్షిణూప 9 అగ్నివల్లభ 10 సరిళా 11 సుధూపా 12 రాజధూప 13
 సురసియ 14 తలా 15 బహూపా 16 మరధూప యా 16 న్ను సర్వరసము పేర్చు.

సర్వరస గుణము.

శ్లో॥ రాశిస్సామర్వణాః సాన్తిస్తంభనోవిషభజిజ్ఞో ।
 విషూద్యరోచకంహన్తిభూతానేశద్యరాపహః ॥

తా॥ సర్వరసము రుచికరముగనునుండు. మరియు నిది వ్రణములు విషము వాంతి
 భేనులు ఆరోచకము భూతస్వరము వీటిని నివర్తికంపంజేయుటయేగాక పిగ్ద్యస్తంభన
 మను సగా గలుగంజేయు.

కాసరసము.

శ్లో॥ కాసరసఃకాసరసఃకాసరసఃకాసరసఃకాసరసః ।
 కాసరసఃకాసరసఃకాసరసఃకాసరసఃకాసరసః ।
 కాసరసఃకాసరసఃకాసరసఃకాసరసఃకాసరసః ॥

టీక॥ 1 కాసరస 2 కాసరస 3 కాసరస 4 మలీనుస 5 శోధన 6 పాంతు
 కాసరస 7 సుఖభి 8 యోగనాహి యా 8 నిన్తి కాసరసము పేర్చు. 1 పుష్పకాసరస 2
 తువర 3 వస్త్రాగధ్యత్ యా 3 న్ను పుష్పకాసరసము పేర్చు.

కాసరసపు గుణము.

శ్లో॥ కాసరసద్వయమన్యోచ్చంతిక్తంకేశ్యం౧౧శేహితం ।
 హంతికంఢూనిషశ్వేత్రమూత్రకృచ్ఛ౧౧కఫానిలా ॥

తా॥ కాసరసము పుష్పకాసరసము ఇవిపుల్లగను ఉచ్ఛముగను చేరుగనునుండు.
 మరియు నిది దురద విషము శ్విత్రకుష్టపు మూత్రకృచ్ఛము కఫము వాతము వీనిని
 బోగొట్టుటయే గాక కేశ్యవృద్ధి శేత్రహితము వీటిని సగా గలుగంజేయు.

గుగ్గిలము.

శ్లో॥ గుగ్గులుఃకాలనిర్యాసోజటాయుఃకాశికోపురః ।
 నక్తంచరశ్శివోద్ధగ్ధోమహిసాక్షీఫలంకవః ।
 సర్వసంక్షోమరుభయోదేవధూపశ్చసమ్మతః ।
 అలకోవాయసారిశ్చబానుకందశ్చకీర్తితః ॥

టీక॥ 1 గుగ్గులు 2 కాలనిర్యాస 3 జటాయు 4 కాశికోపుర 5 నక్తంచర 6 శివ 7 దుగ్ధ 8 మహిసాక్షీ 9 ఫలంకవ 10 సర్వసంక్ష 11 మరుభయ 12 దేవధూప 13 అలక 14 వాయసారి 15 బానుకంద యా 16 న్ను గుగ్గిలముచేర్చు.

గుగ్గిలపు గుణము.

శ్లో॥ గుగ్గులుఃపిచ్ఛిలస్నిగ్ధఃకటుతిక్తకషాయవాణ ।
 వర్ణస్యస్వోలఘుశ్చైవరూక్షోవాతబలాసమత్ ।
 క్లేదమేదఃక్రిమీమేహశోఘోహ్యోహ్యపచిగ్రహాణ ।
 పిటికాగ్రంధికాంశైశ్చనహృత్పుష్టాంచపరఃపరః ॥

తా॥ గుగ్గిలము చిక్కగను జిగటగను కారముగను చేదుగను వగరుగను చులకన గను రూక్షముగను వేగముగలదిగనునుండు. మరియు నిది వాతము బలాస రోగము క్లేదము మేదోన్మత్తి క్రిములు మేహము వాపు అర్శస్సు అపచియనురోగము గ్రహపీడ పిటికలు గ్రంధిరోగము ఉష్ణము వీటిని నివర్తికాంచంజీయుటయేగాక దేహకాంతి హస్త్యును వీటిని సగా గలుగజేయు.

కుందుగుమ్మము.

శ్లో॥ కుందుకువ్యాఘ్నంధురుకఃకుందుశ్చాక్షోవిదాశ్యపి ।
 ముసుంః స్తేష్ణగంధశ్చపాలిందోభీషణోబలీ ॥

టీక॥ 1 కుందురు 2 కుందురుక 3 కుందు 4 అక్ష 5 విదాశీ 6 ముసుం 7 స్తేష్ణ గంధ 8 పాలింద 9 భీషణ 10 బలీ యా 10 న్ని కుందుగుమ్మముచేర్చు.

కుందుగుమ్మ గుణము.

శ్లో॥ కుందుగుం స్తేష్ణకఘ్నోమారుతిశ్లేష్ణకానజిత్ ।
 జ్వరహృచ్చురేధాబల్యోలముదీకాపనపాచనం ।

తా॥ కుండురువృక్షము తీర్థముగను కారముగను చులకనగనునుండు. మరియు నిది వాతము వైష్ణవము కాసము జ్వరము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక బలము అగ్నిదీపము జ్ఞానము వీటిని సగా గలుగజేయు.

శ్రీవేద్యకము.

శ్లో॥ శ్రీవేద్యకీధూపవృక్షః తీరశ్చిక్షుః కల్పితుమః |

శ్రీవాసకశ్రీనివాసః తీరసస్యాహ్వనిగ్ధః |

తైలపణా రసాంహవృష్టవేష్టకోర క్తశీషణః ||

టీక॥ 1 శ్రీవేద్యక 2 ధూపవృక్ష 3 తీర 4 శీషణ 5 కల్పితుమ 6 శ్రీవాసక 7 శ్రీనివాస 8 తీరసస్యాహ్వని 9 దిగ్ధ 10 తైలపణా 11 రసాహ్వ 12 వేష్టక 13 రక్తశీషణక యీ 13 న్ను శ్రీవేద్యకముచేర్చు.

శ్రీవేద్యక గుణము.

శ్లో॥ శ్రీవేద్యస్సాన్వితుక్తశ్చకః ఫలై త్యానిలూపహః |

గ్రహదోషహరోబల్యోవ్రణశోధనరోపణః ||

తా॥ శ్రీవేద్యకము రుచికరముగను చేదుగను బలకరముగనునుండు. మరియు నిది కఫము పిత్తము వాతము గ్రహవీడ ప్రణాళులు వీటిని నివర్తింపజేయు. దీనిని వైశిష్ట్యంబుడిన రోగములు కలవాడు నేవించెనేని అవి నివర్తింపను. అవిలేనివాడు నేవించిన ప్రణాళులను గలుగజేయు.

అందుగు.

శ్లో॥ సల్లకీ వల్లకీ హ్లాదిసురభిః సుస్రవారసః |

అశ్వమూర్త్యః కుండుర్యోగజభి త్సోమహారహః |

గంధవీరాతథామోచాధూపనిర్యాసవచ ||

టీక॥ 1 సల్లకీ 2 వల్లకీ 3 హ్లాది 4 సురభి 5 సుస్రవా 6 రస 7 అశ్వమూర్తి 8 కుండురుకీ 9 గజభిత్సో 10 మహారుహ 11 గంధవీరా 12 మోచా 13 ధూపనీర్యాస యీ 13 న్ను అందుగుచేర్చు.

అందుగు గుణము.

శ్లో॥ సల్లకీస్యాత్కమాయాతిశీతవీర్యాకః సావహః |

స్నిగ్ధహోపశమనీజ్వరఘ్ను వ్యస్థాన తాపహత్ ||

తా॥ అందుగు వగరుగను మిక్కిలి శీతవీర్యముకలదిగనునుండు. మరియు నిది కఫము పిత్తప్రకోపము జ్వరము ఉన్మాదము తాపము వీటిని నివర్తింపజేయు.

కంపిల్లకము.

శ్లో॥ కంపిల్లకోధరక్తాంగోరేచీరేచనకస్తథా ।

రంజనోలోహితాంగశ్చకాంపిల్లోరక్తచూణకః ॥

టీక॥ 1 కంపిల్లక 2 రక్తాంగ 3 రేచీ 4 రేచనక 5 రంజన 6 లోహితాంగ 7 కాంపిల్ల 8 రక్తచూణక యీ 8 ని కంపిల్లకముపేర్చు.

కంపిల్లక గుణము.

శ్లో॥ కంపిల్లఃకటుత్తిష్ఠఃపిత్తశ్లేష్మోరరాపహః ।

క్రిమిగుల్మవిబంధాధ్మావ్రణమస్తచమిజయేత్ ॥

తా॥ కంపిల్లకము కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది పిత్తము శ్లేష్మము ఉదరరోగము క్రిమిరోగము గుల్మము విబంధము కడుపుబ్బరము వ్రణములు వుప్పువు వాంతి వీటిని నశింపజేయు.

కంకుషము.

శ్లో॥ కంకుష్టంకాకకుష్టంచవిడంగిరంగనాయకం ।

రేచకంపూలకంహాసంశోధనంకాకి నామకం ॥

టీక॥ 1 కంకుష్ట 2 కాకకుష్ట 3 విడంగ 4 రంగనాయక 5 రేచక 6 పూలక 7 హాస 8 శోధన 9 కాకవాలుక యీ 9 ని కంకుషముపేర్చు.

కంకుష్ట గుణము.

శ్లో॥ కంకుషంతిక్తకటుకంవీర్యేచోష్ణప్రసీద్ధితం ।

గుల్మోదావర్తశూలఘ్నంరక్తజంతువ్రణాపహం ॥

తా॥ కంకుష్టము చేదుగను కారముగను ఉష్ణవీర్యముగలదిగనునుండు మరియు నిది గుల్మము ఉదావర్తకము కడుపునొప్పి రక్తరోషము జంతువాయువు వ్రణము వీటిని నశింపజేయు.

జీడి.

శ్లో॥ భల్లాతకస్మృతోరుష్కోదహనస్తపనోగ్నికః ।

అరుష్కరోవీరతరుభల్లిచాగ్నిముఖిధనుః ।

రంజకస్ఫోటసేతుశ్చరక్తఘ్నఃతౌరిశ్లేష్మకః ॥

టీక॥ 1 భల్లూక 2 అరుష్క 3 చహన 4 తపన 5 అగ్నిక 6 అరుష్క 7
ఏరతరు 8 భల్ల 9 అగ్నిముఖి 10 భనుః 11 రంజక 12 స్ఫోటహేతు 13 రక్తస్నా
14 షూరతీర్ణక యా 14 స్న జీడిపేర్లు.

జీడి గుణము.

శ్లో॥ భల్లూకఃకటుత్తోష్ణముగరప్రమిశూలజితః ।
గుల్మోర్బోగ్రహణేకుష్ఠహంతినాతకఘామయాః ।
వభిగోఽమూత్రసంయుక్తంకటుత్తైలంవిపాచయేత్ ॥
పామావిచర్చికాదద్రుకంఘామప్లప్రమిశ్రణాః ।
అభ్యంగాన్నాశయత్యేవతథానిద్రావణంమతం ॥

తా॥ జీడికారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది మహాదీ
రము క్రిమికోగము శూల గుల్మము మూలవ్యాధి భేదులు కుష్టువు వాతము కఫము
వీటినిబోగొట్టు. మరియు తైలముతో నోమూత్రముజేర్చి జీడిగంబునైనచి పాకముచేసి
అభ్యంబవము చేసికొని తీట విచర్చిక యనుకోగము దద్రుకోగము దురది కుష్టువు
క్రిమికోగము వ్రణములు యివి నశింపింపయేగాక నిద్రకోకయుండిన నిద్రను గలుగం
జేయు.

మైలుత్తుమ్మ.

శ్లో॥ కఫకర్షకాత్తుమ్మమృతానంగమేవసః ।
మయూరగ్రీవకంచాన్యచ్ఛిఖికంఠవితున్నః ॥

టీక॥ 1 కఫకర్షకా 2 తుష్క 3 అమృతా 4 సంగ 5 మయూరగ్రీవక 6
చాన్య 7 శిఖికంఠ 8 వితున్నక యా 8 స్న మైలుత్తుమ్మపేర్లు.

మైలుత్తుమ్మ గుణము.

శ్లో॥ మయూరత్తుమ్మపుష్పంవ్రణకంఘాతిద్రుమ్మః ॥

తా॥ మైలుత్తుమ్మ కుష్టువు వ్రణము దురది దద్రుకోగము వీటిని నశింపజేయు.

శ్రీగత్తుమ్మ.

శ్లో॥ రసకంఠర్పరావేదీసుత్తుమ్మోద్భవః ।

నేత్రనిర్మలకారీతురసహతీసుధాణావః ॥

టీక॥ 1 రసక 2 ఖర్పరా 3 వేదీ 4 సుతత్థ 5 అమృతోద్భవ 6 నేత్రనిర్మల
కారీ 7 రసహరీ 8 సుధాణావ యా 8 స్న శ్రీగత్తుమ్మపేర్లు.

క్షీరతూర్ణి గుణము.

శ్లో॥ రసకంచక్షురోగార్చిక్రిమితీవ్రవిషాపహం ॥

తా॥ పాలతూర్ణము నేత్రులగుము క్రిమిలగుము తీవ్రమైనవిషము వీటిని నివర్తింపజేయు.

హేమమాక్షికము.

శ్లో॥ వటిమాక్షికమావతంతాసిజంధాశుమాక్షికం ।

తాప్యమాక్షికధాతుశ్చమధుధాతుంవినిదిశేత్ ।

తాప్యద్భవంమాక్షికంచహేమమాక్షికమత్యయం ।

హేమాలంచతథాతాప్యంద్యోతీయ్యంరజతోపమం ॥

టీక॥ 1 వటిమాక్షిక 2 అవతంతా 3 తాపి 4 ధాతుమాక్షిక 5 తాప్య 6 మాక్షికధాతు 7 మధుధాతు 8 తాప్యద్భవ 9 మాక్షిక 10 హేమమాక్షిక 11 అత్యయ యా 12 న్ను హేమమాక్షికము శేష్య. 1 హేమాల 2 తాప్య 3 రజతోపమ యా 3 న్ను రజితమాక్షికము శేష్య.

హేమమాక్షిక గుణము.

శ్లో॥ మాక్షికంతిష్ఠమధురంగమేహాగ్నిక్షయోపనమతీ ।

సన్నిపాతద్యౌరంశోఘాకఘపిర్థంహారేత్పిరం ।

త్రిదోషశమనంవృష్యంచక్షుష్యంచనిషాపహం ॥

తా॥ హేమమాక్షికము చేదుగను మధురముగనునందు. మరియు నిది మేహము అగ్నిస్సు త్తయము కుష్టపు సన్నిపాతము జ్వరము శోఘ కఘము సిగ్ధము త్రిదోషములు విషము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక నేత్రములకుఁగల వీర్యవృద్ధి వీటిని సగా గలుగజేయు.

రసాంబనము.

శ్లో॥ రసాంబనంతాగ్నైశ్చైలంరసజాతంరసోద్భవం ।

రసగర్భంరసాంగంచదార్శిక్యాధనముద్భవం ।

కృత్రిమంబలభైషజ్యమగ్నిసారంకృతంచతత్ ॥

టీక॥ 1 రసాంబన 2 తాగ్నైశ్చైల 3 రసజాత 4 రసోద్భవ 5 రసగర్భ 6 రసాంగ 7 దార్శిక 8 క్యాధనముద్భవ 9 కృత్రిమ 10 బలభైషజ్య 11 అగ్నిసార 12 కృత యా 12 న్ను రసాంబనము శేష్య.

రసాంజన గుణము.

శ్లో॥ రసాంజనంచచక్షుష్యంరక్షసిత్తక్షిణిపమాం ।

హిఘ్నాకానశ్శ్వాసవతముఖరోగవిపాచమాం ॥

తా॥ రసాంజనము నేత్రరోగము రక్షసిత్తము కఫము హిఘ్నా కానము శ్వాసము వాతము ముఖరోగము విషము వీటిని నివర్తింపజేయు.

కర్పూరశిలాస్తమ్భ.

శ్లో॥ శిలాజఘస్మాదశ్మాచక్షైలబంధిదంతభాం ।

స్తైవేయంచశిలాహ్వంచధాతుజంచాశ్మజంతభాం ।

పార్వతీస్తైలనిర్యాసంస్తైలోత్థితైలసంభవం ।

శిలాగ్రంచశిలాజంచశిలానిష్పత్తికంస్మృతం ।

టీక. 1 శిలాజఘ 2 ఆశ్మా 3 శైలం 4 గిరి 5 శైలేయ 6 శిలాహ్వ 7 ధాతుజ 8 ఆశ్మజఘ 9 పార్వతీ 10 శైలనిర్యాస 11 శైలోత్థిత 12 శైలసంభవ 13 శిలాగ్ర 14 శిలాజ 15 శిలానిష్పత్తిక యా 15 స్మృత కర్పూరశిలాస్తమ్భశీర్ష్య.

కర్పూరశిలాస్తమ్భ గుణము.

శ్లో॥ శిలాజఘస్మృకకుంకంయోగవాహిరసాయనం ।

శ్చదికప్రమేహవాతార్యశ్చస్తాస్యోగరసాంజనతః ।

హంతిశ్వాసశ్చయోన్మాదరక్తతీక్షకశక్రమితి ॥

తా॥ శిలాజిహ్వి ఉష్ణగుగ్గను కారముగను శరీరమునకు కుక్కిరముగను బలకరముగనునందు. మరియు నిది హంతి ప్రమేహము వాతము మూలము కుష్టువు ముఖరోగము ఉదగిరోగము పాండువు శ్వాసము క్షయము ఉన్మాదము రక్తవోషము వాపు కఫము క్రమము వీనిని నశింపజేయు.

సావీరాంజనము.

శ్లో॥ అంజనంమేచకంకృష్ణంసౌవీరంచసువీరజం । కపోతకంయాము

సంచస్రోగోదంయవనామృతం । కాలనీలంచతత్స్త్రిక్తు

పార్వతీయంచతత్స్మృతం । రక్షసంవరణంశోభ్యం సువీరంసే

త్రభూషణం । యదృచ్ఛాతిగతంశీతంనా జేయంసందసంవరం॥

టీక॥ 1 అంజన 2 మేచక 3 కృష్ణ 4 సోపీర 5 సువీరజ 6 కసోతక 7 యామున 8 సోమ్రోజ 9 యవనామృత 10 కాలనీల 11 పార్వతీయ 12 రక్తసంవరణ 13 కాశ్య 14 సువీర 15 శేత్రభూమణ 16 యదృచ్ఛానిగత 17 శీత 18 నాదేయ 19 సంధన 20 వర యీ 20 నిన్ సోపీరాంజనము చేర్చు.

సోపీరాంజన గుణము.

శ్లో॥ సోపీరమండనగ్రహోక్తమత్యంతంశిశిరంబుద్ధః ।

విషహిద్ధానిలంహంతిఅక్షిరోగక్షయూపహం ॥

తా॥ సోపీరాంజనము మిక్కిలి శీతలముగనుండు. ఇది విషము హిద్ధాచాతము శేత్రోగము క్షయము వీటిని నివర్తింపజేయు.

నీలాంజనము.

శ్లో॥ నీలాంజనంపార్వతేయగర్భసంవరణంరజం ।

యదృచ్ఛానిగతంసీలంసువీరంశేత్రభూమణం ॥

టీక॥ 1 నీలాంజన 2 పార్వతీయ 3 రక్తసంవరణ 4 రజ 5 యదృచ్ఛానిగత 6 నీల 7 సువీర 8 శేత్రభూమణ యీ 8 నిన్ నీలాంజనము చేర్చు.

నీలాంజన గుణము.

శ్లో॥ నీలాంజనంగుగున్నిష్ఠగ్రస్తేత్రోగక్షయూపహం ।

అక్షిమాండ్యాగ్నిమాండ్యఘ్నంకాసరక్తవిनाశనం ॥

తా॥ నీలాంజనము గురువుగను జగటగనుండు. మరియు నిది శేత్రోగము క్షయము మండిదృష్టి అగ్నిమాండ్యము కాసము రక్తరోగము వీటినిబోగొట్టును.

సముద్రఘోషము.

శ్లో॥ సముద్రఘోషంఘోషంచతేన్ద్రగతుష్కంపరమాధిజం ।

విద్యాచారధిఘోషంచప్రోక్తంసాగరజంమలం ॥

టీక॥ 1 సముద్రఘోష 2 ఘోష 3 కుష్ణ 4 కుష్మ 5 పయోధిజ 6 విద్యా 7 ఉదధిఘోష 8 సాగరజ 9 మల యీ 9 నిన్ సముద్రఘోషము చేర్చు.

సముద్రఘోష గుణము.

శ్లో॥ సముద్రఘోషమ్మంన్యాత్పాచనంరేచనంలఘు ।

చక్షుష్వ్యంకఫవాతేఘ్నంగుల్మస్తీహాపహంపరం ॥

తా॥ సముద్రచ్ఛేదము ఉష్ణముగను తీర్ణకారిగను విరేచనకరముగను చులకన గనునుండు. ఇది కఫము వాతము గుల్మము క్షీహము వీటిని నివర్తింపజేయుటయే గాక శేత్రములకు హితమును సగా గలుగజేయు.

కుశుత్థాంజనము.

శ్లో॥ చక్షుష్యాదృక్ప్రసాదాచ్చసై వప్రోక్తాకుశ్లితికా।

కులాలీలోచనహితాకుంభ కారీమలాపహా ॥

టీక॥ 1 చక్షుష్య 2 దృక్ప్రసాదా 3 కుశుత్తికా 4 కులాలీ 5 లోచనహితా 6 కుంభకారీ 7 మలాపహా యీ 7 న్ను కుశుత్థాంజనముపేర్చు.

కుశుత్థాంజన గుణము.

శ్లో॥ కుశుత్తికాహిమాప్రోక్షవిష్కంధావరదంగమం।

చినత్తియోజితానన్యత్సేత్రిసాగ్రీవంనిహంతిచ ॥

తా॥ కుశుత్థాంజనము శీతలముగనుండు. మరియు నిది స్థావరకవము జంగమము శేత్రసాగ్రీవము వీటిని నివర్తింపజేయు.

పుష్పాంజనము.

శ్లో॥ పుష్పాంజనంపుష్పకేతుఃకాసుమంసుమూంజనం ।

గీతిజంగీతిసుమంరీతిపుష్పంచపౌష్పికం॥

టీక॥ 1 పుష్పాంజన 2 పుష్పకేతు 3 కాసుమ 4 కుసుమాంజన 5 గీతిజ 6 గీతి 7 కుసుమ 8 గీతిపుష్ప 9 పౌష్పిక యీ 8 ని పుష్పాంజనముపేర్చు.

పుష్పాంజన గుణము.

శ్లో॥ పుష్పాంజనంహిమంహంతిహిఘ్నామత్యంతదుస్తరాం ।

అక్షిగోగంచయంహంతికానకధూకఘాపహం ।

ప్రతిశ్యామిదంహంతిలూతికాఖివిషంపయేత్ ॥

తా॥ పుష్పాంజనము శీతలముగనుండు. మరియు నిది దుస్తరముగనుండు హిఘ్నశేత్రలోగములు కానను దురద కఫము వీసన పాలెపురుగువిషము నందికొక్క. ఇమము వీటిని నివర్తింపజేయు.

చిల్లగింజ.

శ్లో॥ కతకంచేదనియ్యంచక్రకంపాశోధనం ।

అంబుప్రసాదసఫలశ్శ్లోనేత్రవికారిజిత్ ।

చక్షుష్యంరాజితంచైవకాంక్షంచద్రావతంస్మృతం ॥

టీక॥ 1 కతక 2 చేదనియ్య 3 కృతక 4 హరిశోధన 5 అంబుప్రసాదసఫల
6 శ్లోన్య 7 శేత్రవికారిజిత్ 8 చక్షుష్య 9 రాజిత 10 కాంక్ష 11 ద్రావత యా 11
న్న చిల్లగింజ పేరు.

చిల్లగింజ గుణము.

శ్లో॥ కతకంత్రుకపాయంస్యాత్ కఫపిత్తవిషపహం ।

త్వష్టాశేత్రోన్మథోగ్ధిఘ్నంహేమంనారితోధనం ॥

తా॥ చిల్లగింజ పగుగునుండు. ఇది కఫము పిత్తము విషము దప్పి శేత్ర
రోగములు వీనిని నశింపజేయుటయేగాక ఆగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు.
మరియు నిది ఉదకమానందువైచిన దానియందుండు కల్మషమును బోగొట్టు.

శ్లోరీకము.

శ్లో॥ శ్లోరీకంశస్త్రధాతుశ్చితామ్రధాతుగః పేధుకః ॥

టీక॥ 1 శ్లోరీక 2 రక్తధాతు 3 తామ్రధాతు 4 గజేధుక యా 4 న్ను శ్లోరీ
కముపేరు.

సువర్ణశ్లోరీకము.

శ్లో॥ సువర్ణశ్లోరీకంచాన్యతతోరక్తతరంవిదుః ।

శోణంహరోరక్తతరంరక్తధాతుమయంతథా ॥

టీక॥ 1 శోణ 2 హర 3 రక్తతర 4 ధాతుమయ యా 4 న్ను సువర్ణశ్లోరీకము
పేరు. ముందుచెప్పబడిన శ్లోరీకముకంటె మిగుల ఎక్కుగనుండుటవలన సువర్ణశ్లోరీక
మనబడు.

శ్లోరీకద్రవ్య గుణము.

శ్లో॥ శ్లోరీకంవిశదంస్నిగ్ధంకపాయంమధురంహిమం ।

చక్షుష్యంరక్తపిత్తఘ్నంఘడికాహిఘ్నాప్రమేహజిత్ ।

విషమస్ఫోటకంహంతిగరభశ్వాసనాశనం ॥

అందుకు.

ॐ नमः शिवाय.

၁၂) နှစ်လအတွင်း။

అ॥ అద్వైతము వగరుగను చేరుగనునందు. మరయు నిది పెద్దము క్లీప్తము. అరుచి మూత్రోత్పన్నము అతిశయము క్లీప్తములు నమము వీటిని వశించుకొనేయి.

శంఖము.

శ్లో॥ శంఖో నారిభవఃకంబుర్జులజోదీఘకనిస్వనః ।

సుస్వరోదీఘః నాదశ్చధవన్తి స్త్రీ విభూషణం॥

టీక॥ 1 శంఖ 2 నారిభవ 3 కంబు 4 జులజ 5 దీఘకనిస్వన 6 సుస్వర 7 దీప్యవాద 8 ధవన్తి 9 స్త్రీ విభూషణం 10 స్త్రీ శంఖముజేలు.

శంఖపు గుణము.

శ్లో॥ శంఖఃస్వాదుకటుఃపాకేపిర్యేహస్థప్రసౌఢికలః ।

పరిణామాదిశూలఘ్నశ్చక్షుషోర్ధ్వ క్తసి త్తనుత్ ॥

తా॥ శంఖము రుచికరముగను పాకమువలన కారముగను ఉష్ణవీర్యముగలదిగను నుండు. మరియు నిది పరిణామాది శూలలు గత్తపత్తిము వీటిని నివలికాంపంతేయు టయేగాక శస్త్రములకు పితకరముగను శరీరమునకు బలకరముగనునుండు.

గద్య॥ ఇతి ధన్వంతరీయే నిఘంటువా నానాద్రవ్య చర్యము

శ్లో॥ గుణ ప్రకాశే శ్చోక్తి మశ్చందనాదిభ్యః.

శ్రీరంగ.

ధన్వంతరినిఘంటువు.

కరవీరాద్యనుక్రమణిక.

శ్లో॥ కరవీరస్తేష్విడగజోదుత్తూరోలాంగలీతథా । భృంగార్కవృ
కకాకాహవములకంశిగుసమకపః । భూతిస్సకనజమ్మిరం
కుశేరాసుముఖాసురే । ఏభిస్సతత్రసావీక్షైఃపరమామృత్యుః
సంజయేత్ । సిద్ధాంతపామపికికాత్కూకుస్తామ్యసూచిత ।
ఏభిర్గోకముత్రసంస్థింజై లంకుషచారంజరం । గజోకజలపి
ప్యత్యా రసోనోగృంజనంతథా । కలాంశుస్సప్రమృతేచ్ఛప
యోజ్యంప్రమినినాశనంకదళసింధునాచాచనిన్ద్రాచిన్ద్రాకా ।
జతుకారాజపద్మాచ వారాహీచూంసరోహిత । బళ్లకాది
త్యకాంతాచనామలీవృద్ధదాచకా । రక్తివాదేశంభువుష్పితంశు
లికాసమదళకః । ఏతానిబస్త్రమూత్రేణ యోజయేత్రోగనా
శనం । సస్యసూషప్రదానేషుసర్వభూతిగ్రహణపహః । ఉష్మా
దమోహజ్వరకృత్యజాతా జలాన్ని నోరోరగవృచ్ఛికాదేః ।
ఉపద్రన్వాంఠిగరాద్దై వసకృత్రిమస్థావరజంగమాని । ఇక్షు
రఃకర్కటఃకాశో దర్భాస్యరీరణంతథా । వంశోనశ్చమా
ర్వాచక్షేతసీలాగుహోత్పలం । పద్మినీపద్మనీహని మృణాళం
మూలకేనరం । ఏతానిరక్తిచక్షోజేవికాశేషముహితం ।
ఏతానినగోయంచశుక్లస్పముదాహృతః ॥

టీక॥ కరివీర - తెల్లగన్నేరు ప్రంచండి - యెల్లగన్నేరు స్త్రీడగజ - తగరిశ
 దుత్తూర - వుమ్మెత్తి లాంగలీ - చన్నచల్లగడ్డ భృంగ - గుంటగలగర అర్క - జిల్లేడు
 మందార - తెల్లజిల్లేడు వృక - మోదెన కాకాహ్వా - కాచి కాకిదొండ కాకజంఘ
 చివుకువెలుగు కాకాదని కాసర కాకసంధికా గురుగింజ మూలకం - పెద్దముల్లంగి
 కాలేయ - పిన్నముల్లంగి నిదికట్ట - యేరుముల్లంగి శిగ్ర-మునగ సవకపా - ఆవాలు
 భూతి - బోదకసువు సురస - తులసి జంజీర - కృష్ణతులసి కుశీర - గగ్గర కరాళ -
 తెల్లగగ్గర సుమఖ - ఎఱ్ఱఆవాలు ఆసురీ - నల్లఆవాలు గంజీర - కాకర శారద -
 జలపిప్పలి నీరుపిప్పలి రిసోనో - వెల్లుల్లి గృంజనా - పెద్దవెల్లుల్లి పలాండ - నెల్లుల్లి
 దుద్రుమ - పచ్చనీరుల్లి కదళీ - అంటి శింఘవార - తెల్లవావిలి నిగ్గుంగీ - నల్లవావిలి
 గిరికణిక - తెల్లదింజిన నల్లదింజిన జతుకా - లక్క రాజపద్మ - మెట్టదామర
 వారాహి - నేలతాడి మాంస రోహిణీ - మాంసరోహిణీ బద్ధక - బదనిక ఆదిత్య
 కాంతా - పొద్దుదిరుగుడుచెట్టు కపోత-మంఝాకబ్రహ్మ నాకుశ-సర్పాశ్చ వృధారు-
 వృధారువు గొక్తపాది-మునుగుదామర హంసపాది శంఖపుష్ప - శంఖపుష్ప తిందులీ -
 చిక్రికూర కాసమదక-కసిబింద ఇక్షు - చెరుకు కర్కట-అడవి-చెరుకు కాశా-తెల్ల
 చెరుకు దర్భా-దర్భలు వీరణం-ఆవురుకసువు వంశ-వెరుకు సశ-కిక్కినగడ్డి మూర్వా -
 గరిక శ్వేత - తెల్లగలుప నీల - పెంగలుప ఉత్పల - నల్లగలుప ఆరుణ - ఎల్లకలుప
 పద్మినీ - తామర ఎఱ్ఱదామర పద్మ - తామరపువ్వు బీజా-తామరవిస్త్రలు మృణాలం-
 తామరశాండు పద్మమూలం-తామరదుంప పద్మకేసరం-తామరఅగ్గ.

→॥ ಕರಪಿರಾದಿವ್ಯಪ್ರಾರಂಭಃ. ॥→

తెల్లగన్నేరు.

శ్రీ॥ కరవీరశ్వహః-శ్వప్నో హయమాంశ్వహారః ।

శతకుంభ స్వేతపుష్పఃపతిహానోశ్వఘాతుకః ।

నిఱానకాఁగి⁵ హయారిశ్చ నబీఁదఃకుసుమోద్భవః ॥

టీక॥ 1 కరవీర 2 అశ్వహా 3 అశ్వస్తు 4 హయమార 5 అశ్వమారక 6 శత
కుంభ 7 శ్వేతపుష్ప 8 ప్రతిహస 9 అశ్వపూతుక 10 మోనకాశ్య 11 హయారి 12
సంజీవ 13 కుసుమోద్భవ యీ 13 న్ను తెల్లగన్నేగుపేళ్ళు.

పురగన్నేరు.

శ్లో॥ ద్వితీయోర కృపుష్పస్యఃశ్చండకోలగుడస్తథా ।

శృండాతకోగుల్లుగుల్లుఃప్రచండఃకరవీరకః ॥

టీక: 1 చంపక 2 లగుడు 3 చంగాతక 4 నుల్లనల్లు 5 ప్రచండ 6 కరవీరక
యా 6 న్న ఎరగన్నరుపేన్దు.

× స్నేహితుర్యము గుణము.

శ్రీ॥ కరవీరఃసకలం సైక్యంః శ్రీభోష్టప్రతిః ।

చ. క్షుప్తః కంఠుః స్వప్నుః త్వగ్నోఽపి వే వనాశయోత్ ॥

తా॥ గన్నేరు కారముగను నేదుగను ఉష్ణవీగ్యముగలదిగనునుండు, మరియు
నిది గురద కుప్పపు పూర్వము వీటిని నివతీకాంపంజీయుటయే గాక సేత్రములకు
హితకరముగనుండు.

ॐ नमो.

॥ చక్రమగుఃఠావతః మేషాభ్యేదగదస్మరః ।

ప్రపున్నటఃప్రపున్నాటశ్చక్రికావతః కస్తథా॥

దదుఃఖుః శ్చానిలఘ్నా శ్చినాంగసూక్ష్మశ్చచక్రిభః ॥

టీక॥ 1 చక్రమ్ 2 శతావర్త 3 మేహక్షి 4 ఏడగజ 5 బ్రతున్నట్ల 6
 బ్రతున్నట్ల 7 చక్రికా 8 వత్తాక 9 నర్మపు 10 అనిలపు 11 నాగనూక 12
 చక్రిక యీ 13 న్న తగరిక పేర్చు.

తగరిత గుణము.

శ్లో॥ చక్రమర్ధంకిలస్థితస్త్రస్థానాతకళాపహః ।

సోమగుంతికరైశ్చైవనద్రుష్టునిఘంటాశసః ॥

తా॥ తగరిత కాలముగను కీతలముగనునుండు. మరియు నిది దప్పి వాతము కళము ద్రుష్టగుంటులు పీటిని నశింపజేయుటయేగాక శరీరమునకు స్వరూపకాంతిని గలుగజేయు.

ఉత్పత్తి.

శ్లో॥ చక్రమర్ధంకిలస్థితస్త్రస్థానాతకళాపహః । ఉత్పత్త్యో
మరసకః క్షుంభికలసాస్థా । సుదర్శనః స్తవనియ్యశ్చతూణీ
హాలసాలస్థా । సుదర్శనామావిభ్యాతస్త్రాసామాత్మక
మణిఃసామావిభ్యాతిమాయాతితథాసామాతివల్లభః ॥

టీక॥ 1 చక్రమర్ధం 2 కలసా 3 జీవతా 4 కితవ 5 శత 6 ఉత్పత్తిక 7 మద
8 క 9 క్షుంభికలసా 10 తవనియ్య 11 తూణీ 12 హాలసాల 13 సుదర్శన
సామా 14 మమ 15 పూతివల్లభ యీ 15 న్ను ఉత్పత్తికేభ్య.

ఉత్పత్తి గుణము.

శ్లో॥ చక్రమర్ధంకిలస్థితస్త్రస్థానాతకళాపహః ।

వాద్యైశ్చవిషంహంజితైశ్చైవననంజయేత్ ॥

తా॥ ఉత్పత్తి కాలముగను వేడుగను ఉత్పత్తిగనునుండు. మరియు నిది
చక్రమర్ధంకిలస్థితస్త్రస్థానాతకళాపహః 2వము పీటిని నశింపజేయుటయేగాక లేచ
నమువలన వాయువును నియించు.

స్థలఉత్పత్తి.

శ్లో॥ త్రిపుష్పిమూహిసీమానీకాంచనీకృష్ణపుష్పికా ।

కితవోస్థుత్తకృష్ణోరండాపుష్పిచహరిణీ ॥

టీక॥ 1 త్రిపుష్పి 2 మూహిసీ 3 మానీ 4 కాంచనీ 5 కృష్ణపుష్పికా 6 కితవ
7 ఉత్పత్తిక 8 స్థుత్త 9 రండా 10 పుష్పి 11 హరిణీ యీ 11 న్ను స్థలఉత్పత్తికేభ్య.

నల్లఉమ్మెత్త గుణము.

శ్లో॥ త్రిపుష్పీకుష్మవాతఫ్నిగర్భలింగాతిఘాతినీ ।
మోహినీమోహమృద్భల్యాకఫశ్వనవిషాపహా ॥

తా॥ నల్లఉమ్మెత్త కుష్మపు వాతము మోహము కఫము శ్వసము విషము వీటినీ
నివృత్తింపజేయుటయే గాక గర్భవాతము ముత్త బలము వీటినీ సగా గలుగజేయు.

చన్నచర్మగర్జ్జ.

శ్లో॥ కలికాగ్రీకుసాలినీవిశల్యాగర్భపాతినీ ।
లాంగల్యగ్నిముఖశీతిదేస్తాచేంద్రపుష్పికా ।
కఫపుష్పీవహ్నిచూడాంగపుష్పాగ్నిజహ్నికా ।
వహ్నిశిఖాగ్నికాష్ఠేయానలరంధ్రీచనాస్మృతా ॥

టీక॥ 1 కలికాగ్రీ 2 వాతినీ 3 విశల్యా 4 గర్భపాతినీ 5 లాంగలీ 6 అగ్ని
ముఖీ 7 శీతి 8 దేస్తా 9 చేంద్రపుష్పికా 10 నఖపుష్పీ 11 వహ్నిచూడా 12 రంగ
పుష్ప 13 అగ్నిజహ్నికా 14 వహ్నిశిఖా 15 అగ్నికా 16 నలరంధ్రీ యీ 18 న్ను
చన్నచర్మగర్జ్జేస్తు.

చన్నచర్మగర్జ్జ గుణము.

శ్లో॥ లాంగలీకాగ్నిస్తాశోఘార్యోప్రణశూలయితే ।
కఫసుష్తోదరంహంతిపిత్తలాగర్భపాతినీ ॥

తా॥ చన్నచర్మగర్జ్జ కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది శోఘ
అగ్నిస్సు ప్రణము శూల కఫము కుష్మపు మహోదరము వీటినీ నశింపజేయుటయే గాక
పిత్తము గర్భపాతము వీటినీ సగా గలుగజేయు.

గుంటగలగర.

శ్లో॥ భృంగరాజోభేకరాజోమార్కన్ భృంగవచ ।
భృంగారకోరాజమేఘోభృంగారఃకేసరంజనః ।
మహానీలోభృంససహకేశ్యఃకేశప్రభాకరః ॥

టీక॥ 1 భృంగరాజ 2 భేకరాజ 3 మార్కవ 4 భృంగ 5 భృంగారక 6
రాజమేవ 7 భృంగార 8 కేశరంజన 9 మహానీల 10 భృంససహ 11 కేశ్య 12 కేశ
ప్రభాకర యీ 12 న్ను గుంటగలగరజేళ్ళు.

గుంటగలగర గుణము.

శ్లో॥ మార్క-న స్త్రీక్షమాత్మోష్ణః శోభామక ఫసాండునుత్ ।

చక్షుష్యః సుప్తకంఠాఘ్నః కేశోఽమేధ్యోరసాయసః ॥

తా॥ గుంటగలగర చేదుగను రూక్షముగను ఉష్ణముగను పరిశుద్ధముగనునుండు మరియు నిది శోభ ఆసువాతము కఘను పాండువు కుప్తువు దురద వీటిని నివర్తికంపం జేయుటయే గాక కేశవృద్ధి బలము కంఠకుచలుప వీటిని సగా గలుగజేయు.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ భృంగ రాజః కటు స్థిక్తోరూత్మోష్ణః కఫవాతహృత్ ।

దంత్యోరసాయన స్త్యచ్యవః సుప్తనేత్రశిరోతికాత్ ।

శోభంకంఠాంచాంత్రవృద్ధిం శ్వాసకాసక్రిమీణహరేత్ ।

ఆమంపాండుచర్మద్రోగంతప్రగుజంచతథామదమ్ ॥

తా॥ గుంటగలగర కారముగను చేదుగను రూక్షముగను ఉష్ణముగనునుండు మరియు నిది కఘను వాతము కుప్తువు శేత్రరోగము శిరోరోగము వాపు దురద ఆంత్రవృద్ధి శ్వాసము కాసము క్రిమిరోగము ఆమరోగము పాండువు హృద్యోగము చర్మమునందలిపీడ మదము వీటిని హరింపజేయుటయే గాక దంతములు చర్మము వీటికి హితకరముగను దేహమునకు బలకరముగనునుండు.

జిప్తేసు.

శ్లో॥ అర్క-స్సూర్యహ్వయః పుష్పీవిష్కరోధవికీరణః ।

జంబలః క్షీరవృక్షశ్చహృస్ఫోటోభాస్కరోరవిః ।

టుంటుకీనాసదాపుష్పీకీరీశుకఫలాతథా ।

పాపకోచాపికాచై వసూనస్సూర్యకపుష్పికా ॥

టీక॥ 1 అర్క 2 సూర్యహ్వయ 3 పుష్పీ 4 విష్కర 5 వికీరణ 6 జంబల 7 క్షీరవృక్ష 8 అస్ఫోట 9 భాస్కర 10 రవి 11 టుంటుకీనా 12 సదాపుష్పీ 13 కీ 14 శుకఫలా 15 పాపకోచా 16 పికా 17 సూన 18 సూర్యకపుష్పికా యా 19 న్ని జిప్తేదుపేర్లు.

రాచజిల్లేడు.

శ్లో॥ రాజార్కవసుకోవ్యర్కమందారోగణరూపకః ।

ఏకాష్ట్రీసదాపుష్పీశచాలర్కప్రతాపనః ॥

టీక॥ 1 రాజార్క 2 వసుక 3 అర్క 4 మందార 5 గణరూపక 6 ఏకాష్ట్రీ 7 సదాపుష్పీ 8 అలర్క 9 ప్రతాపన యీ 9 ని రాచజిల్లేడు పేర్లు.

జిల్లేడు రాచజిల్లేడు గుణము.

శ్లో॥ అర్కద్యయంతి క్షముష్ణంవ్రణవాతాభిఘాతజిత్ ।

సన్నిపాతజ్వరశ్వాసజరామృత్యురుభావహం ॥

తా॥ జిల్లేడు రాచజిల్లేడు ఇవి చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది వ్రణము వాతము అభిఘాతము సన్నిపాతజ్వరము శ్వాసము ముసలితనము మృత్యువు నొప్పి వీటిని నివర్తింపజేయు.

పుస్తకాంతః.

శ్లో॥ అర్కద్యయంశంఖవాతం కుష్ఠకంఢూవిషవ్రణాః । నిహంతి

ప్లీహగుల్మ ర్శ్యాయకృచ్ఛ్మోద్భ్రష్టోదరక్రిమిన్ । తక్షీరముష్ణం

లవణం క్లేషమ్మస్తానిలంహరేత్ । తత్పుష్పంతువరంగుల్మ

కఘాగృహ్యాలనాశనం । కాశంరక్తక్షయంచైవనాశయేత్పుం

స్త్యహానికృత్ ॥

తా॥ జిల్లేడు రాచజిల్లేడు ఇవి శంఖవాతము కుష్టువు దురద విషము వ్రణములు ప్లీహము గుల్మము మూలశంఖ యకృస్తు క్లేష్మము ఉదరరోగము నులిపురుగులు వీటిని నశింపజేయు. జిల్లేడుపాలు ఉష్ణముగను ఉష్ణముగను. మరియు నిది కఘము శిరోవాతము వీటిని నివర్తింపజేయు. జిల్లేడుపూలు వెగుటుగనునుండు. మరియు గుల్మము కఘము మూలము శూల కాశము రక్తక్షయము పుంస్త్యము వీటిని నశింపజేయు.

తెల్లజిల్లేడు.

శ్లో॥ శ్వేతార్కదీప్యపుష్పీచశ్వేతపుష్పస్తధైవచ ।

భూమిఃకురవకఃప్రోక్షస్తపస్సఫలస్తథా ॥

టీక॥ 1 శ్వేతార్క 2 దీప్యపుష్పీ 3 శ్వేతపుష్ప 4 భూమి 5 కురవక 6 తపన 7 సఫల యీ 7 న్ను తెల్లజిల్లేడు పేర్లు.

తెల్లజిల్లేడు గుణము.

శ్లో॥ శ్వేతార్కఃకటుతిష్టోష్ణోమలశోధనకారకః ।

మూత్రకృచ్ఛాల్పశోమాన్ధ్రీవ్రణదోషవినాశసః॥

తా॥ తెల్లజిల్లేడు కారముగ చేదుగనుండును కాకజేసును మలమునుశోధించును మూత్రకృచ్ఛము ఒకింతశోష వ్రణము వీటిని బోగొట్టును.

మో దె న.

శ్లో॥ వృకోవసుకణ్ఠత్యుక్తశ్శశాంకశ్శివశేఖరః ।

మహాపశుపతిశ్చైవసువ్రతశ్శివమల్లికా ।

కీలశ్చకీలమూలశ్చకలపువ్యశ్చఘాతకః ॥

టీక॥ 1 వృక 2 వసుక 3 శశాంక 4 శివశేఖర 5 మహాపశుపతి 6 సువ్రత 7 శివమల్లిక 8 కీల 9 కీలమూల 10 కలపువ్య 11 ఘాతక యీ 11 స్తు మోదెనపేర్పు.

మోదెన గుణము.

శ్లో॥ వసుకఃకటుతిష్టోష్ణఃపాతశ్లేషశ్రవిషాపహః ।

హిఢ్మాంచస్వయంఘోరాప్రతిహన్యాత్ప్రయోజితః ॥

తా॥ మోదెన కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనుండు. మరియు నిది పాతము శ్లేష్మము విషము హిఢ్మ వాపు వీటిని నివర్తింపజేయు.

కా చి.

శ్లో॥ కాకమాచీధ్వాంతుమాచీకాకసాహ్వోచవాయసీ ।

కట్వీకట్వఫలాచైవరసాయనవరాస్మృతా ।

బహుళాకాకమాతాచతథాగుడఫలామతా ॥

టీక॥ 1 కాకమాచీ 2 ధ్వాంతుమాచీ 3 కాకసాహ్వో 4 వాయసీ 5 కట్వీ 6 కట్వఫలా 7 రసాయనవరా 8 బహుళా 9 కాకమాతా 10 గుడఫలా యీ 10 స్తు కాచిపేర్పు.

కాచి గుణము.

శ్లో॥ కాకమాచీత్రిదోషఘ్నీస్నిగ్ధోష్ణాస్వరశుక్రదా ।

హృద్యాఽరసాయనీశోఘగుప్థార్యోబస్వరమేహజితౌ ॥

తా॥ కాచి జిగటగను ఉష్ణముగను బలకరముగను మనోహరముగనునుండు మరియు నిది త్రిదోషములు వాపు కుష్టువు అర్చింపు జ్వరము మేహము వీటిని హరింపంజేయుటయే గాక కంతనాదము శుక్రము వీటిని వృద్ధిజేయును.

కాకిదొండ.

శ్లో॥ కాకనాసాధ్వాంతునాసాకాకతుండఫలాచసా ।
తురంగతస్కరస్నాయుధ్వాంతుతుండఫలారుణీ ॥

టీక॥ 1 కాకనాసా 2 ధ్వాంతునాసా 3 కాకతుండఫలా 4 తురంగ 5 తస్కర 6 స్నాయు 7 ధ్వాంతుతుండఫలా 8 అరుణీ యా 9 నిన్ద కాకిదొండపేర్లు.

కాకిదొండ గుణము.

శ్లో॥ కాకనాసాచకటుకాగర్భసావభిఘాతజిత్ ।
జ్వరవాతాగ్నిమాంద్యార్యఃపితృపస్మారనాశినీ ॥

తా॥ కాకిదొండ కారముగనుండు. మరియు నిది గర్భసావము అభిఘాతము జ్వరము వాతము అగ్నిమాంద్యము అర్చింపు పిత్తము మూర్ఛ వీటిని నశింపంజేయు.

చివుకువెలుగు.

శ్లో॥ కాకజంఘాధ్వాంతుజంఘాకాకపాదామలీమసా ।
పారావతపదీదాసీనతికాంతాచరీబలా ।
వాయసాంఘీకాకచరణాతృణ్యావత్సాచజీవనీ ॥

టీక॥ 1 కాకజంఘా 2 ధ్వాంతుజంఘా 3 కాకపాదా 4 మలీమసా 5 పారావతపదీ 6 దాసీ 7 నతికాంతా 8 చరీ 9 బలా 10 వాయసాంఘీ 11 కాకచరణా 12 తృణ్యా 13 వత్సా 14 జీవనీ యా 15 న్దు చివుకు వెలుగుపేర్లు.

చివుకువెలుగు గుణము.

శ్లో॥ కాకజంఘాచత్తిరోష్ణోరక్తపిత్తజ్వరాసహా ।
క్రిమిదోషవ్రణాహన్తివిషదోషహరీమతా ॥

తా॥ చివుకువెలుగు చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. ఇది రక్తపిత్తము జ్వరము క్రిమిరోగము వ్రణము విషము వీటిని నివర్తింపంజేయు.

కా స ర.

శ్లో॥ కాకాదసీకాకపీలుఃకాకతుండీనుతుండకా ।
సక్రశల్కాధ్వాంతునభిదుర్ముఖాకాకసంధికా ॥

టీక॥ 1 కాకానన 2 కాకనీల 3 కాకకుండి 4 మకుండికా 5 వక్రకల్యా 6 భ్యాంతునభి 7 కుమ్మళా 8 కాకసంధికా యీ 9 నిన్ని తానర కేళి.

కానర గుణము.

శ్లో॥ కాకాదనీచత్తిరోష్ణావాతశ్లేష్మహగ్రాహతాః ।

గ్రహదోషహరాకేశ్యావృష్ట్యాశోభవిసావహాః॥

తా॥ కానర చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరయు నిది వాతము శ్లేష్మము గ్రహదోషము శోభ విషము వీరిని నివరింపజేయుటయే గాక భూతపుష్టి కేశవృద్ధి వీటిని సగా గలుగజేయు.

గురుగింప.

శ్లో॥ చూడామణిశీతసాకేశిభుజీకృష్ణగంధకాః ।

ఉచ్చటానమ్మతాగుండాతామ్రితాకారసంధికా ॥

టీక॥ 1 చూడామణి 2 శీతసాక 3 శిఖండి 4 కృష్ణగంధకా 5 ఉచ్చటాన 6 నమ్మతా 7 గుండా 8 తామ్రితా 9 కాకసంధికా యీ 10 నిన్ని గురుగింప కేళి.

గురుగింప గుణము.

శ్లో॥ గుండానిర్వృష్టకలకాగ్రగుంధపుష్టా చూడా ।

పరిణాతపేంధ్యబలదామిష్టగ్రహభయూహనాః ।

క్రిమికత్తూగ్రాహునీపనస్కంధిభోగంబురీ ।

తా॥ గురుగంజ చేదుగను ఉష్ణముగను కానముగనునుండు. మరయు నిది చూడని పుష్టువు గ్రహము విషము గ్రహదోష క్రిమిదోషము కత్తూగ్రాహ వాతము గ్రంధిరోగము బాల వీటిని నివరింపజేయుటయే గాక దీహకాగరి పిర్వవృద్ధి లయ వీటిని సగా గలుగజేయు.

శ్లేష్మగురుగంజ.

శ్లో॥ శ్వేతకాంధోకకాప్యన్యా శ్వేతిపాదకృణ్డికా ।

శ్వేతగుంజాభవలబసురభిరేనవదుంధుభిః ॥

టీక॥ 1 శ్వేతకాంధోకా 2 శ్వేతపాద 3 శిఖండికా 4 శ్వేతిగుంజా 5 భవశా 6 సురభి 7 కేనవదుంధుభి యీ 8 నిన్ని శ్లేష్మగురుగంజ కేళి.

పల్లగురుగింజ గుణము.

శ్లో॥ శ్వేతగుంజాభవేలిక్తారక్తనాతపిపాపహః ।

తా॥ తెల్లగురుగింజ చేదుగనుండు. ఇది రక్తదోషము వాతము విషము వీటిని నశింపజేయు.

పిష్టముల్లంగి.

శ్లో॥ మూలకంహరివర్ణంచలిస్తకంతోరిసేతిం ।

నీలకందంమహాకందంరుచికంహస్తానీలకః ॥

ఫలంకషంబౌలములంపుష్కరచ్ఛేదస్పృష్టతః ॥

టీక॥ 1 మూలక 2 హరివర్ణ 3 చలిస్తక 4 తోరిసేతి 5 నీలకంద 6 మహాకంద 7 రుచిక 8 హస్తానీలక 9 ఫలంకష 10 బౌలముల 11 పుష్కరచ్ఛేద యీ 11 మ్మ పిష్టముల్లంగి పేర్లు.

పిష్టముల్లంగి గుణము.

శ్లో॥ మూలకంశీర్ఘమూలఘ్నులత్రిదోషవిషనాశిం ।

శిలీపీర్ణకరంవృష్ణంకఫనాశిని శ్మశ్లో ॥

తా॥ పిష్టముల్లంగి శీర్ఘముగనుండు. పరిణామిది మూలఘ్నంబు । త్రిదోషములు విషము కఫము కాశము మిగుల రక్తము ప్రవిండుట వీటిని నిశిల్పించునజేయుటయే గాక కఫశీర్ణము గానుపుష్కరచ్ఛేదని నగా గలుగజేయు.

పిష్టముల్లంగి.

శ్లో॥ శాలేయకంపిత్తఘ్నంగురూష్ణానిలనాశనం ।

చరణ ముర్కటంమిశ్రంపిష్ఠగుప్తఫలంచలేతః ॥

టీక॥ 1 శాలేయక 2 పిత్తఘ్నము 3 గురూష్ణ 4 మరుశంఖం 5 చరణ ముర్కట 6 మిశ్ర 7 పిష్ఠగుప్తఫల యీ 6 పిష్టముల్లంగి పేర్లు.

పిష్టముల్లంగి గుణము.

శ్లో॥ శాలేయంకఫపిత్తఘ్నంగురూష్ణానిలనాశనం ।

శుక్లనీర్యాతిశయనంతోరంగీపనమాంద్యతే ॥

తా॥ పిష్టముల్లంగి శుభ్రవుగను ఉష్ణముగను ఉష్ణమనుండు మదియు నిది రఫము పిత్తము వాతము ఈతస్మాదము అగ్నిమాంద్యము వీటిని నశింపజేయుటయే గాక అగ్నిదీపనమున గా గలుగజేయు.

ఏరుముల్లంగి.

శ్లో॥ యామినోమూలకంచాన్యన్నిదిక్ష్మంవాతజాగరం॥

టీక॥ 1 యామిన 2 మూలక 3 నిదిక్షప్త 4 వాతజాగర యా 4 న్ను ఏరు ముల్లంగిపేర్లు.

ఏరుముల్లంగి గుణము.

శ్లో॥ తద్గుణస్త్యతిపిత్తఘ్నంకాసగుల్మక్షిరోగజిత్॥

త్రిదోషశమనంకుష్ఠవిషదోషహరంలఘు॥

తా॥ ఏరుముల్లంగి చులకనగనుండు. ఇది పిత్తాధిక్యము కాస గుల్మము నేత్ర రోగము త్రిదోషములు కుష్టువు విషము వీటిని నవతింపంజేయు.

ము న గ.

శ్లో॥ శిగ్వర్షరిశలాకశ్చశీఘ్రికోమలపత్రకః॥

అవదంశఃక్షమాదంశఃప్రోక్తోమూలకపత్రకః॥

ఘనచ్ఛదస్తీక్షగంధోబహులచ్ఛదవచ॥

అక్షీణఃశాలవఃప్రోక్తోమురుగీకోచకస్తథా॥

టీక॥ 1 శిగ్వర్ష 2 హరిశలాక 3 శీఘ్రిక 4 మలపత్రక 5 అవదంశ 6 క్షమాదంశ 7 మూలకపత్రక 8 ఘనచ్ఛద 9 స్తీక్షగంధ 10 బహులచ్ఛద 11 అక్షీణ 12 శాలవ 13 మురుగీ 14 కోచక యీ 14 న్ను మునగపేర్లు.

మునగ గుణము.

శ్లో॥ సౌభాంజనస్సమీరఘ్నఃకృమగుల్మోగరాపహః॥

సన్నిపాతంకఘంహస్తదీపనశ్చాసిఘంతజిత్॥

తా॥ మునగ వాతము క్రిమిరోగము గుల్మరోగము మహోదరము సన్నిపాతము కఘము, అభిఘాతజ్వరము వీటిని నశింపంజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగంజేయు.

కాటుమునగ.

శ్లో॥ మురుంగీమూలధవళోగృంజనోహరిమంజనం॥

ముఖభంగస్తీక్షగంధస్సౌభాగ్యోవనశిగృకః॥

టీక॥ 1 మరంగీ 3 మాలధవళ 6 గృంజన 4 హరిమంజన 5 మఖిధంగ 6 తీక్ష్ణగంధ 7 సౌభాగ్య 8 వనశిగృక యీ 8 నిన్ని కాటుమునగపేళ్ళు.

కాటుమునగ గుణము.

శ్లో॥ ననశిగృకఃకటు స్తీక్షణస్తేహగుల్మమృతాలజితౌ ।
శ్వాసకాన్తిశ్వాసయగర్భస్వయధునాశనః॥

తా॥ కాటుమునగ కారముగను తీక్ష్ణముగనునుండు. మరియు నిది స్తేహము గుల్మము అమృతాలలు శ్వాసము కానము పేనన గర్భము పంపు వీటిని నశింపజేయు.

ఎత్తమునగ.

శ్లో॥ రక్తోసౌమధుశిగృన్యాన్లోహిత స్తీక్షణమూలకః ।
రక్తపుష్పోవిష్ణుగుప్తస్తామృతశ్వాసరోగ్నికః ॥

టీక॥ 1 మధుశిగృ 2 లోహిత 3 తీక్ష్ణమూలక 4 రక్తపుష్ప 5 విష్ణుగుప్త 6 తామ్రజ 7 అరుణా 8 అస్తిక యీ 8 నిన్ని ఎత్తమునగపేళ్ళు.

ఎత్తమునగ గుణము.

శ్లో॥ రక్తశిగ్రూరసేతీక్షణశ్చక్షుఃపవనరోగజితౌ ।
నానాకణాశిరోరోగాన్నాశయేత్ చాదుత్సంపరం ॥

తా॥ ఎత్తమునగ తీక్ష్ణముగనుండు. ఇది నేత్రరోగము వాతము నాసికా రోగము కణికారోగము శిరోరోగము వీటిని నశింపజేయు.

మునగవిత్తులు.

శ్లో॥ తద్వీజంశాలికంశారీమరీచంశ్వేతపూర్వకం ॥

టీక॥ 1 శాలిక 2 శారీ 3 శ్వేతమరీచ 4 శ్వేతపూర్వక యీ 4 మునగ విత్తులపేళ్ళు.

మునగవిత్తుల గుణము.

శ్లో॥ తీక్షణస్యతంచులస్యోష్ణోవృష్యస్తంభాతిమేహజితౌ ।
ఘ్రాణిరోగశమనఃపిత్తరక్తహరఃపరం ॥

తా॥ మునగవిత్తులు ఉష్ణముగనుండు. ఇది మేహము నాసారోగము నేత్ర రోగము పిత్తము రక్తదోషము వీటిని నివృత్తింపజేయుటయేగాక ధాతుప్రప్తి వీర్య స్తంభము వీటిని సగా గలుగజేయు.

తెల్లవాలు.

శ్లో॥ సమకపః స్తవనఘోగౌరస్సిద్ధాంధోభూతనాశనః ।
కటున్నేహూగ్రహఃఘ్నుశ్చకటుగోరాజకాఫలః ।
కుష్ఠనాశోదురాధమకస్తేక్షకశ్చారుసమకపః ॥

టీక॥ 1 సమకప, 2 అనఘ 3 గౌర 4 సిద్ధాంధ 5 భూతనాశన 6 కటు
న్నేహ 7 గ్రహఘ్ను 8 కటుక 9 రాజకాఫల 10 కుష్ఠనాశ 11 దురాధమక 12
తేక్షక 13 చారుసమకప యీ 13 ఘ్ను తెల్లవాలపేర్లు.

తెల్లవాల గుణము.

శ్లో॥ సమకపఃకటుకస్తిష్ఠోవాతీశ్లేష్మజ్వరాపహః ।
క్రిమ్యామకందూకుస్మఘ్నుస్తథాశీతానిలాతికనుత్ ॥

తా॥ తెల్లవాలు కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నది
వాతజ్వరము శ్లేష్మజ్వరము క్రిమిరోగము అపవాతము దుగధ కుష్టువు శీతలము
వాతము నీటిని నశింపజేయు.

బోదకసువు.

శ్లో॥ భూస్త్రుణోరోహిషోభూతి న్యూతిరోధమంబకః । మాలా
తృణశృంగబీజః బధిరధ్వనిబోధనః ॥ గుహ్యబీజశ్చగోపాలః
పుంస్తవనాశనవపచ । గోప్రియశ్చసుగంధిశ్చపూతిగంధఃకుసుం
భజః । శృంగరోహశ్చపాలశ్చఛతోతిచ్చత్రకస్తథా । ఛత్ర
మౌరథితిఖ్యాతోమూలేవత్రేతేధాకృతిః ॥

టీక॥ 1 భూస్త్రుణ 2 రోహిష 3 భూతి 4 భూతిర 5 కటుంబక 6 మాలా
తృణ 7 శృంగబీజ 8 బధిరధ్వనిబోధన 9 గుహ్యబీజ 10 గోపాల 11 పుంస్తవనాశన
12 గోప్రియ 13 సుగంధి 14 పూతిగంధ 15 కుసుంభజ 16 శృంగరోహ 17 పాల
18 ఛత్ర 19 అతిచ్చత్ర 20 ఛత్రమౌర యీ 20 ని బోదకనువుపేర్లు.

బోదకసువు గుణము.

శ్లో॥ భూస్త్రుణంకటుకంతి క్తలఘ్నుశ్లేష్మనమీరనుత్ ।
క్రిమిహృదోగశమనంజంతుసంతాపనాశనం ॥

తా॥ బోదకసువు కారముగను చేదుగను చులకలనగనునుండు. మరియు నిది శ్లేష్మము వాతము క్రిమికోగము వ్యాదోగము జంతువాయువు సంతాపము వీటిని నశింపజేయు.

తు ల సి.

శ్లో॥ సురసాతులసిగ్రామ్యాహ్యాలసాబహుమంజరీ ।

అధీతారాక్షసిగారిభూతస్త్విదేవదుందుభిః ।

చక్రపణీనాగమాతాసురభిస్సురిమంజరీ ॥

టీక॥ 1 సురసా 2 తులసి 3 గ్రామ్యా 4 ఆలసా 5 బహుమంజరీ 6 అధీతా 7 రాక్షసి 8 గారి 9 భూతస్త్వి 10 దేవదుందుభి 11 చక్రపణీ 12 నాగమాతా 13 మంజరీ 14 సురమంజరీ యా 15 స్త్వి తులసిపేష్ట

కృష్ణతులసి.

శ్లో॥ జంబీరఖిరవప్రశృఘశోక్తఃఫణాజకః ।

సుసాంభకోమగునకోమరుమారీచకస్తథా ।

తీక్షణగంధోఅశక్యఃస్త్వేపసుంపరీగోమగంధకః ॥

టీక॥ 1 జంబీర 2 ఖిరవప్ర 3 శత్రు 4 ఫణాజక 5 సుసాంభక 6 మరువ 7 మరుమారీచక 8 తీక్షణగంధ 9 అశక్య మంతాక 10 సుగంధక యా 11 స్త్వి కృష్ణ తులసిపేష్ట.

గులినిర్వయ గుణము.

శ్లో॥ తులసీలఘుత్వేన్ద్రాగూక్షాచకఫవారినుతీ ।

క్రిమిదోషగహరత్యేషారూచిక్యద్వహ్నిదీపనీ ॥

తా॥ తులసి చులకనగను చేదుగను ఉష్ణముగను నూళ్లు ముగను చునికలముగను నుండు. మరియు నిది కఫము వాతము క్రిమికోగము వీటిని నివృత్తింపజేయును. గాక అగ్నిదీపనము సగా గలుగజేయు.

గ గ గ.

శ్లో॥ కుశేరకస్తైవై పుంసఃకషుద్రపరోక్షః క్షుకః స్తథా ।

టీక॥ 1 కుశేరక 2 కస్తైవ 3 పుంసః 4 కషుద్రపరోక్ష 5 క్షుక యా 6 స్తథా క్షుకపేష్ట.

అడవిగగైర.

శ్లో॥ అస్మిన్ భాతి సముఖస్సుప్రశస్తో గరఘ్నుకః ।

కపిత్థాజక ఇత్యేనో వటపత్రైః కటింజరః ॥

టీక॥ 1 అజాక 2 సుముఖ 3 సుప్రశస్త 4 గరఘ్నుక 5 కపిత్థాజక 6 వటపత్ర 7 కటింజర యీ 7 స్తు అడవిగగైరపేర్చు.

నల్లగగైర.

శ్లో॥ కుతేరకః స్త్రీతీయో న్యోమూలుకః కృష్ణమూలుకః ।

కృష్ణాజకః కాలమాలాకరాః కృష్ణమల్లికా ॥

టీక॥ 1 కుతేరక 2 మూలక 3 కృష్ణమూలక 4 కృష్ణాజక 5 కాలమాలా 6 కరాళ 7 కృష్ణమల్లికా యీ 7 స్తు నల్లగగైరపేర్చు.

గగైర గుణము.

శ్లో॥ కుతేరకత్రికంతి క్కంజాస్వదాగ్గంధనాశనం ।

కఫానిలవిషంకంధూశిరఃపార్శ్వస్థస్థూలజీత్ ॥

తా॥ గగైర చేదుగమండు. ఇది శ్వాసము దొంగ్యము కఫము వాతము విషము దురద తలనొప్పి పార్శ్వస్థూల వీటిని నివర్తికంపంజేయు.

ఎర్రావాలు.

శ్లో॥ సుముఖః సుప్రశస్తశ్చ గరఘ్నుః కటుపత్రకః ।

దోషభేదీ సుచక్తిశ్చిపావృష్టస్సుచగనోమతః ।

నిద్రాకరః శోభహరీ దాహకారీ చ సస్పృతః ॥

టీక॥ 1 సుముఖ 2 సుప్రశస్త 3 గరఘ్ను 4 కటుపత్రక 5 దోషభేదీ 6 సుచక్తి 7 చిపావృష్ట 8 సుచగన 9 నిద్రాకర 10 శోభహరీ 11 దాహకారీ యీ 11 స్తు ఎర్రావాలపేర్చు.

ఎర్రావాల గుణము.

శ్లో॥ కఫానిలవిషశ్వాసకాసదాగ్గంధనాశనః ।

పిత్తహృత్ పార్శ్వస్థస్థూలఘ్నుః సుముఖస్సుచాహృతః ॥

తా॥ ఎర్రావాలు కఫము వాతము విషము శ్వాసము కాస దొంగ్యము పిత్తము పార్శ్వస్థూల వీటిని నివర్తికంపంజేయు.

నల్లవాలు.

శ్లో॥ ఆసురీమజికారాజకృష్ణకారాజసమపః |
 తీక్ష్ణగంధాచాతితీక్ష్ణాక్షవధుఃక్షవకఃక్షువః ||
 రాజక్షవకభిత్తన్యారాజికాకృష్ణసర్వపః |
 త్సుధాబీజనకాచైవతాశోక్తారాజసమపః ||

టీక॥ 1 ఆసురీ 2 మజికా 3 రాజకృష్ణకా 4 రాజసమప 5 తీక్ష్ణగంధా 6
 అతితీక్ష్ణా 7 క్షవధు 8 క్షవక 9 క్షువ 10 రాజక్షవక 11 రాజికా 12 కృష్ణసమప 13
 త్సుధాబీజనకా యీ 13 న్ను నల్లవాలపేళ్ళు.

నల్లవాల గుణము.

శ్లో॥ రాజకాకటుకాతిక్తా స్నిగ్ధోష్ణావస్తిదూషణా | రుచిస్యాత్క.
 ఘృహృదృష్టిదూషణార్క్తదూషణా || ఏభిశ్చత్రక్రసంసిద్ధంధన్రూ
 దావర్తనంబయేత్ || సిద్ధానిపామాపిటికాక్రిమికుస్థాన్యరూం
 మిచావభిగోమూత్రసంసిద్ధంజైలంకుషహరంపరం ||

తా॥ నల్లవాలు కారముగను చేదుగను జిగటగను ఉష్ణముగను రుచికరముగను
 నుండు. మరియు నిది పాతికడుపునొప్పి కఘము హృదోగము దృష్టి రక్తము వీటిని
 నశింపజేయు. మరియు దీనిని మజ్జిగతో పాకముజేసి పుచ్చుకొనిన ద్రురోగము
 ఉదావతము సిద్ధము గజ్జికురుపులు పిటికలు క్రిమిగోగము కుష్టువు పుండ్లు యివి
 నివర్తింతు. మరియు నిదియు గోమూత్రము వీటిని తైలమునందు వైచిపాకముగవండి
 అభ్యంజనముచేసుకొనిన కుషుగోగము నివర్తింతు.

కా క ర.

శ్లో॥ కరీకఃకాండకటుకోనాసాగంధోరజఃకటుః |
 ఉగ్రగంధస్తాయవల్లీకారవల్లీసుకాండకః |
 కరీరోరాజక స్తీక్షకరస్యాదవహ్నిధూమణః ||

టీక॥ 1 కరీర 2 కాండకటుక 3 నాసాగంధ 4 రజ 5 కటు 6 ఉగ్రగంధ 7
 వోయవల్లీ 8 కారవల్లీ 9 సుకాండక 10 కరీర 11 రాజక 12 తీక్షకర 13 వహ్ని
 ధూమణ యీ 13 న్ను కాకరపేళ్ళు.

కాకర గుణము.

శ్లో॥ నిద్రాప్తః కాండకటుక స్త్రికోష్ఠానాతదూషణః |
రుచిస్సాత్మకః సస్మాత్కుష్టదూషణః పిత్తకోపనుత్ ॥

తా॥ కాకర కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగను రుచికరముగనునుండు.
మరియు నిది వాతము కఫము కృష్ణపు పిత్తప్రకోపము వీటిని నివర్తింపజేయు.

నీరుపిప్పలి.

శ్లో॥ జలపిప్పల్యభిమతాశారదాతోయపిప్పలీ |
మత్స్యదనీమత్స్యగంధాలాంగలీశకులాదనీ ॥

టీక॥ 1 జలపిప్పలి 2 ఖేమతా 3 శారదా 4 తోయపిప్పలీ 5 మత్స్యదనీ
6 మత్స్యగంధా 7 లాంగలీ 8 శకులాదనీ యా 8 స్నన్ నీరుపిప్పలి పేర్లు.

నీరుపిప్పలి గుణము.

శ్లో॥ జలపిప్పలికాంతిర్హ్యాయోదాతేషాపహః |
విషవేగాతిశయనీశ్మృతిసాగ్ధికరీపరం ॥

తా॥ నీరుపిప్పలి చేదుగనుండు. మరియు నిది శేత్రవాయువు కఫము విషము
బధిరత్వము వీటిని నివర్తింపజేయు.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ జలపిప్పల్యకాహృద్వాచక్షుష్యాశుక్రలాలఘుః |
సంగ్రాహిణీహిమారూక్షారక్తదాహవ్రణాపహః |
రసదోషంక్రిహి దాహంవ్రణంశ్వాసంకఫంతథా |
వాతంనిషంభ్రమంమూర్ఛాంత్రపాంపిత్తజ్వరంహరేత్ ॥

తా॥ నీరుపిప్పలి హృదయము శేత్రము వీటికి మేలుజేసును. శుక్రమును వృద్ధి
జేయును లఘువుగనుండును. మలమును గట్టిపరచును. చల్లగనుండును. రూక్షజేసును.
దుష్టరక్తమును విరుచును. మరియు నిది వ్రణములు రసదోషము సులిపురుగులు తాపము
శ్వాసము కఫము వాతము విషము భ్రమ మూర్ఛ దప్పి పిత్తజ్వరము వీటిని హరింపం
జేయు.

నెల్లుల్లి.

శ్లో॥ రసోనోలశునోరిష్టోమన్యగంధోమహాషధః ॥

టీక. 1 రసోన 2 లకున 3 అరిష్ట 4 మత్స్యగంధ 5 మహావధ యా 5 న్ను వెల్లులిపేర్పు.

పెద్దవెల్లులి.

శ్లో॥ మహాకందోరసోనోన్యోగ్యంబనోదీఘకాపత్రకః ॥

టీక. 1 మహాకంఠ 2 గృంజన 3 దీఘకాపత్రక యా 3 న్ను పెద్దవెల్లులిపేర్పు.

వెల్లులి గుణము.

శ్లో॥ లఘుసంకటుత్తిష్ఠంతి ఘగుల్మార్శకుష్మణితే ।

సమీరయత్ ప్రక్రిమిజన్మేహాథ్మానాగ్నిమాద్యజిత్ ।

గ్రహణీశోఘశమనంఘ్యోన్మాదవివాశనం ॥

తా॥ వెల్లులి కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది కఫము గుల్మము అర్శస్సు కుష్మము వాతము త్తయరోగము క్రిమిరోగము మేహము కడుపుబ్బ రము అగ్నిమాంద్యము గ్రహణి వాపు జ్వరము ఉన్మాదము పీడిని నశింపజేయు.

నీరుల్లి.

శ్లో॥ పలాండుర్యవనేష్టశ్చసుకందోముఖదూషణః ॥

టీక. 1 పలాండు 2 అవనేష్ట 3 సుకంద 4 ముఖదూషణ యా 4 న్ను నీరుల్లి పేర్పు.

పచ్చనీరుల్లి.

శ్లో॥ హరితోవ్యఃపలాండుర్శవినోగ్గోమద్రుమస్మృతః ॥

టీక. 1 విలెక్క 2 మద్రుమ యా 2 న్ను పచ్చనీరుల్లిపేర్పు.

నీరుల్లి గుణము.

శ్లో॥ పలాండు పద్మశ్చైస్తల్యైకఫక్తన్నాతిపిత్తలః ।

అనుష్ఠగతేఽలంబాతానాప్రదావాకరసాష్టయేత్ ॥

తా॥ నీరుల్లి కైల్లాయిక్క గుణము కలదైయుండును. కఫమునుజేయును. కొంచెము పిత్తమునుజేయును. పలునజేయును. కేదల వాతహను బోగొట్టును. పాకము పలన రుచిగనండును.

అ ర టి.

శ్లో॥ కదళీసుకుమారాచరంభాభానుఫలామతా ।
కాశ్మీరఃసచనిస్సారోవిచాహస్తివిషాణికా ।
ఎకాష్ట్రీలావారణాంబువృత్తపుష్పీమహాఫలా ॥

టీక॥ 1 కదళీ 2 సుకుమారా 3 రంభా 4 భానుఫలా 5 కాశ్మీర 6 నిస్సార
మాచా 8 హస్తివిషాణికా 9 ఎకాష్ట్రీలా 10 వారణాంబు 11.వృత్తపుష్పీ 12 మహా
ఫలా యీ 12 న్ను అరటిపేళ్ళు.

అరటి గుణము.

శ్లో॥ కదళీయోనిదోషాశ్శ్రుక్తపిత్తహరాహిమా । తత్కందశ్శీతలో
బల్యఃకేశ్యఃపిత్తకాసజిత్ । తత్ఫలంమధురంశీతంవిష్ణుభీక
ఫకృద్ధరు । స్నిగ్ధంపిత్తాసృతృచ్ఛదాహక్షతక్షయసమీరజిత్ ॥
కోమలంకదళంశీతం మధురంచకషాయకం । రుచ్యమన్లుం
సముద్దిప్తంపిత్తనాశకరంచతత్ । కషాయతిక్తంసంగ్రాహిదీప
సంఘాక్షశీతఫలం । మేహపిత్తాతిసారార్యః పిత్తాసృక్తృష్టేనా
పహంకఫఘ్నంవాతలంపథ్యంకదళ్యాస్తరుణంఫలం । పుష్పం
కదళ్యాస్సుస్నిగ్ధంమధురంతువరంగురు । గ్రాహితిక్తంచాగ్ని
దీప్తికరంవాతవిनाశనం । కించిదుష్ణంచవీర్యవృరక్తపిత్తంక్ష
యంచారేత్ ॥ కదళీగర్భకాండంతుసకషాయంహిమంగురు ।
తృణదాహాసప్రపిత్తఘ్నంశ్లేష్మలంనహ్నిసాదనం ॥

తా॥ అరటి యోనిదోషము అశ్మరీగము రక్తపిత్తము వీటిని నశింపజేయు.
శీతలముగనండు. అరటిగడ్డ చలవజేసును బలమునిచ్చును. వెంట్రుకలకు హితముగ
నండును. మరియు పిత్తము కఫము కుసుమశోగము వీనిని బోగొట్టును. అరటిపండు
మధురముగను శీతలముగను మలబద్ధకారిగను జిగటగనునండు. కఫము గురుత్వము
వీటినిజేసును. మరియు నిది పిత్తరక్తము దప్పి తాపము గాయము క్షయము వాతము
వీటిని నివర్తింపజేయు. లేత అరటికాయ శీతలముగను మధురముగను వగరుగను రుచి
గను పుష్కలముగనండు. పిత్తమునుబోగొట్టును ముదిరిన అరటికాయ వగరుగను చేదుగను
మలబద్ధకారిగను రూక్షముగను శీతలముగను పథ్యకారిగనునండు. మరియు నిది

మేహము పితౄతి సారము అగ్గస్సు పితరక్తము దప్పి జ్వరము కఘము వీటిని నివ
తింపంజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనము వాతము వీట్లను సగా గలుగంజేయు. అరటి
పూలు జిగటగను మధురముగను వగరుగను గురువుగను మలబద్ధకారిగను చేదుగను
నుండు. అగ్నిదీపనమునుజేసును. వాతమును బోగొట్టును. వీర్యమునకు నొకింతవేడిమి
బుట్టించును. మరియు రక్తపిత్తము శ్మయము వీటిని వారించును. అరటిబొంబ వగరు
గను శీతలముగను గురువుగనునుండు. దప్పి తాపము పిత్తము వీటిని బోగొట్టును.
కఘము అగ్నిమాంద్యము వీటినిజేయును.

అడవి అరటి.

శ్లో॥ కాష్ఠకదళీసుకాష్ఠాననకదళీకాష్ఠిలాధరారంభా ।

దారుకదళీఫలాఢ్యాననమోచాశుక్రవర్ధనీచ॥

తా॥ 1 కాష్ఠకదళీ 2 సుకాష్ఠా 3 ననకదళీ 4 కాష్ఠిలా 5 ధరారంభా 6
దారుకదళీ 7 ఫలాఢ్యా 8 ననమోచా 9 శుక్రవర్ధనీ యీ 9 ని అడవిఅరటిపేళ్ళు.

అడవిఅరటి గుణము.

శ్లో॥ స్యాత్కాష్ఠకదళీరుచ్యా రక్తపిత్తిహారాహిమా ।

గుసముదాగ్నికరిణీమధురాదుజఘరాచసా ॥

తా॥ అడవిఅరటి రుచిగను శీతలముగను గురువుగను మధురముగనునుండు.
రక్తపిత్తమునుబోగొట్టు. అగ్నిమాంద్యమునుజేయు. జీణాము కాకుండును.

కొండఅరటి.

శ్లో॥ శ్రీకదళీగురురంభాపర్వతమోచాచపుణ్యకదళీచ ।

బహుప్రజావనరంభాగిరిజాగజవల్లభావహితా ॥

టీక॥ 4 శ్రీకదళీ 2 గురురంభా 3 పర్వతమోచా 4 పుణ్యకదళీ 5 బహుప్రజా
6 వనరంభా 7 గిరిజా 8 గజవల్లభా యీ 8 ని కొండఅరటిపేళ్ళు.

కొండఅరటి గుణము.

శ్లో॥ గిరికదళీమధురహిమాబలవీర్యవృద్ధిదాయేనిరుచ్యా ।

తృప్తిస్తదాహశోషప్రశమనకక్షీచదుర్జరాగురుః ॥

తా॥ కొండఅరటి మధురముగను రుచిగను గురువుగనునుండు. తైత్తియమును
జేసును. బలమును శుక్రమును వృద్ధిజేయును. మరియు దప్పి పిత్తము తాపము శోష
వీటిని శమింపంజేయు జీణాము కాకుండును.

బంగారపు అరటి.

శ్లో॥ అన్యాయవణకదళీనువణారంభాచకనకరంభాచ ॥

టీక: 1 సువణకదళీ 2 సువణారంభా 3 కనకరంభా యీ 3 న్ను బంగారపు అరటిపేళ్ళు

బంగారపుఅరటి గుణము.

శ్లో॥ సువణానౌచామధురాహిమాచనాల్పాశనాదీపనకారిణిచ ।

తృష్ణాపహదాం విమోచనచక్ర సుహృచ్చక్ష్యవరీగుసశ్చ ॥

తా॥ బంగారపుఅరటి మధురముగను శీతలముగను గురువుగనునుండు. అధికాహారాపేక్షను నివర్తించును. మరియు దప్పి తాపము కఫము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక అగ్నిదీపనము కృతవృద్ధి వీటిని సగా గొంగువేయు.

నల్లఅరటిపండ్లి గుణము.

శ్లో॥ కృష్ణరంభాఫలంస్వాదుభేదిస్మాన్యంహిమంగురు ।

సుగంధిబృంహణంమేహదాహాపిత్తాస్సినాశనం ॥

తా॥ నల్లఅరటిపండ్లు రుచిగను శీతలముగను గురువుగను సువాసనగలదిగనునుండు. దోషముల భేదించును. వ్యాధియునునకు మేలుజేయును. మరియు మేహతాపము పిత్తరక్తము వీటి. నివారించునని.

నల్లఅరటిపండ్లి గుణము.

శ్లో॥ పిత్తఘ్నంబాహ్యజ్వరగ్రహణాచాచరిదీపకం ।

రక్తపిత్తప్రసేహంసోమేదప్రదంసోమేదం ॥

తా॥ బొంబాయిరతివంపు గురిగనుండు. వాతయు నిష్క్రము రక్తపిత్తము ప్రమేహము రక్తదోషము ప్రసరణ నివారణ వీటికి నివారణంపంజీయబడెనుగాక శుక్రమును వృద్ధిజేయును.

నల్లఅరటి గుణము.

శ్లో॥ కంఠాసాన శీతలంబ్రాగ్నిరగ్నితృప్తాహంఘ్నంమూత్రకృచ్ఛా

ప్రసారం । ముహూర్తహంబిద్భూకాకార కృష్ణ త్వంఛాస్థిసానివం

సామద్రోగనిహంబి॥

నిధిపుష్పికా । గవాక్షచాతుషాశూర్పీచంద్రపాదీతక్షైవచ ।

శివమల్లీపాశుపతాప్యేకాష్టీలాంబుకోవసుః ॥

టీక॥ 1 ఆశ్వఖుర 2 శ్వేతపుష్పి 3 శ్వేతా 4 గిరికణికా 5 కటుభా 6 శ్వేతనామా 7 శ్వేతస్యంద 8 పరాజితా 9 విషహ్నా 10 జనికా 11 చండా 12 గర్భభా 13 నిధిపుష్పికా 14 గవాక్షచాతుషా 15 శూర్పీ 16 చంద్రపాదీ 17 శివ మల్లీ 18 పాశుపతా 19 ఏకాష్టీలా 20 అంబుకా 21 వసు యా 21 ని తైల్లదింటెన పేర్లు.

తైల్లదింటెన గుణము.

శ్లో॥ శ్వేతాతిక్తకషాయాచజ్వరపిత్తకఫావహా ।

విషకుష్మామశోఢస్థ్విశిరశ్శూలాక్షిరోగజితే ॥

తా॥ తైల్లదింటెన చేదుగను వగరుగనునుండు. మరియు నిది పిత్తము కఫము విషము కుష్టువు ఆమవాతము శోఢ తలనొప్పి నేత్రరోగము వీటిని నివర్తింపజేయు.

నల్లదింటెన.

శ్లో॥ నీలపుష్పీమహానీలీగిరికణికాగవాదనీ ।

వల్లిజాత్యక్తగంధాచనీలపుష్పీసకీతితా ।

నీలాచకుసుమాచై నవిషస్థ్విశ్యామపుష్పికా ॥

టీక॥ 1 నీలపుష్పి 2 మహానీలీ 3 గిరికణికా 4 గవాదనీ 5 వల్లిజా 6 త్యక్త గంధా 7 నీలపుష్పి 8 నీలా 9 కుసుమా 10 విషస్థ్వి 11 శ్యామపుష్పికా యా 11 న్ను నల్లదింటెనపేర్లు.

నల్లదింటెన గుణము.

శ్లో॥ నీలపుష్పీకషాయాచకపిత్తసమీరజితే ।

కుష్మగుల్మృష్టశూలస్థ్వి నయనారూణతేజసీ ॥

తా॥ నల్లదింటెన వగరుగనుండు. మరియు నిది కఫము పిత్తము వాతము కుష్టువు గుల్మరోగము ఆఘ్రశూలలు కంటియెరువు వీటిని నివర్తింపజేయు.

ల క్క-

శ్లో॥ జననీచైవనంవతాజతుకాచక్రవర్తిని ।

జతుకారాజతుఃకృష్ణాలోహితాన్యార్ద్రాదృవా ॥

టీక॥ 1 జననీ 2 సంవర్తా 3 జతుకా 4 చక్రవతికోనీ 5 జతుకారా 6 జతు
7 కృష్ణా యీ 7 న్ను నల్లలక్కపేళ్ళు. 1 లోహితా 2 అరుణోద్భవా యీ 2 న్ను
ఎఱ్ఱలక్కపేళ్ళు.

లక్క గుణము.

శ్లో॥ జతుకాశిశిరాతిక్తార క్తదోషనిబహణి ।
పిత్తప్రశమనీహిక్మా విషవేగప్రమోగతః ॥

తా॥ లక్క శీతలముగను చేదుగనునుండు. మరియు నిది రక్తదోషము పిత్తము
ఎక్కిళ్ళు విషము వీటిని నివర్తింపజేయు.

మెట్టదామర.

శ్లో॥ పద్మచారిణ్యతిచరాపద్మాపగ్మవతీతచ ।
చారటీగంధమూలాలచలక్ష్మీశ్చేస్తాసుపుష్కలా ॥

టీక॥ 1 పద్మచారిణీ 2 అతిచరా 3 పద్మా 4 పద్మవతీ 5 చారటీ 6 గంధ
మూలా 7 లక్ష్మీ 8 శేస్తా 9 సుపుష్కలా యీ 9 న్ని మెట్టదామరపేళ్ళు.

మెట్టదామర గుణము.

శ్లో॥ పద్మాశీతాలఘు స్థిక్తాస్వాదుశ్చై చ్చనప్రకీర్తితా ।
రక్తకాసాగుచింహంతిపిత్తదాహాప్రశాంతికృత్ ॥

తా॥ మెట్టదామర శీతలముగను చుఱకనగను చేదుగను రుచికరముగనునుండు.
మరియు నిది రక్తదోషము కాసము అరుచి పిత్తము దాహము వీటిని నివర్తింపజేయు.

నేలతాడి.

శ్లో॥ గృప్తిశ్చవిష్యక్సేనాచవారాహీసూకరోవరః ।
మాధవఃసాకరీకాశీకాంతాచవనమాలినీ ।
ముసలీఖలినీతాలషత్రీకాంచనపుష్పికా ।
మహావృక్షోవృక్షకందఃఖజూరీతాలమూలికా ॥

టీక॥ 1 గృప్తి 2 విష్యక్సేనా 3 వారాహీ 4 సూకర 5 వర 6 మాధవ 7
సాకరీ 8 కాశీ 9 కాంతా 10 వనమాలినీ 11 ముసలీ 12 ఖలినీ 13 తాలషత్రీ 14
కాంచనపుష్పికా 15 మహావృక్ష 16 వృక్షకంద 17 ఖజూరీ 18 తాలమూలికా
యీ 18 న్ని నేలతాడిపేళ్ళు.

నేలతాడి గుణము.

శ్లో॥ వారాహీకఫహేల్యాస్తాచకంఢూమేహాతిరక్తజ్వత్ ।

క్షయకుష్మక్రిమిహారావృష్యాబల్యారసాయనీ ॥

తా॥ నేలతాడి ఉష్ణముగనుండు. ఇది కఫము దురద మేహము రక్తదోషము క్షయరోగము కుష్టువు క్రిమిరోగము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక ధాతువుష్టి బలము శరీరపుష్టి వీటిని సగా గలుగజేయు.

మాంసరోహిణి.

శ్లో॥ మాంసరోహిణ్యతిరుహావృత్తాచర్మకరీన్మృతా ।

వికసామాంసరోహాచరోహతిక్తాప్రకీర్తితా ॥

టీక॥ 1 మాంసరోహిణీ 2 అతిరుహా 3 వృత్తా 4 చర్మకరీ 5 వికసా 6 మాంసరోహా 7 రోహా 8 తిక్తా యా 9 ని మంసరోహిణీశేష్యు.

మాంసరోహిణి గుణము.

శ్లో॥ మాంసకషాయకటుకారక్తస్థైర్యకషాపహా ।

అస్పగ్ధరాతిశూలఘ్నేశమనీశోణితార్కసాః ॥

తా॥ మాంసరోహిణి వగరుగను కారముగనుండు. మరియు నిది రక్త పైత్యము కఫము అస్పగ్ధము శూల రక్తదోషము వీటిని నివర్తింపజేయు.

బదనికె.

శ్లో॥ పందాకస్యాద్యృక్షురుహాశేఖరీకామరూపిణీ ।

వృక్షాదనీతరురుహాకామజ్యోపదరోహిణీ ।

పాదసావృక్షభక్షాచనీలవణీచరోహిణీ ॥

టీక॥ 1 పందాక 2 వృక్షురుహా 3 శేఖరీ 4 కామరూపిణీ 5 వృక్షాదనీ 6 తరు రుహా 7 కామజ్యో 8 పదరోహిణీ 9 పాదసా 10 వృక్షభక్షా 11 నీలవణీ 12 రోహిణీ యా 12 స్మ బదనికె శేష్యు.

బదనికె గుణము.

శ్లో॥ పండాకఃకఫవాతాగ్రరూక్షన్రణవిషాపహా ।

నిఘామశున్రణాక హృచ్చికాయసిద్ధికరఃపరం ॥

తా॥ బదనికై కఫము వాతము రక్తదోషము నీళ్లప్రణము విషము ఘాతప్రణము వీటిని నివర్తింపజేయుటయే గాక కాయసిద్ధిని గలుగజేయు.

ప్రాద్దుదిరుగుచెట్టు.

శ్లో॥ సువర్చలాదిత్యకాంతానూర్యభక్తానుభోద్యనా ॥

టీక॥ 1 సువర్చలా 2 అదిత్యకాంతా 3 నూర్యభక్త 4 సుభోద్యనా యీ 4 న్ను ప్రాద్దుదిరుగుచెట్టుపేర్లు.

ప్రాద్దుదిరుగుచెట్టు గుణము.

శ్లో॥ అదిత్యభక్తాకృత్యకృత్యోన్మోటకానుహా ।

శ్వాసకాసహరాశ్చియారనాయనవరాచనా ॥

తా॥ ప్రాద్దుదిరుగుచెట్టు కారముగను ఉష్ణముగను బలకరముగనునుండు. మరియు నిది బొబ్బలు శ్వాస కాస వీటిని బోగొట్టును.

మంఢూకబ్రహ్మి.

శ్లో॥ మంఢూకపణీక మంఢూకేవరదాదిత్యవల్యపినునామాతస్యనా
మాచవిక్రాంతస్యై వక్తీర్థితా । బ్రహ్మసోమావిన్దిష్టాదివృక్షేజా
మహాపథిః । కపోతపంకాత్వప్తాచస్యై వబ్రహ్మసువర్చలా ।
మేదస్సంపాదనీమేధ్యాస్మరిణీధారణీతథా । సరస్వతీరోహిణీ
కాహరిణీధారతీహరీ ॥

టీక॥ 1 మంఢూకపణీక 2 మంఢూకే 3 వరదా 4 అదిత్యవల్లీ 5 మనామా 6 సత్యవామా 7 విక్రాంతా 8 బ్రహ్మసోమా 9 దివ్యతేజా 10 మహాపథిః 11 కపోత పంకా 12 త్వప్తా 13 బ్రహ్మసువర్చలా 14 మేదస్సంపాదనీ 15 మేధ్యా 16 స్మరిణీ 17 ధారణీ 18 సరస్వతీ 19 రోహిణీకా 20 హరిణీ 21 భారతీ 22 హరీ యీ 22 న్ను మంఢూకబ్రహ్మిపేర్లు.

మంఢూకబ్రహ్మి గుణము.

శ్లో॥ బ్రహ్మసోమాచత్విత్తొష్టాకోఽపాంశుబద్ధరాంశుహా ।

దీపనీకుష్టుకంఢూస్త్రిస్త్రిహవాతబలాసనుత్ ॥

తా॥ మందూకబ్రహ్మీ కారముగను ఉచ్ఛముగనునుండు. మరియు నిది వాపు పొందుపు జ్వరము కుష్టువు దురద స్థిహారోగము వాతము బలానరోగము వీటిని నివ ర్తింపజేయుటయే గాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు.

సర్వాక్షి.

శ్లో॥ నాకులీసర్పగంధాచసుగంధాభోగిగంధికా ।

సై వసర్పసుగంధతిసువహాగంధనాకులీ ।

నాగాక్షిచై వఛత్రాకీసురసాచసుపత్రకః ॥

టీక॥ 1 నాకులీ 2 సర్పగంధా 3 సుగంధా 4 భోగిగంధికా 5 సర్పసుగంధ 6 సువహా 7 గంధనాకులీ 8 నాగాక్షి 9 ఛత్రాకీ 10 సురసా 11 సుపత్రక యీ 11 న్ను సర్వాక్షి పేర్కొ.

సర్వాక్షి గుణము.

శ్లో॥ నాకులీకటుయాక్షాస్యాత్తిక్వాచాపిద్రవీతికతా ।

మూషకస్యవిషంహంతిక్రిమిదోషవినాశినీ ॥

తా॥ సర్వాక్షి కారముగను రూతుముగను చేరుగనునుండు. మరియు నిది పందికొక్కువిషము క్రిమిదోషము వీటిని నివర్తింపజేయు.

పెద్దసర్వాక్షి.

శ్లో॥ అన్యాయమహాసుగంధాచసువహాగంధనాకులీ ।

సర్వాక్షిసకులేస్తాచసారకీవిషమదానీ ॥

టీక॥ 1 మహాసుగంధా 2 సువహా 3 గంధనాకులీ 4 సర్వాక్షి 5 సకులేస్తా 6 సారకీ 7 విషమదానీ యీ 7 న్ను పెద్దసర్వాక్షి పేర్కొ.

పెద్దసర్వాక్షి గుణము.

శ్లో॥ సర్వాక్షికిమత్తైష్టాక్రిమిహృదోగ్రకృష్ణణితీ ।

వృశ్చికోంఠగుసర్వాదివిషశ్చైవ్రణనాశినీ ॥

తా॥ పెద్దసర్వాక్షి కారముగను చేరుగను ఉచ్ఛముగనునుండు. మరియు నిది క్రిమిరోగము హృదోగము కుష్టువు తేలువిషము ఎలుకవిషము పర్వాదులవిషము వ్రణము వీటిని నశింపజేయు.

వృద్ధదారు.

శ్లో॥ వృద్ధదారుఃకాలవేగజృంభకోబీణావాలుకః ।

అంభఃకోటరపుష్పీన్యాదబాండిచాగ్భాంష్యపి॥

టీక॥ 1 వృద్ధదారు 2 కాలవేగీ 3 జృంభక 4 అబీణావాలుక 5 అంభ 6 కోటరపుష్పీ 7 అబాండి 8 అగ్భాండి యీ 8 నిన్ వృద్ధదారుపేళ్ళు.

వృద్ధదారు గుణము.

శ్లో॥ వృద్ధదారుఃకటున్తిక్తిఃస్తభోష్ణఃకళవాతజిత్ ।

స్వయంధుక్రిమిమేహంశ్చహంతిశోభోదరంతిథా ॥

తా॥ వృద్ధదారు కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది కళము వాతము వాపు క్రిమిరోగము ప్రమేహము శోభ మహోదరము వీటిని నివర్తింపజేయు.

ముఁగుదామర.

శ్లో॥ రక్తపాదీశమోపత్రసమంగాంజలికారికా ।

సమస్కాగీగంధకారీశరారీభిదిరేవృషి ।

నక్తమాలాశీలస్త్రాకాళికానూత్నమాలికా ॥

టీక॥ 1 రక్తపాదీ 2 శమోపత్ర 3 సమంగా 4 అంజలికారికా 5 సమస్కాగీ 6 గంధకారీ 7 శరారీ 8 భిదిర 9 నక్తమాలా 10 శీలస్త్రా 11 కాళికా 12 నూత్న మాలికా యీ 12 న్ను ముఁగుదామర పేళ్ళు.

ముఁగుదామర గుణము.

శ్లో॥ రక్తపాదీకటున్తిక్తార్ క్తపిత్తాతిసారజిత్ ।

అపస్మారహరాక్షేపాభూతసంతాపనాశినీ ॥

తా॥ ముఁగుదామర కారముగను చేదుగనునుండు. మరియు నిది రక్తవైత్యము అతిసారము మూర్ఛ ఆక్షేపరోగము (ఆనగా వున్నట్టుండులికిపడుట) భూతబాధ వీటిని నివర్తింపజేయు.

హంసపాది.

శ్లో॥ రక్తపాదీవిశ్వగంధీవిష్వగ్రంధీత్రిపాద్యపి ।

హంసపాదీహంసపదాఘృతమండలకన్తుసః ।

శంచారిణీవిపాదీచపాదాంగీశ్వేతపాదికా ।

ప్రహ్లాదినీమధుసాగ్రీవీకటుమారీచకీర్తితా ॥

టీక॥ ౧ కృపాదీ 2 విశ్వగంధీ 3 విష్ణుగంధీ 4 త్రిపాదీ 5 హంసపాదీ 6 హంసపదా 7 ఘృతమండలక 8 సంచారిణీ 9 విపాదీ 10 పాదాంగీ 11 శ్వేతపాదికా 12 ప్రహ్లాదినీ 13 మధుసాగ్రీవీ 14 కటుమారీ యీ 14 న్ను హంసపాదిపేర్లు.

హంసపాది గుణము.

శ్లో॥ హంసపాదీగురుశ్శీతాభూతాపస్మారనాశినీ ।

విషజిత్ ప్రణహరీచశరాలశ్వాసవినాశినీ ॥

తా॥ హంసపాదీ గురుత్వముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది పికాచ బాధ మూర్ఖుగము విషము ప్రణము శూల శ్వాసము వీటిని నివర్తింపజేయు.

శంఖపుష్పి.

శ్లో॥ శంఖపుష్పికంబుపుష్పిశంఖాహ్వశంఖమాలినీ ।

చిరంటీశంఖకుసుమామేధ్యావనవిలాసినీ ॥

టీక॥ 1 శంఖపుష్పి 2 కంబుపుష్పి 3 శంఖాహ్వ 4 శంఖమాలినీ 5 చిరంటీ 6 శంఖకుసుమా 7 మేధ్యా 8 వనవిలాసినీ యీ 8 ని శంఖపుష్పిపేర్లు.

శంఖపుష్పి గుణము.

శ్లో॥ శంఖనీకటుత్క్లిష్టాకఘపిత్తబలాసనుత్ ।

విషాపస్మారభూతఘ్నజరామృత్యూరసాయినీ ॥

తా॥ శంఖపుష్పి కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది కఘము పిత్తము బలాసగము విషము మూర్ఖ భూతబాధ ముదిమి వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక పుష్టికరముగనుండు.

చిగ్రిమూర.

శ్లో॥ తండులియ్యకముద్దిష్టంతండులస్తండులేయకః ।

భండీరస్తండులీవిత్తోమేఘనాదోఘసస్వనః ॥

టీక॥ 1 తండులీయక 2 తండుల 3 తండులేయక 4 భండీర 5 తండులీ 6 విత్తు 7 మేఘనాద 8 ఘసస్వన యీ 8 ని చిగ్రిమూరపేర్లు.

చిత్రికూర గుణము.

శ్లో॥ తండులియ్యంహిమంరూక్షంర క్తపిత్తాతిసారనుత్ ।

హంతికాసంత్రిదోషంచవిషంస్థావరజంగమం ।

దీపనంసన్నిపాతఘ్నంజ్వరాతీసారనాశనం ॥

తా॥ చిత్రికూర శీతలముగను రూక్షముగనునుండు. మరియు నిది రక్తపిత్తము అతిసారము కాస త్రిదోషములు స్థావరవిషము అనగా పామువిషము మొదలైనవి జంగమవిషము అనగా పాపాణాదివిషము సన్నిపాతము జ్వరము అతిసారము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీప్తిని సగా గలుగజేయు.

కసివెంద.

శ్లో॥ కాసమద్దోలిమద్దశ్చకాసారిఃకర్కశః స్తథా ।

కాలాంతరకయిత్త్యుక్తఃకాసవర్ణాస్సవర్ణాకః ॥

టీక॥ 1 కాసమదః 2 అరిమద్ద 3 కాసారి 4 కర్కశ 5 కాలాంతక 6 కాస వర్ణా 7 సువర్ణాక యా 7 న్ను కసివెందశ్చేత్త.

కసివెంద గుణము.

శ్లో॥ కాసమద్దస్సమూఘ్యాతోరూక్షశ్శిశిరసచ ।

కాసంనిర్యాశయత్యేషనాశయత్యఖిలంపిషం ।

పిష్టాస్తుబ స్తమూత్రేణయోజయేద్దగ్ధకేబ్దరే ॥

సస్యధూపప్రదానేనసర్వభూతగ్రహాపహః ॥

తా॥ కసివెంద రూక్షముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది కాసము సమస్తవిషములు వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు దీనిని మేకపోతుమూత్రముతో నూరి తీవ్రజ్వరమునుండువయోగించిన నది నివర్తింను. దీనిని సస్యముచేసి ధూతుము చేసిన సమస్తభూతిపిశాచ గ్రహములు నివర్తింను.

చెల్లె కిం.

శ్లో॥ ఇక్షుర్మహారసోవేణున్నిస్సృశోగుడపత్రకః ।

తృణరాజోమధుశ్చాహగండిరోమృతేపుష్పకః ॥

టీక॥ 1 ఇక్షు 2 మహారస 3 వేణు 4 నిస్సృత 5 గుడపత్రక 6 తృణరాజ 7 మధుశ్చా 8 గండిక 9 అమృతేపుష్పక యా 9 నిన్మ మధుశ్చా

చెఱుకు గుణము.

శ్లో॥ ఇక్షుస్సాన్వమద్గురుశ్శీతోవృష్యస్నిగ్ధోబలవ్రదః ।
జీవనోవాతపిత్రఘ్నుఃకుర్యాన్మాత్రకశక్రమీనా ।
సమూలేమధురోత్కర్థంమధ్యేమధుఃపవచ ।
అగ్రగ్నిఘవిశ్చేయోలనఘోమూత్రలస్తిధా॥

తా॥ చెఱుకు మధురముగను గురువుగను శీతలముగను వీర్యవృద్ధికరముగను జిగటగను బలకరముగను ప్రాణాధారముగనునుండు. మరియు నిది వాతము పిత్రము వీటిని బోగొట్టిటయేగాక మూత్రము కఫము క్రిమిగోగము వీటిని గలుగంజేయు. యడుగుభాగము అతితియ్యగను మధ్యభాగము కొంచెము తియ్యగను అగ్రభాగము అనగా ద్రవ్యగలుపును ఇది ఉత్పగనునుండు. మరియు నిది మూత్రమును వృద్ధిజేయును.

అడవిచెఱుకు.

శ్లో॥ ఇక్షుఃకర్కటకోవంశఃకాంతారోవేణునిస్వసః ।
అరణ్యకోరసాక్షశ్చరుంటస్సకుమారకః ॥

టీక॥ 1 ఇక్షు 2 కర్కట 3 వంశ 4 కాంతార 5 వేణునిస్వస 6 అరణ్యక
7 ర సాక్ష 8 కురంట 9 సుకుమారక యా 9 ని అడవిచెఱుకుపేర్లు.

అడవిచెఱుకు గుణము.

శ్లో॥ కాంతారోమధుగోవృష్యోమేహఘ్నుశ్శీతలస్తిధా ।
శ్లేష్మఘ్నుఃకారీతిబలనాక్షయనాశనః ॥

తా॥ అడవిచెఱుకు మధురముగను వీర్యవృద్ధికరముగను శీతలముగను అమమును వృద్ధిజేయునదిగను బలకరముగనునుండు. మరియు నిది మేహము శ్లేష్మము క్షయము వీటిని నశింపజేయు.

తెల్లచెఱుకు.

శ్లో॥ పాండకస్యాద్రసాలస్తుపుండ్రేక్షుఃకాండకాశీతః ।
కాశస్యాత్కుశకాండస్తద్ధవళస్సితఖండకః ॥

టీక॥ 1 పాండక 2 రసాల 3 పుండ్రేక్షు 4 కాండకాశీత 5 కాశ 6 కుశ
కాండ 7 ధవళ 8 సితఖండక యా 8 ని తెల్లచెఱుకుపేర్లు.

కాకిచెఱుకు గుణము.

శ్లో॥ పాండ్రకస్సుంపశ్యేతఃపాణిపాదాక్షిదాహజిత్ ।
ప్రదరాస్పద్గరంహంతిభ్రమపై త్యహరంవరం ॥

తా॥ తెల్లచెఱుకు మధురముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది అరిచేతులు
ఆరికాళ్ళు కండ్లు వీటియందలి మంట ప్రదరగోగము అస్పద్గరము భ్రమము పైత్యము
వీటిని నశింపజేయు.

కాకిచెఱుకు.

శ్లో॥ శోకఃకాండేక్షురపరఃకాకేక్షుర్వాయనేషుకః ।
ఇత్యోక్షుర్ధ్వాంక్షుకాకోళిక్షురకాండశ్చసూదనః॥

టీక॥ 1 శోక 2 కాండేక్షు 3 కాకేక్షు 4 వాయనేషుక 5 ఇత్యోక్షు 6
ధ్వాంక్షుకాకోళి 7 షురకాండ 8 సూదన యా 8 ని క్షు కాకిచెఱుకు పేళ్ళు.

కాకిచెఱుకు గుణము.

శ్లో॥ శోకస్సాన్వదుహికామస్తీక్షితపై త్యానిలాపహః ।
కందూతికారసక్తాగ్నానాశోనిరసతాపజిత్ ॥

తా॥ కాకిచెఱుకు రుచికరముగను శీతలముగను చేదుగనునుండు. మరియు నిది
శీతపైత్యము వాతము దుగన కాసము రక్తదోషము అగ్నిస్సు బలహీనత తాపము వీటిని
నివర్తింపజేయు.

కుశదర్శ.

శ్లో॥ దర్శోబద్ధఃకుశస్తీక్షుస్సూచ్యగ్నియన్తభూషణః ॥

టీక॥ 1 దర్శ 2 బహికా 3 కుశ 4 తీక్ష 5 సూచ్యగ్న 6 యజ్ఞభూషణ యా
6 క్షు కుశదర్శ పేళ్ళు.

కుశదర్శ గుణము.

శ్లో॥ దర్శోకృచ్ఛాచ్ఛితృత్పిత్తివస్తీగుక్తః శరత్కృత్ ॥

తా॥ కుశదర్శ మూత్రకృచ్ఛము అక్ష్మిని దప్పి పిత్తము వర్షిగోగము కఫము
రక్తదోషము వీటిని నశింపజేయు.

ముంజదర్శ.

శ్లో॥ ముంజఃశ్శువామూలదర్శోబౌణాశ్శూన్ద్రబ్రహ్మేభుః ॥

టీక॥ 1 ముంజ 2 తురా 3 స్థూలదర్శ 4 బాణాహ్లా 5 బ్రహ్మమేఖల యా
5 న్ను ముంజదర్శపేశ్యు.

ముంజదర్శ గుణము.

శ్లో॥ ముంజోనుష్ఠోవిసర్వానమూత్రవస్త్యక్షిరోగజితః ॥

తా॥ ముంజగడ్డి ఉష్ణమునుజేయకుండును. మరియు విసర్పము రక్తదోషము
మూత్రవస్థి నేత్రరోగము వీనిని బోగొట్టును.

రెల్లు.

శ్లో॥ కాశస్సుకాండఃకామేక్షుఋషీకశ్యేవైతవాసరః ।

శరణ్యైరికేతుశ్చస్థైవేతురసస్మృతః ॥

టీక॥ 1 కాశ 2 సుకాండ 3 కామేక్షు 4 ఋషీక 5 క్యేవైతవాసర 6 శర 7
ఇత్యైరి 8 కేతు 9 ఇతురస యా 9 ని స్థైవైపేశ్యు.

తిప్పరెల్లు.

శ్లో॥ అధేక్షుగునుమోబాణస్సాత్కాండశరణ్యుకః ॥

టీక॥ 1 ఇక్షుగునుమ 2 బాణ 3 కాండశర 4 ఇక్షుక యా 4 న్ను తిప్ప
రెల్లుపేశ్యు.

రెల్లు గుణము.

శ్లో॥ కాశఃకృచ్ఛాశ్మదాహానప్రత్యక్షయహాగోహిమః ॥

తా॥ రెల్లు శీతలముగనుండు. మరియు నిది మూత్రకృచ్ఛము ఆశ్మరీరోగము
తాపము రక్తదోషము పిత్తము క్షయము వీటిని బోగొట్టును.

అవురుకసువు.

శ్లో॥ శ్యాదీర్వాణాజ్ఞానంతృణ్యంసదీపిరణవీరిను ।

లామజ్జకోరణత్మిన్యోసశదోదీఘకలాభవః ॥

టీక॥ 1 వీరణాజ్ఞాన 2 తృణ్య 3 నదీపిరణ 4 వీరను 5 లామజ్జ 6 రణ
తృణ్య 7 సశద 8 దీఘకలాభవ యా 8 ని అవురుకసువుపేశ్యు.

అవురుకసువు గుణము.

శ్లో॥ వీరణస్తుకంఠహంతితథావాతాతిదాహజితః ।

రక్తకాసారుచింహన్తిశ్యుక్తోవైద్యవిశారదైః ॥

తా॥ అవురుకసుపు కఫము వాతము అతిదాహము రక్తదోషము కాసము
అరుచి వీటిని నివర్తింపజేయు.

నెదురు.

శ్లో॥ వంశోవేణుర్యవఫలఃకార్ముకఃతృణకేతుకః ।
త్వక్సారఃశతపర్వాచమస్కరఃకీచకస్తథా ॥

టీక॥ 1 వంశ 2 వేణు 3 యవఫల 4 కార్ముక 5 తృణకేతుక 6 త్వక్సార 7
శతపర్వా 8 మస్కర 9 కీచక యా 9న్ని చెదురుపేళ్ళు.

నెదురు గుణము.

శ్లో॥ వైణవఃకటుత్క్లిష్టఃశ్లేష్మజ్వరసమీర్ణతే ।
గర్భస్రవతిరక్తఘ్నీహృద్రోగవిషనాశనః ॥

తా॥ చెదురు కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది శ్లేష్మ
జ్వరము వాతము రక్తదోషము హృద్రోగము విషము వీటిని నశింపజేయు. మరియు
నిది గర్భస్రావమును గలుగజేయు.

కిక్కునగడ్డి.

శ్లో॥ సోపటోనడశైఃసవచపోటగళస్మృతః ।
వనటోవర్తకోరంధ్రీహ్యూన్యోమేఘోవిభీషణః ।
సమూలజశ్చనిలోఞ్ఘృనుపుష్పకపవచ ।
నారదశ్చజలాధారస్సుభిరశ్చవిటస్మృతః ॥

టీక॥ 1 సో 2 పట 3 నడ 4 పోటగళ 5 వనట 6 నతఃక 7 రంధ్రీ 8
హ్యూన్య 9 మేఘ 10 విభీషణ 11 సమూలజ 12 నిలోఞ్ఘ 13 మృగుపుష్ప 14 నారద
15 జలాధార 16 సుభిర 17 విట యా 17న్న కిక్కునగడ్డిపేళ్ళు.

కిక్కునగడ్డి గుణము.

శ్లో॥ సశస్వాదుఃకటఃపాశీవర్యేవోష్ణఃప్రసీతికతః ।
విషఘాతఃకఫహరఃపిత్తరక్తానిలాపహః ॥

తా॥ కిక్కునగడ్డి రుచికరముగను కారముగను జీర్ణకారిగను ఉష్ణవీర్యము
గలదిగనునుండు. మరియు నిది విషము కఫము పిత్తము రక్తదోషము వాతము వీటిని
హరింపజేయు.

నల్లగరికె.

శ్లో॥ నీలదూర్వాభాగవికారూహచశతపర్వికా ।

హరితాశాద్యలస్పస్యాచ్చతపర్వాంగవేధుకః ॥

టీక॥ 1 నీలదూర్వా 2 భాగవికా 3 రూహ 4 శతపర్వికా 5 హరితా 6 శాద్యల 7 శతపర్వా 8 అంగవేధుక యీ 9 న్ని నల్లగరికెచేస్తు.

తెల్లగరికె.

శ్లో॥ సహస్రదూర్వాగోలోహాన్వితా సితాలతా ।

విజ్వరామంగళీ వ శ్వేతాచక్రతాన్వితః ॥

టీక॥ 1 సహస్రదూర్వా 2 గోలోహా 3 శ్వేతదండా 4 సితాలతా 5 విజ్వరా 6 మంగళీ 7 శ్వేతా యీ 8 న్ని తెల్లగరికెచేస్తు.

తీగగరికె.

శ్లో॥ గంధదూర్వోరుగంధాచమత్స్యాక్షీశకులాదనీ ॥

సహస్రసాలీచసాప్రోక్తావారుణేశకులాక్షకః ॥

టీక॥ 1 గంధదూర్వా 2 ఉరుగంధా 3 మత్స్యాక్షీ 4 శకులాదనీ 5 సహస్ర సాలీ 6 వారుణీ 7 శకులాక్షక యీ 8 న్ని తీగగరికెచేస్తు.

గరికల గుణము.

శ్లో॥ దూర్వాత్రయంభవేత్తిక్తంరక్ష్యత్యకం సమా ।

వాహతృష్ణావిసర్వాగ్రికండునుప్తవినాశసః ॥

తా॥ నల్లగరికె తెల్లగరికె తీగగరికె ఇవి చేదుగనుండు. మరియు నిది రక్ష్యత్యము కఢము తాపము దప్పి విసర్పి మొదలైనవోగములు దురద కుష్టులు వీటిని సళింపంజేయు.

తెల్లగలువ.

శ్లో॥ సుమనసం శ్వేతజలదంమంబాశాంభోజమంబుజం ।

పంకజంచాగవిండుచక్లూరించకు శేషేయం ।

శేషియంగాదాభావం కై రనంశితవృంతకం ॥

త్రైక్షువ గుణము.

అంశము.

చెంగలున గుణము.

నాగలు.

నాగేశ్వర కవిశిల్పి.

శ్రీలక్ష్మీమహర్షిః పృథ్వీపుష్కరావవినాశకం ॥

తా॥ వల్లగలువ శేత్రహితకారిగనుండు. ఇది శంటియెరుపు కావము శేత్ర
దోషము కుసుమకోగము (అనగా రజస్సు అధికముగా ప్రవించుట) వీటిని నివర్తించు
జేయు. మరియు నిది ధాతువుష్టిని గలుగజేయు.

ఎఱ్ఱగలువ.

శ్లో॥ రాజీవంస్యాత్కృతనదంశతపత్రంసరోరుహం ।

హస్తీకంరక్తపుష్పంచశోణముత్పలరాజితం ॥

టీక॥ 1 రాజీవ 2 కోకనద 3 శతపత్ర 4 సరోరుహ 5 హస్తీక 6 రక్తపుష్ప
7 శోణ 8 ఉత్పలరాజిత యీ 8 నిన్ను ఎఱ్ఱగలువపేర్లు.

ఎఱ్ఱగలువ గుణము.

శ్లో॥ రాజీవంశీతళంతిక్తంరక్తమేహాతిసారజిత్ ।

శిరోభ్రమవికారఘ్నంరక్తపైత్యవిनाశనం ॥

తా॥ ఎఱ్ఱగలువ శీతలయగును చేదుగనునుండు. మరియు నిది రక్తదోషము
ప్రమేహము అతిసారము తలదిరుగుట రక్తపైత్యము వీటిని నశింపజేయు.

తా మ ర.

శ్లో॥ పద్మినీస్యాదుదకినీనవినీచకుముద్వతీ ।

కమలంశతపత్రంచసారసంసరసీరుహం ।

పలాశినీపద్మనతీవనవండంమహాఫలం ॥

టీక॥ 1 పద్మినీ 2 ఉదకినీ 3 నవినీ 4 కుముద్వతీ 5 కమల 6 శతపత్ర 7
సారస 8 సరసీరుహ 9 పలాశినీ 10 పద్మనతీ 11 వనవండ 12 మహాఫల యీ 12
న్ను తామరపేర్లు.

ఎఱ్ఱదామర.

శ్లో॥ రక్తపగ్మంతథారాజీరాజీవంపద్మినీరుహం ।

అరవిందంకిసలయఃపుష్కరీకంఘనోద్భవం ॥

టీక॥ 1 రక్తపద్మ 2 రాజీ 3 రాజీవ 4 పద్మినీరుహ 5 అరవింద 6 కిసలయ 7
పుష్కరీక 8 ఘనోద్భవ యీ 8 నిన్ను ఎఱ్ఱదామరపేర్లు.

తామరపువ్వు.

శ్లో॥ కమలంశ్వేతమంభోజంసారసంసరసీరుహం । సహస్రపత్రంశ్రీగే

హంశతపత్రంకుశ్వేతయం । పంకేరుహంతామరసం రాజీవం

పుష్కరాహ్వయం | అబ్జమంభోరుహంపద్మం పుండరీకంచ
పంకజం | నలంసరోజంనల్లినంమరవిందంమహాత్మలం॥

టీక॥ 1 కమల 2 అంభోజ 3 సారస 4 సరసీరుహ 5 సహస్రపత్ర 6 శ్రీగోహ
7 శతపత్ర 8 కుశేకయ 9 పంకేరుహ 10 తామరస 11 రాజీస 12 పుష్కరాహ్వయ
యా 12 న్ను తామరపువ్వుపేర్లు. 1 అబ్జ 2 అంభోరుహ 3 పద్మ 4 పుండరీక 5
పంకజ 6 నల 7 సరోజ 8 నల్లిన 9 ఆరవింద 10 మహాత్మల యీ 10 న్ని తెల్ల
దామరపువ్వుపేర్లు.

తామరపువ్వు గుణము.

శ్లో॥ కమలంశీతలంవర్ణ్యంమధురంరక్తపిత్తజిత్ |

తృష్ణాదాహానవిస్ఫోలవివీసర్పనాశనం ॥

తా॥ తామరపువ్వు శీతలముగను మధురముగనునుండు. మరియు నిది రక్త
పిత్తము దప్పి తాపము రక్తదోషము విస్ఫోటము నివృత్తి విసర్పము వీటిని నివర్తింపం
జేయుటయేగాక దేహమునకు కాంతిని గలుగజేయు.

తామరవిత్తులు.

శ్లో॥ పద్మబీజంతుపద్మాక్షంశాలూకంపద్మకర్కటః |

అరవిందఫలంకౌంచంతాపసత్తైస్సకతీంచుకం ॥

టీక॥ 1 పద్మబీజం 2 పద్మాక్ష 3 శాలూక 4 పద్మకర్కట 5 అరవిందఫల
6 కౌంచ 7 తాపస 8 వికరించుక యీ 8 న్ని తామరవిత్తులపేర్లు.

తామరవిత్తుల గుణము.

శ్లో॥ పద్మబీజంహిమంస్వామిగర్భసంస్థాపనంగురు |

కఫనాశహారంబల్యంగ్రాహిపిత్రానదాహజిత్ ॥

తా॥ తామరవిత్తులు శీతలముగను దుచిగను గురువుగను బలకారిగను మలమును
గట్టిపరచునదిగనునుండు. మరియు నిది కఫము నాశము పిత్తిరక్తము తాపము వీటిని
నశింపజేయు. మరియు గర్భమును స్థిరపరచును.

తామరతూండ్లు.

శ్లో॥ చినంమృణాలింబినినీనాశంచనల్లినహం |

మృణాలినీపర్మనాశంవజ్రకందానల్లినహం ॥

టీక॥ 1 చిన 2 మృణాల 3 చినినీ 4 నాశ 5 నల్లినరుహ 6 మృణాలినీ 7
పర్మనాశ 8 వజ్రకందా 9 నల్లినరుహ యీ 9 న్ని తామరతూండ్లపేర్లు.

తామరతూండ్ల గుణము.

శ్లో॥ మృణాళశీతలంవృష్యంపిత్తదాహాస్వాదురు ।

సంగ్రాహిమధురంహేమనారీణాంపుష్పసంభవం ॥

తా॥ తామరతూండ్లు శీతలముగను పీర్వవృద్ధికరముగను గురువుగను మలబద్ధ కారిగను మధురముగను యాక్షముగనునుండు. మరియు నిది పిత్తము తాపము రక్త దోషము నీటిని నశింపజేయు. మరియు దీనిని చూస్వలకాని స్త్రీలకు ప్రయోగించిన రజస్వలగుదురు.

తామరదుంప.

శ్లో॥ పద్మమూలంతుశాలూకంత్వధైవకరహాటకం ।

శాలీనంపద్మకంపశ్చజలూకంసరాళకం ॥

టీక॥ 1 పద్మమూల 2 శాలూక 3 కరహాటక 4 శాలీన 5 పద్మకంప 6 జలూక 7 సరాళక యా 7 న్ను తామరదుంపపేర్లు.

తామరదుంప గుణము.

శ్లో॥ సర్వకంఠశీతలస్థితప్రదానృద్ధరాపహః ।

కృచ్ఛ్రీమృత్తైరుద్ధిరింసిహన్వాగ్దగ్ధశీతశం ॥

తా॥ తామరదుంప కారముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది ప్రదాన రోగము అస్వస్థిరరోగము మూత్రకృచ్ఛ్రము మలబంధము బహుమూత్రము రక్త దోషము గర్భశీతలము నీటిని నశింపజేయు.

పద్మకేసరములు.

శ్లో॥ పద్మకేసరమూలం కంఠంబల్మ కేసరమ్ ॥

మకరందస్తథాకంఠగారవంకాంబలచలేత్ ॥

టీక॥ 1 పద్మకేసర 2 మూల 3 కంఠంబల్మ 4 కేసరమ్ 5 మకరంద 6 కాంబల 7 గారవ 8 కాంబల యా 7 న్ను పద్మకేసరములపేర్లు.

పద్మకేసరముల గుణము.

శ్లో॥ కంఠంబల్మశీతలోగ్రాహీరక్తార్కశఫసిత్తజిత్ ।

తా॥ పద్మకేసరములు శీతలముగనుండు. మలమును గట్టిపరచును. మరియు నిది రక్తములము కఫము పిత్తము నీటిని నశింపజేయు.

గద్య॥ ఇతి ధన్వంతరీయ్యే నిఘంటు నానాద్రవ్య పర్వయః

శ్లో॥ గుణ ప్రకాశే చతుర్థః కథనీరాదిపర్వః.

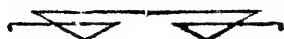
శ్రీరస్తు.

ధన్వంతరినిఘంటువు.

ఆమ్రాద్యనుక్రమణిక.

శ్లో॥ ఆమ్రాన్లుతకజంబీర నారంగంబీజపూరకం । అన్లుకారుకభ
వ్యానితిందుకశ్చవికంతతః । మధూకంపీలుఖిలాఽరోద్రాక్షా
క్షోఽపరూషకం । మహాపారేవతంతాశఃప్రియాభుర్నారికేశకం ।
వటాశ్వత్థఃస్తంభజంబూదుంబరఃఫల్గుక్షీరికా । క్లేష్మాతకశమీ
కోలఃకరీరఃకరమర్దకః । ఏషాంఫలానిహృద్యానియథాకాలం
దినేష్యపి । సమాహృత్యాప్రయోజ్యానిబలవన్ప్రసృద్ధయే ।
కదంబశ్చకరంబశ్వా శిరీషాన్లుసవేతసాః । వరుణఃశింశుపాసన్జ
శ్శాల్మలీమృషాలకౌ । ఏషాంపయఃప్రవిష్టానివల్కలానిప్ర
యోజయేత్ । విసర్పివ్రణరుద్ధాహశోభాశ్చానాంప్రశాంతయే ।
మల్లికావర్షికాజాతివాసస్త్రీగ్రీష్మశంపకాః । తగుణీయాధికా
కుందో హృతిహోమోతిముక్తకః । సకుళఃకింకిరాతశ్చతిలకా
శోకకింశుకాః । పుష్పాన్యేతానిధార్యాణి రూపసౌగంధిని
చ్ఛతా । ఆమ్రాదిరయముక్తోన్యోవణఃశ్చేష్టశ్చుప్తపంచమః॥

టీక॥ ఆహా - మామిడి అన్తాతకా - అంబాళము జంబీర - నిమ్మ నారంగం -
 నారంజికాయ బీజపూరకం - మాదీఫలము అన్న - చింత అరుక - గజనిమ్మ భవ్యా -
 తియ్యనిమ్మ తిందుక - తుమికి వికంకతా - కానరేగు మధూకం - ఇచ్చ పీలు - గోగు
 ఖజూరం - ఖజూరము ద్రాక్ష - ద్రాక్ష అక్షోడ - ఈతచెట్టు పరూషకం -
 చిట్టిత పారేవతం - ఈడ తాళ - తాటిచెట్టు ప్రియాళు - మొరళిచెట్టు నారికేళక -
 పెంకాయచెట్టు వట-మట్టి అశ్వత్థ - రావి కళ్ళరావి ప్లక్ష - జావ్వి జంబు - నేరేడు
 కాకినేరేడు ఉదుంబర - మేడి ఫల్లు - బ్రహ్మమేడి క్షీరికా - పాలచెట్టు శ్లేష్మతక -
 విరిగిచెట్టు శమీ - జమ్మి కోల - రేగు కరీర - వెణుతురుచెట్టు కరమద్దక - ఓక
 కదంబ - కడిమి కరంజద్వా - పిన్నకానుగు పెద్దకానుగు శిరీష - దిరిసెనము అస్తన -
 మద్ది వేతసా - ప్రబ్బలి వరుణ - ఉలిమిరి శింశుపా - ఇరుగుడు సర్వక-వేగిస కాల్మలి-
 బూరుగు ముక్క - మొక్కపుచెట్టు సాలక-ఏపి మల్లికా - మల్లె వాషికాకా - యేరు
 మల్లె జాతి-జాతి నాసంతి - వసంతకాలపుమల్లె గ్రీష్మా - విరబాజి చంపక - సంపెంగి
 తరుణి - చేమంతి యూధికా - అడవిమొల్ల మంద - మొల్ల అతిలోమ - పచ్చనిమొల్ల
 ఆతిముక్త - ఎఱ్ఱగురువింద పకుళ - పొగడ కింకిరాత-నందివర్ధనము తిలక-తిలకపుచెట్టు
 అశోక-అశోకవృక్షము కింశుక-మోదుగు.

→|| ఆమ్రాదివర్గప్రారంభః. ||←

మా మి డి.

శ్లో|| ఆమ్రశూతోరసాలశ్చమాకందస్సహకారకః ।
కామాంగఃపికబంధుస్యాద్యరపుష్పామహోత్సవః ॥

టీక|| 1 ఆమ్ర 2 చూత 3 రసాల 4 మాకంద 5 సహకారక 6 కామాంగ
7 పికబంధు 8 వరపుష్ప 9 మహోత్సవ యా 9 ని మిడి శ్శు.

మామిడి గుణము.

శ్లో|| ఆమ్రోగ్రాహీప్రమేహాస్రకఫపిత్తవ్రణాజయేత్ । తత్ఫలం
బాలమత్యమ్లంరూక్షందోషత్రయాస్రజిత్ । పక్వంతమధురం
వృష్యం స్నిగ్ధంహృద్యంబలప్రదం ! గురువాతహరంరుచ్యం
వర్ణ్యంశీతమపిత్తలం । రసస్తస్యసరిస్నిగ్ధోరోచనోబలవణా
కృత్ । సహకారంచవాతఘ్నంపిత్తశ్లేష్మవినాశనం । కషాయం
మధురంవృష్యం గురుస్నిగ్ధంవిశేషతః । పక్వామృంజనయే
దాయుర్మాంసశక్రబలప్రదం । శుష్కామ్రంతుకషాయామ్లం
భేదనంకఫవాతజిత్ । ఆమ్రపుష్పంకఫఘ్నంస్యాదృచిక్పత్తిత్త
వర్ధనం । ఆమ్రత్వీకషాయాచమూలంసాగ్రంహితాదృశం ।
రుచ్యంసంగ్రాహిశీరమతిసారవినాశనం ॥

తా|| మామిడి మలబంధమునుజేసును. మరియు నిది ప్రమేహము రక్తదోషము
కఫము పిత్తము వ్రణము వీటిని హరింపజేయు. లేతమామిడికాయలు మిక్కిలి పుల్లగ
నుండు. లేతమునిచ్చును. మరియు త్రిదోషప్రకోపము రక్తదోషము వీటిని హరింపం
జేయు. చండినమామిడిపండ్లు మధురముగను వీర్యవృద్ధికరముగను జగటగును బలకరము
గను గురువుగను రుచిగను శీతముగనునుండు. హృదయమునకుమేలు శరీరకాంతి వీటిని
గలుగజేయు. వాతమునుబోగొట్టును. పిత్తమునుజేయకుండును. మామిడిపండ్లరసము
వేగముగలదిగను జిగటగును రుచిగను బలకరముగనునుండు. మరియు నిది దేహకాంతిని
గలుగజేయు. తియ్యమామిడి వెగటుగను తియ్యగను వీర్యవృద్ధికరముగను గురువుగను
జిగటగునునుండు. మరియు నిది వాతపిత్తశ్లేష్మ ప్రకోపమునుబోగొట్టును. చక్వమైన
తియ్యమామిడిపండ్లు ఆయువు మాంసము శుక్రము బలము వీటిని వృద్ధిజేయును.
మామిడివరుగు వగరుగను పుల్లగను దోషములభేదించునదిగనునుండు. కఫవాతములను

బోగొట్టును. మామిడిపువ్వు కఫమును బోగొట్టును. రుచినిబుట్టించును. పిత్తమునువృద్ధి
జేయును. మామిడిపల్ల వగరుగనుండును. మామిడివేరుపల్ల నవో వగరుగను రుచిగను
అబ్ధికారిగనుండు. మరియు నిది అతిసారమును బోగొట్టును.

పుల్లమామిడి.

శ్లో॥ ఉల్లద్రామ్రు స్తిక్తకోశాశ్రావాలాక్షావృక్షస్సరక్తకః ।

ఓంతుస్పృహోఘనస్కంధఃక్రిమివృక్షశ్శుకాననః ॥

టీ॥ 1 ఉల్లద్రామ్రు 2 తిక్తకోశామ్రు 3 లాక్షావృక్ష 4 సరక్తక 5 జంతు
వృక్ష 6 ఘనస్కంధ 7 క్రిమివృక్ష 8 శుకానన యా 9 ని పుల్లమామిడివేర్పు.

పుల్లమామిడి గుణము.

శ్లో॥ కోశాశ్రుఃకటుకఃపాకేవీర్యోన్మోహోనిలాపహః ।

కఫపిత్తహరోరుచ్యఃకుష్టఘోర్నరక్తశోషణః॥

టీ॥ పుల్లమామిడి పాకమువలన కారముగను ఉష్ణవీర్యముగలదిగను రుచికరము
గనునుండు. మరియు నిది వాతము కఫము పిత్తము కుష్టువు వీటిని నశింపజేయు.
మరియు రక్తమును శోషింపజేయు.

రాచమామిడి.

శ్లో॥ రాజామ్రక స్తథామ్రాతోమన్మథోద్భవకః స్తథా ।

కపివృక్షఃపురుస్కంధఃకథిలోబిడవ్లాలకః ।

అంకోనిలకపిఠోన్యోరాజపుత్రోన్యపాత్యజః ॥

టీక॥ 1 రాజామ్రక 2 అమాత 3 మన్మథోద్భవక 4 కపివృక్ష 5 పురు
స్కంధో 6 బిడవాలక 7 అంక 8 అనిలకపిఠ 9 రాజపుత్ర 10 న్యపాత్యజ యా 10
న్ని రాచమామిడివేర్పు.

రాచమామిడి గుణము.

శ్లో॥ రాజామ్రుఃస్తిత్వదాహఘోర్నరక్తపిత్తాతిసారజ్ఞః ।

అస్పృగ్రాతికృచ్ఛ్రాతిసారఘోర్నరక్తగుల్మానిలాపహః ॥

టీ॥ రాచమామిడి స్తిత్వము దాహము రక్తపిత్తము అతిసారము అస్పృగము
స్పృగము అతిసారము రక్తదోషము గుల్మము వాతము వీటిని నశింపజేయు.

అంబాశము.

శ్లో॥ అమ్రాతకఃపీతనకఃకపిచూతోమ్రవాటకః ।

శృంగీకపిపరాధ్యశ్చతనుక్షీరఃకపిప్రియః ।

అమ్రవాటకఃపిప్రీతోటంకస్యాద్గుణజీవకః ॥

టీక॥ 1 అమ్రాతక 2 పీతనక 3 కపిచూత 4 అమ్రవాటక 5 శృంగీ 6 కపిపరాధ్య 7 తనుక్షీర 8 కపిప్రియ 9 అమ్రవాట 10 కపిప్రిత 11 టంక 12 గుణజీవక యా 12 న్ను. అంబాశముపేళ్ళు.

అంబాశపు గుణము.

శ్లో॥ అమ్రాతకఃఫలంవృష్యంపిత్తాస్పృక్కఃఫలాలనుత్ ।

దీపనంశీతమధురంఽచిన్మాదుతశ్చద్రుగు ॥

తా॥ అంబాశము శీతలముగను మధురముగనునుండు. మరియు నిని పిత్తిను రక్షింపను కఘము శూల వీటిని నివర్తింపఁజేయుటయేగాక వ్యేతృప్తి అగ్నిదీపనము తొంచెముగ వాతము వీట్లను సగా గలుగఁజేయు.

నిమ్మ.

శ్లో॥ జంబీరోజంభలోజంభఃప్రోక్తోదంతశితఃస్తథా ।

గంభీరోవన్తిశోధీచరోచనోదంతహర్షణాః ॥

టీక॥ 1 జంబీర 2 జంభల 3 జంభ 4 దంతశిత 5 గంభీర 6 వన్తిశోధీ 7 రోచన 8 దంతహర్షణ యా 8 నిమ్మ నిమ్మపేళ్ళు.

నిమ్మ గుణము.

శ్లో॥ తృప్తాశూలకఫోద్రేకఃఫణిశ్వాసాక్షీరోగజిత్ ।

నాతస్లేష్మవిబంధఘ్నోజంబీరఃపిత్తిజ్ఞురుః ॥

తా॥ నిమ్మ గురుత్వమునుజేసును. మరియు నిది దప్పి శూల కఘము వాంతి శ్వాస శ్లేష్మరోగము వాతము స్లేష్మము మలబంధము పిత్తిను వీటిని నివర్తింపఁజేయు.

నారంగకాయ.

శ్లో॥ నారంగంత్యోకుసుగంధశ్చగోరక్షోధముఖప్రియః ।

నైవైరావతకఃప్రోక్తోయోగీవక్త్రాగ్నివాసనః ॥

టీక॥ 1 నారంగ 2 త్యోకుసుగంధ 3 గోరక్ష 4 ముఖప్రియ 5 విభావతక 6 యోగీ 7 వక్త్రాగ్నివాసన యా 7 న్ను నారంగకాయపేళ్ళు.

నారంజికాయ గుణము.

శ్లో॥ నారంగోష్ఠరసశ్శీఘ్రః కఫచదిశసమిరజిత్ ।

గుల్మారోచికరోగఘ్నః క్రిమిజితాకాయశోధనః ॥

తా॥ నారంజికాయ పుల్లగను శీతలముగనునుండు, మరియు నిది కఫము ఛధికావాతము గుల్మము అరుచి క్రిమిరోగము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక శరీరమును శోధించును.

మాదీఫలము.

శ్లో॥ బీజపూరోబీజపూణః కేసరీఫలపూరకః ।

బీజకః కేసరాష్ట్రశ్చమాతులుంగస్సపూరకః ।

కేసరాగ్రోబృహత్పూరోలుంగా హివామునిపుంగవః ॥

టీక. 1 గీజపూర 2 బీజపూణ 3 కేసరీ 4 ఫలపూరక 5 బీజక 6 కేసరాష్ట్ర 7 మాతులుంగ 8 సుపూరక 9 కేసరాగ్ర 10 బృహత్పూర 11 లుంగాహ్వా 12 మునిపుంగవ యీ 12 న్ను మాదీఫలముపేర్కె.

పెద్దమాదీఫలము.

శ్లో॥ బీజపూరోపరఃప్రోక్తోమధురోమధుకర్కటః ।

మధుపణీచవిజయోవర్ధమానోమహాఫలః ॥

టీక॥ 1 బీజపూర 2 మధుర 3 మధుకర్కట 4 మధుపణీ 5 విజయ 6 వర్ధమాన 7 మహాఫల యీ 7 న్ను పెద్దమాదీఫలముపేర్కె.

అడవిమాదీఫలము.

శ్లో॥ వనాఢ్యశైచనగంధాఢ్యోదేవభూతోనగోఽర్భవః ।

సుగంధోమాతులుంగశ్చరుచకశ్చకుశింగకః ॥

టీక॥ 1 వనాఢ్య 2 గంధాఢ్య 3 దేవభూత 4 నగోఽర్భవ 5 సుగంధ 6 మాతులుంగ 7 రుచక 8 కుశింగక యీ 8 న్ను అడవిమాదీఫలముపేర్కె.

మాదీఫల గుణము.

శ్లో॥ బీజపూరఫలరుచ్యం రసాన్లుందీపనంలఘు । రక్తపిత్తకరం

కంఠ్యం జిహ్వహృద్ధృగ్ధనంపరమ్ । తన్మాంసంబృంహణం

శీతంగురుపితృసమూహాత్ । కేశరంలఘుసంగ్రాహిశూలగుల్మో
దరాపహం । బీజముష్ణక్రిమిశ్లేష్మ వాతజ్వరభంగగురు ।
తత్పుష్పంవాతలంగ్రాహి రక్తపిత్తహరంలఘు । శూలాపిత్త
విబంధేషు మంకాగ్నోకఫమారుతే । అగుచౌశ్వాసకాసేషు
రసస్తస్యోపదృశ్యతే ॥

తా॥ మాదీఫలము రుచిగను పుల్లగనునుండు. అగ్నిదీపనమునుగలుగజేయు. లఘువుగనునుండును. రక్తపిత్తమునుజేయును, కంఠము నాలుక హృదయము వీనిని బాగుగ శోధించును. దీనిగుఱ్ఱ శీతలముగను గురువుగనునుండు. మరియు పిత్తము వాతము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక శరీరపుష్టిని గలుగజేయు. దీనికేశరములు లఘువు గను మలబద్ధకారిగనునుండు. మరియు నిది శూల గుల్మము ఉదరరోగము వీటిని నశింపజేయు. దీనివిష్ట్రము ఉష్ణముగను గురువుగనునుండు. మరియు నిది క్రిమిలు శ్లేష్మము వాతము వీనినిబోగొట్టు. మరియు నిది గర్భమును గలుగజేయు. దీనిపూలు బాలమునుజేయును. మలమును బంధించును. రక్తపిత్తమును హరించును. లఘువుగ నుండును. దీనిరసము శూల అజీర్ణము మలబంధము అగ్నిమాంద్యము కఫము వాతము అరుచి శ్వాసము కాసము వీనినిబోగొట్టును.

చింత.

శ్లో॥ అస్లుకాచుక్రికాచుక్రాసాప్లుశుక్లాచకుక్లికా ।

లింతిడిచించికాచించాతింత్రితీకాసలింత్రికా ॥

టీక॥ 1 అస్లుకా 2 చుక్రికా 3 చుక్రా 4 సాప్లుశుక్లా 5 శుక్లికా 6 లింతిడి
7 చించికా 8 చించా 9 లింత్రితీ 10 కాసలింత్రికా యీ 10 ని చింతపేర్లు.

చింత గుణము.

శ్లో॥ అస్లుకా మాగురుర్యాతహరాపితృకఫానృజిత్ । పక్వాతద్య
త్సరారుచ్యాపహ్నివస్తివిశుద్ధికృత్ । శుష్కాహృద్యాశ్రమ
భ్రాంతి తృష్ణాశ్లమహారాలఘుః । లింత్రితీవల్లవంహృద్యం
కషాయాన్లురుచిప్రదం । నేత్రరోగహరంమేధ్యం దీపనంకఫ
నాతజిత్ । చించాపుష్పంతుతువరంసావ్యద్యన్లుంచరుచిప్రదం ।
నిశరంచాగ్నిజనకంప్రమేహఘ్నంకఫాపహం । చించాపత్రం
శుశోభఘ్నంరక్తదోషవ్యధాపహం । తన్యపుష్పత్వేచాభస్మ

శూలమందాగ్నినాశనం । అష్టసారస్త్రతీక్షణామ్నో వాతఘ్నః
కఢసితకృత్ । అష్టేనశర్కరాయుక్తోదాహపితౄద్రిశ్రాంతినుత్ ॥

తా॥ చింతపిండలు గురుత్వముజేసును. వాతము పిత్తము కఢము రక్తదోషము వీటిని సజింపజేయు. పండినచింతకాయ వేగముకలదిగను రుచికరముగనునుండు. మరియు బాతరాగ్ని పోత్తికడుపు వీనిని శుష్కిజేయును. చింతవరుగు హృదయమునకు మేలుజేసును. శ్రమ భ్రమము దప్పి బడలిక వీనిని బోగొట్టును. తేలికనిచ్చును. చింతచిగురు హృదయమునకు మేలుజేసును. వగరుగను పుల్లగను రుచికరముగనునుండు. సేత్రసోగమును బోగొట్టును. బుక్కి మేలుజేసును. అగ్నిదీపనమును జేసును. కఢ వాతములబోగొట్టును. చింతపూలు వగరుగను తియ్యగను పుల్లగను రుచిగను శోధన కారిగనునుండు. ప్రమేహము కఢము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు. చింతాకు వాపు రక్తదోషము వీనిని బోగొట్టును. దీనిపూల భస్మము పుట్టిభస్మము ఇవి శూల అగ్నిమాంద్యము వీటిని బోగొట్టును. చింతాకు రసము వేగముకలదిగనుండు. అష్టవాతమును బోగొట్టును. కఢము పిత్తము వీటిని జేసును. చింతాకురసములో శర్కరను వేసిత్రాగిన తాపము పిత్తము బడలిక ఇవి హరించు.

చింతపండు.

శ్లో॥ తింతిడికంఘనృతాన్లుమన్లుశాక్రోన్లుపాదపః ॥

టీక॥ 1 తింతిడిక 2 వృక్షాన్లు 3 అల్లుశాక 4 అల్లుపాదప యీ 4 స్తు చింత పండుజేను.

చింతపండు గుణము.

శ్లో॥ తింతిడికంఘనహిరఘ్నమామన్లున్లంపరంగున ।

తిత్విక్వంలఘుసంగ్రాహిగ్రహణీకఢవాతకృత్ ॥

తా॥ చింతపండు వాతమునుబోగొట్టును. చింతగుల్ల మిక్కిలికాక గురుత్వము వీటినిజేసును. పండినచింతగుల్ల లఘువుగను మలబద్ధకారిగనునుండు. మరియు గ్రహణి కఢము వాతము వీటిని బోగొట్టును.

పులిచింత.

శ్లో॥ డ్రుద్రాష్టకాతుశాక్రోరోణిశాచాష్టరోణికా ।

సునిష్ణశ్చేనుష్పజ్జైకస్సినదంతశవామతా ॥

టీక॥ 1 త్సుద్రాన్లకా 2 తాజీకా 3 లోజికా 4 అన్లకోటికా 5 సునిష్క
6 సునిష్కా 7 దంతకా యా 7 న్ను పులిచింతపేర్లు.

పులిచింత గుణము.

శ్లో॥ పుత్రాన్లగాగీనీవృష్యానాతస్త్వివ్వరకోషహత్ ।

పిత్తదాహారుచింతా ప్రిమర్కతాస్యవిపాకహత్ ॥

తా॥ పులిచింత వాతము స్వరకోషము పిత్తము దాహము అరుచి కోతివిషము
పీడిని నివృత్తుంజేయుటయేగాక ఆగ్నిదీపనము వ్యవృద్ధి పీడిని సగా గలుగంజేయు.

గజనిమ్మ.

శ్లో॥ ఆకుకంపేర్లనైవలతుపేర్ల తిగనిమ్మర్థా ॥

టీక॥ 1 ఆకుక 2 పేర్లనైవ 3 తిర 4 పిల్లనైవ యా 4 న్ను గజనిమ్మ పేర్లు

తిగనిమ్మ.

శ్లో॥ త్వచంభవ్యంభలిష్యంచభావనంప్రసోధనః ।

తథాపిచ్ఛిలబీజంతుతథాకోమధలంఘితం ॥

టీక॥ 1 త్వచ 2 భవ్య 3 భలిష్య 4 భావన 5 ప్రసోధన 6 పిచ్ఛిల 7
కోమధల యా 7 న్ను తిగనిమ్మ పేర్లు.

గజనిమ్మ తిగనిమ్మ పేర్లుగుణము.

శ్లో॥ రుచ్యంసావరకపాటూన్లభాన్లవ్యమాప్యనిశోధనః ।

పిత్తశ్లేష్మహారం గ్రాహిగురువిష్టంభినితేలం ।

తా॥ గజనిమ్మ తిగనిమ్మ ఇవి రుచికరముగను తీపుగను వగరుగను పుల్లగను
గురుధగను సోలముగను మలబ్ధకారిగనుమండు. ముఖమునైవత్యమును, మరియు
నిది పిత్తము శ్లేష్మము పీడిని కోగొట్టటయేగాక తీవ్ర వృద్ధిసము సగా గలుగంజేయు.

తియ్యనిమ్మ.

శ్లో॥ ఆనోమధురజంబీరోమధుకోమధాకంబలః ॥

టీక॥ 1 మధురజంబీర 2 మధుక 3 మధుజంభిల యా 3 న్ను తియ్యనిమ్మ పేర్లు.

తియ్యనిమ్మ గుణము.

శ్లో॥ మధురోమధురంబీరశ్చిరఃకథితస్తమత్ ।

శోఫస్నుస్తర్షకోవృష్యతృళులఘ్నఃపుష్టికారకః ॥

తా॥ తియ్యనివ్వుకాయ మధురముగను శీతలముగను వీర్యవృద్ధికరముగను శరీర పుష్టికరముగను తృప్తినిగలుగజేయునదిగనునుండు. మరియు నిది కథము పితృము వాపు కూల వీటిని నివర్తింపజేయు.

తు మి కి.

శ్లో॥ తిందుకోరక్షసారశ్చకాలస్య యోగోతిముక్తకః ।

సూర్యక్షసింహస్యక్షిప్తస్యస్యందితావారణోరవః ॥

టీక॥ 1 తిందుక 2 రక్షసార 3 కాలస్యంగ 4 అతిముక్తక 5 సూర్యక్ష 6 సింహస్యక్ష 7 క్షిప్త 8 స్యందితా 9 వారణ 10 రవ యా 11 ని తుముకేశేష్య.

పుస్తమికి.

శ్లో॥ తిందుకోర్యోగ్యేవేతుశ్చబలశోచీఘ్నఃపత్రకః ।

కాశేమికిశ్చపిక్వాశిఃపీలుకఃకాశపీలుకః

టీక॥ 1 అర్కశేతు 2 బలజ 3 శీఘ్నఃపత్రక 4 కాశేందుక 5 పీలుక 6 కాశ పీలుక యా 7 స్మ పుస్తమికిశేష్య.

తుమికి గుణము.

శ్లో॥ ఆమికిషాయఃసంగ్రాహ తిందుకోవాతకిషణః ।

విపాకేగురుసరిమర్కఃసమధురఃకశస్తిత్వత్ ॥

తా॥ తుమికికాయ వగరుగను మలబద్ధకారిగనునుండు. మరియు నిది వాత ప్రకోపమును గలుగజేయు. దీనిఫలము గురువుగను మధురముగనునుండు. మరియు కశము పిట్టము వీటిని నివర్తింపజేయు.

కానలేగు.

శ్లో॥ వికరతతోవృదుఘ్నో గ్రంథిలస్సాస్త్విరుకంటకః । కాకపాదో

వ్యాఘ్రప్రపాదశ్శాన్వసపాదోధకికిణీ । ప్రజావృక్షోగ్నివృక్షశ్చ

సుప్రవృక్షశ్చసంస్మృతః । పృథుబీజఃసాస్త్విరువృక్షాకంటకీపిండ

రోహణఃసవనయజ్ఞవృక్షశ్చకిచిదై రావణోవృతః ॥

టీక॥ 1 వికరత 2 వృదుఘ్న 3 గ్రంథిల 4 సాస్త్విరుకంటక 5 కాకపాద 6 వ్యాఘ్రప్రపాద 7 శాన్వసపాద 8 కికిణీ 9 ప్రజావృక్ష 10 అగ్నివృక్ష 11 సుప్రవృక్ష 12 పృథుబీజ 13 సాస్త్విరువృక్ష 14 కంటకీ 15 పిండరోహణ 16 యజ్ఞవృక్ష 17 రావణ యా 17 స్మ కానలేగుశేష్య.

కానరేగు గుణము.

శ్లో॥ వికంకతోరనేతి క్తశ్చేతఃకోశనాశనః ।

హంతి శ్లేష్మాణమత్కుగ్రముక్తింగ్రక్తమేనచ ।

తా॥ కానరేగు చేదుగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది కోశ శ్లేష్మము రక్తాధిక్యము వీటిని నివర్తింపజేయు.

ఇ స్ప.

శ్లో॥ మధుకోమధువృక్షశ్చమధుష్టీలోమధుననః ।

గుడపుష్పోలోధృపుష్పౌనానప్రస్థోధమాధవః ।

మధుగస్తీక్షపారశ్చకోలాఫలమహాఫలం ।

మధుపుష్పమధుప్రామోభోగ్యోమధుఫలమధుః ॥

టీక॥ 1 మధుక 2 మధువృక్ష 3 మధుష్టీల 4 మధుసగ 5 గుడపుష్ప 6 లోధృపుష్ప 7 వానప్రస్థ 8 మాధవ 9 మధుగ 10 స్తీక్షపార 11 డోలాఫల 12 మహాఫల 13 మధుపుష్ప 14 మధుప్రాయ 15 భోగ్య 16 మధుఫల 17 మధు యా 17 న్ను యిప్ప చెట్టు పేళ్ళు.

పిన్నయిప్పు.

శ్లో॥ మధుకోన్యోమధూలశ్చజలకోదీఘఃపత్రకః ।

బ్రాన్వపుష్పీస్వాదుఫలోశాలికాఘోమధూళికః ।

శీరవృక్షః స్తథాప్రోక్తఉపకుంచితంగమః ॥

టీక॥ 1 మధూల 2 జలం 3 దీఘఃపత్రక 4 బ్రాన్వపుష్పి 5 స్వాదుఫల 6 శాలిక 7 మధూళిక 8 శీరవృక్ష 9 ఉపకుంచీ 10 కుతంగమ యా 10 న్ని పిన్న యిప్ప పేళ్ళు.

ఇ స్ప గుణము.

శ్లో॥ మధుకఃకఫనాతఃక్షుంకమాయోన్రణరోపణః ।

తత్త్విచ్చమధుకంబల్యంశీతలంగురుబృంహణా ॥

ఫలంశీతంగురుస్వాదుశుక్రలంబాతపిత్తజితే ।

అహృద్యంహంతితృష్టాన్రదాహశోషక్షేతక్షయూ ॥

తా॥ ఇచ్చ వగరుగనుండును. ఇది కథము వాతము వీటిని బోగొట్టును. మరియు నిది వ్రణములనార్చును. ఇప్పపూలు మధురముగను బలకరముగను శీతలము గను గురువుగనునుండు. మరియు నిది శరీరమునకు పుష్టిని గలుగజేయు. ఇప్పపండ్లు శీతలముగను గురువుగను రుచికరముగను వీర్యవృద్ధికరముగనునుండు. మరియు నిది వాతము పిత్తము దప్పి రక్తదోషము తాపము శ్వాసము గాయము క్షయము వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు నిది హృదయమునకు చెరుపుజేసును.

గోగు.

శ్లో॥ వీలు శ్వేతసహస్రాంశీ ధాత్రీ గుచ్ఛసహోమతః ।

విరేచనఫలశ్యాభిస్యామఃకారభవల్లభః ।

భేదీహోష్ణప్రియశ్చైచ సదీపనోభూమిజస్తథా ॥

టీక॥ 1 వీలు 2 శ్వేతసహస్రాంశీ 3 ధాత్రీ 4 గుచ్ఛసహ 5 విరేచనఫల 6 శ్యాభి 7 స్యామ 8 కారవల్లభ 9 భేదీ 10 హోష్ణప్రియ 11 సదీపన 12 భూమిజస్థా 12 స్తు గోగుపేళ్ళు.

పెద్దగోగు.

శ్లో॥ మహావీలుస్థూలస్థూలస్థూలమహావృక్షఃసువృక్షకః ।

రాజగోరాజగంధశ్చైతథాచాగ్నివినాశనః ॥

టీక॥ 1 మహావీలు 2 స్థూలఫల 3 మహావృక్ష 4 సువృక్షక 5 రాజగో 6 రాజగంధ 7 అగ్నివినాశన యీ 7 స్తు పెద్దగోగుపేళ్ళు.

గోగు గుణము.

శ్లో॥ వీలుష్ణగదీపనంభేదీరక్తపిత్తంశరంలఘు ।

గుల్మార్కషిహవాతాశ్మకఫహరిరసాయనమ్ ॥

తా॥ గోగు ఉష్ణముగను లఘువుగను బలకరముగనునుండు. దోషముల భేదించును. రక్తపిత్తమును గలుగజేయు. మరియు నిది గుల్మము అర్కస్ఫుష్టిహము వాతము అశ్మరీ కఫము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు.

ఖజూరము.

శ్లో॥ ఖజూరీతుఖరస్కంధాకషాయమధురాగ్రజా ।

దుఃస్రధర్షాదురారోహనిశ్రేణీస్వాదుమస్తకా ॥

టీక॥ 1 ఖజూఁకరి 2 ఖరస్కంధా 3 కషాయమధురా 4 అగ్రజా 5 దుఃప్ర
ధన్వా 6 దురాంగోవా 7 నిశేజీ 8 స్వాదుమస్తకా యా 8 నిన్వి ఖజూఁకరముపేశ్య.

భూమిఖజూఁకరము.

శ్లో॥ అన్యాయభూమిఖజూఁకరికోకస్యాత్కా-కకర్క టీ॥

టీక॥ 1 భూమిఖజూఁకరి 2 కోక 3 కాకకర్క-టీ యా 3 న్ను భూమి
ఖజూఁకరముపేశ్య.

ఖజూఁకరపు గుణము.

శ్లో॥ తురతుయాపహంహృద్యంశీతశంతర్వణంగురు ।

రసేపాకేచమధురంఖజూఁకరం రక్తపిత్తబిత్

తా॥ ఖజూఁకరము మనోహరముగను శీతలముగను తృప్తికరముగను గురువుగను
పక్వమైనయెడల మధురముగనుండు. మరియు నిది రక్తపిత్తమును బోగొట్టును.

ద్రాక్ష.

శ్లో॥ ద్రాక్షాచారుఫలాశృష్టా ప్రియాపన్నాపసప్రియా । కాశ్మీరికా

నినిర్ద్రాక్షాచారుఫలాశృష్టా ప్రియాపన్నాపసప్రియా । కాశ్మీరికా

చఫలోత్తమా । స్వాదుపూరామధురసా మృద్వికాగోస్తనీ

మతాతథాశృష్టఫలాచై నిహారహూరాచకధ్యతే ॥

టీక॥ 1 ద్రాక్షా 2 చారుఫలా 3 శృష్టా 4 ప్రియాప 5 తాపసప్రియా 6
కాశ్మీరికా 7 రసాలా 8 కాలమాక్షికా 9 ఉత్తిరా 10 పశికా 11 కపిలా 12
చఫలోత్తమా 13 స్వాదుపూరా 14 మధురసా 15 మృద్వికా 16 గోస్తనీ 17 శృష్ట
ఫలా 18 హారహూరా యా 18 నిన్వి ద్రాక్ష పేశ్య.

ద్రాక్ష గుణము.

శ్లో॥ ద్రాక్షాహృద్యారసాస్వర్యామధురాస్నిగ్ధశీతళా ।

రక్తపిత్తజ్వరశ్వాసశృష్టాదాహాక్షయాపహా ॥

తా॥ ద్రాక్ష మనోహరముగను రసముగలదిగను మధురముగను జిగటగను
శీతలముగనుండు. మరియు నిది రక్తజ్వరము పిత్తజ్వరము శ్వాస దప్పి తాపము
క్షయకోగము పీడిని బోగొట్టుటయే గాక కలుసునను సుస్వగమును గలుగఁజేయు.

పుస్తుకాంతరే.

శ్లో॥ ద్రాక్షాపక్వాసరాశీతా చక్షుష్యాబృంహణీగురుః । హన్తి
తృష్ణాజ్వరీహ్వోసహన్తివాతాన్రకామిలాః । కృచ్ఛాన్రిసప్తస
మోహదాహశోషమదాత్యయా౯ । ఆమాసాల్బగుణాగురీ
పైవాన్లూరక్తపిత్తకృత్ । నిర్విర్యాన్యాలఘుద్రాక్షాగోష్ఠస
దృశాగుణైః । ద్రాక్షాపర్యతజాలఘ్నిసాన్లుగ్లేష్మాల్పపిత్తనుత్ ॥

తా॥ పండినద్రాక్ష వేగముకలదిగను శిథిలముగను సేత్రహితకారీగను శరీరము
నకు పుష్టినిగలుగజేయునదిగను గురువుగనునుండు. మరియు నిది దప్పి జ్వరము శ్వాస
వాంతి వాతరక్తము కామిల మూత్రకృచ్ఛ్రము రక్తపిత్తము మూర్ఛ తాపము శోష
మదాత్యయోగము వీటిని నశింపజేయు. పచ్చిద్రాక్ష స్వల్పగుణము కలదై
యుండును. గురుత్వమునుజేసును. పండినిపుల్లనిద్రాక్ష రక్తపిత్తమును గలుగజేసును.
లఘుద్రాక్ష గోష్ఠనీద్రాక్ష గుణములు గలదిగనుండుటయే గాక సారములేనిదై
యుండును. పర్వతప్రదేశములయందు ఫలించినద్రాక్ష లఘువుగను పుల్లగనునుండు.
మరియు గ్లేష్మము ఆల్పపిత్తము వీటిని నశింపజేయు.

ఈతచెట్టు.

శ్లో॥ అక్షోడఃపార్యతీయశ్చఫలన్నే హృదాశ్రయః ।

కీరీటఃసర్పరాశశ్చస్వాదుమజ్జోమృదుచ్ఛదః ॥

టీక॥ 1 అక్షోడ 2 పార్యతీయ 3 ఫలన్నేహ 4 గుడాశ్రయ 5 కీరీట 6 సర్ప
రాశ 7 స్వాదుమజ్జ 8 మృదుచ్ఛద యీ 8 ని ఈతచెట్టుపేర్లు.

ఈత గుణము.

శ్లో॥ అక్షోహోదాహపిత్తహ్నీరూక్షోష్ణఃకఫవాతఃత్ర ॥

తా॥ ఈత రూక్షముగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది తాపము పిత్తము
కఫము వాతము వీటిని నివర్తింపజేయు.

చిట్టేత.

శ్లో॥ పరూషకంపరంప్రోక్తంనీలవర్ణంపరాపరం ।

పరిమండలమల్పాస్థిపరూషంరూక్షమూచికం ॥

టీక॥ 1 సరూపక 2 పర 3 నీలవణః 4 పరాపర 5 పరిమండల 6 అల్పాస్థి
7 పరూప 8 సూక్ష్మకుంచిక యా 8 ని చిట్టతపేష్ట.

చిట్టత గుణము.

శ్లో॥ పరూపకఫలంమేహశమనీరక్తైత్యజితే ।

వాతార్భకఫజంతుఘ్నంమండలీకుప్తనాశసం ॥

తా॥ చిట్టతపండు మేహము రక్తవైశ్యము వాతము అస్థిస్థు కఫము బంతు
వాయువు మండలీరోగము కుష్టువు వీటిని నశింపజేయు.

ఈ డ.

శ్లో॥ పారేవతంతై నతకంతిందుకంచఫలంస్మృతం ।

మహాపారేవతంత్రోక్తంరక్తపారేవతంతమతం ॥

టీక॥ 1 పారేవత 2 నైవతక 3 తిందుక 4 ఫల యా 4 స్మృత ఈడపేష్ట.
మహాపారేవత అనునది పెద్ద ఈడపేరు. రక్తపారేవత అనునది ఎట్ట ఈడపేరు.

ఈడ గుణము.

శ్లో॥ పారేవతంవాతశమసంగుల్మవిద్రధిజత్వీరం ।

మందాగ్నిదాహశమంత్రపుశుద్ధికరంశుభం ॥

తా॥ ఈడ వాతము గుల్మము విద్రధి అగ్నిమాంద్యము తాపము వీటిని
నశింపజేయు. మరియు నిది సీసమును శుద్ధిజేయుటయేగాక శుభకరముగనుండు.

తాటిచెట్టు.

శ్లో॥ తాహోధ్వజద్రుమఃప్రోక్తఃదీఘఃస్కంధోదురారహః ।

తృణరాజోదీఘఃతరుల్లేఖ్యపత్రోఘనాఘనః ॥

టీక॥ 1 తాళ 2 ధ్వజద్రుమ 3 దీఘఃస్కంధ 4 దురారహ 5 తృణరాజ
6 దీఘఃతరు 7 లేఖ్యపత్ర 8 ఘనాఘన యా 8 ని తాటిచెట్టుపేష్ట.

తాటి గుణము.

శ్లో॥ ఫలంస్వాదురసంతచ్ఛతాళజంగురుపిత్తమత్ ।

తద్వీజం నోష్ణశమనంమూత్రరక్తహరంపరమ్ ॥

తా॥ తాటిపండు రుచికరముగను గురువుగనునుండు. మరియు నిది పిత్తమును బోగొట్టును. దీనివిత్తులు ఉష్ణము బహుమాత్రము రక్తదోషము వీటిని నివర్తింపం జేయు.

పుస్తకాంతరే.

శ్లో॥ తాలశ్శీతోమరుత్పిత్త ప్రణజన్మదశుక్రకృత్ । తత్ఫలంశీతలం
బల్యంస్నిగ్ధంసావ్యదురసంగురు । విష్టంభివాతపిత్తాస్రక్షతదాహ
క్షతాసహంలగ్నిదగ్ధంతుయత్తాళఫలంతత్సావ్యదుపిత్తజిత్ ।
బృంహణంశీతలంస్నిగ్ధంబల్యంశ్లేష్మకరంగురు । శుక్రలోబధవి
ణ్మాత్రస్తాళకందస్త్రిదోషజిత్ । తస్మజ్జావాతపిత్తస్నేహవృష్యా
గురుసరామధుః । తాళమజ్జాతుతరుణంకించీస్మధుకరోలఘుః ।
శ్లేష్మలోవాతపిత్తఘ్నస్సన్నేహమధురస్సరః । తాళజంతరుణం
తోయంపిత్తానిలహరంగురు । బీజంమూత్రకరంవృష్యంవాత
పిత్తహరంహిమం ॥

తా॥ తాటి శీతలముగనుండు. వాతము పిత్తము ప్రణములు వీనినిబోగొట్టును. మరియు నిది మదము శుక్రము వీటిని గలుగంజేయు. తాటిపండు శీతలముగను బల కరముగను జిగటగను రుచికరమైన రసముగలదిగను గురువుగను మలబద్ధకారిగనునుండు. మరియు నిది వాతము పిత్తము రక్తదోషము గాయమువల్లకలిగిన తాపము గాయము వీనినిబోగొట్టును. కాల్చిన తాటిపండు మధురముగను పుష్టికరముగను శీతలముగను జిగటగను బలకరముగను గురువుగనునుండు. కఫమునుజేసును. పిత్తమునుబోగొట్టును. తాటితేగలు శుక్రమును వృద్ధిజేసును. మలమాత్రముల బంధించును. త్రిదోషముల బోగొట్టును. తాటిమెదడు గురువుగను మధురముగను వేగముకలదిగనునుండు. శుక్రమును వృద్ధిజేయును వాతపిత్తమునుబోగొట్టును. తాటిముంజలు కొంచెము తియ్య గను చులకనగను వేగముకలదిగనునుండు. కఫమునుజేసును. వాతపిత్తమును బోగొట్టును. స్నేహముతో గూడియుండును. తాటినీళ్ళు గురువుగనుండు. పిత్తిము వాతము వీనిని హరించును. తాటివిత్తులు శీతలముగనుండు. మాత్రము శుక్రము వీటిని వృద్ధిజేయును. మరియు వాతము పిత్తము వీటిని బోగొట్టును.

మొరల్లి.

శ్లో॥ ప్రియాభుశ్చఖిరస్కంధస్సారోబహుళవల్కులః ।

పటోలసన్నకద్రుశ్చతాపసస్సురవల్లభః॥

టీక॥ 1 ప్రియాశు 2 ఖరస్కంధ 3 సార 4 బహుళవల్లభ 5 పట 6
లసన్న 7 కద్రు 8 తాదస 9 సురవల్లభ యా 9 ని మొరళిపేళ్ళు.

మొరళి గుణము.

శ్లో॥ ప్రియాభివృద్ధ్యాయుష్యఃకషాయోమధుశీతళః ।

రక్తపిత్తహారోబల్యఃకుష్మంజయతికాంతిక్యత్ ॥

తా॥ మొరళి వీర్యవృద్ధకరముగను లయుష్కరముగను పగరుగను మధురము
గను శీతలముగను బలకరముగనునుండు. మరియు నిది రక్తపిత్తము కుష్టువు వీటిని
నివర్తికాంపంజీయుటయేగాక జీవాకాంతిని గలుగజేయు.

మొరళి గుణము.

శ్లో॥ నారికేరోరసఫలస్సుతుంగఃకూర్చకేసరః । లతావృక్షోద్భవ
ఫలోల్లాంగలిదాక్షిణాత్యకః । తృణరాజోమహాప్రాంశుర్ద్వధ
సోమహాఫలః । వరాహోహూత్యుతిహాస్తిగ్ధండుఃసునీలకః ।
పుటోదకస్కంధఫలస్తృణాహ్వాన్చక్రీర్నిరః ॥

టీక॥ 1 నారికేళ 2 రసఫల 3 సుతుంగ 4 కూర్చకేసర 5 లతావృక్ష 6 దృఢ
ఫల 7 లాంగలి 8 దాక్షిణాత్యక 9 తృణరాజ 10 మహాప్రాంశు 11 దృఢనీల 12
మహాఫల 13 వరాహోహ 14 జీవతమ 15 దీఘకంఠ 16 సునీలక 17 పుటోదక 18
స్కంధఫల 19 తృణాహ్వా యా 1. మొరళిపేళ్ళు.

మొరళి గుణము.

శ్లో॥ నారికేళంగురుస్సిగ్ధపిత్తక్షుంసాద్విదుశీతళం ।

బలచూంపప్రదంహృద్వింభృంహాణంవస్తీశోధనం ॥

తా॥ నారికేళము గురువుగను రుచికరముగను శీతలముగను మనోజ్ఞముగను
నుండు. మరియు నిది పిత్తక్షుంసాద్విదుశీతళం బలచూంపప్రదంహృద్వింభృంహాణం
మాంసస్థి శరీరపుష్టి వీటిని సగా గలుగజేయు.

పుష్టికాంత రే.

శ్లో॥ నారికేళఫలంశీతం గుర్జరంవస్తీశోధనం । విష్టంభిబృంహాణం
వృష్యంవాలిసిత్తాస్త్రివాహితమ్ । అర్ధసత్వంతృసాశోషశమ
సంచర్జరంపరం ॥ పుష్టికాంతమధురంపచ్చ్యం పిత్తకృద్విహ్ని

దీపనః॥ తదేవపక్ష్యం నిర్మక్తక పాలమనిలాపహం । దంతరోగే
విశేషేణ హితంతద్వాఙ్మోక్షితే । నారకేభోద్భవంక్షీరం నృప్యం
వాతకఘాపహం । ఈషత్పితృకరం స్నిగ్ధ ముష్ణం గురునిదాహ
కృత్ । గుల్మశూలారుచిశ్వాస కాసహృద్రోగశోఫజిత్ ॥
తస్యా మృశ్యేతలం హృద్యం దీపసంశుక్రలంలఘు । తత్పాదప
శిరోమజ్జాశుక్రలోవాతిపిత్తజిత్ ॥

తా॥ తెంకాయ శీతలముగను ఆజీర్ణకారిగను మలబద్ధకారిగనునుండు. దేహ
పుష్టి శుక్రము వీటిని వృద్ధిజేసును. మరియు నిది పాత్రికదుపునొప్పి వాతము పిత్తము
రక్తదోషము తాపము వీటినిబోగొట్టును. సగముపండిన తెంకాయ ఆజీర్ణకరముగ
నుండు. మరియు దప్పి శోష వీటిని నివర్తింపజేయు. బాగుగ పండిన తెంకాయ
తీపుగను రుచిగనునుండు. పిత్తము అగ్నిదీపనము వీటినిజేసును. కొబ్బెర వాతమును
హరించును. చింతరోగము వాతరక్తము వీటియందు మిక్కిలి హితమైనది. తెంకాయ
పాలు శుక్రమును వృద్ధిజేసును. వాతము పిత్తము వీటిని హరించును. కొంచెముగ పిత్తి
మున జేసును. జిగురుగనుండును. కాక గురుత్వముజేసును. తాపమునిచ్చును. మరియు
గుల్మము శూల అరుచి శ్వాస కాస హృద్రోగము వాపు వీటిని హరించును. తెంకాయ
వీరు శీతముగను ఏర్వవృద్ధికరముగను లఘువుగనునుండు. హృదయమునకు మేలుజేసును.
అగ్నిదీపనమునుజేసును. తెంకాయకల్లు శుక్రమును వృద్ధిజేయును. మరియు వాతము
పిత్తము వీటిని బోగొట్టును.

మఱి.

శ్లో॥ నటోరక్తఫలశృంగీష్మగ్రోధస్కంధజోదుగ్ధిః ।

క్షీరీశ్యద్యక్షవాసశ్చబహుపాదోవనస్పతిః ।

సందిస్తృతః పురోహితసిద్ధాంతోనటకీవటిః ।

అగ్రశృంగామరీచీచశమపత్రీచనస్మృతః॥

టీక॥ 1 నట 2 రక్తఫల 3 శృంగీ 4 స్మగ్రోధ 5 స్కంధజ 6 దుగ్ధ 7 క్షీరీ
యక్షవాస 9 బహుపాద 10 వనస్పతి 11 సందిస్తృత 12 పురోహిత 13 సిద్ధాంత
14 నటకీ 15 వటి 16 అగ్రశృంగ 17 మరీచి 18 శామపత్ర యీ 18 మ్న మట్టిపేళ్ళు.

మఱి గుణము.

శ్లో॥ స్మగ్రోధస్కంధజా హస్తానికషాయస్సాన్వదుశీతలః ।

విశ్మదాస్మాశ్చమన్గ్రహంహయూహశూలః ॥

తా॥ మట్టి వగరుగను రుచికరముగను శీతలముగనునుండు. మణియు నిది
వ్రణము పిత్తము తాపము భేదులు అనుశూల వీటిని బోగొట్టును.

రా వి.

శ్లో॥ పిప్పలః కేశ వావాసశ్చలపత్రః పవిత్రాకః ।

మాంగల్యశ్యామణో శ్వేతో బోధివృక్షో గజాశనః ।

బోధిశ్రీమాన్ కుచాశ్చంగ్మై త్యశ్చై త్యతరుః స్తథా ।

చలాత్మకో వాదరంగోధన్యవృక్షశ్చ సస్మృతః ॥

టీక॥ 1 పిప్పల 2 కేశవావాస 3 చలపత్ర 4 పవిత్రక 5 మాంగల్య రిశ్యామల
7 అశ్వశ్శ 8 బోధివృక్ష 9 గజాశన 10 బోధి 11 శ్రీమాన్ 12 కుచాశ్చంగ్మ 13
వైత్య 14 వైత్య యా 14 న్ను రావిచెట్టు పేర్లు.

రావి గుణము.

శ్లో॥ పిప్పలోదుర్బరశ్శీతః పితృశ్లేష్మవ్రణాప్రసౌత్ ।

యోనిదోషం రక్తదోషం దాహపిత్తకఫాజరౌత్ ॥

అశ్వత్థవృక్షస్య ఫలావిపకావస్య తీవ్రహృద్యానిచ శీతలాని ।

కుర్యంతి పితృప్రవిమాతిదాహావిచ్ఛేదోపారుచినాశనాని ॥

తా॥ రావి జీర్ణము కాకుండును. చలువజీసును మరియు పిత్తము శ్లేష్మము
వ్రణము రక్తదోషము యోనిదోషము రజోదోషము తాపము పిత్తము కఫము వీటిని
బోగొట్టును. బాగుగ పండిన రావిపండ్లు హృదయమునకు మిక్కుటముగ మేలుజేసును.
చలువజీసును. మరియు నిది పిత్తరక్తము విషపీడ తాపము వాంతి అరుచి వీనిని
నశింపజేయు.

కల్ల రావి.

శ్లో॥ పరిశోన్యః ఫలీశస్సాన్యత్కపినాతిః కపీతనః ॥

టీక॥ 1 పరిశ 2 ఫలీశ 3 కపినూత 4 కపీతన యా 4 న్ను కల్లరావి పేర్లు.

కల్ల రావి గుణము.

శ్లో॥ పారిశాశ్వథకోవృష్యస్నిగ్ధః శ్లేష్మకృమిప్రదః ।

శీతః కషాయోమధురః పితృస్య గవ్యహ్నిదీపనః ॥

తా॥ కశ్యపాని వీర్యవృద్ధికరముగను జగటుగను శీతలముగను బెగటుగను మధురముగనునుండు. స్లేష్మము నుతిపురుగులు వీటిని గూఁగంజేయు. మరియు నిది పిత్తరక్తమును బోగొట్టును. జాతరాగ్నిని వృద్ధిజేయును.

జుస్వి.

శ్లో॥ స్లేషఃకపీతసఃశ్మగ్గీసుశార్ద్యశ్చ సురుచర్మకః ।
స్లవంగోగర్జభాండశ్చకమండుమహాస్లేషాః ।
పూగస్తుంగోవ్రహ్మహస్పసీతఃశోషోన్మదః ॥

టీక॥ 1 స్లేష 2 కపీత 3 శ్మగ్గీ 4 సుశార్ద్య 5 సురుచర్మక 6 స్లవంగ 7 గర్జభాండ 8 కమండు 9 వటి 10 స్లేషా 11 పూగ 12 తుంగవ్రహ్మహ 13 సీత 14 శోషోన్మద యీ 15 స్తు శాస్త్రిశేష.

జుష్వ గుణము.

శ్లో॥ స్లేషశ్చశీతలస్నిగ్ధశ్శోఫహస్తావ్రణవాతాశ్చ ॥

తా॥ జుష్వి శీతలముగను జగటుగనునుండు. ఇది శోఫ వ్రణము వాతము వీటిను హరించును.

నే శేష

శ్లో॥ జంబూన్సుకభిషక్రాచర బడంబూన్మహాశలా ।
సారభిచమహాస్మగ్ధానుహాబలబూర్జుగన్యదే ॥

టీక॥ 1 జంబూ 2 సుకభిషక్రా 3 రాజజంబూ 4 మహాశలా 5 సారభి 6 మహాస్మగ్ధా 7 మహాబల యీ 8 స్మగ్ధా 9 నే శేషు శేష.

నే శేష గుణము.

శ్లో॥ రాజజంబూతుమధురాకోష్ణాచ శుచిరాచమతా ।
స్వర్యామలస్తంభిరీశాన్విశోషశ్రయాపహా ।
ముఖబాహ్యతిసారిష్ణిగ్ధకానవినాశినీ ।
రాజజంబూఫలంస్వామివృంభిగురురోచనం ॥

తా॥ నేరేడు మధురముగను కించిదుష్టముగను వగరుగను మలబద్ధకారిగను నుండు. కంతమునకు మోఁజేసును. మరియు నిది శ్వాస శోష బడలిక ముఖరోగము ఆతి సారము కఫము కాసము వీటిని నశింపంజేయు. వీనిపండ్లు మధురముగను మలబద్ధకారిగను గురువుగను రుచిగనునుండు.

టీక॥ 1 కాకోదుంబరికా 2 ఘట్ట 3 రాజఘట్ట 4 శివాటికా 5 ఘట్టాటి 6 ఫల
హారీ 7 మలాయూ 8 శ్విత్తభేషజ 9 రాజావతా 10 వృధస్కంధ 11 చవలా 12
భద్రకీ యా 12 న్ను బ్రహ్మమేడి పేళ్ళు.

బ్రహ్మమేడి గుణము.

శ్లో॥ కఘపిత్తమాగ్రాగ్రాహీకృత్తపాదూవణాపహః ।

రక్తపిత్తహరాఘట్టాఃపాదూశోఘహరాఽరం ॥

తా॥ బ్రహ్మమేడి మలబద్ధికారిగనుండు. మరియు నిది కఘము పిత్తము కుప్తువు
దురద వ్రణము రక్తపిత్తము పాండువు శోఘ వీటిని నివర్తింపజేయు.

పంచక్షీర వృక్షములు.

శ్లో॥ వటుఃస్తత్తస్తథాన్వస్థఃపరిశిష్యాదుదంబరః ।

పంచైతేక్షీరవృక్షాశ్చతేహంత్విక్వంచవల్కలాః ॥

టీక॥ 1 త్తి 2 జాన్వ 3 రావి 4 కశ్యరావి 5 మేడి అనునీ యీ 5 న్ను
క్షీరవృక్షములు. పట్టలు పంచవల్కలములనెಂಬడు.

క్షీరవృక్షముల గుణము.

శ్లో॥ క్షీరవృక్షాహిమావృష్యా యోవిదోషవ్రణాఃహః । శోఘ

పిత్తకఘాస్రఘ్నాస్తన్మాభగ్నాస్థియోగదాః । తేహంపత్రం

హిమంగ్రాహికఘనాతాస్రసుల్లఘ్నః । ఫలవిప్రభింగ్రాహి

రక్తపిత్తకఘాపహం॥ త్స్త్రించకంహిమంగ్రాహివ్రణశోఘవిసర్ప

చుత్ కేచిత్తుపారిశసానేశిషిషంవేలనంపరే ॥

తా॥ పైజెప్పిన పంచక్షీరవృక్షములు శీతలముగను వీర్యవృద్ధకరముగను చను
బాలను వృద్ధిజేయునదిగను విరిగినయెనుకలను నొకటిగ జేర్చునదిగనుండు. మరియు
నిది యోవిదోషము వ్రణములు వాపు పిత్తము కఘము రక్తదోషము వీటిని నివర్తింపం
జేయు. పైక్షీరవృక్షముల ఆకులు శీతలముగను మలబద్ధికారిగను చులకనగనుండు,
కఘము వాతము రక్తదోషము వీనిని బోగొట్టును. వీటిపండ్లు మలబద్ధమునుజేసును.
మలమును గట్టిపరచును. రక్తపిత్తము కఘము వీటిని హరించును. పైజెప్పిన పంచ
వల్కలములు శీతలముగనుండు. మలమును గట్టిపరచును వ్రణములు వాపు విసర్పము
వీనిని బోగొట్టును. కశ్యరావికిబరులు దిరిసెనమును గ్రహించవలయుననుట కొందరి
మతము. ప్రబుధినిగ్రహించవలయుననుట మరికొందరిమతము.

పాలచెట్లు.

శ్లో॥ టీగీ వోక్తౌ తురాజన్యా టీగీ వృక్షోఽశుకో వృషః ।
రాజాదనో దృఢస్కంధః కపిత్థః ప్రియదర్శనః ।
దుగ్ధికాక్షత్రియా వశ్యా క్రూరకందాకపిప్రియా ।
జలకామాస్వాదుః ఫలాప్రోక్తా మృదుః ఫలాచసా ॥

టీక॥ 1 టీగీ 2 రాజన్యా 3 టీగీ వృక్ష 4 అశుక 5 వృష 6 రాజాదన 7 దృఢస్కంధ 8 కపిత్థ 9 ప్రియదర్శన 10 దుగ్ధికా 11 క్షత్రియా 12 వశ్యా 13 క్రూరకందా 14 కపిప్రియా 15 జలకామా 16 స్వాదుః ఫలా 17 మృదుః ఫలా యా 17 న్ను పాలచెట్టు పేర్లు.

పాలచెట్లు గుణము.

శ్లో॥ స్నిగ్ధంస్వాదుకషాయంచ్చ రాజాదనఫలంగుళు ।
గర్భకారిభవేద్వా యునాశకంఁ ప్రతిక్షాతం ॥

తా॥ పాలపండు జిగురుగను రుచికరముగను మగుగును గురువుగను గర్భకారి గనునుండు. మరియు నిది వాతమును బోగొట్టును.

విరిగిచెట్లు.

శ్లో॥ శ్లేష్మాతకః కర్మదాగుపిచ్ఛిభూతపాదపః ।
దేవకస్సురభిర్దారు శ్లేష్మసంఘాతవారికః ॥

టీక॥ 1 శ్లేష్మాతక 2 కర్మదారు 3 పిచ్ఛి 4 భూతపాదప 5 దేవక 6 సురభి 7 దారు 8 శ్లేష్మసంఘాతవారిక యా 8 ని విరిగిచెట్టు పేర్లు.

విరిగి గుణము.

శ్లో॥ శ్లేష్మాతకః కలుస్వాదు స్తప్తస్థాసర్వవిషాపహః ।
కేశవృద్ధిగరశ్చైవ నిజాగంఠువ్రణాపహః ॥

తా॥ విరిగి కారముగను రుచికరముగను కేశవృద్ధికరముగనునుండు. మరియు నిది దప్పి నగ్నవిషములు తనంతటనే పుట్టువ్రణములు యితరసంబంధమువలన గలిగెడు వ్రణములు వీటిని నశింపజేయు.

జమ్మి.

శ్లో॥ శమీశుక్ల ఫలాతుంగా కేశహంత్రీ ఫలాశివా ।
 ఈశానః శంకరో లక్ష్మీమంగల్యాపాపనాశినీ ।
 ఐవిత్రాస్నిగ్ధప్రతాచబలాకర్కటికాబలాః ॥

టీక॥ 1 శమీ 3 శుక్లఫలా 3 తుంగా 4 కేశహంత్రీ 5 ఫలా 6 శివా 7 ఈశాన 8 శంకర 9 లక్ష్మీ 10 మంగల్యా 11 పాపనాశినీ 12 ఐవిత్రా 13 స్నిగ్ధప్రతా 14 బలా 15 కర్కటికా 16 అబలా యా 16 స్తు జమ్మి పేర్లు.

జమ్మి గుణము.

శ్లో॥ శమీశితాగుహస్వాదూయాక్షోష్ణా కేశనాశినీ ।
 వివర్ణవ్రణాన్త్రాన్ శీఘ్రదరంహంతిశీలినం ॥

తా॥ జమ్మి శీతలముగను గుహస్వగును రుచికరముగను యాక్షముగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది వివర్ణముగను వ్రణముగను శ్రద్ధవర్జితముగను వీటిని నివర్తింపజేయు. మరియు నిది కేశములను నశింపజేయు.

శే గు.

శ్లో॥ బదరీశోలకంకోలంసౌమీరం ఘేనీలంకుడం ।
 కుచంబదరకర్కంధూః గుహసంచతి కాగుహః ।
 శంఖసీమూత్కప్రతాచబహుకంతుకనీటిధా ॥

టీక॥ 1 బదరీ 2 కోల 3 కంకోల 4 సౌమీర 5 ఘేనీల 6 కుడ 7 కుచ 8 బదర 9 కర్కంధూ 10 గుహసంచతికా 11 గుహ 12 శంఖసీ 13 సూత్కప్రతా 14 బహుకంతుకనీ యా 13 స్తు శే గు పేర్లు.

శే గు గుణము.

శ్లో॥ బదరశేతుకఃస్వాదుచ్ఛ్మస్త్రికఫావహః ।
 సక్వంపిత్రానిలహారంస్నిగ్ధచమధురంపరం ।
 పురాణవాతశమనమూషమ్మంగీపనంలఘు ॥

తా॥ శేగు కారముగను రుచికరముగనునుండు. ఇది ఆస్తిపిత్తము కఫము వీటిని బోగొట్టి. దీనిఫలము జీగటగను మధురముగనునుండు. మరియు పిత్తము వాతము వీటిని హరించు. దీనిచూడము చులకనగనుండు. మరియు నిది వాతము ఆమశంక వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్నిగోపనమును సగా గలుగజేయు.

వెలుతురు.

శ్లో॥ కరీరంగూఢపత్రంతుశాకపుష్పంమృదూఫలం ।
గ్రంథిలంతీక్ష్ణసారంచకరకంతీక్ష్ణకంటకః ।
వేల్లంతరోదీఘకపత్రోవీరద్రుర్బహువారకః ।
దృఢమూలోదీఘకమూలోబహుధావనశ్చత్యపి ॥

టీక॥ 1 కరీర 2 గూఢపత్ర 3 శాకపుష్ప 4 మృదూఫల 5 గ్రంథిల 6 తీక్ష్ణ
సార 7 కరక 8 తీక్ష్ణకంటక 9 వేల్లంతర 10 దీఘకపత్ర 11 వీరద్రు 12 బహువారక
13 దృఢమూల 14 దీఘకమూల 15 బహుధావన యీ 15 న్ను వెలుతురుపేర్పు.

వెలుతురు గుణము.

శ్లో॥ వేల్లంతరోశ్మనుద్ధ్రాహీ కఫకృచ్ఛాన్విలాత్తిబత్ ।
మూత్రదోషంవిషంహన్తిరక్తాతీసారిముల్బణం ॥

తా॥ వెలుతురు ఆశ్మరీరోగము మలబంధము కఫము మూత్రకృచ్ఛము వాత
రోగము మూత్రదోషము విషము మిక్కుట మైన నెత్తురుభేదము వీటిని నివర్తింపజేయు.

ఓక.

శ్లో॥ కరమదకమావిష్ణుంసుషేణంపాణిమదకం ।
కరాష్ట్రంకరమగ్గంచకృష్టాపాకఫలమతం ॥

టీక॥ 1 కరమదక 2 అవిష్ణు 3 సుషేణ 4 పాణిమదక 5 కరాష్ట్ర 6
కరమదక 7 కృష్టా 8 పాకఫల యీ 8 ని ఓకపేర్పు.

ఓక గుణము.

శ్లో॥ కరమదేగురూష్టాష్టంరక్తపిత్తకఫప్రదం ।
తత్ప్రకృప్తమధురంద్రచ్యంలఘుపిత్తసమీరణతే ॥

తా॥ ఓకకాయ గురువుగను ఉష్ణముగను పుష్కలమునుండు. మరియు రక్త
పిత్తము కఫము వీనినిజేసును. ఓకపండు తియ్యగను రుచిగను చులకనగనునుండు.
పిత్తము వాతము వీనిని బోగొట్టును.

క డి మి.

శ్లో॥ ధారాకదంబఃప్రాన్మవ్యఃగంధపుష్పసారిప్రియః ।
సుపూరోవృత్తపుష్పశ్చసురాభ్యుపగీర్వాటికః ।
నీపాదూళికపంచాస్యాస్సుగంధఃకణఃపూరకః ॥

టీక॥ 1 ధారాకదంబ 2 ప్రావృప్య 3 గంధపుష్ప 4 హరిప్రియ 5 సుపూర
6 వృష్టపుష్ప 7 సుగంధ్య 8 సవ్యరాటిక 9 నీప 10 భూతిక 11 వంచాస్య 12
సుగంధ 13 కణాపూరక యీ 13 న్ను కడిమిపేర్చు.

కడిమి గుణము.

శ్లో॥ కదంబస్తుకమాయస్యాత్ పిత్తశ్లేష్మవ్రణాపహః ।

విషదోషహరశ్చైవరక్షసావనిబహుకాః ॥

తా॥ కడిమి పగురుగనుండు. మరియు నిది పిత్తము శ్లేష్మము వ్రణము విషము
రక్తము ప్రబంహుట వీటిని నివర్తింపజేయు.

పిన్నకానుగు.

శ్లో॥ శ్వాకోటికో భూతవానోగోగార్కశైత్రకః ।

అహోరవినిశ్చిదస్థిష్ఠుః ఫలవీరికః ।

కరంజోపక్తమాలశ్చపూరకశ్చోచిల్వకః ।

పూతికన్యః ప్రకీణశ్చేమంబరీ పుష్పవల్లరీ ॥

టీక॥ 1 శాకోటిక 2 భూతవాన 3 గోజా 4 కర్కశపత్రక 5 అహోరవినిశ్చి
6 కుష్మణ్డు 7 ఫలవీరిక 8 కరంజ 9 పక్తిమాల 10 పూతిక 11 చిరిలిప్విక 12 పూతి
కన్య 13 ప్రకీణా 14 మంబరీ 15 పుష్పవల్లరీ యీ 15 న్ను పిన్నకానుగుపేర్చు.

పెద్దకానుగు.

శ్లో॥ ఘృతపూరః కరంజోన్యః ప్రకీణోన్యోగార్కవనచ ।

సక్తాహ్వయగుడపుష్పశ్చేమచక్రకోరజకచ్చపః ।

స్నిగ్ధః కరంజకైచ్చసోమపల్కశ్చసస్యోతిః ।

గజవంట ప్తాహోన్యోన్యగ్నింధాహస్తినాహణీ ।

వ్రణహరీమహావృక్షోహస్తినోహణీప్రియా ॥

టీక॥ 1 ఘృతపూర 2 కరంజ 3 ప్రకీన్య 4 గౌర 5 సక్తాహ్వ 6 గుడపుష్ప 7
గుచ్చక 8 గజకచ్చప 9 స్నిగ్ధ 10 కరంజక 11 సోమపల్క 12 గజకంటక 13
వృక్షంధా 14 హస్తినాహణీ 15 వ్రణహరీ 16 మహావృక్ష 17 హస్తినీ 18 గోహిణీ
ప్రియా యీ 18 న్ను పెద్దకానుగుపేర్చు

కానుగు గుణము.

3 శ్లో॥ కంఠజఙ్ఘ ని కస్యాత్క-ఫపితానదోపచిత్ ।

ప్ర. చక్రమం - మాంత్రికమంత్ర-సూక్ష్మ-యోగిదోషము ॥

అ॥ కానుగు ఉల్లుగును పదుగునునును. చుక్కచూ ను . . . ము పిల్లము
గడ్డదోషము ప్రాచుము ప్రాచుము భూతిగా, దొంగిలిన గుని పిల్లని వివరించుచు
బుద్ధులు.

85 215070,

శ్లో॥ శివోఽమృతః పుష్పశ్చైవ భంజితః పృథగ్భటః । శుక్లప్రియస్పృశతరుః
కపిలేతమః పూరణః । అంగారాగ్నిభావో కాకశ్చైకాకభా
షకాః సువల్లీకాకత్తైవ కాకపత్మశబదాః । సునోమాత్మకౌ
ముఖాః పూరికః పూరితాహ్వయః । సంలిఖావసక్తైః పునః సుమ
నశ్చైవ తైః కైః ।

టీక. 1 కేవల 2 వ్యుత్పన్న 3 భింజు 4 విభిన్న 5 కుకప్రియ 6 సుఖతయ
7 కసత్క 8 చుయూక 9 అంగవనస్థ 10 భాంజీ 11 కాశ్మీ 12 కాకభండికా
13 సువల్లి 14 కాశ్మీ 15 కాకవల్లి 16 వృద్ధగ 17 మృగ్య 18 మంద 19 పూతిక
20 పూతి సావ్యాయ 21 దంతధావక 22 చునున యా 23 మ్మ దిరి పెనముపేళ్ళు.

శివ, సీతాపు గుర్రము.

శ్రీః॥ తిరుక్కావైకానము స్మరణోపనిషత్సాక్షనః ।

వ్రాణకుష్ఠప్రశమనోవిసర్వాస్థివిమోచకః ॥

తా॥ దిరి సనము శ్వాసయు కాసయు త్రినోమముల విషము ప్రణము కుష్మిను
వివర్జ్యోగము పంకితోక్తు-విషము నీటిని నశింపంజేయు.

כ"ה.

శ్రీ॥ అథా నఃస్థానాఃపాదఃచిత్తయశ్చనంజయః ।

వై రాంతకృత్రిగోననదేసనోకాభవాండనః ॥

టీక॥ 1 అనాకాన 2 పుట్టెనా 3 పాక్ష 4 చిత్రయోగ్ 5 ధనంజయ 6 వైరాగా
తక 7 కేటే 8 నదీస్థ 9 పాండవ యీ 9 నిన్ని ముద్రిపేర్పు.

మద్ది గుణము.

శ్లో॥ సదీసగ్జఃకటుశ్శోవ్రణదాహానిలాపహః |
కుమకంఢూతిశ మనోబిడాలస్యవిమాపహః ॥

తా॥ మద్ది కారముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది వ్రణము తాపము వాతము కుష్టువు దురద మాజాకాలిషము వీటిని నివృత్తింపజేయు.

ప్ర బ్బ లి.

శ్లో॥ వేతసోనిచుళఃప్రోక్తోవంజుగోదీఘకపత్రకః |
కలనోమంజరీనమృన్ముషేణోగంధపుష్పకః .

టీక॥ 1 వేతస 2 నిచుళ 3 వంజు 4 దీఘకపత్రక 5 కలవ 6 మంజరీ 7 సమ్ర 8 సుషేణ 9 గంధపుష్పక యీ 9 ని ప్రబ్బలిపేర్లు.

నీరుప్రబ్బలి.

శ్లో॥ నాదేయోమేఘపుష్పశ్చజలకార్మోనికుంజకః |
జలూకోభూతకశ్చైచ్ఛవినవోజలవేతసః॥

టీక॥ 1 నాదేయ 2 మేఘపుష్ప 3 జలకార్మ 4 నికుంజక 5 జలూక 6 భూతక 7 విదళ 8 జలవేతస యీ 8 ని నీరుప్రబ్బలిపేర్లు.

ప్రబ్బలి గుణము.

శ్లో॥ వేతస్క్రిమిగుల్మఘ్నోవాతజిత్ కుక్షీశూలజిత్ ॥

తా॥ ప్రబ్బలి క్రిమిగమ గుల్మగమ వాతము కడుపునొప్పి వీటిని నశింపజేయు.

ఉ లి మి రి.

శ్లో॥ వరుణఃశ్వేతపుష్పశ్చత్తిక్తశాకఃకుమారకః |

శ్వేతద్రుమోబోధివృక్ష స్తిక్తాపామ్యామారుతశ్చసః॥

టీక॥ 1 వరుణ 2 శ్వేతపుష్ప 3 తిక్తశాక 4 కుమారక 5 శ్వేతద్రుమ 6 బోధి వృక్ష 7 తిక్తాపా 8 మారుత యీ 8 ని ఉలిమిరిపేర్లు.

ఉలిమిరి గుణము.

శ్లో॥ వరుణఃకటుత్తిక్తఃకఫమేదోగ్నిమాంద్యనృత్ |

శూలగుల్మదివాతంచహంతివ స్తింసవిద్రధిం॥

తా॥ ఉలిమిరి కారముగను చెడుగను ఉష్ణముగనునందు. మరియు నిది కఢము మేదోరోగము అగ్నిమాంద్యము తూల గుల్మరోగము వాతము పొత్తికడుపునొప్పి విద్రధిరోగము వీటిని నివర్తించునశేయు.

ఇ రు గు డు.

శ్లో॥ శింశపాపికళాలీచమహాగుప్తాతిధారసా ।

తీక్ష్ణదూర్వాగుణాకృష్ణాబృహత్సప్తసంజరః ॥

టీక॥ 1 శింశపా 2 పికళాలీ 3 మహాగుప్తా 4 రసా 5 తీక్ష్ణదూర్వా 6 అరుణా 7 కృష్ణా 8 బృహత్సప్త 9 సంజర యీ 9 న్ని ఇరుగుడుపేళ్ళు.

ఇగుగుడు గుణము.

శ్లో॥ శింశపాస్తాహరేన్మేహాన్మృశ్మిన్మిశ్రితమిక్ష్మమిశ్రితమ్ ।

వస్త్రీరుగ్వ్రాదాహాస్రగభాగూఢవిచారిణీ ॥

తా॥ ఇరుగుడు ఉష్ణముగనుండు. మరియు మేహము కుష్టువు శిశ్నము వాంతి కృగులు వస్త్రీరోగము వ్రణము తాపము రక్తదోషము వీటిని బోగొట్టును. మరియు నిది గభాపాతముజేసును.

వే గి స.

శ్లో॥ అనంతానమహాసన్ధ్యోహ్యసనస్తమహారసః ।

ప్రియకోనీడకస్యామశ్శౌరీబంధూకపుష్పకః ।

ప్రియసాలకసిర్యాసోనీలకశ్చాసనాంఘ్రికా ॥

టీక॥ 1 అనంతా 2 మహాసన్ధ్య 3 అసన 4 మహారస 5 ప్రియక 6 నీడక 7 స్యామ 8 శౌరీ 9 బంధూకపుష్పక 10 ప్రియసాలకసిర్యాస 11 నీలక 12 అసనాంఘ్రికా యీ 12 న్ను వేగినపేళ్లు.

వేగిన గుణము.

శ్లో॥ అనంతోవాతపిత్తఫగ్నోదీపనీనణకొధనః ॥

తా॥ వేగిన వాతము పిత్తము వ్రణము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు.

బూ రు గు.

శ్లో॥ శాల్యలీరక్తపుష్పాచకుక్కుటీచిరజీవికా ।

విచ్ఛిలాతూలినీమోచాకంటకాఢ్యాసుపుష్పికా ॥

టీక॥ 1 శాల్మలీ 2 రక్తపుష్ప 3 మక్కుట 4 చిరజీవికా 5 పిచ్చిలా 6 తూలినీ 7 మోచా 8 కంటకాధ్యా 9 ముత్తపుష్పకా యా 9 న్ని బూరుగుబంక శేర్లు.

బూరుగు గుణము.

శ్లో॥ శాల్మలీశీతలాన్నిగ్ధాశుక్లశ్లేష్మవివక్షణీ॥

అతిసారప్రళయసింక్తపై శ్మవినిశేసి॥

తా॥ బూరుగ శీతలముగను జగటగనునుండు. మరియు నిది అతిసారము రక్త క్షేత్రము పీటినీ నివతింపంజేయుటయేగాక ధాతుశ్లేష్మ స్లేష్మవృద్ధి వీటినీ సగా గలుగంజేయు.

బూరుగుబంక.

శ్లో॥ శాల్మలీవేష్టకఃపిచ్ఛానిర్యక్తస్సాశాల్మలీ॥

మోచస్రావోమోచరసోమోచనిర్యాసః పునః॥

టీక॥ 1 శాల్మలీవేష్టక 2 పిచ్ఛా 3 నిర్యక్త 4 సారశాల్మలీ 5 మోచ 6 ప్రావ 7 మోచరస 8 మోచనిర్యాస యా 8 న్ని బూరుగుబంక శేర్లు.

బూరుగుబంక గుణము.

శ్లో॥ శాల్మలీశీతగుణోగురున్నిగ్ధోతిసారజ్ఞః॥

ఆయుర్వృద్ధికరోవృష్యఃగుల్మప్రదరనాశశః॥

తా॥ బూరుగుబంక శీతలముగను గురుత్వముగను జగటగనునుండు. మరియు నిది అతిసారము ప్రదరరోగము గుల్మరోగము కణాలోగము విషవేగము పీటినీ నివ తింపంజేయుటయేగాక ధాతుశ్లేష్మ ఆయుర్వృద్ధి వీటినీ సగా గలుగంజేయు

మొక్క పుచ్చెట్లు.

శ్లో॥ ముష్కకోమోక్షకోముష్కోమూషకోమంజకస్తథా॥

క్షీరశ్రేష్ఠోధగోలిఢోద్విపథః శ్వేతకృష్ణకః॥

టీక॥ 1 ముష్కక 2 మోక్షక 3 ముష్క 4 మూషక 5 మంజక 6 క్షీర శ్రేష్ఠ 7 గోలిఢ 8 ద్విపథ 9 శ్వేతకృష్ణక యా 9 న్ని మొక్కపుచ్చెట్లుశేర్లు.

మొక్కపుచ్చెట్లు గుణము.

శ్లో॥ మోక్షకఃకఫనాతఫసోగ్రాహీగుల్మవిషకృమిణా॥

హంతుష్టోవస్తిరుక్మంహంతత్తుష్పంకఫపిత్రిణితః॥

నిర్యాసోన్యపరంవృష్యశ్శిషపితానిలాపహః॥

తా॥ మొక్కపుచ్చెట్టు ఉష్ణముగను మలబద్ధకారిగనునుండు. మరియు నిది కఫవాతము గుర్తింపఁజేయు నులిపురుగులు వస్త్రోగము దురద వీనినిబోగొట్టును. దీని పూలు కఫపిత్తులును బోగొట్టును. దీనిబంక మిక్కుటముగ శుక్రమును వృద్ధిజేయును. మరియు శోష పిత్తును వాతము వీటిని బోగొట్టును.

ఏ పి.

శ్లో॥ శాలస్పజకరసస్పజకశ్శ్రీకృష్ణాచపత్రకః ॥

టీక॥ 1 శాల 2 సజకరస 3 సజక 4 శ్రీకృత్ 5 మారిచపత్రక యీ 5 న్ను ఏపి చెట్టుపేర్లు.

ఏపి గుణము.

శ్లో॥ సాల్వోగ్రాహీవ్రణాష్లేష్మరగధివనుద్ధిమః ॥

తా॥ ఏపి మలబద్ధకారిగను చల్లగనునుండు. మరియు నిది వ్రణము శ్లేష్మము కాలుటచే గలిగిన వ్రణములు విషము వీనిని బోగొట్టును.

మల్లె.

శ్లో॥ మల్లికార్జునీభీరుశ్చమదయంతీప్రమోదినీ ॥

మదనిర్యూగవాక్షీచభూపద్యప్తచంద్రేభా ॥

భద్రవల్లీచసాప్రోక్తాచంద్రవల్లీచమాధవీ ॥

టీక॥ 1 మల్లికా 2 శీతభీరు 3 మదయంతీ 4 ప్రమోదినీ 5 మదనిర్యూ 6 గవాక్షీ 7 భూపదీ 8 అప్తపదీ 9 భద్రవల్లీ 10 చంద్రవల్లీ 11 మాధవీ యీ 11 న్ను మల్లెపేర్లు.

మల్లె గుణము.

శ్లో॥ మల్లికోష్ణాకటుస్వాను వారయత్వాస్యజాగదాక్ ॥

సంక్రాంతయతీనేత్రోన్మిరుజంపిత్రసమీరనుత్ ॥

తా॥ మల్లె ఉష్ణముగను కారముగను రుచిగనునుండు. మరియు నిది ముఖ రోగములు శ్లేష్మిరోగము పిత్తుము వాతము వీటిని బోగొట్టును.

ఏ పి మల్లె.

శ్లో॥ వాషికాకూత్తిరుటాన్యసృసురూపాచశుభప్రియా ॥

ప్రియదామల్పదాసందాసన్నాముక్తిబంధనా ॥

టీక॥ 1 చాక్షికా 2 త్రిపుటా 3 వ్యస్ర 4 సురూపా 5 శుభప్రియా 6 శ్రీపదా
7 పట్పదా 8 నందా 9 నవనా 10 ముక్తబంధనా యీ 10 ని వరుమల్లెపేర్లు.

వరుమల్లె గుణము.

శ్లో॥ వాషికాకాకటుత్తిష్టావాతజిత్ కుక్షీశోభజిత్ ॥

తా॥ వరుమల్లె కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది
వాతము కడుపునొప్పి వాపు వీటిని నివరింపజేయు.

జా జి.

శ్లో॥ జాతీమనోజ్ఞాసుమనారాజపుత్రీప్రియంనదా ।

మాలతీహృద్యగంధాచ శ్వేతికాచై వభామినీ ।

రుచిరారాత్రిపుష్పాచరాష్ణీతుసుమనాచసా ॥

టీక॥ 1 జాతీ 2 మనోజ్ఞా 3 సుమనా 4 రాజపుత్రీ 5 ప్రియంనదా 6 మాలతీ
7 హృద్యగంధా 8 శ్వేతికా 9 భామినీ 10 రుచిరా 11 రాత్రిపుష్ప 12 రాష్ణీ 13
సుమనా యీ 13 న్ను జాజిపేర్లు.

జాజి గుణము.

శ్లో॥ జాతీతుత్తిక్తకటుకావాతపిత్తకఫాస్రనుత్ ।

ముఖగంతరుజంనేత్రవ్రణాహన్తిశిరోరుజం ॥

తా॥ జాజి చేదుగను కారముగనునుండు. మరియు నిది వాతము పిత్తము కఫము
రక్తదోషము ముఖరోగము దంతిరోగము నేత్రరోగము వ్రణములు శిరోరోగము
వీటిని నివరింపజేయు.

వసంతకాలపు మల్లె.

శ్లో॥ వాసంతీప్రహసంతీచసావసంతావసంతజా!

శోభనాశీతసంవాసాసిష్టాభ్రమరబాంధవా॥

విమలారాత్రిపుష్పీచభేదకాత్పూభామినీ ॥

టీక॥ 1 వాసంతీ 2 ప్రహసంతీ 3 వసంతా 4 వసంతజా 5 శోభనా 6 శీత
సంవాసా 7 సిష్టా 8 భ్రమరబాంధవా 9 విమలా 10 రాత్రిపుష్పీ 11 భేదకా 12
తృణభామినీ యీ 12 న్ను వసంతకాలపు మల్లెపేర్లు.

పసంతికాలపుమల్లె గుణము.

శ్లో॥ వాసంతీనాళికి నీళ్లు నేత్రలోగూడా వరం ।

అశ్వంతసారి భానిత్యంకేతవృద్ధికినృణాం ॥

తా॥ వసంతికాలపుమల్లె వాతము పిత్తము నేత్రలోగూడు వీటిని బోగొట్టును. మరియు నిది మిగుల చరిమనముగను కేశవృద్ధిరముగను నుండు.

విరజాజి.

శ్లో॥ గ్రీష్మాచసురభికాంతానుగం శవమల్లికా ॥

సుకుమారీశ్శిఖిణీనేపాళీసుఖా ॥

టీక॥ 1 గ్రీష్మా 2 సుభి 3 కాంతా 4 సుగుంధి 5 వనమల్లికా 6 సుకుమారి
7 శిఖిణీ 8 నేపాళి 9 సుకపంతికా యీ 9 న్ని విరజాజిపేర్చు.

విరజాజి గుణము.

శ్లో॥ గ్రీష్మాచకంటకోదారాకామిలాపాండుకోశవనం ।

శిఖినేత్రవికారస్త్వివృష్టా విమహారావరం ॥

తా॥ విరజాజిముల్లసో గూఢి ముండుచదిగను గంభీరముగనుండును. మరియు నిది కామిల పాండుకోగను శోభ శిఖిలోగూడు నేత్రలోగూడు విమము వీనిని బోగొట్టుటయేగాక వీర్యవృద్ధిని సగా గలుగంజేయు.

నందమి.

శ్లో॥ చందకసుర సూరశ్చసురభిశ్శీతలచ్చగః ।

చాంపేయోమేమపుష్పశ్చకాంచనవట్పనానధిః ।

కుంజరీభద్రతరుణీసుచూరీఘంకేసరీ ॥

టీక॥ 1 చందక 2 సుకుమార 3 సుభి 4 శీతల
పుష్ప 7 కాంచన 8 వట్పనానధి 9 కుంజరీ 10 భద్రతరు
యీ 12 న్ని నందమి పేర్చు.

నందమి గుణము.

శ్లో॥ చందకధిః శ్శీతోస్థృష్ణస్సూరినః ।

సూరభోమేహశమనోహోచననామృతముండుయతి ॥

తా॥ సంపెంగి మిగుల శీతలముగను వీర్యవృద్ధికరముగను పరిమళముగనునుండు
మరియు నిది సర్వవిషము మేహము శేత్రరోగము వీటిని నివర్తింపజేయు.

చేమంతి.

శ్లో॥ తరుణీరామతరుణీకణికాచారుకేసరీ ॥

మహాకుమారీగంధాఢ్యాద్విరేపాగణసమ్మతా ।

కుంజకాశతపత్రీచబృహత్పుష్పామహాసహా ॥

టీక॥ 1 తరుణీ 2 రామతరుణీ 3 కణికా 4 చారుకేసరీ 5 మహాకుమారీ 6
గంధాఢ్యా 7 ద్విరేపా 8 గణసమ్మతా 9 కుంజకా 10 శతపత్రీ 11 బృహత్పుష్పా
12 మహాసహా యీ 12 న్ను చేమంతిపేర్పు.

ఎర్రచేమంతి

శ్లో॥ రక్తాపరారక్తపుష్పాలాక్షాపుష్పాలిమంజుళా ॥

టీక॥ 1 రక్తపుష్ప 2 లాక్షాపుష్ప 3 అతమంజుళా యీ 3 న్ను యెట్టి
చేమంతిపేర్పు.

చేమంతి గుణము.

శ్లో॥ తరుణీపుష్పసౌగంధకేశవృద్ధికరీన్మణాం ।

శిరోక్షిమేహశమనీరక్తపైత్యానిలగజయేత్ ॥

తా॥ చేమంతి పరిమళముగను కేశవృద్ధికరముగనునుండు. మరియు నిది శిరో
రోగము శేత్రరోగము మేహరోగము రక్తపైతియను వాతము వీటిని బోగొట్టును.

అడవిమొల్ల.

శ్లో॥ యూధికాబాలపుష్పాతుపుణ్యగంధాగుణోజ్వలా ।

గణికాచారుమోదాచశిఖండిస్వర్ణయూధికా ।

సువణాయూధీహరిణీశ్వేతాధవళయూధికా॥

టీక॥ 1 యూధికా 2 బాలపుష్ప 3 పుణ్యగంధా 4 గుణోజ్వలా 5 గణికా
6 చారుమోదా 7 శిఖండి 8 స్వర్ణయూధికా 9 సువణాయూధీ 10 హరిణీ 11
శ్వేతా 12 ధవళయూధికా యీ 12 న్ను అడవిమొల్లపేర్పు.

అడవిమొల్ల గుణము.

శ్లో॥ యూధికాతి క్తకటుకావాతపై త్యకఘాపహః ।

ముఖదంతశిరోనేత్రరోగాహన్తివ్రణానపి ॥

తా॥ అడవిమొల్ల చేదుగను కారముగనునుండు. మరియు నిది వాతము పైత్యము కఘము ముఖరోగము శిరోరోగము నేత్రరోగము వ్రణము వీటిని నశింపజేయు.

మొల్ల.

శ్లో॥ కుండఃసుమకరందశ్చసదాపుష్పమనోహరః ।

అష్టశాస్త్రాంగసుహృత్ శుక్లశాల్యాదనోపమః ।

టీక॥ 1 కుండ 2 సుమకరంద 3 సదాపుష్ప 4 మనోహర 5 అష్టహాస 6 భృంగ సుహృత్ 7 శుక్ల 8 శాల్యాదనోపమ యీ 8 ని మొల్లపేర్కె.

మొల్ల గుణము.

శ్లో॥ కుండస్యాచ్ఛత్రలోత్యంతంభ్రమదాహశిరోతిజిత్ ।

విషలోచనరోగఘ్నవిజ్జేయోవైద్యసారగైః ॥

తా॥ మొల్ల మిగుల శీతలముగనుండు. మరియు నిది భ్రమము దాహము శిరోరోగము విషము నేత్రరోగము వీటిని నివర్తింపజేయు.

పచ్చమొల్ల.

శ్లో॥ అతిలోమోషరిష్టానస్తథావామ్నాతకస్మృతః ॥

టీక॥ 1 అతిలోమ 2 షరిష్టాన 3 అవామ్నాతక యీ 3 న్ను పచ్చమొల్లపేర్కె.

పచ్చమొల్ల గుణము.

శ్లో॥ అతిలోమాశీతపిత్తరూఢిరాక్షిరుజాపహం ॥

తా॥ పచ్చమొల్ల శీతలముగనుండు. మరియు నిది పిత్తము రక్తదోషము నేత్రరోగము వీటిని బోగొట్టును.

ఎర్రగురువింద

శ్లో॥ అతిముక్తోమాధవీతుననన్తోధసరాక్రమః ।

అలీనకఃకార్ముకశ్చమండలభ్రమరస్తథా ॥

టీక॥ 1 అతిముక్తి 2 మాధవీ 3 వసంత 4 పరాక్రమ 5 అశీనక 6 కాయుక
7 మండలభృమర యా 8 స్వైరస్వగురునిదేశము.

ప్రతిగూడ విందు గూఢము.

శ్లో॥ అతిముక్త్యుత్పన్నాం విప్రధృఢాభిమనోషటితే ।

రుధిరాగ్నిః ప్రసమునో వ్రణశోభనః ప్రసృపి ॥

తా॥ వైష్ణవగురువిందు కారముగనుండు. ప్రసమునని వ్రణధిరోగము భృమము
రక్తవోషము అగ్నిస్వైరము పీటని నిపతికాంపంజేయు.

ప్రతిగూడ.

శ్లో॥ వకుళాసింధుగంధశ్చృచ్యుధ్యగంధోవిశారదః ॥

మధుగంధోగూఢపుష్పేనమ్న కేసరసంజాతే ॥

టీక॥ 1 వకుళ 2 సింధుగంధ 3 మధ్యగంధ 4 విశారద 5 మధుగంధ 6 గూఢ
పుష్ప 7 నిమ్మకేసరి 8 వంజూర యా 8 నిమ్మ పొగడ పేర్లు.

ప్రతిగూడ గూఢము.

శ్లో॥ పశుభోబృంహాగ్నిస్సృష్టోవిషదాహారుచింబయేత్ ।

సోభోమహాశిమనోఽగ్రాత్రోదాహరేత్ ॥

తా॥ పొగడ గురుత్వముగను పరిమళముగను వీర్యవృద్ధికరముగనుండు.
మరియు నిది విషము తాపము అరుచి మేహము శిరోరోగము శస్త్రరోగము పీటని నిప
తికాంపంజేయు.

నందినర్థనము.

శ్లో॥ కంకరాతఃకేరిటఃపీతకఃశీతభద్రకః ।

హిమగౌరోవిప్రలంబః స్వైరస్వనందినర్థనః ॥

టీక॥ 1 కంకరాత 2 కేరింట 3 పీతక 4 శీతభద్రక 5 హిమగౌర 6 విప్ర
లంబీ 7 పట్టిన 8 నందివధశాన యా 8 నిమ్మ నందివధశానము పేర్లు.

నందినర్థనపు గూఢము.

శ్లో॥ కంకతౌతఃపిశ్యమాలఃకాయకాంతిరోవృణాం ।

శీతవిప్రనృశమనోవిషంఛాగ్నోర్వరాశయేత్ ॥

తె॥ సంవిద్యతానము విధము చేయఁబడు పంధికొప్పకొను నీటిని నవంపం
జేయుటయే గాక శరీరకాలాన్ని గుఱగంజేయు.

తీరినపు యెప్పుడు.

శ్రీ॥ తిరునామమున కిదియే తాత్పర్యమును ప్రకటింపఁబడినది ।

సూక్ష్మమునదిః కలఁ దపరశ్చిత్తవ్యోమకరిః ।

టీసీ: 1 కలక 2 పూదలక 3 గ్రీమాద 4 కలక 5 శక్తిపుష్ప 6 మఖ
మంజర 7 వన 8 చిత్ర 9 సమీక దూ 9 నిల్వ శిలక పుష్పకలకల్పి.

பெரியவர்கள் அம்ம.

శ్రీ॥ చిలకఃకవిగుణాది మధుమేషికాక్షిణాది ౧౬ ।

(သဒ္ဓါနိပေါ) ဟု၊ မြန်မာစာအုပ်တိုက်မှ ရရှိသည်။

అ॥ తిలకవృక్షము కాంచముగనాడు. పరియు నిది క్రొక్కట మధుమేహము
సోత్రుగము పురుగుకానిది. ఇది ఖాతము వీటిని గుర్తించు.

உதவி செய்கிறேன்.

[illegible]

విజయనగర సామ్రాజ్య సామంతములు

[illegible]

మరియు గింధపుష్పశ్చకాంతాన్మృత్యుహనోపటః ॥

టీకా 1 అశోక 2 హాక నాశ 3 విచిత్ర 4 కణకపూరక 5 విశోక 6 రక్షక
 7 రాగోక చిత్ర 8 క 9 ముగిచి 10 కంకేలి 11 హేమపుష్ప 12 వీరపుష్ప 13 వజ్రాశోక
 14 గంధపుష్ప 15 కాంతాద్రి 16 శ్రీహన 16 నట యా 16 మ్మ అశోకవృక్షపుష్పేష్టు.

అశోకవృక్ష గుణము.

శ్రీ॥ అక్షోః శ్రీకృష్ణస్త్రివ్రాత్రీమితి కాశనః ।

అగ్రే నకి ఘోర చరణం త్రవిషాంహః ।

ಸೌರಭೌವಶ್ವಜನನೊಲ್ಲನಾತನ ಸ್ತೋಮಃ ||

తా॥ అశోకవృక్షము పీఠలముగను పరిమళముగనునుండు. మరియు నిది సర్వ
ప్రణామముల క్రిమిహరగము కఫము జలజంతుహింసములు వీటిని నివర్తింపజేయుటయే
గాక బహువర్ణము స్త్రీలవర్ణము వీటిని గణగలకీర్తన.

మోదుగు.

శ్లో॥ కింశుకోర క్తపుష్పశ్చ వాతపుష్పధయాగికః ।
 టౌరశ్చేష్ఠపలాశశ్చ బీజన్నహస్పమిష్వరః ।
 నాతపోతో సమోన్మృక్షస్సువృతో బ్రహ్మవిత్సకః ।
 కృష్ణవృంతః క్రిమిఘ్నశ్చ త్రివృతస్సమిదు త్తమః ॥

టీక॥ 1 కింశుక 2 ర క్తపుష్ప 3 వాతపుష్ప 4 యాగిక 5 టౌరశ్చేష్ఠ 6 పలాశ 7 బీజన్నహ 8 సమిష్వర 9 వాతపోత 10 సమోన్మృక్ష 11 సువృత 12 బ్రహ్మ విత్సక 13 కృష్ణవంత 14 క్రిమిఘ్న 15 త్రివృత 16 సమిదు త్తమ యా 16 త్తమ మోదుగుశ్లేష్ఠ.

మోదుగు గుణము.

శ్లో॥ కింశుకః కటుతిక్తోష్ణః పీహ శ్లేష్ఠ సమీరనతే ।
 గ్రహణీ గుల్మశూలఘ్నో రక్షో దోషనివాణః ॥

తా॥ మోదుగు కారముగను చేదుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది పీహము శ్లేష్మము వాతము గ్రహణీ గుల్మము శూల కుసుమరోగము వీటిని నివర్తింపఁ జేయు.

గద్య॥ ఇతి ధన్వంతరీయ్యే నిఘంటౌ నానాద్రవ్య పర్యాయ శ్లోగుణ ప్రకాశే పంచమ అక్రూడిపర్వః.

శ్రీరస్తు.

ధన్వంతరినిఘంటువు.

సువర్ణాగ్రముక్తమణిక.

శ్లో॥ సువర్ణశాస్త్రాత్మాచూరితపురీతిశ్చసీసకం । కాంస్యంలోహం
కృష్ణలోహంబహువర్ణాగిరిర్ధరా । శుభ్రాభ్రాగంధకాశ్చైచ
రసలోహస్తధైవచగ్రహదోషప్రశమనంవర్ణాయుర్బలవర్ధనం॥
తైలంసర్పిర్దధిపయఃక్షౌద్రంశుక్తంచకాంజికం । సురాచమజ్జికా
వైవజలంచపరోతికాః । పానాయనాభిషేకాయనశ్వా
యూలోడనాయచ । భేషజానాంప్రయోజ్యంస్యాత్ యథా
యోగంయథానిధిరక్తశాలీశంబరశ్చశ్యేతశాలీయవాస్తథా ।
గోధూమాఃకోద్రవామాఃఅవిస్కంధాస్తథాథకాః । పురు
షస్త్రీషపుర్వాణివాతపిత్తకఫాస్తథా । అస్థిమాంసంవసారక్తం
శుక్లంమజ్జతథారసః । ఇనూనిసస్తథాతూనిజ్ఞాతవ్యానిభిష
గ్విదైః । హస్తశ్లోన్యస్త్రిభిరాశ్చైచవశ్రంగిణోవ్యాఘ్రకేసరీ ।
వరాహాలక్ష్మ్యగ్నిశ్యేమాంమాంసంయోజ్యంచబృగహణం ।
శ్వమూషకబిజాలానాంస్పృగాలకపిబర్హిణాం । ద్విరేభశుకయో
శ్చైచనశాలకాచక్రవాసయోః । హంశకుక్కుటకాకానాం
కోకిలోల్మూకభోగినాం । బకాదీనాంచవిణ్మూత్రమాంసత్ప్తి
గ్రోమశోణితైః । ధూపందద్యాజ్జ్వరాశ్చేభ్య ఉన్నతేభ్యో
విశేషతః । అపస్మారాదిభూతేభ్యోగ్రహశ్చేభ్యస్తధైవచ ।
యోగానేతాఃప్రయుంజీతిపురుషోనిత్యమాత్మవాక్ । ప్రాపు
యాథాయురారోగ్యం బలంవర్ణంసంసంశయః । సువర్ణాది
రయంగవగఃస్వప్తశ్చపరోతికాః ॥

టీక॥ సువర్ణ - బంగారు - రావ్య - వెండి - తామ్ర - రాగిత్రపు - తగరము -
 రీతి - ఇత్తడి - రాజరీతి - బంగారుయిత్తడి - సీసకం - సీసము - కాంస్య - కంచు -
 లోహం - ఉక్కు - కృష్ణలోహం - ఇనుము - బహువర్ణ - ఇసుక - గిరి-పర్వతము -
 ధరా - భూమి - శుభ్రా - చవటినేల - అభ్ర - అభ్రకము - గంధక - గంధకము -
 రసలోహ - పాదరసము - తైలం - నూనె - సర్పిక - నెయ్యి - దధి - పెరుగు -
 పయః - పాలు - తైద్రం - తేనె - శుక్తం - అస్థువిశేషము - కాంజికం - కలి -
 సురా - మద్యము - మజ్జికా - మజ్జస్సు - జల - ఉదకము - రక్తశాలీ - ఎఱ్ఱరాజ
 నాలు - శంబర - నల్లరాజనాలు - శ్వేతశాలీ - తెల్లరాజనాలు - యవా - యవలు -
 గోధూమా - గోధుమలు - కోద్రవా - ఆశ్వు - మాషా - మినుములు - ఆవిస్కంధా -
 పెసలు - ఆఘకా - కందులు - పురుష - పురుషుడు - స్త్రీ - ఆషద - వపుః - శరీరము - వాణి -
 సరస్వతి - వాత - వాతము - పిత - పితము - కఫ - క్లేష్మము - అధి - ఎముక -
 మాంస - మాంసము - వసా - మాంసములోనిక్రోవు - గర్భ - రక్తము - శుక్ల -
 శుక్లము - మజ్జా - ఎముకలోనిక్రోవు - రస - రసధాతువు - హస్త - ఎనుగు - అశ్వ -
 గుర్రము - ఉష్ట్ర - లోటిపిట - ఖరా - గాడిద - శృంగి - కొమ్మలుగలజంతు
 వులు - వ్యాఘ్ర - పులి - కేసరి - సింహము - వరాహ - పంది - మృగ - జింక -
 శ్వ - కుక్క - మూషక - ఎలుక - బిడాలా - పిల్లి - స్త్రీ - స్త్రీ - స్త్రీ - కపి - కోతి -
 బహిరాణ - నెమలి - ద్విరేధ - తుమ్మెద - శుక - చి - క - శారీరా - గోరుగంకపక్షి -
 చక్రవాక - చక్రవాకపక్షి - హంస - హంస - కుమ్మట - కోడి - కాకానాం - కాకి -
 కోకిల - కోకిల - ఉయాక - గుడ్లగూబ - భోగి - పాము - బక - కొంగ.

→॥ సువర్ణాదివర్గప్రారంభః. ॥←

బ.౦ గారు.

శ్లో॥ సువర్ణాంకసకంరుక్మంశాతకుంభంచకాంచనం | జాంబూనదం
జాతరూపహిరణ్యం హేమహాటకం॥చామికరంచారురత్నం
తపనీయంచపీతకం | శ్రీకేతనంభూషణార్హం చారురూపంచ
తత్ స్మృతం | గర్భమప్తాపదంస్వర్ణంకల్యాణంచారుపుష్పకం |
గాంగేయంకర్పూరంప్రోక్తంమహారజితమేవచ ॥

టీక॥ 1 సువర్ణ 2 కనక 3 రుక్మ 4 శాతకుంభ 5 కాంచన 6 జాంబూనద 7
జాతరూప 8 హిరణ్య 9 హేమహాటక 10 చామికర 11 చారురత్న 12 తపనీయ
13 పీతక 14 శ్రీకేతన 15 భూషణార్హ 16 చారురూప 17 గర్భ 18 అప్తాపద 19
స్వర్ణ 20 కల్యాణ 21 చారుపుష్పక 22 గాంగేయ 23 కర్పూర 24 మహారజిత యా
24 న్ను బంగారు పేళ్ళు.

బంగారు గుణము.

శ్లో॥ సువర్ణాంశీతలంవృష్యంబల్యంగురురనాయనమ్॥
కాంతికారింవిస్తోన్మాదత్రిదోషజ్వరశోషఙ్గత్ |
కషాయంతిక్తమధురంసువర్ణంగురులేఖనమ్ ॥

తా॥ బంగారు శీతలముగను పీర్వృష్యకరిముగను బలకరముగను గురువుగను
అయురారోగ్యముల వృద్ధిజేయునదిగ నుండును. కాంతినిచ్చును. విషము ఉన్మాదము
త్రిదోషములు జ్వరము శోష వీటిని జోగొట్టును. వగరుగను చేదుగను మధురముగను
గురుత్వముగను లేఖనకారిగనునుండు.

నెం డి.

శ్లో॥ రౌప్యంసౌధంసితంతారంరజతంశ్రుతరూపకం |
శుభంస్థూలంవసుశ్రేష్ఠంరుచిరంశ్వేతకంమనం ॥
చంద్రహాసంచంద్రవపుఃచంద్రభూతిర్మహాశుభం ॥

టీక॥ 1 రౌప్య 2 సౌధ 3 సిత 4 తార 5 రజత 6 శ్రుతరూపక 7 శుభ 8
స్థూల 9 వసుశ్రేష్ఠ 10 రుచిర 11 శ్వేతక 12 మన 13 చంద్రహాస 14 చంద్రవపుః
15 చంద్రభూతి 16 మహాశుభ యా 16 న్ను నెండిపేళ్ళు.

వెండి గుణము.

శ్లో॥ రూప్యంశీతంసరంవాతపిత్తహారీరసాయనమ్ ।

లేఖనంచకషాయాష్టంవిపాకేచాపరంరసమ్ ।

వయస్థాపనంస్నిగ్ధంధాతునాంహితముచ్యతే ॥

తా॥ వెండి శీతలముగను శేగముగలదిగను బలకరముగను లేఖనకారిగను వగరుగను పుల్లగను పాకమువలన ఉత్తమమైన రసముగలదిగను జిగటగనునుండు. వయస్సును స్థాపించును. ధాతువులకు హితముజేయును. మరియు వాతము పిత్తము వీటిని బోగొట్టును.

రా గి.

శ్లో॥ తామ్రంశ్లేచ్ఛముఖంశుల్బంరక్తకంరక్తధాతుకం ।

దుంబరంత్ర్యంబకంచవిద్యాత్తంకరవీరకం ।

నేపాలీయంతథాప్రాహుస్సర్వధాతుకనీయసం ।

సర్వలోహపవిత్రంస్యాదరిష్టంబ్రహ్మవర్చసం ।

అరవిందంసులోహంచత్తైవచరవిప్రియం ॥

టీక॥ 1 తామ్ర 2 శ్లేచ్ఛముఖ 3 శుల్బ 4 రక్తక 5 రక్తధాతుక 6 ఉదుంబర 7 త్ర్యంబక 8 విద్యాత్త 9 కరవీరక 10 నేపాలీయ 11 సర్వధాతుకనీయస 12 సర్వలోహపవిత్ర 13 అరిష్ట 14 బ్రహ్మవర్చస 15 అరవింద 16 సులోహ 17 రవిప్రియ 18 న్న రాగిపేళ్ళు.

రాగి గుణము.

శ్లో॥ తామ్రంచతిక్తంమధురంకషాయంకఫవాతనుత్ ।

ఉష్ణంశ్లేహంహస్తీకుష్మందుర్నామక్షయపాండునుత్ ॥

తా॥ రాగి చేదుగను మధురముగను వగరుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది కఫము వాతము శ్లేహము కుష్టువు దుర్నామరోగము క్షయము పాండువు వీటిని బోగొట్టును.

త గ ర ము.

శ్లో॥ త్రపుకంత్రపుమాలీనంరంగంవంగంచచిద్బిటం ॥

గురుశ్రేష్ఠంసలవణంకరటీసీలికాఘనం ॥

టీక॥ 1 త్రపుక 2 త్రపు 3 మాతీన 4 రంగ 5 వంగ 6 చిద్భట 7 గురు 8
త్రేష్ట 9 నలవణ 10 కరటీ 11 సీలికా 12 ఘన యీ 12 న్ను తగరము పేర్లు.

తగరపు గుణము.

శ్లో॥ త్రపుకంతి క్తముష్ణంచవిషవాతహరంపరం ।

మేహశ్లేష్మమయఘ్నంచక్రిమిక్పచ్చనినాశనం ॥

తా॥ తగరము చేడుగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది విషము వాతము
మేహము శ్లేష్మము క్రిమిరోగము మూత్రకృచ్ఛము వీనిని నశింపజేయు.

ఇ త్త డి.

శ్లో॥ రీతిస్సహకంపీతంకపిలోహంసువణాకం ।

సారఃపింగళకఃశైవనిష్ఠూరంచారుకుండలం ।

ప్రోక్తంసింహాలకంచైవమునిభిధాతుకంటకః ॥

టీక॥ 1 రీతి 2 సులోహక 3 పీత 4 కపిలోహ 5 సువర్ణక 6 సార 7 పింగ
ళక 8 నిష్ఠూర 9 చారుకుండల 10 సింహాలక 11 ధాతుకంటక యీ 11 న్ను ఇత్తడి
పేర్లు.

బంగారుయి త్తడి.

శ్లో॥ రాజరీతిస్సృతారాజీరాజపుత్రీమహేశ్వరీ ।

బ్రాహ్మణీబ్రాహ్మరీత్యకపిలాపింగళాపిచ ॥

టీక॥ 1 రాజరీతి 2 రాజీ 3 రాజపుత్రీ 4 మహేశ్వరీ 5 బ్రాహ్మణీ 6
బ్రాహ్మరీతి 7 కపిలా 8 పింగళా యీ 8 న్ని బంగారుయి త్తడిపేర్లు.

ఇ త్తడి గుణము.

శ్లో॥ రీతికాకటుకాత్మస్థాపితప్రహసమీరజిత్ ।

రూక్షాకఘానప్రిటికాకృష్ణ్ఘ్నికాయకాంతిదా ॥

తా॥ ఇత్తడి కారముగను మిక్కిలి ఉష్ణముగను రూక్షముగనునుండు. మరియు
నిది పిత్రము స్థిమము వాతము కఫము రక్తదోషము పిటికలు కుష్టువు వీటిని బోగొట్టు
టయేగాక శరీరకాంతిని గలుగజేయు.

సీ స ము.

శ్లో॥ నీసకంనాగముఠగంభుజంగంకృష్ణకంవిమళః ।
యవనేష్టంవిశిష్టంచమోగీష్టంభవవిష్టకం ।
బ్రహ్మదాగుమలంప్రోక్తంతిథాచపరిష్టికం ।
ధాతోర్విశోధనంవంగమ్మదుచాప్రోక్షితీతం ॥

టీక॥ 1 నీసక 2 నాగ 3 ఉగగ 4 భుజంగ 5 కృష్ణక 6 యవనేష్ట 9 విశిష్ట
10 యోగీష్ట 11 భజవిష్టక 12 బ్రహ్మదాగుమల 13 పరిష్టిక 14 ధాతోర్విశోధన
13 వంగ 14 మృదు యా 14 న్ను నీసముపేక్ష్య.

నీసపు గుణము.

శ్లో॥ నీసకంప్రోక్తమత్యుష్ణంతిక్తంవాతకఘాపహం ।
ప్రమేహబహుమూత్రఫన్నదీపసంచాగ్నిమాంద్యబితే ॥

తా॥ నీసము అత్యుష్ణముగను చేదుగనునుండు. మరియు నిది వాతము కఘము
ప్రమేహము బహుమూత్రము అగ్నిమాంద్యము వీటిని నివర్తించునట్లేయుటయే గాక
అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు.

కంచు.

శ్లో॥ కాంస్యంలోహంనిజంఘోషప్రకాశ్యంకంసకంబలం ।
అనాలోహంపట్టలోహంపంచలోహంచనీలికా ।
ఘోషపుష్పంచపరితంవై ద్యవిద్భిరుదాస్పృశం ॥

టీక॥ 1 కాంస్య 2 లోహ 3 నిజ 4 ఘోష 5 ప్రకాశ్య 6 కంసక 7 బల 8
అనాలోహ 9 పట్టలోహ 10 పంచలోహ 11 నీలికా 12 ఘోషపుష్ప 13 పరిత యా
13 న్ను కంచుపేక్ష్య.

కంచు గుణము.

శ్లో॥ కాంస్యంగురూష్ణంచక్షుష్మంతి ఫపి త్రహరింపరమ్ ।
రూక్షంకషాయంచ్యంచలఘుదీపనసాచనం ॥

తా॥ కంచు గురువుగను ఉష్ణముగను శేత్రహితకారిగను వేగముకలదిగను
రూక్షగను వగరుగను రుచిగను లఘువుగనునుండు. మరియు నిది కఘము పిత్తము
౧ బోగొట్టుటయే గాక అగ్నిదీపనము పాచనము వీటిని సగా గలుగజేయు.

ఉక్కు.

శ్లో॥ అశ్రులోహంఘనంపిండంతీక్షణంపారశవంతుతం ।

అయఃకృష్ణాయసంవీరంచర్మరంకృష్ణలోహకం ॥

టీక॥ 1 అశ్రులోహ 2 ఘన 3 పిండ 4 తీక్షణ 5 పారశవ 6 అయః 7 కృష్ణ
యస 8 వీర 9 చర్మర 10 కృష్ణలోహక యా 10 ని ఉక్కుచేర్చు.

ఉక్కు గుణము.

శ్లో॥ కృష్ణాయసంకటుతీక్షణకఘపాండువినాశనం ।

కాసశ్వాసహరంబల్యంసృజాయుదేహహనగ్ధనం ।

పిత్తంచస్వయధుంసాన్నిగుల్మశూలానిహపహం ॥

తా॥ ఉక్కు కారముగను తీక్షణముగను బలకరముగను ఆయుర్వృద్ధికరముగను
దేహపుష్టికరముగనునుండు. మరియు నిది కఘము పాండువు కాసము శ్వాసము
పిత్తము వాపు గుల్మము శూల వాతము వీటిని నివర్తికంపంజేయు.

ఇ ను ము.

శ్లో॥ లోహంశస్త్రైఃఘనంపిండంకుష్టపార్శ్వవంతథా ।

నారసింహబలంతీక్షణభీమరంకృష్ణలోహకం ॥

టీక॥ 1 లోహ 2 శస్త్ర 3 ఘన 4 పిండ 5 కుష్టపార్శ్వ 6 నారసింహ 7
బల 8 తీక్షణ 9 భీమర 10 కృష్ణలోహక యా 10 ని యునుచేర్చు.

ఇ నప గుణము.

శ్లో॥ తీక్షణంవిపాకమధురంతువరాప్లుసారం । తిక్తంచదాహశమనం

జఠరాగ్నికృతస్యత్ । శోషార్కస్తేహజ్వరకామలశోణిలిఘ్న

మోజస్కరంస్థిరవయస్కరణంచన్మవ్యం ॥

తా॥ ఇనుము పరిపాకమువలన మధురముగను వగరుగను పుల్లగను చేడుగను
నుండు. మరియు నిది దాహము శోష ఆర్కస్స స్తేహము జ్వరము కామిల రక్తదోషము
వీటిని నివర్తికంపంజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనము బలము వయస్థైర్యము ధాతుపుష్టి
వీటిని సగా గలుగంజేయు.

ఇ సు క.

శ్లో॥ వాలుకాసికతాశీతాలోహమాతామ్రరోహిణీ ।

నానాధాతుమయీచై వబహువణాత్పై వచ ॥

టీక॥ 1 వాలుకా 2 సికతా 3 శీతా 4 లోహమాతా 5 అమ్రరోహిణీ 6 నానాధాతుమయీ 7 బహువణాత్ పై 7 స్తు యిసుకపేర్లు.

ఇసుక గుణము.

శ్లో॥ సికతాశీతశంకుర్యాత్తప్తోరఃక్షతవాతజిత్ ॥

తా॥ ఇసుక శీతలముగనుండు. దీనిని వెచ్చజేసికావడమిచ్చిన రొమ్మనొప్పి వాతము యిది నివరించు.

ప ర్వ త ము.

శ్లో॥ పర్వతశ్శిఖరశృంగీగోత్రశైచలోగిరిర్నగః ।

ధరోద్ధిరచలశ్రీమాఅశ్మగ్రావాశిలోచ్చయః ॥

టీక॥ 1 పర్వత 2 శిఖర 3 శృంగీ 4 గోత్ర 5 శైల 6 గిరి 7 నగ 8 ధర 9 అద్రి 10 అచల 11 శ్రీమత్ 12 అశ్మ 13 గ్రావ 14 శిలోచ్చయ యి 14 స్తు పర్వతముపేర్లు.

పర్వతపు గుణము.

శ్లో॥ పర్వతారోహణంకుర్యాత్కాయసిద్ధిత్రిదోషజిత్ ।

జపసిద్ధికరంపుణ్యంవ్రతచర్యాఫలప్రదం ॥

తా॥ పర్వతారోహణముచేసిన కాయసిద్ధి జపసిద్ధి పుణ్యము వ్రతఫలము యిది గలుగుటయేగాక త్రిదోషములు నివరించు.

భూ మి.

శ్లో॥ శంబరీమేదినీకాంతాభూతమాతాపసుంధరా ।

గౌఃపుష్పధ్వజరణీభూమిర్ధరీత్రీక్షితిరేవచ ।

ఉర్వరావిపుటానంతాధాత్రివసుమతీధరా ।

ప్రతిమామహిమాతాచచతురంతాచలక్షమా ॥

టీక॥ 1 శంబరీ 2 మేదిన్ 3 కాంతా 4 భూతమాతా 5 వసుంధరా 6 గౌః
7 పృథ్వీ 8 ధరణీ 9 భూమి 10 ధరిత్రీ 11 క్షితి 12 ఉర్వరా 13 విపులా 14
అనంతా 15 ధాత్రీ 16 వసుమతీ 17 ధరా 18 ప్రతిష్ఠా 19 మహి 20 మాతా 21
చతురంతా 22 అచలక్షమా యా 22 స్మ భూమిపేర్లు.

భూమి గుణము.

శ్లో॥ శంబరీసర్వసప్తాభ్యాఫలితావృక్షజాతయః ।

శయనంజ్వరరక్తఘ్నంపాణిపాదాగ్నినాశనం ॥

తా॥ భూమి సమస్త ఓషధులు వృక్షములు వీటిని ఫలించుచేయు. మరియు
దీనిపైన శయనించిన జ్వరము రక్తదోషము అరిచేతులు అరికాళ్ళు వీటియందలి మంట
యివి నివరికాంచు.

చవటినేల.

శ్లో॥ శ్వేతా శ్వేతనికాశుభ్రాధవళాపాండరాసితా ।

పాంకశుక్లాతథాధాతురూపరఃక్షితిదూషణః ॥

టీక॥ 1 శ్వేతా 2 శ్వేతనికా 3 శుభ్రా 4 ధవళా 5 పాండరాసితా 6 పాక
శుక్లా 7 ధాతు 8 రూపర 9 క్షితిదూషణ యా 9 ని చవటినేలపేర్లు.

చవటినేల గుణము.

శ్లో॥ ఊషరస్సర్వసప్తానాంనాశకఃపిత్తకృత్పరం ।

కుష్టగుల్మహరశ్చైచనస్వయధుజ్జ్వరపాండునత్ ॥

తా॥ చవటినున్న సమస్తపైరులు కుష్టువు గుల్మము వాపు జ్వరము పాండువు
వీటిని నశింపజేయు. మరియు నిది పిత్తమును గలుగజేయు.

అభ్రీకము.

శ్లో॥ అభ్రీకంస్వచ్ఛమాకాశంపటలంవరపీతకం ।

నిల్మలంపర్వతోద్భూతంతథాపర్వతసంభవం ॥

టీక॥ 1 అభ్రీక 2 స్వచ్ఛ 3 అకాశ 4 పటల 5 వరపీతక 6 నిర్మల 7 పర్వ
తోద్భూత 8 పర్వతసంభవ యా 8 ని అభ్రీకముపేర్లు.

అభ్రీక గుణము.

శ్లో॥ అభ్రీకంగురుహిమంబల్యంకుష్టమేహాతిదోషనత్ ॥

తా॥ అభ్యుక్తము గురువుగను శీతలముగను బలకారిగనునుండు. మరియు కుష్టువు మేనాము త్రిదోషములు వీనిని బోగొట్టును.

గంధకము.

శ్లో॥ గంధస్సాగ్నికోలేభగన్ధాశ్శాగ్ంధపీతకః ।

లేలీతకోబలివసానై గన్ధోగన్ధకోబలిః ॥

టీక॥ 1 గంధ 2 సాగంధిక 3 లేభీ 4 గంధాశ్శా 5 గంధపీతక 6 లేలీతక 7 బలివసా 8 నైగంధ 9 గంధక 10 బలి యా 10 నిన్ గంధకముపేళ్ళు.

గంధకపు గుణము.

శ్లో॥ గంధకఃకటుకఃపాకేవీర్ణ్యఃపిత్తలస్సరః ।

హస్తాన్తికుష్మాయస్త్రిహాక ఫవాత్కారసాయనః ॥

తా॥ గంధకము పాకచు వలన కారముగను ఉష్ణవీర్యముగలదిగను బలకరము గను వేగము కలదిగనునుండు. పిత్తమునుజేనును. మరియు నిది కుష్టువు క్షయము పీహము కఫము వాతము వీనిని బోగొట్టును.

పాదరసము.

శ్లో॥ పారదంరుద్రరేతిశ్చరసలోహంమహారసః ।

రసశ్రేష్ఠంచలంసూతంపారదియ్యంరసోత్తమం ।

హరిబీజంహరిశ్శూలీరసేంద్రోభవజోరసః ।

త్రిలోచనఃప్రభుశ్శాంతోజీవాత్మాసూతకోఘనః ॥

టీక॥ 1 పారద 2 రుద్రరేత 3 రసలోహ 4 మహారస 5 రసశ్రేష్ఠ 6 చల 7 సూత 8 పారదియ్య 9 రసోత్తమ 10 హరిబీజ 11 హరి 12 శూలీ 13 రసేంద్ర 14 భవజ 15 రస 16 త్రిలోచన 17 ప్రభు 18 శాంత 19 జీవాత్మ 20 సూతక 21 ఘన యా 21 నిన్ పాదరసముపేళ్ళు.

పాదరస గుణము.

శ్లో॥ పారదంక్రిమికుష్మఘ్నంచక్షుష్మంచరసాయనం !

జరాభీతిప్రహరణంగ్రహభూతనివారణమ్ ॥

తా॥ పాదరసము బలకరముగను నేత్రములకు హితకరముగనునుండు మరియు నిది క్రిమిగము కుష్టుము మసలితము గ్రహపీడ భూతబాధ వీటిని నివర్తించు జేయు.

—॥ సువర్ణాద్యవాంతరతైలాదివర్గప్రారంభః. ॥—

నూ నె.

శ్లో॥ తైలంన్నేహూత్తమంఖ్యాతంతిలజంతిలసంభవం ।

అభ్యంజనంపాపహరంవపుర్మదఃసకంస్మృతం ॥

టీక॥ 1 తైల 2 న్నేహూత్తమ 3 తిలజ 4 తిలసంభవ 5 అభ్యంజన 6 పాప
హర 7 వపుర్మదఃసక యీ 7 న్న నూనెపేర్పు.

నూనె గుణము.

శ్లో॥ తైలంతిలోద్భవంస్వాదుత్తోష్ణంకఫవాతజిత్ ।

కంఠాకుప్తహరంబల్యంవపుస్నిగ్ధత్వకృత్పరం ।

క్రిమిదోషప్రశమనంశుక్లకృన్మేహనాశనం ॥

తా॥ మంచి నూనె రుచికరముగను చేదుగను ఉష్ణముగను బలకరముగనునుండు.
మరియు నిది కఫము వాతము దురద కుష్టుపు క్రిమిరోగము మేహము వీటిని నశింప
జేయుటయే గాక శరీరమునకు నునుపు వీర్యవృద్ధి వీటిని సగా గలుగఁజేయు.

నెయ్యి.

శ్లో॥ ఘృతమాజ్యంహవిస్సర్పిఃపవిత్రంనవనీతజం ।

అమృతంచాభిఘారంచజీవనీయంచకీర్తితం ॥

టీక॥ 1 ఘృత 2 ఆజ్య 3 హవిః 4 సర్పిః 5 పవిత్ర 6 నవనీతజ 7 అమృత 8
అభిఘార 9 జీవనీయ యీ 9 న్ని నెయ్యిపేర్లు.

నెయ్యి గుణము.

శ్లో॥ ఘృతంత్రిదోషశమనంమేహపస్మారతాపజిత్ ।

విషగ్రహదిభూతఘ్నంబలవణకరంపరం ॥

తా॥ నెయ్యి త్రిదోషములు మేహము ఆపస్మారము తాపము విషము గ్రహ
విష భూతబాధ వీటిని నివర్తింపఁజేయుటయే గాక బలము దేహకాంతి వీటిని సగా
గలుగఁజేయు.

పెరుగు.

శ్లో॥ వర్షక్షీరవికారంచమాంగల్యంక్షీరసింహకం ।

సవనీతాంశుకాంపిల్యంక్షీరసంభవమేవచ ॥

టీక॥ 1 దధి 2 క్షీరవికార 3 మాంగల్య 4 క్షీరపిండక 5 నవనీతాంశు 6 కాంపిల్య 7 క్షీరసంభవ యీ 7 స్తు పెరుగుపేళ్లు.

పెరుగు గుణము.

శ్లో॥ దధిస్యాచ్చీతలంచోష్ణశమనం రక్తపైత్యజిత్ ।
వపురవృద్ధి కరం వృష్యం ప్రమేహం కామిలాంజయేత్ ॥

తా॥ పెరుగు శీతలముగనుండు. మరియు నిది ఉష్ణము రక్తపైత్యము ప్రమేహము కామిల వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక శరీరపుష్టి వీర్యవృద్ధి వీటిని సగా గలుగజేయు.

పెరుగుమిదినీళ్ళు.

శ్లో॥ దధ్నస్తూపరియత్తోయంతస్మస్తుపరీర్తితం ॥

టీక॥ పెరుగుమిదినీళ్ళు మస్తు అని జెప్పబడు.

పెరుగుమిదినీళ్ళ గుణము.

శ్లో॥ మస్తూష్ణం దీపనంచైవ వాతశ్లేష్మహరం లఘు ।
ఆనాహశూలవిధ్వంసీపిత్తస్యజనకం మతం ॥
తథా భ్రమహరం ప్రోక్తంచక్షుష్మలశీతలప్రదం ।
జ్వరరక్తామయం హంతి తృష్ణాదాహవినాశనం ॥

తా॥ పెరుగుమిదినీళ్ళు శీతలముగనుండు. మరియు నిది వాతము శ్లేష్మము మలమూత్రబంధము శూల భ్రమ జ్వరము రక్తదోషము దప్పి తాపము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీప్తి పైత్యము నేత్రములకుచలప వీటిని సగా గలుగజేయు.

మీ గ డ.

శ్లో॥ యత్తుదధ్యుపరిస్నిగ్ధంతస్మండమభిధీయతే ॥

టీక॥ పెరుగుమిది జిగురుగనుండు భాగము మండమనబడు. మండమనగా పెరుగుమిది మీగడ.

మీగడ గుణము.

శ్లో॥ స్నిగ్ధంసాంతానికంబల్యం రక్తపిత్తప్రశాంతికృత్ ।
స్వాదుపాకేనరుచ్యంచవిశ్లేయంతర్వణంగురు ॥

తా॥ పెరుగుమిదిమిగడ రక్తదోషము పిత్తము వీటిని నివర్తింపజేయుటయే
గాక సంతానకరముగను బలకరముగను తృప్తికరముగను గురువుగనునుండు.

తక్రము.

శ్లో॥ మధితంగోరసోగోశంద్రవమమ్మంవిలోడితం ।

శ్వేతందండాహతంసాంద్రంకాలసేయముదస్వితం ॥

టీక॥ 1 మధిత 2 గోరస గోశ 3 ద్రవ 4 అమ్మ 5 విలోడిత 6 శ్వేత 7 దండా
హత 8 సాంద్ర 9 కాలసేయ 10 ఉదస్విత యా 11 మ్మ చల్లపేళ్ళు.

తక్రభేదములు.

శ్లో॥ తక్రంచతుర్వింధంశ్చేయంఘోశంమదితమేవచ ।

ఉదశ్చిత్తక్రమిశ్వేవంకథితానియథాక్రమమ్ ।

సరసంనిర్బలంఘోలంమధితంరసవర్జితం ।

సమోదకంశ్వేతమథముదశ్చిత్తద్ధవారికం ।

సాదోదకంభవేత్తక్రమద్ధాంభోనేయభాసిరే ॥

తా॥ ఘోశము మధితము ఉదశ్చిత్త తక్రము యిటుల చల్ల నాలుగు విధములు
వాటిలో నీరుగలుపకుండా చిలికినచల్ల ఘోశమనబడు. పెరుగుకు సమముగ నీళ్ళు
పోసి చిలికినమట్టిగ మధితమనబడు. „మధితంజలవర్జితం,, అను వాక్యము ప్రకా
రము నీళ్ళు గలుపకుండా చిలికినమట్టిగ మధితమని కొందరు వచించెదరు. పెరుగుకు
అరపడినీళ్లుబోసి చిలికినమట్టిగ ఉదశ్చిత్తమనబడును. పెరుగుకు నాలవపాలు నీళ్లు
బోసి చిలికినమట్టిగ తక్రమనబడు. అర్ధభాగము నీళ్లుబోసి చిలికినమట్టిగనే తక్రమని
మఱికొందరు వచించెదరు. „మధితమితిఘోలంసాదబం కాలశేయంకరమధితము
దశ్చిత్తక్రదండాహతేచ । అతిమిలితమితిహప్రాయశః ప్రాహురాగ్యాదశవిధమరుచి
ఘ్నంత్రక్రమంబ్యంశభేదాత్,, అనువాక్యముప్రకారము జలాంశభేదముచే మధితము
మిలితము ఘోశము సాదబము కాలశేయము కరమధితము ఉదశ్చిత్త తక్రము దండా
హతము అతిమిలితము యిటుల చల్ల పదివిధములని కొందరు వచించెదరు.

తక్ర గుణము.

శ్లో॥ తక్రంగ్రాహికపాయామ్మంమధురందీపనంలఘు ।

వీర్యోష్ణంబలదంయాత్మస్తానంవాతనాశనం ।

హంతిశోధగరచ్ఛద్విప్రసేకవిషమజ్వరాన్ ।

పాండుమేదోగ్రహణ్యోగ్మూత్రగ్రహభగందరాఁ ।

మేహంగుల్మమతీసారంశూలస్తీహక ఫక్రిమీఁ ।

శ్విత్రకోష్ఠకఫవ్యాపికుష్మశృష్ణోదరావచీః ॥

తా॥ మజ్జిగ మలబద్ధకారిగను వగరుగను పుల్లగను తియ్యగను చులకనగను రూత్తముగను దీపనకారిగను ఉష్ణవీర్యముగలదిగను బలకరముగను తృప్తికరముగను నుండు. మరియు నిది వాతము వాపు విషము వాంతి నోటనీరూరుట విషమజ్వరము పాండువు మేదోరోగము గ్రహణి అగ్నిస్సు మూత్రబంధము భగందరము మేహము గుల్మము అతిసారము శూల స్తీహము కఫము క్రిములు శ్విత్రము కోష్ఠరోగము కఫము వ్యాపించేక్షుప్తము దప్పి ఉదరరోగము అపచి వీటిని నశింపజేయు.

పా లు.

శ్లో॥ తీరందుద్ధంపయస్సాన్వదురసాయనవరంస్మృతం ।

సౌమ్యంప్రస్రవణం స్తణ్యంవారిసాత్మ్యంచజీవితం ।

ధవళంఘేనిలంశీతంమంగళ్యంశీశువర్ధనం ॥

టీక॥ 1 తీర 2 దుద్ధ 3 పయః 4 సాన్వదు 5 రసాయనవర 6 సౌమ్య 7 ప్రస్రవణ 8 స్తణ్య 9 వారిశాత్మ్య 10 జీవిత 11 ధవళ 12 ఘేనిల 13 శీత 14 మంగళ్య 15 శీశువర్ధన యా 15 న్న పాలుపేళ్లు.

పాలు గుణము.

శ్లో॥ దుద్ధమత్యంతమధురంబలమేధాగ్నివర్ధనం ।

కార్య్యఘ్నంబృంహణంవృష్యంహస్తపాదాంగదాహాణిత్ ॥

తా॥ పాలు మిక్కిలి మధురముగను గురువుగను వీర్యవృద్ధికరముగనునుండు. మరియు నిది కృత్తవ్యము అరిచేతులు అరికాళ్ళు వీటియందలినుంట వీటిని నివర్తింపం జేయుటయే గాక బలము సూక్ష్మబుద్ధి అగ్నిదీపనము వీటిని సగా గలుగజేయు.

నె న్న.

శ్లో॥ ఉద్భృతంతన్నవాద్యధోనవసీతంనవోధృతం ।

టీక॥ నూతనమగు పెరుగునుచిలికి యెత్తబడిన ద్రవ్యము నవసీతమనియు నవో ధృతమనియు జెప్పబడు. ఇదియే నెన్నయనంబడు.

వెన్న గుణము.

శ్లో॥ సవనీతంతుదుగ్ధోత్థంకషాయంమధురంహిమం ।
కఫసిత్తహరంగ్రాహివృష్యంవై నేత్రరోగహృత్ ॥

తా॥ వెన్న వగరుగను మధురముగను శీతలముగను మలబద్ధకరముగను వీర్య వృద్ధికరముగనునుండు. మరియు నిది కఫము పిత్తము సేత్రరోగము వీటిని నివర్తింపం జేయు.

తే న.

శ్లో॥ మధుపుష్పాసవపుష్పరసోమాక్షికమీరితమ్ ॥

టీక. 1 మధు 2 పుష్పసవ 3 పుష్పరస 4 మాక్షిక యీ 4 న్ను తేనెపేర్లు.

తేనెభేదములు.

శ్లో॥ మాక్షికంపైత్తికంక్షౌద్రంభ్రామరంమధువిస్తరాత్ ।
మాక్షికంపైత్తికంకాశంపైత్తికంఘృతసన్నిభం ।
క్షౌద్రంకపిలవర్ణంస్యాత్ భ్రామరంస్ఫుటికోపమమ్ ॥

టీక॥ 1 మాక్షికం 2 పైత్తికం 3 క్షౌద్రం 4 భ్రామరం అని తేనె 4 విధములుగనుండు. మాక్షికమును తేనె తైలమువలెను పైత్తికమును తేనె నెయ్యివలెను క్షౌద్రమును తేనె కపిలవర్ణముగను భ్రామరమును తేనె స్ఫుటికమువలెనుండు.

తేనెసామాన్య గుణము.

శ్లో॥ మధుశీతంలఘుస్వాదురూక్షంగ్రాహివిలేఖనమ్ । చక్షుష్యందీప
సంస్వర్ణ్యం వ్రణశోధనరోపణమ్ । వర్ణ్యంమేఢాకరంవృష్యం
నిశనంరోచనంబదే త్ । కుష్ఠార్కుఃకాసపిత్తాశ్మక్ కఫమేహ
స్థిమకృమికా । మదతృష్ణావమిశ్వాస హిక్మాతీసారహృ
ద్గృహ్ణాదాహాతుతత్క్షయాస్మింతుయోగినాహ్యల్పవారతలం॥

తా॥ తేనె శీతలముగను చులకనగను తీపుగను రూక్షముగను మలబద్ధకారిగను నుండు. లేఖనము సేత్రములకు హితము వీటినిజేసును. దీప్తవకాలగను స్వగమనకు హితకారిగనునుండు. వ్రణములను మాన్పును. శరీరకాంతిని నివర్తింపజేయు. బుద్ధి శుక్రము వీటిని వృద్ధిజేయును. శోధనకారి రుచినిచ్చును. మరియు కృష్ణము అర్బుషు కాసము పిత్తరక్తము కఫము మేహము బహిరీక క్రిములు మదము దప్పి వాంతి శ్వాసము

యొక్క శ్లో అతిసారము రొమ్ముపట్టుకొనుట తాపము గాయము క్షయము రక్త
దోషము వీటిని హరించును. మరియు నిది స్వల్పముగ వాతమునుజేసును.

మాక్షికాదిమధు గుణము.

శ్లో॥ మాక్షికంమధుషుశ్రేష్ఠంనేత్రామయహరంలఘు ।

పైత్తికంమధురూక్షోష్ణంపిత్తదాహాసనాతకృత్ ।

క్షౌద్రంమాక్షికమప్యేవవిశేషాన్మేహనాశనమ్ ।

భ్రామరంరక్తపిత్తఘ్నంమూత్రజాడ్యకరంగురు ॥

తా॥ మాక్షికమును తేనె తేనెలకన్నిటికి శ్రేష్ఠమైనది. నేత్రరోగమును హరిం
చును. చులకనగనుండు. పైత్తికమును తేనె రూక్షముగను ఉష్ణముగనునుండు. మరియు
పిత్తము తాపము రక్తదోషము వాతము వీటిని గలుగజేయు. క్షౌద్రమును తేనె
మాక్షికమును తేనె గుణముగలదైయుండును. విశేషముగ మేహరోగమును బోగొట్టును.
భ్రామరమును తేనె రక్తపిత్తమును హరించును. మూత్రశోగమును గలుగజేయును.
గురుత్వము గలదిగనుండు.

క్రోత్తపాతతేనె గుణము.

శ్లో॥ నవీనంమధ్యభిష్యందిస్త్రిగ్ధంశ్లేష్మహరంపరం ।

పురాణంగ్రాహితద్రూక్షంమేదోఘ్నమతితేఖనం ॥

తా॥ క్రొత్తతేనె మలమును విసర్జింపజేసును. జిగురుగనుండును. శ్లేష్మమును
హరించును. శరీరమునందలివేగముగ వ్యాపించును. పాతతేనె మలమును గట్టిపరచును.
రూక్షముగను లేఖనకారిగనునుండు. మరియు మేదస్సును హరించును.

వర్జనీయమైనతేనె.

శ్లో॥ విషాదిదుష్టపుష్పేభ్యఃసవిషామాక్షికాదయః । మధుచిన్వం
తితస్వాత్త శ్చస్యభావాత్సవిషంస్మృతం । తస్మాదగ్నాన్యత
పాతప్తంకద్భక్తంహన్తిమానవంఉష్ణేకాలేచదేశేచద్రవైశ్చ
రుక్తైశ్చయోజితం । నిరూపేఛదనేతజ్జైస్తదుక్తంసనివా
ర్యతే । తస్మాత్పాకమలభైశ్చవతయోస్తద్వినివర్తతే । ఆమా
మయేజలేనాపితద్ధ్రువేనవిరుధ్యతే ॥

తా॥ విషమతోగూడియుండు తేనెటిగలు విషదులచే దుష్టమైన నానావిధ పుష్పములనుండి తేనెచేర్చుటవలన స్వభావముగ తేనె విషమతోగూడియుండు. కావున సూర్యకిరణములచేతను అగ్నిచేతను తృప్తమైన తేనెను పానముజేసిన విషము వలెనే మనుజుని జంపును. ఉష్ణదేశమునందును యెండకాలమునందును వైద్యశాస్త్రములో జెప్పియుండు ద్రవ్యములతోజేర్చికాచబడిన తేనెను నిరూపావస్థి ఛదకాన క్రియ పీటియుండుపయోగపరచవచ్చును.

తేనెతెట్టు.

శ్లో॥ మదనంమధుజంసింధుమధూచ్ఛిష్టంమధూలితం ॥

టీక॥ 1 మదన 2 మధుజ 3 సింధ 4 మధూచ్ఛిష్ట 5 మధూలిత యీ 5 న్ను తేనెతెట్టుపేర్లు.

తేనెతెట్టు గుణము.

శ్లో॥ మదనంమృదుసంస్నిగ్ధంభూతఘ్నంవ్రణరోపణం ।

భగ్నసంధానకృద్వాతకుష్ఠవీనర్పర క్షణత్ ॥

తా॥ తేనెతెట్టు మృదువుగను జిగటగనునుండు. విరిగిననెముకల నొకటిగ జేర్చును. మరియు భూతిబాధ వ్రణము వాతము కుష్టువు విసర్పిరోగము రక్తదోషము పీనిని బోగొట్టును.

ఆస్థవిశేషము.

శ్లో॥ శుక్తంసహస్రభేదంచరసాష్టంచుక్లమేవచ ॥

వివిదాభిషుతంచండంభేదనంచాష్టమేవచ ॥

టీక॥ 1 శుక్త 2 సహస్రభేద 3 రసాష్ట 4 చుక్ల 5 వివిదాభిషుత 6 చండ 7 భేదన 8 ఆష్ట యీ 8 న్ని ఆస్థవిశేషముపేర్లు. (ఆనగా మంటికుండ మొదలైనవాటి యందున తేనె తెల్లము కలి యీ మూటినిగూర్చి ధాన్యరాశియందున మూడురాత్రులుంచబడిన పులును.)

ఆస్థవిశేష గుణము.

శ్లో॥ శుక్తలఘూష్ణంస్యాద్భేదీశీతశంర క్షపిత్రనుత్ ।

పాంశురోగహరంశ్లేష్మహరంకటునిపాకతః ॥

మేయోఘ్నంమూత్రశంతీత్వంధివసంజరణంరసం ॥

తా॥ అష్ట విశేషము లఘువుగను ఉష్ణముగను విశేషవకారిగను శీతలముగను
పాకమువలన కారముగను తీక్ష్ణముగను రుచికరముగనునుండు. మరియు నిది రక్తి
పిత్తము పాండురోగము క్లేష్మము మేదోవృద్ధి మూత్రబద్ధము వీటిని బోగొట్టుటయే
గాక అగ్నిదీపనము జీణకాము వీటిని సగా గలుగజేయు.

క లి.

శ్లో॥ శుక్లసారతథాశుక్లందహనీయంచసారణం ॥

కాంజికంచైవసౌవీరంకుల్మాషాభిప్లుతంలథా ।

అవంతీసోమధాన్యాన్ముంతరనాశింమహారసః ॥

టీక॥ 1 శుక్లసార 2 శుక్ల 3 దహనీయ 4 సారణ 5 కాంజిక 6 సౌవీర 7
కుల్మాషాభిప్లుత 8 అవంతీ 9 సోమధాన్యము 10 అరనాశ 11 మహారస యీ 11 న్ను
కలిపేర్దు.

కలి గుణము.

శ్లో॥ కాంజికంభేదితీక్ష్ణోష్ణంకఫమాసతనాశసం ।

అరుచిశ్రమదానాఘ్నంమస్తకంభ్రామనాశసం ॥

తా॥ కలి విశేషవకారిగను తీక్ష్ణమును ఉష్ణముగనునుండు. మరియు నిది కఫము
వాతము అరుచి శ్రమ తాపము తలదిరుగుట వీటిని నశింపజేయు.

మ ద్య ము.

శ్లో॥ మద్యంహాలాసురాశుండామదిరావరుణాత్మకా ।

సురాగంధోత్తమాకల్యాదేవస్పష్టాచవారుణే ।

టీక॥ 1 మద్య 2 హాలా 3 సురా 4 శుండా 5 మదిరా 6 వరుణాత్మకా 7
సురా 8 గంధోత్తమా 9 కల్యా 10 దేవస్పష్టా 11 వారుణీ యీ 11 న్ను మద్యము
పేర్దు.

మద్య గుణము.

శ్లో॥ మద్యంపిత్తకర్షప్రాయస్సరంరోచనదీపనం ।

విదాహీన్మప్తవిఘ్నాత్రంతీక్షణంవాలకఘాపహం ।

విధినాన్నయుతంవీతంతస్మాదమృతసన్నిభం ॥

అన్యధాకురుతేరోగానతివీతంవిఘోపహం ॥

తా॥ మద్యము మిగుల పిత్తకారిగను శరీరమున వేగముగ వ్యాపించునదిగను రుచిగను దీపనకారిగను తీక్ష్ణముగనునుండు. తాపముజేసును. మలమూత్రముల విన జీఁఁపజేసును. మరియు నిది వాతము కఫము వీటిని బోగొట్టును. అన్నము భుజించు నపుడు శ్రుమాణానుగుణముగ పానముజేసిన అమృతమువలె దేహమునకు హితము జేసును. శ్రుమాణాతీతముగ పానముజేసిన విషమువలె బరిణమించి యనేకరోగముల బుట్టించును.

మ జ్జ స్సు.

శ్లో॥ మజ్జికాశిఖరిణ్యక్తారసాలాసురభిస్తథా ॥

ఉల్లేఖనిషధారమ్యాచాతుజాఽరంతుసంయుతా ॥

టీక॥ 1 మజ్జికా 2 శిఖరిణీ 3 రసాలా 4 సురభి 5 ఉల్లేఖనిషధ 6 రమ్య 7 చాతుజాఽర 8 సంయుతా యీ 8 ని మజ్జస్సుపేశ్య.

మజ్జస్సు గుణము.

శ్లో॥ రసస్తుబలదఃపథ్యంషడ్రసోహషణంతథా ॥

తా॥ మజ్జస్సు ఆరురసములుగలవిగను బలకరముగను పథ్యకారిగను సంతోష కరముగనునుండు.

ఉ ద క ము.

శ్లో॥ పానీయమాపశీలాలంసీరకంసలిలంజలం ।

అమృతంలీనసంతోయంవార్యంభఉదకంపయః ।

మేఘపుష్పంఘనరసంసీరకంభువనంవనం ॥

టీక॥ 1 పానీయ 2 అపః 3 కీలాల 4 సీరక 5 సలిల 6 జల 7 అమృత 8 జీవన 9 తోయ 10 వారి 11 అంభః 12 ఉదక 13 పయః 14 మేఘపుష్ప 15 ఘనరస 16 సీరక 17 భువన 18 వన యీ 18 ని ఉదకముపేశ్య.

ఉదక గుణము.

శ్లో॥ పానీయ్యంబృహణంసౌమ్యంసంజీవనముచ్యతే ।

ఋదుస్వభాసతోయుక్తంసర్వరోగేషుచేష్యతే ॥

ల ॥ ఉదకము వృద్ధికరముగను శాంతముగను రుచికరముగను ప్రాణాధారము గను గురువుగనునుండు. ఇది సమస్తరోగముల శుభయుక్తముగనుండు.

ఎఱ్రరాజనాలు.

శ్లో॥ రక్తశాలీమహాశాలీగంధప్రసవశాలినీ ।
బృందారకష్టప్తికశ్చశాలినీసురభిశాలినీ ॥

టీక॥ 1 రక్తశాలీ 2 మహాశాలీ 3 గంధప్రసవశాలినీ 4 బృందారక 5 ప్తిక
6 శాలినీ 7 సురభిశాలినీ యీ 7 న్ను యెర్రరాజనాలపేళ్ళు.

ఎఱ్రరాజనాల గుణము.

శ్లో॥ రక్తశాలీర్వరస్తేషాంబల్యవర్ణవృద్ధిదోషజిత్ ।
చక్షుష్యోమూత్రలస్పర్శశుక్రలస్తృష్ట్యైరాపహః ।
విప్రవ్రణహరఃకీంచితస్మాదల్పగుణాఃపరే ॥

తా॥ ధాన్యములలో యెర్రరాజనాలు శ్రేష్ఠమైనది. బలము శరీరవణము
వీటిని గలుగంజేయు. త్రిదోషములు హరించును. నేత్రహితకారి. మూత్రమును వృద్ధి
జేయును స్వరమును హితమైనది. శుక్రమును వృద్ధిజేయును. దప్పి జ్వరము వీటిని
పోకడచును విషమును హరించును. వ్రణమును మాన్పును. తక్కినసంభాధాన్యములు
యెర్రధాన్యముకంటె స్వల్పమైన గుణముగలవి.

నల్లరాజనాలు-నాటి గుణము.

శ్లో॥ శమ్భరఃకృష్ణశాలీచప్రాసోహృత్కణ్ఠావనచ ।
కృష్ణాపదీగౌరవశ్చవిహయోవివిధఃస్మృతః ॥

టీక॥ 1 శంబర 2 కృష్ణశాలీ 3 ప్రాస 4 హృత్కణ్ఠ 5 కృష్ణాపదీ 6 గౌరవ
7 విహయ 8 వివిధ యీ 8 న్ని నల్లరాజనాలపేళ్ళు.

తా॥ ఇది కొంచము తక్కువగ యెర్రరాజనాలగుణము కలదైయుండును.

తెల్లరాజనాలు-నాటి గుణము.

శ్లో॥ శ్వేతశాలీమహాశాలీసాచోక్తాపణాశాలికా ।
ఖరశూకస్తథాప్రోక్తానవశూకశ్చపాలవః ।
పౌష్టికస్తుమహాశ్వేతాకృష్ణప్రీహిస్తతోనవ ॥

టీక॥ 1 శ్వేతశాలీ 2 మహాశాలీ 3 పణాశాలికా 4 ఖరశూక 5 నవశూక 6
పాలవ 7 పౌష్టిక 8 మహాశ్వేత 9 ఆకృష్ణప్రీహి యీ 9 న్ని తెల్లరాజనాలపేళ్ళు.

తా॥ ఇదియునుగూడ కొంచము తక్కువగ యెర్రరాజనాలగుణము కలదై
యుండును.

య వ లు.

శ్లో॥ యవకశైచ్చపపాకశ్చరక్తసారముఖస్తథా ।
 ప్రజవాసనకశైచ్చమునిభక్షఃప్రబోధకః ।
 వర్ణకస్సికతాసారోజలజశ్చక్రసారకః ।
 అక్షితశ్చయవశైచ్చయవనాచప్రకీర్తితా ॥

టీక॥ 1 యవక 2 పాక 3 రక్తసారముఖ 4 ప్రజవాసనక 5 మునిభక్ష 6 ప్రబోధక 7 వణక 8 సికతాసార 9 జలజ 10 చక్రసారక 11 అక్షిత 12 యవ 13 యవనా యా 13 స్ను యవలపేర్ణు.

యవల గుణము.

శ్లో॥ యవఃకషాయోమధుర శ్శీతపిత్తికసాన్రజత్ । ప్రణేఘతిలవ
 తృణోరూక్షోమేధాగ్నివర్ధనః । లేఖనోబద్ధనివ్వందఃస్వరో
 మేహతృపాపహః॥బహువాతమలస్థైర్యవణకాకారీసపిచ్చిలః
 అస్మాగతియవఃకించిద్గుణైర్నూన్యనతరఃస్మృతః ॥

తా॥ యవలు వగరుగ మధురముగ శీతలుగనుండును. పిత్తము కఫము రక్త
 దోషము వీటిని హరించును. వ్రణగోగములయందు నువ్వులవలెనే పథ్యకారి. రూక్ష
 జేసును. బుద్ధి అగ్నిదీపనము వీటిని వృద్ధిజేయును. లేఖనకారి. మలమును బంధించును.
 స్వరమునకు హితకారి. మేహము దప్పి వీటిని పోకడచును. వాతము మలవృద్ధి
 హైర్యము దేహవణకము వీటిని గలుగజేయు. జిగటగనుండును. అతియవలు యవల
 కంటె నిక్కువమైనవి.

గోధుమలు.

శ్లో॥ గోధూమోయమృతశైచ్చబహుభోష్టేచ్ఛభోజనః ।
 దృఢకాంతికరోగారశ్చక్రీడాకీర్తిసంవృతః ॥

టీక॥ 1 గోధూమ 2 యవళ 3 బహుళ 4 ష్టేచ్ఛభోజన 5 దృఢకాంతికర 6
 గార 7 చక్రికా 8 కీర్తికాసంవృత యా 8 స్ని గోధుమలపేర్ణు.

గోధుమల గుణము.

శ్లో॥ వృష్యస్నిగ్ధోగురుశ్శీతోబృంహణోవాతపైత్యజిత్ ।
 దృఢకాంతికరంబల్యంమూత్రదోషహరంపరం ॥

తా॥ గోధుమలు ధాతువుష్టికరముగను జిగటగను గురువుగను శీతలముగను శరీర వృద్ధికరముగను బలకరముగనునుండు. మరియు నిది వాతము వైత్యము మూత్ర దోషము వీటిని నివర్తింపజేయు.

ఆ శ్లో.

శ్లో॥ కోద్రవఃకోరదూషశ్చమదనాదోనిరూక్షకః ।

ప్రియజ్ఞుకశ్చకస్సారఃపీతతండులసారకః ॥

టీక॥ 1 కోద్రవ 2 కోరదూష 3 మదనాద 4 నిరూక్షక 5 ప్రియంగుక 6 చక 7 సార 8 పీతతండులసారక యీ 8 నిన్ని అరిక పేర్కొ.

ఆ శ్లో గుణము.

శ్లో॥ కోద్రిపఃశ్వాసవాతస్ఫూర్ణదీపనోలఘుమూత్రజిత్ ॥

తా॥ ఆశ్మ చులకనగుండు. మరియు నిది శ్వాస వాతము మూత్రగోగము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక ఆగ్నిదీప్తిని సగా గలుగజేయు.

మినుములు.

శ్లో॥ మధురామసురాసూపధాన్యోమాషస్తుమాషకః ।

హరేఃపసతీకాలఃకరాళశ్చారుముద్గకః ॥

టీక॥ 1 మధురా 2 మసురా 3 సూపధాన్య 4 మాష 5 మాషక 6 హరేః 7 పసతీ 8 కాల 9 కరాళ 10 చారుముద్గక యీ 10 నిన్ని మినుములపేర్కొ.

మినుముల గుణము.

శ్లో॥ మాషస్నిగ్ధాభవేచ్ఛేష్టవృద్ధివృద్ధురుశీతశః ।

శుక్లవృద్ధికరోన్మాణాంపుష్టికృత్క్షయనాశనః ॥

తా॥ మినుములు జిగటగను గురుత్వముగను శీతలముగనునుండు. మరియు నిది శ్లేష్మము వాతము శుక్లవృద్ధి శరీరపుష్టి వీటిని గలుగజేయు. మరియు నిది క్షయ రోగమును నివర్తింపజేయు.

పె స లు.

శ్లో॥ అనిన్యంధఃకృష్ణముద్గోహరిమందస్సుగంధకః ।

పనస్తచణకోర్వారుకరాళస్త్రిపుటాత్మకః ॥

టీక॥ 1 అవిస్కంధ 2 కృష్ణముద్గ 3 హరిమంద 4 సుగంధక 5 వసంత 6 చుగ 7 ఉర్వా 8 కరాళ 9 త్రిపుటాత్మక యా 9 ని పైసలపేళ్ళు.

పెసల గుణము.

శ్లో॥ ముద్గఃకషాయోమధురఃపిత్తదాహాతిసారజ్ఞః ।
ప్రమేహశమనోవృష్యోరక్తపైత్యానిలాపహః ॥

తా॥ పెసలు వగరుగను మధురమగునుండు. మరియు నిది పిత్తము తాపము అతిసారము ప్రమేహము రక్తవైత్యము వాతము వీటిని నివర్తించుపంజేయుటయేగాక వీర్యవృద్ధి సగాలుగజేయు.

కండులు.

శ్లో॥ కరమర్దస్తామ్రపర్యంకాలవృంతఃకరీరకః ।
అఘనీతునోదైవరక్తధాన్యోత్తిమస్తథా ॥

టీక॥ 1 కరమర్ద 2 తామ్రపర్యం 3 కాలవృంత 4 కరీరక 5 అఘనీ 6 తువరీ 7 రక్తధాన్యోత్తిమ యా 7 స్తు కండులపేళ్ళు.

కండుల గుణము.

శ్లో॥ అఘనీకఫపిత్తశ్లేష్మగ్రహణీకృచ్ఛనాశినీ ।
సమోద్ద్రాణదోషశ్లేష్మబహుమూత్రహరాపరం ॥

తా॥ కండులు కఫము పిత్తము గ్రహిణి మూత్రకృచ్ఛము వాతము వ్రణము బహుమూత్రము వీటిని నశింపజేయు.

పురుషుడు.

శ్లో॥ మనుష్యఃపురుషశ్చైవసతతాయర్షరవచచ ।
కాంతోమర్త్యఃఉమాకర్తాదీఘప్రేషీచమానవః ॥

టీక॥ 1 మనుష్య 2 పురుష 3 శతాయః 4 నర 5 కాంత 6 మర్త్య 7 పుమా 8 కర్తా 9 దీఘప్రేషీ 10 మానవ యా 10 ని పురుషునిపేళ్లు.

ఆడది.

శ్లో॥ స్త్రీయోషిద్యనితాయోషా వాశితావామలోచనా । ప్రతీ
పదర్శినీశ్వామాకాంతాచైవాంగనాబలా । కోపినీకామినీభీరు
స్సుందరీచవధూస్తథా । మహిళాలలనాగారీప్రోక్తానీమంతినీ

తిచ॥ ప్రమదాయువతీచై వహ్యైకవాసాశ్చవణిః॥ నారీరామా
వరాలోహాసాచోక్తావరకామినీ । కృతాభిషేకామహిషీభోగి
స్య ఇతరాస్మృతాః । అన్యక్తస్తనికాగౌరీ ఈషదన్యక్తాతువ
ర్ణినీ॥ స్తవభారోన్నతాశ్శ్యామాఏకవాసాఃప్రసూతికా ॥

టీక॥ 1 స్త్రీ 2 యోషిత్ 3 చనిహ 4 యోష 5 వాశితా 6 వామలోహనా
7 ప్రతీపదర్శనీ 8 శ్యామా 9 కాంతా 10 అంగనా 11 అబలా 12 కోపినీ 13 కామినీ
14 భీరు 15 సుందరీ 16 వధూ 17 మహిళా 18 లలనా 19 గౌరీ 20 సీమంతినీ 21
ప్రమదా 22 యువతీ 23 ఏకవాసాః 24 వణిః 25 నారీ 26 రామా 27 వరా
లోహ 28 వరకామినీ యీ 28 ని స్త్రీలకుపేర్లు. పట్టాభిషిక్తురాలైన రాజస్త్రీకి
మహిషియనియు యితర రాజస్త్రీలకు భోగినియనియు వ్యక్తముగాని స్తనములుగల
స్త్రీకి గౌరియనియు మొలకరించిన స్తనములుగల స్త్రీకి వణిఃనియనియు గొప్ప స్తన
ములుగల స్త్రీకి శ్యామయనియు ప్రసవించిన స్త్రీకి ఏకవాసయనియు నామములు
వెలసిల్లు.

శ గీ ర ము.

శ్లో॥ శరీరంశకటం దేహంపురంకాయంకేచరం ।

వపుశ్చవయవస్థానంత్రాత్మాన్యద్విగ్రహస్తథా ॥

టీక॥ 1 శరీర 2 శకట 3 దేహ 4 పుర 5 కాయ 6 కేచర 7 వపుః 8 అవ
యవస్థాన 9 ఆత్మా 10 విగ్రహ యీ 10 ని శరీరముపేర్లు.

స ర స్వ తీ.

శ్లో॥ బ్రాహ్మీసరస్వతీవాణీవాద్దేవీవచనంతథా ।

వణిఃసీధారతీఛామారసనావాగ్విభామినీ ॥

టీక॥ 1 బ్రాహ్మీ 2 సరస్వతీ 3 వాణీ 4 వాద్దేవీ 5 వచన 6 వణిః 7 భారతీ
8 భామ 9 రసనా 10 వాక్ 11 విభామినీ యీ 11 న్ను సరస్వతిపేర్లు.

వాతము.

శ్లో॥ వాయుఃప్రభంజనఃకర్తామారుతఃశ్వసనోనిలః ।

సమీరణోమారుతశ్చపవనశ్చసదాగతిః ॥

టీక॥ 1 వాయు 2 ప్రభంజన 3 కర్తా 4 మారుత 5 శ్వసన 6 అనిల 7 సమీ
రణ 8 మారుత 9 పవన 10 సదాగతి యీ 10 ని వాతముపేర్లు.

పి త్త ము.

శ్లో॥ పిత్తంతే వోమయంత క్తంశిఖవై శ్వానగోనలః ।

జ్వరకర్తాతృపాకర్తాహ్యర్కశ్చై చ్చవద్రక్షితీతః ॥

టీక॥ 1 పిత్త 9 తేజోమయ 3 తిక్త 4 శిఖి 5 వైశ్వానర 6 అనల 7 జ్వర
కర్తా 8 తృపాకర్తా 9 అర్క యా 9 ని పిత్తముపేక్షు.

శ్లేష్మ ము.

శ్లో॥ శ్లేష్మాకఫశ్శినశ్శీతోబలమాంసకరస్తథా ।

అనిలశ్శాన్వసయోనిశ్చనిద్రాజనితకస్తథా ॥

టీక॥ 1 శ్లేష్మా 2 కఫ 3 శివ 4 శీత 5 బలమాంసకర 6 అనిల 7 శ్వాసయోని
8 నిద్రాజనితక యా 8 ని శ్లేష్మముపేక్షు.

త్రి దోష ము.

శ్లో॥ త్రిదోషసంభవోమోహస్సంకరోమిశ్రేషవచ ।

సన్నిపాతోమతిభ్రంశఃసన్యాసోనప్తసంజ్ఞకః ॥

టీక॥ 1 త్రిదోషసంభవ 2 మోహ 3 సంకర 4 మిశ్ర 5 సన్నిపాత 6 మతి
భ్రంశ 7 సన్యాస 8 నప్తసంజ్ఞక యా 9 ని త్రిదోషములపేక్షు.

అస్థి.

శ్లో॥ అస్థికుల్యంసుసంఘాతంశల్యంస్వాద్దేహధారణం ।

సపిత్తంకీకసంశంఖంసర్వమేదస్సముద్భవం॥

టీక॥ 1 అస్థి 2 కుల్య 3 సుసంఘాత 4 శల్య 5 దేహధారణ 6 సపిత్త 7 కీకస
8 శంఖ 9 సర్వమేదస్సముద్భవ యా 9 ని అస్థిపేక్షు.

మాంస ము.

శ్లో॥ అమిషంలోభసంమాంసంరసంశోణితసంభవం ।

తరసంపిశితంచై వక్రవ్యంరాక్షసభోజనం ॥

టీక॥ 1 అమిష 2 లోభి 3 మాంస 4 రస 5 శోణితసంభవ 6 తరస 7
పిశిత 8 క్రవ్య 9 రాక్షసభోజన యా 9 ని మాంసముపేక్షు.

మాంసములోని క్రొవ్వ.

శ్లో॥ వసాంవరాపీవరాచమేదోమాంససముద్భవా |

సర్వస్నేహప్రధానాచవపాచోస్థిమాత్రుకా ||

టీక॥ 1 వసా 2 వరా 3 పీవరా 4 మేదః 5 మాంససముద్భవా 6 సర్వస్నేహ
ప్రధానా 7 వపా 8 అస్థిమాతృకా యీ 8 ని మాంసములోనిక్రొవ్వపేర్లు.

ర క్త ము.

శ్లో॥ రక్తంశోణితమస్రంస్యాదస్యగ్లోహితమేవచ ||

రుధిరంచామిషకరంప్రాణదంరససంభవం ||

టీక॥ 1 రక్త 2 శోణిత 3 ఆస్ర 4 ఆస్మక్ 5 లోహిత 6 రుధిర 7 ఆమిష
కర 8 ప్రాణద 9 రససంభవ యీ 9 ని రక్తముపేర్లు.

శు క్ల ము.

శ్లో॥ శుక్లం తేజోవపుఃపుంస్వంపౌరుషంహర్ష సంభవం |

మదోద్రేకకరంభీమంబీజవీర్యేంద్రియాణిచ ||

టీక॥ 1 శుక్ల 2 తేజః 3 వపుః 4 పుంస్త్వ 5 పౌరుష 6 హర్షసంభవ 7
మదోద్రేకకర 8 భీమ 9 బీజ 10 వీర్య 11 ఇంద్రియ యీ 11 న్ను శుక్లముపేర్లు.

ఎముకలోనిక్రొవ్వ.

శ్లో॥ అస్థిసారశ్చమజ్జాచతథాతేజోస్థిసంభవం ||

టీక॥ 1 అస్థిసార 2 మజ్జ 3 తేజ 4 అస్థిసంభవ యీ 4 న్ను మజ్జా అనగా
ఎముకలోని క్రొవ్వపేర్లు.

రసఘాతువు.

శ్లో॥ సన్నిపాతప్రదంపథ్యంషడ్రసోహ్యన్నసంభవః ||

టీక॥ 1 సన్నిపాతప్రద 2 పథ్య 3 షడ్రస 4 అన్నసంభవ యీ 4 న్ను రస
ఘాతువుపేర్లు.

ఏనుగు.

శ్లో॥ హస్తద్విపోగజోనాగఇభశ్చద్విరదఃకరీ ||

వారణఃకుంజరోదస్తీమూతంగష్టప్రిహాయసః ||

దంతావళోగజశ్చైవపద్మీస్తంభేరమోమతః ।

సపవకలభఃప్రోక్తఃకుంభీచకథితోబుధైః ॥

టీక॥ 1 హస్తీ 2 ద్వీప 3 గజ 4 నాగ 5 ఇభ 6 ద్వీరద 7 కిరీ 8 వారణ 9 కుంజర 10 దంతీ 11 మాతంగ 12 వప్తిహాయ 13 దంతావళ 14 గజ 15 పద్మీ 16 స్తంభేరమ 17 కలభ 18 కుంభీ యా 18 న్ని ఏనుగుపేళ్ళు.

ఏనుగు గుణము.

శ్లో॥ కుంజరాలోహణంబుర్యాత్తిక్రిదోషశమనంపర ।

దుగ్ధంప్రమేహశమనంకృష్ణగుల్మహరంపరం ॥

తా॥ ఏనుగుమయెక్కి సనాచిచేసిన త్రిదోషములు శమించు. దీనిపాలు ప్రమేహము కుష్టువు గుల్మము వీటిని నివర్తికొంపజేయు.

గుల్మము.

శ్లో॥ ఘోంటాశ్వస్థురగోవాజీహార్హ్వింసస్థురంగమః ।

శాలిహూతోబ్రహ్మపిత్తస్తురంగపై స్థానోహయః ॥

టీక॥ 1 ఘోంటా 2 అశ్వ 3 తుగగ 4 వాజీ 5 వారి 6 హంస 7 తుంగంగమ 8 శాలిహూత్ర 9 బ్రహ్మ 10 పిత్త 11 తుంగంగ 12 స్థానం 13 హయ యా 13 న్ని గుల్మముపేళ్ళు.

గుల్మపు గుణము.

శ్లో॥ అశ్వానోహణమాత్రంతుమూత్రకృచ్ఛగ్రిహినాశయేత్ ॥

త్రిదోషశమనంబల్యంతద్దుగ్ధంభిమనాశకం ॥

తా॥ అశ్వానోహణము మూత్రకృచ్ఛమును నశింపజేయు. దీనిపాలు త్రిదోషములు చిత్తిభిమ వీటిని నివర్తికొంపజేయుటయేగాక శరీరమునకు బలమును సగా గలుగజేయు.

బొటిపెట.

శ్లో॥ ఉష్ణగ్రిహిమేఘోధూమఃకరభోదీఘః చూర్ణకః ।

ద్వికకుచ్ఛంకునాసశ్చదీఘఃగ్రీవోధఘామ్రకః ॥

టీక॥ 1 ఉష్ణ 2 గ్రిహి 3 మేఘ 4 కరభ 5 దీఘః 6 చూర్ణక 7 ద్వీక 8 కుచ్ఛ 9 కునాస 10 దీఘః 11 గ్రీవ 12 ధమ్రక యా 13 న్ని బొటిపెటపేళ్ళు.

లోటిపిటపాల గుణము.

శ్లో॥ ప్రమేశదుగ్ధంశీతఘ్నమర్యఃక్రిమ్యుదరాపహం ।

గ్రహభూతప్రశమనంసప్తేంద్రియకరంపరం ॥

తా॥ లోటిపిటయొక్క పాలు శీతలము అర్చస్సు క్రిమిరోగము మహాదరము గ్రహపీడ భూతబాధ పీడిని నివర్తింపజేయుటయేగాక వీర్యక్షీణత్వమునుబోగొట్టి ధాతుపుష్టిని గలుగజేయు.

గా డి డె.

శ్లో॥ గర్దభశృంకుకణశ్చబాలేయరాసభఃఖరః ।

భారవాహీభూరిగమోదూసరోరేణుభూషితః ॥

టీక॥ 1 గదాభ 2 శంకుకణ 3 బాలేయ 4 రాసభ 5 ఖర 6 భారవాహి 7 భూరిగను 8 ధూసర 9 రేణుభూషిత యీ 9 నిన్ గాడించేర్చు.

గాడిదెపాల గుణము.

శ్లో॥ ఖరదుగ్ధంభ్రమహరంకాయసిద్ధికరంపరం ।

కామిలామూత్రకృచ్ఛ్నిఘ్నంతేధావోష్ణాతిశీతశం ॥

తా॥ గాడిదయొక్క పాలు ఉష్ణముగను అతిశీతలముగనునుండు. మరియు నిది భ్రమము శరీరశ్లేష్మము కామిల మూత్రకృచ్ఛ్నిఘ్నము పీడిని బోగొట్టును.

మే క.

శ్లో॥ ఛాగలోబర్బరశ్చాగఃచలపాదస్తబస్తరః ।

బోళకశ్చైచ్ఛడకోజాచలంబకర్ణస్తగ్ధేనచ ॥

టీక॥ 1 ఛాగల 2 బర్బర 3 చాగ 4 చలపాద 5 బస్తక 6 బోళక 7 వడక 8 అజా 9 లంబకణ యీ 9 నిన్ మేకంచేర్చు.

మేకమాంస గుణము.

శ్లో॥ అజమాంసంగురున్నిగ్ధంశ్వాసకాసానిలాపహం ।

ప్రదరంహంతిశోషంచసిత్తఘ్నంకఫదోషజిత్ ॥

తా॥ మేకమాంసము గురువుగను జిగటగనునుండు. మరియు నిది శ్వాసము కాసము పాతము ప్రదరరోగము శోష పిత్తము కఫము పీడిని నివర్తింపజేయు.

గోరై.

శ్లో॥ తగరుల్మేండమేసాచహ్యురభిఉరణస్తథా ।

అవిలోమస్తథాణాయురేడకఃపృష్టిపవచ ॥

టీక॥ 1 తగరు 2 మేండ 3 మేష 4 ఉరభి 5 ఉరణ 6 అవిలోమ 7 ఉణ్ణాయు 8 ఏడక 9 పృష్టి యా 9 ని గోరైపేళ్ళు.

గోరైమాంస గుణము.

శ్లో॥ తగర్మోర్మధురంమాంసంశీతవీర్యంత్రిదోషజిత్ ।

ప్రతిశ్శాయజ్వరహరంగురుకాంతిప్రదంస్పృణమ్ ॥

తా॥ గోరైమాంసము మధురముగను శీతవీర్యముగలదిగను గురువుగనునుండు. మరియు నిది త్రిదోషములు పీనస జ్వరము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక శరీర కాంతిని గలుగజేయు.

ఎనుబోతు.

శ్లో॥ మహిషఃశకునఃశృంగిశ్శ్యామఃకృష్ణోఘనాఘనః ।

విషాణీకురుపోదంశిపీనస్కంధోరజస్వలః ॥

టీక॥ 1 మహిష 2 శకున 3 శృంగి 4 శ్యామ 5 కృష్ణ 6 ఘనాఘన 7 విషాణీ 8 కురుప 9 దంశి 10 పీనస్కంధ 11 రజస్వల యా 11 న్ను ఎనుబోతుపేళ్ళు.

ఎనుబోతు గుణము.

శ్లో॥ మహిషఃసలిలస్రీతిన్యశక్తర్భారవాహకః ॥

తా॥ ఎనుబోతు ఉదకప్రీతిగలదిగను స్వశక్తిగలదిగను బరువునుమోయునది గనునుండు.

అంబోతు.

శ్లో॥ అనడ్వాంస్తుబలీవర్దఃకకుద్మాన్వృషభోవృషః ।

ఉత్తాచసౌరభేయశ్చగోపతిశ్శంకరప్రియః ॥

టీక॥ 1 అనడ్వాన్ 2 బలీవర్ద 3 కకుద్మాన్ 4 వృషభ 5 వృష 6 ఉత్తా 7 సౌరభేయ 8 గోపతి 9 శంకరప్రియ యా 9 ని అంబోతుపేళ్ళు.

ఆంబోతు గుణము.

శ్లో॥ ప్రాతర్దగ్ధీచవృషభంకల్యాణంచఫలప్రదం ।

ఐశ్వర్యంలభతేనిత్యంశంకరశ్యానువాహనం ॥

తా॥ ఆంబోతును ప్రాతఃకాలమున దర్శించిన ఫలమునిచ్చు. శుభము ఐశ్వర్యము యివి సిద్ధించు.

ఆ వు.

శ్లో॥ తస్యపుత్రీభానుమతీగారత్రసురభిర్వసు ।

మాహేయీబహుధాధేనుస్సోగధేయీచనందినీ ॥

టీక॥ 1 భానుమతీ 2 గౌః 3 సురభి 4 వసు 5 మాహేయీ 6 బహుశా 7 ధేను 8 సోగధేయీ 9 నందినీ యా 9 ని ఆవు పేళ్ళు.

అడవిఆవుమాంస గుణము.

శ్లో॥ గనయస్యతుమాంసంతుచ్ఛప్యంబల్యంగుచిప్రదం ।

ధాతుస్పద్ధికరంచై నమునిభిఃపరికీర్తితం ॥

తా॥ అడవిఆవుమాంసము వృష్యము బలము రుచి ధాతువృద్ధి వీటిని గలుగం జేయు.

పులి.

శ్లో॥ న్యాఘ్రిఃపంచనభోవ్యాశశ్శామూలశ్చగుహశయః ।

పుండరీక తీక్ష్ణదంష్ట్రస్తరస్వీఘోరదర్శనః ॥

టీక॥ 1 న్యాఘ్రి 2 పంచనభు 3 వ్యాశ 4 శామూల 5 గుహశయ 6 పుండరీక 7 తీక్ష్ణదంష్ట్ర 8 స్తరస్వీ 9 ఘోరదర్శన యా 9 ని పులిపేళ్లు.

పులిచర్మ గుణము.

శ్లో॥ సుభాసనంన్యాఘ్రిచర్మభిక్షుప్రీతికరంతథా ।

తన్నభోగ్రహదోషఘ్నస్తథాయుదేహవర్దనః ।

తా॥ పులిచర్మము సుఖమైన అసనమైనదిగను సన్యాసులకు ప్రీతికరముగను మందు. దానిగోళ్ళు గ్రహదోషములను బోగొట్టుటయేగాక ఆయుస్సు శరీరము వీటి వృద్ధినిగలుగంజేయు.

సింహము.

శ్లో॥ సింహఃపంచాననోద్రుప్తక్రవ్యాదశ్చనభహరిః ।

కేసరీమృగరాజశ్చవిక్రాంతశ్వేతపింగళః ॥

టీక॥ 1 సింహ 2 పంచానన 3 దృప్త 4 కవ్యాద 5 నభీ 6 హరి 7 కేసరీ 8 మృగరాజ 9 విక్రాంత 10 శ్వేతపింగళ యీ 10 ని సింహముపేర్లు.

సింహచర్మ గుణము.

శ్లో॥ హరిచర్మకృతోఘాపఃకానసన్యాసవాతజత్ ।

కుష్మకందూప్రణస్ఫోటగళదదృవినాశనః ॥

తా॥ సింహచర్మముతో ఘాపముజేసిన కాసము సన్యాసకోగము వాతము కుష్టువు దురద ప్రణములు దద్దులు గళకోగము దదృకోగము యివి నివర్తింతు.

పం ది.

శ్లో॥ సూకరోవక్త్రద్వంద్వశ్చవరాహూరోమశఃకిటిః ।

దంష్ట్రీద్వంద్వాయుధఃక్రోడోవీరస్కంధోబహుప్రజః ।

స్తబ్ధరోమాతథాకోలోఘృష్టిఃపోత్రీకిరిస్మృతః ।

సవచకథితోఘోఽశీపుఘవారాహనామతః ॥

టీక॥ 1 సూకర 2 వక్త్రద్వంద్వ 3 వరాహ 4 రోమశ 5 కిటి 6 దంష్ట్రీ 7 దంష్ట్రీ 8 ద్వంద్వాయుధ 9 క్రోడ 10 వీరస్కంధ 11 బహుప్రజ 12 స్తబ్ధరోమా 13 కోల 14 కుఠి 15 పోత్రీ 16 కిరి 17 ఘోఽశీ 18 పుఘవారాహ యీ 17 ని పందిపేర్లు.

పందిమాంస గుణము.

శ్లో॥ కిటిమాంసంవాతకరంబలవణకరంపరం ।

తథామోఽప్యరభూతఘోదృష్టప్రణహరఃపరం ॥

తా॥ పందిమాంసము వాతము బలము కాంతి వీటిని గలుగజేయు. మాంసపు ఘాపము జ్వరము భూతబాధ దుష్టప్రణములు వీటిని నివర్తింపజేయు.

జింక.

శ్లో॥ మృగోధహరిఃస్యంతుఃసారంగఃపృష్ఠతోరురుః ।

ఏణశ్యబలపృష్ఠశ్చపిశంగఃశ్శార్ఙ్గులోచనః ॥

టీక॥ 1 మృగ 2 హరిణ 3 న్యంకు 4 సారంగ 5 పృషత 6 దురు 7 ఏణ 8 శబలవృష్ట 9 పిశంగ 10 చాదులోచన యీ 10 నిన్ జింకపేళ్ళు.

జింకమాంస గుణము.

శ్లో॥ న్యజ్కుసాన్విదుర్లఘుర్బల్యోవృష్యోదోషత్రయాపహః ॥

తా॥ జింకమాంసము మధురముగను చులకనగను బలకరముగను వీర్యపుష్టికరముగనునుండు. మరియు నిది త్రిదోషములను బోగొట్టును.

కు క గ్.

శ్లో॥ కుక్కురఃసారమేయశ్చభీషణఃశునకః స్తథాః ।

భూసరోభషకశ్వాస్యాదలర్కోరాత్రిజాగరిః ।

కాలేయోమృగదంశశ్చవాంతాదఃసుముఖ స్తథా ।

సూకరారిఃకృతజ్ఞశ్చమృగయాకుశల స్తథా ॥

తా॥ 1 కుక్కుర 2 సారమేయ 3 భీషణ 4 శునక 5 భూసర 6 భషక 7 శ్వాస్యా 8 అలర్క 9 రాత్రిజాగర 10 కాలేయ 11 మృగదంశ 12 వాంతాద 13 సుముఖ 14 సూకరారి 15 కృతజ్ఞ 16 మృగయాకుశల యీ 16 న్ను కుక్కపేళ్ళు.

కుక్కమాంస గుణము.

శ్లో॥ పాకేచోష్ణంశ్వానమాంసంవాతనాశకరంమితం ॥

తా॥ కుక్కమాంసము పాకమువలన ఉష్ణవీర్యముగలదిగ నుండుటయేగాక వాతనాశకరమైయుండు.

ఎ లు క.

శ్లో॥ మూషకఃకషకఃపింగఉందురుశ్చాఘరేవచ ॥

టీక॥ 1 మూషక 2 కగ్గక 3 పింగ 4 ఉందురు 5 ఆఘ యీ 5 న్ను ఎలుక పేర్లు.

ఎలుకమాంస గుణము.

శ్లో॥ మూషికామాంసకటుకాకఫస్మిపిత్తనాశినీ ॥

తా॥ ఎలుకమాంసము కారముగనుండు. మరియు నిది కఫము పిత్తము వీటిని బోగొట్టును.

పిల్లి.

శ్లో॥ విజాలోవిషదంష్ట్రశ్చమూషికారిర్విడాలకః ।

వృషదంశశ్చమూర్జాలోమాయావీదీప్తలోచనః ॥

టీక॥ 1 విడాల 2 విషదంష్ట్ర 3 మూషికారి 4 విడాలక 5 వృషదంశ 6 మాజాల 7 మాయావీ 8 దీప్తలోచన యా 8 ని పిల్లిపేస్తు.

పిల్లిచర్మ గుణము.

శ్లో॥ మాజాలచర్మజోధూపోగ్రహఘ్నోభూతనాశనః ।

జ్వరదోషహరఃకుష్మకందూద్రదువినాశనః ॥

తా॥ పిల్లిచర్మముచే చేయబడిన ధూపము గ్రహపీడ భూతబాధ జ్వరదోషము కుష్టువు దురద ద్రువోగము పీడిని నశింపంజేయు.

పునుగుపిల్లి.

శ్లో॥ చిత్రరేఖాకరీఘూణీమాన్జాలీగంధమాన్జనీ ।

సుగంధగాత్రావసనాకస్తూరీమశాల్యపి ।

సుగంధపూతవృషణీబిడాలీకాండచాలినీ ॥

టీక॥ 1 చిత్రరేఖాకరీ 2 ఘూణీ 3 మాజాలీ 4 గంధమాన్జనీ 5 సుగంధ గాత్రా 6 వసనా 7 కస్తూరీ 8 నోమశాలీ 9 సుగంధపూతవృషణీ 10 బిడాలీ 11 కాండచాలినీ యా 11 న్ను పునుగుపిల్లిపేస్తు.

పునుగుచట్టపు గుణము.

శ్లో॥ తిక్తోశంవృష్యంమాయువ్యసారభంగాత్రగంధజితే ॥

తా॥ పునుగుచట్టము వీర్యవృద్ధిరముగను ఆయుర్వృద్ధిరముగను పరిమళము గనునుండు. మరియు నిది శరీరదుఃఖమును బోగొట్టును.

సక్క.

శ్లో॥ శృగాలోజంబుకఃక్రోష్టాగోమాయుఃక్రోష్టుకఃశివా ।

పంచకోమృగిధూతేశ్చభూరిమాయోధభైరవః ॥

టీక॥ 1 శృగాల 2 జంబుక 3 క్రోష్ట 4 గోమాయు 5 క్రోష్టుక 6 శివా 7 పంచక 8 మృగధూతేశ 9 భూరిమాయా 10 భైరవ యా 10 ని నక్కపేస్తు.

సక్కమాంస గుణము.

శ్లో॥ శృగాలమాంసంకటుకంగంధర్వవ్యాధినాశనం ।
పుష్కలపుష్పికరంబల్యంసర్వవాతక్షయాపహం ॥

తా॥ సక్కమాంసము కారముగనుండు. మరియు నిది గంధర్వగోగము సమస్త
వాతములు త్తయము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక ధాతుపుష్టి శరీరపుష్టి బలము వీటిని
గలుగజేయు.

కో తి.

శ్లో॥ మర్కటోవాసరఃకీశోహరిఃశాఖామృగఃకపిః ।
స్థవంగకోవనౌకాశ్చస్థవంగఃస్థవంగః ॥

టీక॥ 1 మర్కట 2 వాసర 3 కీశ 4 హరి 5 శాఖామృగ 6 కపి 7 స్థవంగక
8 వనౌక 9 స్థవంగ 10 స్థవంగ 11 స్థవ యీ 11 స్తు కోతిపేర్లు.

కోతిపాల గుణము.

శ్లో॥ స్థవంగక్షీరంకటుకంకాససంన్యాసశ్వాసజిత్ ॥

తా॥ కోతిపాలు కారముగనుండు. మరియు నిది కాసము సన్యాసగోగము
శ్వాసము వీటిని బోగొట్టును.

నె మ లి.

శ్లో॥ మయూరోనతఃకోబహిఃసీలకంఠశ్శిభద్వజీ ।
మేఘనాదఃకలాపీచశిఖండీచిత్రపింఛకః ॥

టీక॥ 1 మయూర 2 సర్పక 3 బహిః 4 సీలకంఠ 5 శిభద్వజీ 6 మేఘనాద
7 కలాపి 8 శిఖండీ 9 చిత్రపింఛక యీ 9 ని నెమలిపేర్లు.

నెమలిమాంస గుణము.

శ్లో॥ మయూరమాంసంపిత్తఘ్నంచక్షుష్కంరక్తైత్త్యుత్ ॥

తా॥ నెమలిమాంసము పిత్తము రక్తజైత్త్యము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక శేత్ర
ములకు హితకరముగనుండు.

తు మ్మె ద.

శ్లో॥ భృమరఃపట్నగోభృంగోభృంగరాజఃశిలీముఖః ।

ద్వీశీపోల్మిర్మగుకగోమగుహోమగుహి శిలీ ॥

మధుశ్రవతశ్చంఛరీకోర్ఘంకారీపుష్పలోలుపః ।

రోలంబోబంభరశ్చైవపడుధుకృన్మధురఃస్వరః ॥

టీ॥ 1 భృమర 2 పల్లవ 3 భృంగరాజ 4 శీలముఖ 5 ద్వితీయ 6 ఆరి 7 మధుకర 8 మధువ 9 మధులిట్ 10 శీలీ 11 మధుశ్రవ 12 చంఛరీక 13 ఘంకారీ 14 పుష్పలోలుప 15 రోలంబ 16 బంభర 17 మధుకృత్ 18 మధురస్వర యా 18 ని తుమ్మెదపేరు.

తుమ్మెద గుణము.

శ్లో॥ భృమరీమృణ్మయఃకుర్యా రావృతగ్రంథివినాశనం ॥

తా॥ తుమ్మెదచేత గట్టబడిన గూటిమన్న వాతము గ్రంథిరోగము వీటిని నివరింపజేయు.

చిలుక.

శ్లో॥ శుశఃకీరోరక్తతుంహో మేధావీప్రియదర్శనః ॥

టీక॥ 1 శుక 2 కీర 3 రక్తతుండ 4 మేధావీ 5 ప్రియదర్శన యా 5 న్ను చిలుకపేరు.

చిలుకమాంస గుణము.

శ్లో॥ శుకశ్శీరోలఘుర్ద్రావీ తతకానక్షయాపహః ॥

తా॥ చిలుకమాంసము శీతలముగను చులకనగను మలబద్ధకారిగనునుండు. గాయములను మాన్పును. మరియు కానము క్షయము వీటిని నివరింపజేయు.

గోరువంక పక్షి.

శ్లో॥ గోరాటికాగోకిరాటి, గౌరికాకలహకుల ।

మేధావికాశారికాస్యాద్దూతికాప్రియదర్శనీ ॥

టీక॥ 1 గోరాటికా 2 గోకిరాటి 3 గౌరికా 4 కలహకులా 5 మేధావికా 6 శారికా 7 దూతికా 8 ప్రియదర్శనీ యా 8 ని గోరువంకపక్షిపేరు.

గోరువంకపక్షిమాంస గుణము.

శ్లో॥ యాక్షస్తవస్మతాసారీన్నిగ్ధాబ్ధిబలాగ్నికృత్ ॥

తా॥ గోరువంకపక్షి మాంసమునకు చిలుకమాంసగుణమే కలిగియుండు. మరి యు రూక్షముగను జిగటగనునుండు. బుద్ధి బలము అగ్నిదీపనము వీటిని వృద్ధిజేసును.

చక్రవాకపక్షి.

శ్లో॥ చక్రవాకస్తుచక్రాహ్వశ్చక్రీశ్చక్రరథోరథి ।

రథాంగనామరథికఃకామీరస్తోధచక్రవాక్ ॥

టీక॥ 1 చక్రవాక 2 చక్రాహ్వ 3 చక్రీ 4 చక్రరథ 5 రథి 6 రథాంగనామా 7 రథిక 8 కామీ 9 రస్త 10 చక్రవాక్ యీ 10 ని చక్రవాకపక్షి పేర్లు.

చక్రవాకపక్షిమాంస గుణము.

శ్లో॥ చక్షోరోబృంహణోబల్యః స్నిగ్ధోష్ణోవాతనాశనః ॥

తా॥ చక్రవాకపక్షి మాంసము శరీరమునకు పుష్టి బలము వీటిని గలుగంజేయు. జిగటగను ఉష్ణముగనునుండు. వాతమును బోగొట్టును.

హంస.

శ్లో॥ హంసశ్వేతోధార్తరాష్ట్రోరాజహంసోమనోరమః ॥

టీక॥ 1 హంస 2 శ్వేత 3 ధార్తరాష్ట్ర 4 రాజహంస 5 మనోరమ యీ 5 న్ను హంస పేర్లు.

కలహంస.

శ్లో॥ కలహంసోవరఃప్రోక్తోరక్తపాదోర్ధతుండకః ॥

టీక॥ 1 కలహంస 2 వర 3 రక్తపాద 4 అర్ధతుండక యీ 4 న్ను కలహంస పేర్లు.

హంసమాంస గుణము.

శ్లో॥ హంసస్నిగ్ధోగురుర్వృష్యోవీర్యోష్ణఃస్వరవణాకృత్ ।

వాతాన్రపి త్తశమనోబృంహణోబలహ్నిదః ॥

తా॥ హంసమాంసము జిగటగను గురువుగను వీర్యవృద్ధికరముగను ఉష్ణవీర్యము గలదిగనునుండు. మరియు నిది వాతము రక్తపిత్తము వీటిని నివర్తింపజేయుటయే గాక స్వరవృద్ధి దేహకాంతి శరీరపుష్టి బలము అగ్నిదీపనము వీటిని సగాలుగంజేయు.

కోడి.

శ్లో॥ కుక్కుటస్తామ్రచూడశ్చదక్షచూడోధవిష్కిరః ॥

అరుణీచూడికోబోధిశంకరశ్చరణాయుధః ।

కాలజ్ఞఃకృకవాకుశ్చకీతితశ్చశిఖండికః ॥

టీక॥ 1 కుక్కుట 2 తామ్రచూడ 3 దక్షచూడ 4 విష్కిర 5 అరుణి 6 చూడిక 7 బోధి 8 శంకర 9 చరణాయుధ 10 కాలజ్ఞ 11 కృకవాకు 12 శిఖండిక యీ 12 స్తు కోడిపేళ్లు.

కోడిమాంస గుణము.

శ్లో॥ కుక్కుటోబృంహణస్నిగ్ధోవీర్యోజ్ఞానిలజిద్గురుః ।

చక్షుష్యశ్శుక్రకఫకృద్వ్యవోరూక్షఃకషాయకః ।

పానీయకుక్కుటస్నిగ్ధోబృంహణశ్లేష్మహోగురుః ॥

తా॥ కోడిమాంసము జిగురుగను ఉష్ణవీర్యముగలదిగను గురువుగను వీర్యపుష్టి కరముగనునుండు. ఇది వాతము బోగొట్టుటయేగాక శరీరపుష్టి సేతహితము కఫము వీటిని సగా గలుగంజేయు, అడవికోడిమాంసము రూక్షముగను వగరుగను నుండు. నీరుకోడిమాంసము జిగురుగనుండును. మరియు శరీరపుష్టి శ్లేష్మము గురు త్వము వీటిని జేనును.

కాకి.

శ్లో॥ కాకోధనాయసోధ్వాంతుఃకాగోరెష్టఉలూకజిత్ ।

బలిభుక్చిరజీవీచధూలిజంఘానిమిత్రకృత్ ।

కరటోబలిపుష్టశ్చహ్యైకదృష్టిఃసకృత్ప్రజః ॥

టీక॥ 1 కాక 2 వాయస 3 ధ్వాంతు 4 కాగ 5 అరిష్ట 6 ఉలూకజిత్ 7 బలిభుక్ 8 చిరజీవి 9 ధూలిజంఘ 10 నిమిత్రకృత్ 11 కరట 12 బలిపుష్ట 13 ఏక దృష్టి 14 సకృత్ప్రజ యీ 14 స్తు కాకిపేళ్లు.

కాకిమాంస గుణము.

శ్లో॥ కాకమాంసంతుచక్షుష్యంలఘువాగ్నిప్రదీపనం ।

ధాతువృద్ధికరంబల్యంతుతగోగంతుయంహరేత్ ।

కృష్ణకాకస్యమాంసం మృదుంకాకసమంగుణైః ॥

తా॥ కాకిమాంసము లఘువుగనుండుటయేగాక సేత్రములకు హితము అగ్ని దీప్తి ధాతువృద్ధి బలము వీటిని గలుగజేయు. మఱియు త్నయశోగము త్నయ వీటిని నివలికాంపజేయు. నల్ల కాకిమాంసము సగా గుణముచే సామాన్యకాకిమాంస సమ ముగనుండు.

కోకి ల.

శ్లో॥ కోకిలఃపరపుష్పశ్చకృష్ణఃపరభృతోసితః ।
వసంతదూతస్తాన్మూర్ఖోగంధర్వోవసభూషణః ॥
కలకంఠోన్యభృతైఃపవపికోధమధురస్వరః ॥

టీక॥ 1 కోకిల 2 పరపుష్ప 3 కృష్ణ 4 పరభృత 5 సిత 6 వసంతదూత 7 తా
మ్రాత్ 8 గంధర్వ 9 వసభూషణ 10 కలకంఠ 11 అన్యభృత్ 12 పి 13 మధురస్వర
యా 13 న్ను కోకిలపేరు.

కోకిలమాంస గుణము.

శ్లో॥ కోకిలోదీపనోగ్రాహిచక్షుష్యఃక్షయకానజితే ॥

తా॥ కోకిలమాంసము దీపనకారిగను మలబద్ధకారిగను సేత్రహితకారిగనునుండు.
మరియునిది త్నయము కానము వీటిని హరింపజేయు.

గుడ్లగూబ.

శ్లో॥ ఉలూకోరక్తచారీచదివాంధకాశికస్తథా ।
కోపీనిశాటనోభీరుఃకాకశత్రుశ్చసస్మృతః ॥

టీక॥ 1 ఉలూక 2 రక్తచారీ 3 దివాంధ 4 కాశిక 5 కోపి 6 నిశాటన 7 భీరు
8 కాకశత్రు యా 8 ని గుడ్లగూబపేరు.

గుడ్లగూబమాంస గుణము.

శ్లో॥ ఉలూకపలలంభాంతి కరంవాతప్రకోపనమ్ ॥

తా॥ గుడ్లగూబమాంసము భాంతినిబుట్టించును. వాతమును ప్రకోపింపజేయు.

పాము.

శ్లో॥ సర్వోపవృత్తీభుజంగోహీభుజగోధనరీసృపః ।
ఉరగఃకంచుకీవ్యాభోద్భిజహ్వాభభుజంగమః ॥

సచనాగోవిషధరఃకుండలీపన్నగఃఫణి ।

చక్షుశ్రవాదందశూకోభోగిచాతివిషఃశరః ॥

టీక॥ 1 సర్ప 2 దంష్ట్రీ 3 భుజంగ 4 అహి 5 భుజగ 6 సరీసృప 7 ఉరగ 8 కంచుకీ 9 వ్యాళ 10 ద్వితీయా 11 భుజంగమ 12 నాగ 13 విషధర 14 కుండలీ 15 పన్నగ 16 ఫణి 17 చక్షుశ్రవాః 18 దందశూక 19 భోగీ 20 అతివిష 21 శర యీ 21 ని పాముపేర్పు.

పాముమాంస గుణము.

శ్లో॥ సర్పాణాంన్నేహనంమాంసంచక్షుష్యంబృంహణంగురు ।

దూషీవిషకృమిహరంమేధాగ్నిబలవర్ధనమ్ ॥

తా॥ సర్పమాంసము చమరుగోగూడియుండునదిగను సేత్రహితకారిగనుశరీరమునకు పుష్టికరముగను గురువుగనునుండు. మరియునిది కంటిపుసి విషము క్రిములు వీటిని హరించుటయేగాక బుద్ధి అగ్నిదీపనము బలము వీటివృద్ధిని సగా గలుగంజేయు.

కొంగ.

శ్లో॥ కృత్క్రాంచోధబకఃకహ్వశ్శేవతచ్ఛత్రకఉచ్యతే ॥

టీక॥ 1 కృత్ 2 క్రాంచ 3 బక 4 కహ్వ 5 శ్వేతచ్ఛత్రక యీ 5 న్ను కొంగ పేర్పు.

కొంగమాంస గుణము.

శ్లో॥ బకమాంసంక్రిమిహరం కాయకాంతికరంపరం ॥

తా॥ కొంగమాంసము క్రిమిరోగమును బోగొట్టుటయేగాక శరీరకాంతిని గలుగంజేయు.

తొండ.

శ్లో॥ కృకలాసోవరాకశ్చహల్లినోధశిఖండికః ।

సరటోబహురూపశ్చప్రతిసర్యోవిరూపకృత్ ॥

టీక॥ 1 కృకలాస 2 వరాక 3 హల్లిన 4 శిఖండిక 5 సరట 6 బహురూప 7 ప్రతిసర్య 8 విరూపకృత్ యీ 8 ని తొండపేర్లు.

తొండమాంస గుణము.

శ్లో॥ తన్మాంసందుష్టప్రణకృత్ భగందరవినాశనమ్ ॥

తా॥ లొండమాంసము దుష్టప్రణములను గలుగఁజేయు. మరియునిది భగం దరరోగమును బోగొట్టును.

తే లు.

శ్లో॥ వృశ్చికశూకకీటస్యాత్ విషపుచ్చయతిస్మృతః ॥

టీక॥ 1 వృశ్చిక 2 శూకకీట 3 విషపుచ్చ యా 3 స్న తేలుపేర్లు.

క ప్ప.

శ్లో॥ మంఢూకోదద్దురోగండ్మాహురేభకశ్చమూజవాత్ ।

శాలూరశ్చై చ్చనసపాభూష్ల వశై చ్చప్రకీర్తితః ।

మహాభేకశ్చమాండవ్యోరాజమంఢూకఉచ్చతే ॥

టీక. 1 మంఢూక 2 దద్దుర 3 గండ్మా 4 హురేభక 5 మూజవాత్ 6 శాలూర 7 వసపాభూ 8 ష్లవ 9 మహాభేక 10 మాండవ్య 11 రాజమంఢూక యా 11 స్న కప్పపేర్లు.

కప్పమాంస గుణము.

శ్లో॥ మంఢూకఃశ్లేష్మలోనాతి పిత్తలోబలకారకః ॥

తా॥ కప్పమాంసము శ్లేష్మము స్వల్పముగ పిత్తము బలము వీటిని గలుగఁజేయు.

మత్స్యము.

శ్లో॥ మత్స్యమిహినోధశఫరీప్రోష్ఠీమంగల్యదర్శనః ।

వై సారిణోవిసారశ్చగండకఃశకులార్భకః ॥

టీక॥ 1 మత్స్య 2 మిహిన 3 శఫరీ 4 ప్రోష్ఠీ 5 మంగల్యదర్శన 6 వై సారిణ 7 విసార 8 గండక 9 శకులార్భక యా 9 ని మత్స్యముపేర్లు.

మత్స్యముల గుణము.

శ్లో॥ మత్స్యబలప్రదావృష్యాగురవఃకఫపిత్తలాః ।

ఉష్ణాభిస్త్వనినస్నిగ్ధాబృంహణాఃపపనాపహః ॥

తా॥ మత్స్యమాంసము బలకరముగను వీర్యపుష్టికరముగను గురువుగను ఉష్ణము గను మలవిసర్జనకారిగను శరీరపుష్టికరముగను జిగురుగనునుండు. మరియు నిది కఫము పిత్తము వీటిని బెంచును. వాతమును బోగొట్టును.

తా బేలు.

శ్లో॥ కచ్చపోన్యోమహామత్స్యఃకూర్మఃకమతకస్తథా ॥

టీక॥ 1 కచ్చప 2 మహామత్స్య 3 కూర్మ 4 కమతక యా 4 స్తు తా బేలు పేర్పు.

తాబేలుమాంస గుణము.

శ్లో॥ కచ్చపోబలదస్నిగ్ధోవాతజిత్పుంస్త్వకారకః ॥

తా॥ తా బేలుమాంసము బలకరముగను జిగటగనునుండు. మరియునిది వాతమును బోగొట్టుటయేగాక పుంస్త్వమును సగా గలుగంజేయు.

గద్య॥ ఇతి ధన్వంతరీయే నిఘంటౌ నానాద్రవ్య పర్యాయ

శబ్దగుణ ప్రకాశే సువర్ణాది వస్తువర్గః.

శ్రీరస్తు.

ధన్వంతరినిఘంటువు.

— మిశ్రకాదివర్గప్రారంభః —

త్రి ఫ ల ము లు.

శ్లో॥ హరీతకీచామలకీవిభీతకమిత్రత్రయం ।

త్రిఫలాఫలమిత్యుక్తం ఫలత్రయమితిస్మృతం ॥

టీక॥ 1 కరక 2 ఉసిరిక 3 తాడి యా 3 న్ను నేకముగాజేరిన త్రిఫలమనియు
ఫలమనియు ఫలత్రయమనియు జెప్పబడు.

త్రిఫలముల గుణము.

శ్లో॥ త్రిఫలాకఫర క్షఫ్ణీ మేహార్శకుష్ఠనాశినీ ।

దీపనీలఘువాతఫ్ణీ ప్రదరోచాగ్నిమాంద్యజిత్ ।

కఫఫ్ణితౌద్రసంయుక్తాఘృతయుక్తాతుపిత్తజిత్ ।

పవనంతైలనంయుక్తసతతంసేవితానృణాం ।

కార్యసిద్ధికరీచస్యాద్యలీపలితనాశినీ ॥

తా॥ త్రిఫలములు కఫము రక్తదోషము మేహము అర్శస్సు కుష్టువు వాతము
ప్రదరోగము అగ్నిమాంద్యము వీటిని నివృత్తింపజేయుయేగాక దీపనకారిగను చుల
కనగనునుండు. మరియు దీనిని తేనెతోసేవించిన కఫమును బోగొట్టు. నేతితో
సేవించిన పిత్తమునుబోగొట్టు. తైలముతోసేవించిన వాతమునుబోగొట్టు. సర్వదా
సేవించిన కాయసిద్ధికరముగనుండుటయేగాక వాధకమువలన శరీరము శిథిలమగుట
చెంద్రుకలు తులలబాదుట వీటిని గలుగజేయక నుండు.

త్రికటుకములు.

శ్లో॥ పిప్పలీమరిచంశుంఠీత్రయమేకత్రమిత్రత్రయం ।

త్రికటుత్రయమణంవ్యోమంకటుత్రికమిహూచ్యతేః॥

టీక॥ 1 పీఠ్యలి 2 మిరియాలు 3 శొంతి యా 3 ను నేకముగజేరిన త్రికటుక మనియు త్రూపణమనియు వ్యోపమనియు కటుత్రికమనియు జెప్పబడు.

త్రికటుకముల గుణము.

శ్లో॥ త్రూపణంక ఫదోషఘ్నంకృష్టవారగదాసహం ।

స్థాల్యాగ్నిమాంద్యశమసంకాయకాంతికరంపరం ॥

తా॥ త్రికటుకములు కఫము దోషము కుష్టువు వారము మిగుల శరీరస్థాల్యము అగ్నిమాంద్యము వీటిని నివర్తింపజేయుటయేగాక శరీరకాంతిని సగా గలుగం జేయు.

చాతుర్భద్రకము.

శ్లో॥ నాగరాతివిషాముస్తాత్రయమేకత్రఘ్నితం ।

గుహూచినంయుతంచాపిచాతుర్భద్రకముచ్యతే ॥

టీక॥ శొంతి 2 అతివస 3 కుంగముకైలు 4 తిప్పతీగ వీటిని నేకముగజేసి చూరణముజేసిన ఆచూరణము చాతుర్భద్రకమనబడు.

చాతుర్భద్రక గుణము.

శ్లో॥ చాతుర్భద్రయుతంకావ్యధంజ్వరమామాతీసారజిత్ ॥

తా॥ చాతుర్భద్రకమాయము జ్వరము ఆమాతీసారము వీటిని బోగొట్టు.

చాతుర్జాతకములు.

శ్లో॥ ఏలాలవంగపత్రంచత్రిసుగంధంత్రిజాతకం ।

నాగకేసరసంయుక్తంచాతుర్జాతకముచ్యతే ॥

టీక॥ 1 ఏలకులు 2 లవంగములు 3 లవంగపత్రి యా 3 స్ను జేరిన త్రిసుగంధం మనియు త్రిజాతకమనియు జెప్పబడు. ఇవి నాగకేసరములతోజేరిన చాతుర్జాతకమని జెప్పబడు.

చాతుర్జాతక గుణము.

శ్లో॥ చాతుర్జాతకమాయస్తుహిక్మాఘ్నృత్రిసారజిత్ ।

రక్తపైత్యహరోవృష్యోబలనణావినగ్ధనః ॥

తా॥ చాతుర్జాతకషాయము ఎక్కిళ్ళు వాంతి అతిసారము రక్తపైత్యము
వీటిని నివర్తించునట్లే యేగాక వీర్యవృద్ధి బలము శరీరకాంతి వీటిని వృద్ధిజేయు.
పంచకోలములు.

శ్లో॥ పిప్పలీపిప్పలీమూలంచవ్యంచిత్రకనాగరైః ।
యేకత్రమిత్రితంచై భిఃపంచకోలకముచ్యతే ॥

టీక॥ 1 పిప్పలి 2 పిప్పలిమూలము 3 చవ్యము 4 చిత్రమూలము 5 శొంఠి
యా 5 న్ను శేకముగజేరిన పంచకోల మనంబడు.

పంచకోల గుణము.

శ్లో॥ పంచకోలయుతంక్వాథంమారుతంసన్నిపాతజితే ।
గుల్మస్తీహూదరానాహశూలఘ్నందీపనంపరం ॥

తా॥ పంచకోలకషాయము వాతము సన్నిపాతము గుల్మము స్లిహగోగము
మహాదరము మలమూత్రబద్ధము శూలము వీటిని నివర్తించునట్లే యేగాక అగ్ని
దీపనమును సగా గలుగజేయు.

పంచవల్కలములు.

శ్లో॥ స్యగ్రోధోదుంబరాశ్వత్థశ్శువేతనవల్కలైః ।
సరైవ్రేకత్రసంయుక్తంపంచవల్కలముచ్యతే ॥

టీక॥ 1 మట్టి 2 అత్తి 3 రావి 4 జువ్వ 5 ప్రబ్బలి వీటిపట్టలసమదాయము
పంచవల్కలములని జెప్పబడు.

పంచవల్కల గుణము.

శ్లో॥ పంచవల్కకృతింక్వాథమంతదాహాతిసారజితే ।
అత్యుష్ణంతీవ్రజ్వరహృత్కృచ్ఛగ్రిహంతినసంశయః ॥

తా॥ పంచవల్కలకషాయము అత్యుష్ణముగనుండు. మరియు నిది అంతదాహ
నాము అతిసారము తీవ్రజ్వరము మూత్రకృచ్ఛము వీటిని బోగొట్టును.

పంచపల్లవములు.

శ్లో॥ మాతులుంగకపిత్థంచజంబూబిల్వామ్రమేవచ ।
సర్వమేకత్రసంయుక్తంపంచపల్లవముచ్యతే ॥

టీక॥ 1 మాదీఫలము 2 బెలగ 3 నేరేడు 4 బిల్వము 5 మామిడి వీటిచిగుళ్ళ సముదాయము పంచఫల్యములనంబడు.

కనిష్ఠపంచమూలము.

శ్లో॥ శాలపణీకపృశ్నిపణీకబృహతీకంటకాగికా ।
తథాగోక్షురకశ్చైవపంచమూలకనిష్ఠకం ॥

టీక॥ 1 ముయ్యాసుపొన్న 2 కోలపొన్న 3 ములక 4 వ్రాకుడు 5 పల్లేరు వీటిసముదాయము కనిష్ఠపంచమూల మనంబడు.

కనిష్ఠపంచమూల గుణము.

శ్లో॥ పంచమూలయుతంకావ్యధంసన్నిపాతజ్వరాపహం ।
భృమదాహవిబంధఘ్నంమారుతఃక్రిమినాశనం ॥

తా॥ కనిష్ఠపంచమూల కషాయము నన్ని పాతజ్వరము భృమ దాహము విబంధ రోగము వాతము క్రిములు వీటిని నశింపజేయు.

మధ్యమపంచమూలము-తద్గుణము.

శ్లో॥ బలాపునర్నవైరండసూర్యపణీకద్వయంతథా ।
కషాయంకఫవాలిఘ్నంరక్తైత్యవినాశనమ్ ॥

తా॥ ముత్తపపులగము తెల్లగలిజేరు ఆముదము సూర్యపణీకద్వయము వీటి సముదాయము మధ్యమపంచమూలమనంబడు. వీటి కషాయము కఫము వాతము రక్త పైత్యము వీటిని నశింపజేయు.

జీవనాఖ్యసంచమూలము-తద్గుణము.

శ్లో॥ ఆభీర్వరాచజీవంతీజీవకషాభ కావృతం ।
జీవనాఖ్యంతుచక్షుష్యంవృష్యంపిత్తానిలాపహః ॥

తా॥ 1 ఆభీ 2 వరా 3 జీవంతీ 4 జీవక 5 ఋషభక వీటి సముదాయము జీవనాఖ్యపంచమూలమని జెప్పఁబడు. ఇది పిత్తము వాతము వీటిని బోగొట్టుటయే గాక నేత్రహితము వీర్యవృద్ధి వీటిని సగా గలుగజేయు.

తృణాఖ్యసంచమూలము-తద్గుణము.

శ్లో॥ తృణాఖ్యంపిత్తజిద్ధర్భశరకాశేక్షుశాలిభిః ।
తత్కషాయంజ్వరహరంహిక్మాశ్వాసనివారణం ॥

తా॥ 1 కుశదర్శ 2 కాకివెదురు 3 రెల్లు చెరుకు 4 సంభాషెరు వీటి సముదాయము తృణాఖ్యవంచములమని జెప్పబడు. దీని కమాయము జ్వరము ఎక్కిశ్శుశ్వాసము వీటిని నివరింపజేయు.

జీవంత్యాదిగణము-తద్గుణము.

శ్లో॥ జీవకర్ష భకామేధాకాకోశ్యా ద్వేచయోజితే । ద్విశూర్పపణ్యా
జీవంతీమధుకంచేత్యయంగణః । నామ్నా మధుకఇత్తుక్తోజీవ
కాదిస్తథైవచ । జీవనోజీవనీయశ్చశ్వాసకృచ్ఛాగ్రితిసారజిత్ ॥

తా॥ జీవకము ఋషభకము మేద కాకోశిద్వయము శూర్పపణికాద్వయము పాలకూర అతిమధురము వీటి సముదాయము జీవంత్యాదిగణమనియు మధుకమనియు జీవనమనియు జీవనీయమనియు జెప్పబడు. ఇది శ్వాసము మూత్రకృచ్ఛము అతిసారము వీటిని బోగొట్టును.

బిదార్యాదిగణము-తద్గుణము.

శ్లో॥ బిదారిగంధాబృహతీవృక్షి సణ్ణేకనిధిగ్ధికా ।
శ్వనంప్రాగణిత్యుక్తః బలదఃకృచ్ఛమేహజిత్ ॥

తా॥ ముర్యాకుసాన్న ములక కోలసాన్న వాకుడు ఏనుగబల్లెరు వీటి సముదాయము బిదార్యాదిగణమని జెప్పబడు. ఇది మూత్రకృచ్ఛము మేహము వీటిని బోగొట్టెటయేగాక బలమును సగా గలుగజేయు.

వేశవారము-తద్గుణము.

శ్లో॥ శుంఠిమరీచపిప్పత్యాధాన్యకంక్షీరదాడినుగ ।
పిప్పలీమూలసంయుక్తం వేశవారమితిస్మృతం ।
శ్వాసకాసజ్వరహరంపనసంచాగ్నిమాంద్యజిత్ ॥

తా॥ శుంఠి పిప్పలీ ధనియాలు పాలు దానిమ్మ మోడి వీటి సముదాయము వేశవారమునబడు. ఇది శ్వాస కాస జ్వరము వాతము ఆగ్నిమాంద్యము వీటిని నివరింపజేయు.

కాసమదకసంబౌరవటకములు-తద్గుణము.

శ్లో॥ కాసమదకసప్రతాణాంకృతమూర్ణములూఖలే । వేశవార
సమాయుక్తం సప్తాహంభాజనేస్థితం । తతోహింగురసాక్తేననిర్మి

తావివిధాన్మృతాః । దివాకరకైఃశృష్ణా వటకాఃకాసమ
దఱకఃశౌకవ్యంజనమాంసానాంసంభారయతితేమతాః । అనే
ససంయుతాపాకాద్వహ్నివీర్యప్రదాయకః ॥

తా॥ కసివెండవత్రములను రోటిలోవైచి చూర్ణముచేసి వేళవారముతోచేర్చి
ఏడుదినములు పాత్రమునందునిచి పిదప ఇంగువరసములోతడిపి నానావిధములగు వట
కములుచేసి యెండబెట్టిన నివి కాస మదఱకవటకములనంబడు. ఇవి ఆకుకూరలు
కాయకూరలు మాంసము వీటికి సంభారములనంబడు. వటకములతో పైజెప్పిన కాక
వ్యంజనమాంసములను పాకముజేసి భుజించిన అగ్నిదీప్తి వీర్యపుష్టి ఇవి గలుగు.

శిఖరిణీ-తద్గుణము.

శ్లో॥ దధ్నుఃపలానిద్వాత్రింశత్త్యగేలార్థఫలంతథా । మధ్వాజ్యస్య
పలాధ్ధార్థంమరిచస్యపలార్థకంపలాన్యప్తౌతుఖండస్యపటేశుక్లే
తుగాలయేత్ । కర్పూరమేదితేభాండేచ్ఛాయాయాంస్థాపయే
దిదంయేషాశిఖరిణీత్యుక్తాన్యమ్యాతృప్తివివర్ధనీ । సదాపథ్యా
చయుక్తాచక్షీణదేహస్యపుష్టిదాఅయుః । ప్రవర్ధనేచైవసర్వ
రోగప్రమర్దనీ । తథాచుచిస్థైర్యకరీనరాణాంసర్వదాహితా॥

తా॥ పెరుగు 32 పలములు లవంగము $\frac{1}{2}$ పలము ఏలకులు $\frac{1}{2}$ పలము లేనె
నెయ్యి ఇవి ప్రత్యేకముగ $\frac{1}{4}$ పలము మిరియాలు $\frac{1}{2}$ పలము కలకండ 8 పలములు
వీటిని చూటికాంచి నేకముగజేర్చి తెల్లవస్త్రమునందు వస్త్రగాలితముచేసి లోభాగము
పచ్చకర్పూరముచే పూయబడిన కుండయందునిచి నీడలోబెట్టవలయు. ఇది శిఖరిణీ
యనంబు. ఇది వీర్యవృద్ధికరముగను తృప్తికరముగను యెల్లప్పుడు చుభ్యకారిగను
యుక్తముగను ఆయుర్వృద్ధికరముగను సదా రుచికరముగనునుండు. మరియు నిది
సమస్తరోగములను నివర్తికాంపంజేయుటయేగాక కృశించిన శరీరముగలవానికి పుష్టిని
సగాగలుగంజేయు.

సర్వాపధి-తద్గుణము.

శ్లో॥ కుష్ఠంమాంసీహరిద్రేద్వేముర్వాశైలేయపంచకైః ।
త్వచాకర్పూరముస్తైశ్చసర్వాపధికముచ్యతే॥
తచ్ఛూర్ణంశరభేదఘ్నంమాంద్యజిద్రుచిదీప్తికృత్ ॥

తా॥ చెంగల్వకోష్ఠ జటామాంసి వసపు మ్రానివసపు చాగ తాపువ్వ సంపెంగ
లవంగము పచ్చకర్పూరము తుంగముపైలు యివియన్నియుజేరిన సర్వాపధియనబడు.
సర్వాపధిచూణామును నేవించిన గాయములు అగ్నిమాండ్యము వీటిని నివతికాంపం
జేయు. మరియు నిది అగ్నిదీపనము రుచి వీటిని గలుగజేయు.

సుగంధామలక.

శ్లో॥ సర్వాపధినమాయుక్తంసమమ్మాలకత్వచం ।

సుగంధామలకంహ్యేతత్ప్రౌచ్యతేచనిచక్షణైః॥

తా॥ సర్వాపధులు యెండిన నుసిరికవరుగు లవంగములు వీటి సముదాయము
సుగంధామలకమనబడు. దీనికి సర్వాపధియొక్కగుణములు గలిగియుండుటయేగాక
పరిమళగుణమునుగూడ గలిగియుండు.

పంచసుగంధికము-తద్గుణము.

శ్లో॥ కంకోలకంపూగఫలంలవంగకుసుమానిచ ।

జాతిఫలానికర్పూరమేతత్పంచసుగంధికం ॥

తద్గుణస్యాత్క్రిమిహరంహచ్చందీపనపి త్తజ్జితే ॥

తా॥ తక్కినలాలు పోక లవంగకుసుమములు జాజికాయ పచ్చకర్పూరము
వీటి సముదాయము పంచసుగంధిక మనబడు. ఇది రుచికరముగ నుండు. మరియు
క్రిములు పిత్తము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక అగ్నిదీపనమును సగా గలుగజేయు.

వరాంగము.

శ్లో॥ చందనంకుంకుమంశుల్కంవరాజ్జమభిదియ్యతే ॥

తా॥ చందనము కుంకుమపువ్వు యీ రెంటిని సమభాగములుగజేర్చిన వరాజ్జ
మనబడు.

వాట్యపుష్పకము.

శ్లో॥ త్రిభాగంకుంకుమంయచ్చతదుక్తంవాట్యపుష్పకం ॥

తా॥ 2 భాగములు చందనము 1 భాగము కుంకుమపువ్వు యివిచేరిన వాట్య
పుష్పమనబడు.

వరాజము-వాట్యపుష్పము వీటిగుణము-

శ్లో॥ వరాజంవాట్యపుష్పంచనపుద్గుండనాశనం ॥

తా॥ వరాజము వాట్యపుష్పము యివి శరీరదుఃఖమును బోగొట్టు.

యక్షకర్దమ-తద్గుణము.

శ్లో॥ కుంకుమాగరుకర్పూరకస్తూరీచందనానిచ ।

మహాసుగంధయత్కుక్షోనామతోయక్షకర్దమః ॥

వపుద్గుండంధపూరణంసౌరభ్యంవశ్యముత్తమం ॥

తా॥ కుంకుమపువ్వు ఆగరుగంధము పచ్చకర్పూరము కస్తూరి చందనము వీటి సముదాయము మహాసుగంధమనియు యక్షకర్దమయనియు జెప్పబడు. ఇది శరీర దుఃఖమును బోగొట్టుటయేగాక పరిమళముగను వశ్యకరముగనునుండు.

మందము.

శ్లో॥ సక్తవఃసమకాభ్యక్తాశీతోదకపరిస్థితాః ।

నాత్మివానాతిసాంద్రామందమిత్యభిదీయ్యతే ॥

తా॥ ఆవాలమాణమును సత్తుపిండితోజేర్చి శీతోదకమువైచి గట్టిగను నీళ్ళు గనుగాక గలిపిన యది మందమనబడు.

సంతర్పణము-తద్గుణము.

శ్లో॥ ద్రాక్షదాడిమిఖిసారంవరాళంతృటిశర్కరం ।

బాహుమాణంసమభ్యాజ్యంసంతర్పణముదాహృతం ।

పత్తారుచిప్రశమసంభ్రమమేహానివారిణం ॥

తా॥ ద్రాక్ష దాడిమ్య ఖిసారము లవంగములు ఏలకులు శర్కర పిండి తేనె నెయ్యి వీటి సముదాయము సంతర్పణమనబడు. ఇది పిత్తము అరి భ్రమ మేహము వీటిని నివర్తింపజేయు.

షడ్రసములు.

శ్లో॥ కటుస్తిక్తకషాయశ్చలవగ్భిష్టశ్చలంచమః ।

మధుగోసమాఘ్నాపప్రణాసముదాహృతాః ॥

తా॥ కారము చేదు వగరు ఉబ్బు పులుసు తీపు యివి ఆరున్న వడ్రసము
లనంబడు.

పంచగవ్యము.

శ్లో॥ గోమూత్రంగోమయంతీరందధిసర్పిస్తథైవచ ।

సమయోజితమేకత్రపంచగవ్యమితిస్మృతం ॥

తద్గుణస్సర్వపాపఘ్నంగుల్మవిద్రధినాశనం ॥

తా॥ గోమూత్రము గోమయము గోక్షీరము ఆవుపెరుగు ఆవునెయ్యి వీటిని
సమముగజేర్చిన పంచగవ్యమనంబడు. ఇది సమస్తపాపములు గుల్మము విద్రధి వీటిని
నశింపజేయు.

మూత్రాప్తకము-తద్గుణము.

శ్లో॥ గజోష్ఠ్యగవ్యమహిషీఖరవాద్యజికాస్యజాం ।

మూత్రంమూత్రాప్తకమదంశ్యయథుంకామిలాహారేత్ ॥

తా॥ ఏనుగు ఒంటె ఆవు గేదె గాడిద గుల్మము మేక నరుడు వీటియొక్క
మూత్రము మూత్రాప్తకమనంబడు. ఇది వాపు కామిల వీటిని బోగొట్టును.

తౌరాప్తకము-తద్గుణము.

శ్లో॥ వలాశశింశ్వపామాగ్జతిలముష్కయవాగ్రజం ।

సర్జటంకణసంయుక్తంతౌరాప్తకముదాహృతం ॥

అష్టశూలహరంగుల్మపవనోదరనాశనం ॥

తా॥ మోరుగ ఇరుగుడుచెట్లు ఉత్తరేణి నువ్వుచెట్టు మొక్కపుచెట్టు యవ
రము వేగిచెట్టు వెలిగారము, వీటి భస్మములయొక్క సముదాయము తౌరాప్తకమనం
ఇది అష్టశూలలు గుల్మము వాతము మహోదరము వీటిని నివర్తింపజేయు.

తౌరషట్కం.

శ్లో॥ తిలతౌరంచలాంగల్యంవచాసామార్గయోస్తథా ।

కుటుజంముష్కకంచైవతౌరషట్కమిదంభవేత్ ॥

తా॥ నువ్వుకాడలు చన్నచర్ల వస ఉత్తరేణి కొడిశపాల ముష్కమును
గ్రంథ్యము వీటి సముదాయము తౌరషట్కమనంబడు.

తూరత్రయం.

శ్లో॥ సర్వతూరయసతూరింటంకణతూరమేవచ ।
తూరత్రయమితిఖ్యాతంనై ద్యశాస్త్రవిశారదైః ॥

తా॥ సర్వతూరము సువతూరము టంకణతూరము యివి తూరత్రయమనబడు.
లవణపంచకము.

శ్లో॥ సౌవర్చలపైఁధవంచబిడమాద్భిదమేవచ ।
నాముద్రేణసమాయుక్తంశ్చేయంలవణపంచకం ॥

తా॥ సౌవర్చలవణము పైఁధవలవణము బిడాలవణము అట్లున్న సముద్రలవణము యీ 5 వస్తు లవణపంచకమనబడు.

లవణత్రయము.

శ్లో॥ పైఁధవంచకంచై వబిడంచలవణత్రయం ।
అగ్నిహుంధ్యహరంగుల్మనిద్ర సేవసనాపహం ॥

తా॥ పైఁధవలవణము సౌవర్చలవణము బిడాలవణము యీ 3 వస్తు లవణత్రయమనబడు. ఇది అగ్నిహుంధ్యము గుల్మము నిద్రధి వాతము వీటిని నశింపజేయు.

నింబపంచకము.

శ్లో॥ నింబస్యచక్రంపుష్పంచత్వీష్మాలఫలమేవచ ।
సంచనింబమితిఖ్యాతంనామతఃశాస్త్రోవిదైః ॥

తా॥ వేపాకు వేపపువ్వు వేపపట్ట వేపవేరు వేపపండు వీటి సముదాయము నింబపంచకమనబడు.

శిరీషపంచకము.

శ్లో॥ శిరీషచక్రత్వీశుష్పఫలమూలసమన్వితం ।
శిరీషపంచకంఖ్యాతంనామతఃశాస్త్రోవిదైః ॥

తా॥ దిరి 7 వచక్రము దిరి 8 వపట్ట దిరి 9 వశుష్పము దిరి 10 వఫలము దిరి 11 వమూలము వీటిసముదాయము శిరీషపంచకమనబడు.

ఆస్తుపంచకము-తద్గణము.

శ్లో॥ కోలదాడిమవృక్షాస్తుచక్రకాచుక్రకారసః ।
 సంఘాస్తుకంసముద్గిప్తుంతవోచ్చక్తుఘాస్తుపంచకః ।
 తద్గణఃఛర్దికమరుచింభ్రమంపిత్తంహరేత్సరం ॥

తా॥ కోలు దానిమ్మ చింత పులిచింత పులిచింతకనము వీటి నముగాయుము
 ఆస్తుపంచకమని జెప్పెనుడు. ఇది వాంతి ఆగుచి భక్తిను పిత్తము వీటినిచోగొట్టును.

ఫలసంఘాస్తుకము-తద్గణము.

శ్లో॥ శీబఘ్రాకజంబీరనారంగంచాస్తువేతసం ।
 తిల్లిత్రిశీకనమాయుక్తుంఫలసంఘాస్తుముద్యతే ।
 తద్గణఃకోరుదిగామాఘ్నుంబిర్ధిర్ధక్ష్ణాన్వియాచమాం ।
 ఛర్దికోగప్రశమనంబీచనంబఘ్నుశీతసం ॥

తా॥ మాడిఫలము నిమ్మ వాడదబ్బి పుల్లప్రకృతి చింత వీటి నముగాయుము
 ఫలసంఘాస్తుకమనబడు. ఇది లఘువుగను వేతలగుననుండు. మదియు విడి ఆగుచి
 గామాను పిత్తము కక్షదోషము వాతము వాంతి వీటిని చోగొట్టుటచేమీగాక అన్నిటిక
 నము సగా గలుగజేయు.

పంచకము.

శ్లో॥ తిష్టిష్టతైఫలమహాలానిపుష్పంశకస్యసంగతం ।
 సంఘాంగమితికోద్ధవ్యౌప్రాణ్ణీశేకప్రమిశ్రితం ॥

తా॥ పట్ట (తల) పండ్లు వేర్వేరు పుష్పములు వీటి నముగాయుము పంచాంగ
 మనబడు.

ద్వితీయ్యుత్రిఫలము.

శ్లో॥ ద్రాక్షకాశ్మర్యఖిణాకారఘాసత్రిఫలత్రయం ।
 పైవర్జేయాద్వితీయ్యాచత్రిఫలాశాస్త్రోగ్నివిజైః ॥

తా॥ ద్రాక్షపండు గుమ్మడుపండు ఖిణాకారఫలము వీటి నముగాయుము
 ద్వితీయ్యుత్రిఫలముని జెప్పెనుడు.

త్రితియ్యత్రిఫలము.

శ్లో॥ జాతీఫలంపుగాఫలంలవంగాఫలమేనచ ।

త్రితియ్యత్రిఫలాజ్ఞేయాపై వప్రోక్తాఫలత్రికా ॥

తా॥ జాతికాయ పోక లవంగాము వీటి సముదాయము త్రితియ్య త్రిఫల మనంబడు.

త్రిసమం-తిన్ద్రణము.

శ్లో॥ శూనంతినాగరంచగుడిపల్లె పిత్రునిశ్రేణిం ।

త్రిసమంభక్ష్యేన ప్రాతేరిన్నిమాం ద్యాపిణింపహం ।

భృమసిత్తకఫసూంతికాయనిర్ధికరంపరం ॥

తా॥ కరక్కాయ శొంఠి తైలము వీటి సముదాయము త్రిసమమనంబడు. దీనిని ప్రాతఃకాలమునంగు నేవించిన అన్నిమాంధ్యము వారము భృమసిత్తకము కఫము వీటిని శూనంతిటయేగాక కాయసింధిని గలుగునేయు

మధునిశ్రయము-తిన్ద్రణము.

శ్లో॥ పుల్లరింగుడింమాక్షేకంబనిష్ఠయమధునిశ్రయం ।

విఖ్యాతంసేనితంవృణాత్రిదోషైశ్చమనంపరం ॥

తా॥ నెయ్యి తైలము పేనె వీటి సముదాయము త్రియదోషములక నివార నేవించిన త్రిదోషములు నివారించును.

శ్రీరాష్ట్రకము.

శ్లో॥ గవ్యమాజంచనార్కచతిఫలముహిషమేనచ ।

గంగాశోష్ఠావీరిత్యేనశ్రీరాష్ట్రకముదాన్వితం ॥

తా॥ ఆవుపాలు మేకపాలు చనబాలు ఎరపపాలు హిమగుళువుపాలు హిందెపాలు గోత్రపాలు వీటి సముదాయము శ్రీరాష్ట్రకమనంబడు.

శానచక్షుష్టయము.

శ్లో॥ శర్మరాసంయుతింక్షేరంద్రాక్షౌఘ్యతపసునిష్ఠతం ।

చక్షుర్భిక్ష్యపమాయన్తిప్రోక్షానానరక్షాప్యమమ్ ॥

తా॥ శర్కర పాలు గ్రాక్ష నెయ్యి నీటి సముదాయము పానచతుష్టయ మనంబడు.

ఆగదం-తద్గుణము.

శ్లో॥ శిరీషమేవపంచాంగమాగదంపంచశిషాకః ।

సర్పదప్తవిషధ్వంసివిశ్చేయంశాస్త్రోవిదైః ॥

తా॥ శిరీషపంచాంగమునో శిషా పంచకముజేరిన ఆగదమనంబడు. ఇది సర్ప విషములను నివర్తికాంపంజేయు.

ఉపవిషము.

శ్లో॥ అర్కక్షీరంస్నుహిక్షీరంతిథాచాంబలికారికా ।

కరవీరంచదుత్తూరంపంచధోపవిషంస్మృతం ॥

తా॥ జిల్లేడుపాలు బొంతజెముడుపాలు నూలుగుమ్మర గన్నేగు ఉమ్మెల్లి యీ 5 స్ను ఉపవిషమనంబడు.

గద్య॥ ఇతి ధన్వంతరీశ్చే నిఘంటౌ వానాద్రవియ పద్యాయ

శ్లోకాణాం ప్రకాశే మిత్రక ప మౌనకః.

సంప్రదించుము.

వైద్యములు.		రూ. ఆ.	
	రూ. ఆ.	భేషజకల్పము	0 6
వైద్యామృతము	1 4	శారంగధరకృతత్రితతి	0 8
చికిత్సారత్నము	1 4	స్వరశాస్త్రము	1 8
నాడీనక్షత్రమాల, నాడీనిర్ణయం		ఆగస్త్యప్రోక్షవైద్యము	1 8
ప్రాచీనము	0 4	ధనంజయనిఘంటువు	0 8
నాడీజ్ఞానము ప్రాచీనము	0 3	ఇలాజాల్ గుర్బా	3 0
కాలజ్ఞానము	0 4	ప్రమేహనివారణబోధిని	0 14
ధన్వంతరినిఘంటువు	2 8	శ్లేగుచికిత్సాబోధిని	0 10
గుణపాతము ద్రవ్యవర్ణనామ		యూనానాగరధ్యవృద్ధిబోధిని	
గుణమలన చూపునది	2 8	1 భా॥	1 5
,, మేలుప్రతి	3 0	,, 2 భా॥	2 5
వైద్యచింతామణి 2 వాల్మీకిములు	8 0	,, దర్శనము 3 భా॥	0 12
అనుపానరత్నాకరము	0 12	శ్రావకనివారణబోధిని	0 13
,, మేలుప్రతి	1 0	రసప్రదీపిక	0 12
అనుపానమంజరి ప్రాచీనము	0 8	చక్రదత్త	3 12
నాటీకరణ కల్పవృక్షము	1 8	బృహత్సైద్యగత్నాకరము	2 8
అనుపానతిరింగణి	0 12	రాజమార్గము	0 10
,, మేలుప్రతి	1 0	విషవైద్యచింతామణి	2 0
సైద్యజీవనము అను లోలంబ		గురుశిష్యసంవాదవైద్యచింతామణి	1 12
రాజీయము మేలుప్రతి	0 8	వృక్షాయుర్వేదము	0 2
చికిత్సాసారము	2 8	,, మేలుప్రతి	0 4
సర్వాపధి గుణకల్పము	2 8	సహజేన పశువైద్యశాస్త్రము	0 6
సుశ్రుతము శారీరస్థానము ప్రాచీనం	2 8	శేత్రదర్శనము	0 8
అనపరాజీయము	7 0	వైద్యరత్నము	1 0
అష్టాంగవృద్ధయము సూత్రస్థానం	6 0	అనుభవవైద్యము 4 భాగములు	2 0
,, చికిత్సాస్థానము	5 0	,, 5 6 7 8 భాగములు	2 0
పద్రసనిఘంటువు	0 8	,, 8 భా॥ యేకశైలండు	4 0
వ్యాసప్రోక్షవైద్యశాస్త్రము	1 8	పర్శిల్ పాకావళి	0 6
పశిష్టప్రోక్షపులిప్పాణివైద్యము	1 8	మాధవనిగానము	2 8
మానవధర్మచంద్రిక	2 0	దంతకౌఠిని	2
గదనిగ్రహము	2 8	ప్రణచికిత్స	0
శారంగధరసంహిత ప్రాచీనము	3 0	యూనానానైద్యామృతము	0
కుమారతంత్రము	0 6	రసయోగరత్నాకరము	0 12
వైద్యశత్రోకి సాంగ్రా తా॥	0 6	శిష్యులుచెప్పిన మూలికారహస్యము	1 0

జ్యోతిషములు.

వేదాంతములు.

	యా.	అ.		యా.	అ.
జాతకచంద్రిక, తా॥ సహితము	0	8	వేదాంతపారశ్రమోత్తర రితా		
జాతకపారిభాతము తా॥ సహితం	2	0	వలియను గురుశిష్య సంవాదం	1	0
కాలామృతము, సటీక	0	12	శ్రీసచ్చిదానంద బోధామృతము		
బృహజ్ఞాతకము, అంధగ్రతాత్పర్యం	1	8	రాజహంస పరిమహంస		
ముహూర్తదర్పణము, సటీక	0	8	సంనాదము	0	14
సంతానదీపిక	0	8	శ్రీశుక్రబ్రహ్మకైసల్యమును శ్రీశుక్ర		
లఘుతాచకము, సాంధ్యగ్రతాత్పరం	0	12	మహాబుష్ప చరిత్రము	0	12
వృద్ధపరాశరము	0	10	వేదాంతంబాస్యదర్పణ మనుజ్ఞాన		
వరాహాచింతామణి తా॥ సహితం	2	0	సుందరికి వివేకసుందరి శిష్యుని		
భీమేశ్వరజ్యోతిషామృతసారము	0	8	నూతనవిచిత్రపతివ్రతలకథలు	0	10
అదృప్తిదీపిక	0	8	దృష్టిశ్రవణజేకము పద్యకావ్యం	0	10
రెట్టమలకాస్త్రం, తా॥ సహితము	0	12	బ్రహ్మజ్ఞానచింతామణి అను		
చప్పనము, శ్రుశ్శాస్త్రము	0	8	సుగుణమహారాజాకథ	0	8
ఫలదీపిక	0	8	ఉపనిషత్సారావళి అను శ్రీరామ		
యవనజాతకము	0	8	హనుమత్సంవాదము	0	8
జాతకాలంకారము తా॥	0	8	నిర్వచనస్సగదర్పణము	0	8
ఆరూఢరత్న సిద్ధాంజనము	0	8	రామనామామృతసార నాటకము		
వృద్ధపరాశర్యం	0	12	అను ఉమామహేశ్వరి పం		
ముహూర్తచింతామణి	0	8	వాదము	0	3
కాలచక్రం	0	10	వేదాంతపంచదశీ తా॥	5	0
సాముద్రికాస్త్రము సటీక	0	4	జ్ఞానవాసిష్టరామాయణము	5	0
సహదేవ గురుతుకాస్త్రం	0	2	వేమనాచార్య మార్గపద్యములు		
జ్యోతిషాంజనసవనీతము	1	8	(3002) మేలైన పండుగలది	2	0
„ మేలుప్రతి	2	0	వేమనయోగి విగచిత వేదాంత		
జల్గర్గతాస్త్రము అనుభూతాస్త్రం	0	4	సిద్ధాంతము 500 పద్య తా॥	0	14
శకునశాస్త్రము	0	4	వేమనపద్యములు 1800 పద్యములు	0	12
సారావళి	2	0	వేమనపద్య రహస్యాస్థితాత్పర్య		
గోనారదర్శిని 1 వ భాగము	0	12	బోధిని పద్యం తా॥	1	0
„ 2 వ భాగము	0	6	„ 2 సంపుటము	1	0

పిఠుగు - కెంకట వృష్ణారావు పంతులు,

